

הֲנָקֵל בְּעֵינֶיךָ כָּל אֵלֶּה, כִּי תַעַט עָלֵינוּ חֶרְפָּה? הֲבִגְלַל אֲשֶׁר גְּדוֹלוֹת לֹא נַעֲשָׂה? הוֹי חַשְׁמַל! גַּם גְּדוֹלוֹת עָשִׂינוּ מִלְּפָנִים, וּגְדוֹלוֹת עוֹד נַעֲשֶׂה בָּאָרֶץ.

עֵדָה הַמְּנוֹרָה הַקְּטַנָּה וְעֵדִים שְׁמוֹנַת נֵרוֹתֶיהָ, כִּי עַם מִלְּפָנִים הָיָה אֲשֶׁר לָאֱמוּנָה גָּבַר בָּאָרֶץ, אֲשֶׁר כִּמְעַט מֵת לַשַּׁחַת וּבֶאֱמוּנָתוֹ קָם וַיֶּחִי.

אַל נָא אֵפוֹא, הַחַשְׁמַל, אַל נָא בִּגְאוֹנְךָ תִּבְזֵנִי. הֵן סֵמֶל הָאֱמוּנָה אָנֹכִי, סֵמֶל הָאֱמוּנָה וְהַתְּחִיָּה!".

כִּי כְנֹגַהּ אוֹר הַצְּפוֹנִי, הַשָּׁפוּךְ עַל שַׁדְמוֹת שָׁלֶג, כֵּן אוֹרְךָ יָאִיר וְלֹא יָחֵם; הוֹי, כָּמוֹךָ גַּם הַדַּעַת לָאָדָם: מְאִירַת עֵינַיִם הִיא אָמְנָם, אַךְ לֹא מְשִׁיבַת נָפֶשׁ.

כִּי לְנֹגַהּ בְּרַק הַחַשְׁמַל—יִרְאֶה, מָה רַבּוּ מַחֲסוֹרָיו; וּלְנֹגַהּ אוֹר הַדַּעַת יָבִין—הוֹי, מָה אֻמְלָלָה לִבָּתוֹ.

הַדַּעַת לֹא תָאִיר לוֹ נָתִיב בַּחַיִּים, לֹא תַרְאֵהוּ מַטָּרָה, לָהּ יִשְׁאַף בְּחֶלְדּוֹ; וּבְהִתְעוֹרֵר הַסֶּפֶק בְּלִבּוֹ: „מִי אָנֹכִי? וּלְאָן אֲנִי הוֹלֵךְ? וּמָה הַתֵּבֵל הַלֵּזוּ כֻלָּהּ" אָז תֶּחֱשֶׁה הַדַּעַת וְתֵאָלַם דּוּמִיָּה. הִיא, הַיּוֹדַעַת כֹּל, מִכָּל אֵלֶּה לֹא תֵדַע דָּבָר.

רַק אֶחָד מֵאֶלֶף יִמָּצֵא, אֲשֶׁר שְׁאָר רוּחַ לוֹ וָעֹז, אֲשֶׁר לֹא יִתְמַרְמֵר בְּקֶצֶף לִקְרַאת חִידַת הַתֵּבֵל; בִּמְנוּחָה יַבִּיט וּבְדוּמִיָּה, אֶל הַקּוֹר וְהַקֶּרַח הַנּוֹרָא, אֲשֶׁר מִסָּבִיב יַעַטְרֵהוּ, וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת לִבּוֹ.

לֹא כֵן הֶהָמוֹן הַגָּדוֹל, הֲמוֹן עֲנִיֵּי הָרוּחַ; הוּא שָׁלֵו בְּנַפְשׁוֹ לֹא יֵדַע וְנֹחַם יִדְרוֹשׁ בְּחָזְקָה וּמַרְגּוֹעַ לְרוּחוֹ הַסּוֹעֵר.

וּפָנָה לְמַעְלָה אֶל הַחַשְׁמַל, וְעֵינָיו תִּכֶּינָה בַּסַּנְוֵרִים; אֶל הַדַּעַת יִשָּׂא עֵינָיו, וְלִבּוֹ יִמָּלֵא שִׁמָּמוֹן.

אָז לוֹ מִפְלָט יְבַקֵּשׁ, וּבְהֵיכַל הָאֱמוּנָה יִמְצָאֵהוּ; בַּחֲצִי־אוֹפֶל יָאִיר שָׁם נֵרִי, וּבְאוֹרֵי הַכֵּהֶה וְהָרַךְ אַזִּיל נֹחַם וָעֹנֶג אֶל לִבּוֹ; כִּי גַם עֲשַׁן שַׁלְהַבְתִּי לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לוֹ יֶהִי.

וְהָאֱמוּנָה בְּחֵיקָהּ תַּרְגִּיעֵהוּ, וּתְסַפֵּר לוֹ חִידוֹת מִנִּי קֶדֶם, דַּעַת טוֹב וָרָע תְּלַמְּדֵהוּ וְתַתְוֶה לוֹ מַטָּרָה בַּחַיִּים.

הֲתוּכְלִי עֲמוֹד, אֱמוּנָה רְפַת-כֹּחַ, בְּאוֹרֵךְ הַכֵּהֶה וְהַדָּל?
הֲתוּכְלִי עֲמוֹד בַּהֲמוֹן נִפְלְאוֹתָיִךְ, שֶׁכְּבָר אָבַד עֲלֵיהֶן כָּלַח?

הֵן כָּל נִפְלְאוֹתַיִךְ וְאוֹתוֹתַיִךְ בַּסֵּתֶר רוּקְמוּ וּבָאוֹפֶל גוּלָדוּ, לְאוֹרִי יִנְדְּפוּ יַחַד וְיִמָּסוּ, כְּהִמּוֹס עַרְפִלֵּי בֹקֶר מִפְּנֵי הַשָּׁמֶשׁ.

הַסִּי אֵפוֹא מִפָּנַי, אֱמוּנָה רְפַת-כֹּחַ. כַּבִּי אוֹרֵךְ הַכֵּהֶה וְהִכָּחֲדִי לָנֶצַח!".

IV.

כָּכָה יְדַבֵּר הַחַשְׁמַל בְּתִתּוֹ בְרַעַם קוֹלוֹ; אַךְ מִבֵּינוֹת לִקְנֵי הַמְּנוֹרָה קוֹל-דְּמָמָה דַקָּה יִשָּׁמַע, קוֹל הַזַּיִת בְּדַבְּרוֹ:

„אַל-נָא בִגְאוֹנְךָ, הַחַשְׁמַל, אַל-נָא בִּגְאוֹנְךָ תִּבְזֵנִי, הֵן סֵמֶל הָאֱמוּנָה אָנֹכִי, הָאֱמוּנָה יוֹלֶדֶת הַדַּעַת וְאוֹמֶנֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם.

כִּי אָמְנָם כִּימֵי הָאָדָם יְמֵי הָאֱמוּנָה עֲלֵי אָרֶץ; הִיא טִפְּחָה וְרִבְּתָה אוֹתוֹ וַתְּכוֹנֵן אֶת צַעֲדֵי נְעוּרָיו.

וּבְסֵתֶר הֵיכָלֶיהָ פְּנִימָה גוּלְּדָה גַם הַדַּעַת אוֹיַבְתָּהּ, וַתִּגְדַּל וַתִּיף וַתִּתְפָּרֶץ הַחוּצָה, וַתִּמְשׁוֹךְ גַּם אֶת הָאָדָם אַחֲרֶיהָ, בְּיָפְיָהּ וּקְסָמֶיהָ הָרַבִּים.

אָמְנָם נָאוֹר אַתָּה, הַחַשְׁמַל, וְנִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ מְאֹד, גַּם מֶמְשַׁלְתְּךָ עַל כֹּל שְׁפָכְתָּ; אַךְ הַגִּידָה לִי, קוֹסֵם, הֲגַם אֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ, הֲגַם אֲשֶׁר נָתַתָּ לִבְנֵי הָאָדָם?

כֵּהָה מְאֹד; וְאֵיךְ תִּתְחָרִי אֶת גְּאוֹן הַחַשְׁמַל? הֲלֹא תִטְבְּעִי בְגַלָּיו וְתִמָּסִי.

הֲיִתְחָרוּ הַכֹּכָבִים בַּבֹּקֶר אֶת הַשֶּׁמֶשׁ, אִם יַחֲזִיקוּ מָעֳמָד בִּמְסִלּוֹתָם? הֵן בְּצֵאתוֹ יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ יַחְדָו, יֶאֶסְפוּ נָגְהָם וְיִתְחַבָּאוּ.

וְאַתְּ, קְשַׁת-עֹרֶף, נָגְהֵךְ לֹא תֶאֶסְפִי; וּמְקוֹר אוֹרֵךְ מָה הוּא? אַךְ פְּתִילָה דַקָּה מְשׁוּחָה בַדּוֹנַג אוֹ מְלֹא הַכַּף מִיץ זָיִת.

וּבְאֵלֶּה תֵצְאִי לַקְּרָב עִם הַחַשְׁמַל, אֲשֶׁר בְּרַעַם וָרַעַשׁ יוּלַד, אֲשֶׁר יַסִּיעַ הָרִים בְּכֹחוֹ, וּכְבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם!

III.

כִּי רִיב לַזַּיִת מֵאָז עִם הַחַשְׁמַל—רִיב הָאֱמוּנָה עִם הַדָּעַת; וּמִדֵּי אֶרְאֶה אֶת אוֹרָם יַחַד, וְאֶשְׁמַע בְּאָזְנֵי רוּחִי אֶת קוֹל הָאֱמוּנָה וְהַדַּעַת בְּרִיבָן, יַחַד תִּגַּשְׁנָה עֲצוּמוֹתֵיהֶן לְפָנָי.

בְּרַעַם וּבְרָקִים יְדַבֵּר הַחַשְׁמַל, בְּרַעַשׁ אוֹפַנָּיו וְגַלְגַּלֵּי מְכוּנוֹתָיו, וּלְעֻמָּתוֹ תַחֲנוּנִים יַעֲנֶה הַזַּיִת. וּדְבָרָיו רַכּוּ כַּשָּׁמֶן.

„הַס מִפָּנַי, יִקְרָא הַחַשְׁמַל, הַס מִפָּנַי וְהִכָּחֵד לָנֶצַח!

יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים אָנֹכִי לַדָּעַת. וּשְׁלוּבֵי-יָד בָּאָרֶץ נִתְהַלָּךְ, בְּצַעֲדֵי אוֹן נִצְעַד קָדִימָה, לִשְׁפּוֹךְ מֶמְשַׁלְתֵּנוּ עַל גּוֹי וְאָדָם יָחַד.

גְּדוֹלוֹת וְנִפְלָאוֹת נְחַדֵּשׁ לַבְּקָרִים; תּוֹעֵבָה לָנוּ כָּל יָשָׁן וּמִפְּנֵי חָדָשׁ נוֹצִיאֶהוּ; לֹא בְצִלְלֵי לַיִל וְלֹא בְסֵתֶר הָעֲרָפֶל, כִּי לְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ וְהַחַשְׁמַל נַעֲשֶׂה אֶת מַעֲשֵׂינוּ.

הוֹי, אָחִי! „הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ" לֹא „הַלָּלוּ" הֵם, לֹא אֲשֶׁר הָיוּ מִלְּפָנִים; מָה אַדִּיר הָיָה אוֹרָם בִּימֵי נְעוּרַי, וּמַה נָּעִים! אוֹר וְחַיִּים הֵרִיקוּ עַל כָּל סְבִיבָם, וּבְזִיו נָגְהָם הֵאִירוּ אֶת הַבַּיִת וְאֶת הַנֶּפֶשׁ גַּם יָחַד.

וְעַתָּה... הַעֵינַי כָּהוּ מִזּוֹקֶן, אִם חָדַל הַזַּיִת תֵּת אוֹרוֹ? כִּי מַדּוּעַ הוּעֲמוּ „הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ" וְשַׁלְהֶבֶת אִשָּׁם כְּפִשְׁתָּה כֵהָה— רַק עָשֵׁן תְּעַשֵּׁן וְלֹא תָאִיר.

II.

וַאֲבִיזוֹהַר שָׁמַע אֶת תְּנוּאוֹת הַזָּקֵן בִּמְנוֹד רֹאשׁ, וַיַּחֲרֵשׁ רְגָעִים אֲחָדִים, אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אֶת פִּיהוּ וַיֹּאמַר:

אָמְנָם הוּעֲמוּ „הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ", וְאוֹרָם לֹא יָהֵל כְּמִקֶּדֶם; אַךְ שָׁוְא תִּתְאוֹנֵן עַל עֵינֶיךָ – כִּי כָהוּ, עַל הַזַּיִת – כִּי שִׁחֵת אֶת שַׁמְנוֹ.

שׁוּר! שָׁם בָּרְחוֹב, עַל עַמּוּד תִּפְאֶרֶת, עֲשָׁשִׁית הַחַשְׁמַל תִּתְנוֹסֵס, וּבְגָאוֹן תִּשְׁפּוֹךְ שִׁפְעַת אוֹרָהּ עַל כָּל הַיְקוּם מִסָּבִיב.

וּבְגָאוֹן תִּשְׁפּוֹךְ שִׁפְעַת אוֹרָהּ גַּם בְּעַד הַחַלּוֹן פְּנִימָה; וְכָל פִּנּוֹת בֵּיתְךָ תִּצְהַלְנָה מֵאוֹרָהּ, לֹא תֵדַע מַחֲשַׁכֵּי לָיְלָה.

וּבְתוֹךְ גַּלֵּי הָאוֹר, הַשּׁוֹטְפִים בְּגָאוֹן, תִּתְנוֹצֵץ הַמְּנוֹרָה הַדַּלָּה; הַמְּנוֹרָה הַיְשָׁנָה עִם שְׁמוֹנַת נֵרוֹתֶיהָ, שְׂרִידֵי דוֹרוֹת נִכְחָדוּ.

זַךְ שַׁמְנֵךְ וְטָהוֹר, מְנוֹרָה עַתִּיקָה, אַךְ שַׁלְהַבְתֵּךְ מַה

רַבָּה; כִּי שָׂמְחוּ הַיְלָדִים לִקְרַאת הַמִּגְדָּנוֹת הָעֲרוּכוֹת עַל הַשֻּׁלְחָן, אֲשֶׁר יְחַלֵּק לָהֶם הַזָּקֵן, אַחֲרֵי הַעֲלוֹתוֹ אֶת הַנֵּרוֹת.

אָז יָשִׂים הַזָּקֵן אֶת כּוֹבְעוֹ עַל רֹאשׁוֹ, וּבְרֶגֶשׁ אֱמוּנִים וְאוֹתוֹת עִצָּבוֹן עַל פָּנָיו יַדְלִיק אֶת הַנֵּרוֹת לְשִׂמְחַת לֵב הַיְלָדִים.

וַיֹּאמֶר אֲבִיזוֹהַר אֶל רֵעָיו: הֲלֹא רְאִיתֶם, אַחַי, אֶת הַזָּקֵן וְאֶת הַמְּנוֹרָה הַקְּטַנָּה, אֲשֶׁר עַל מְזוּזַת הַחַלּוֹן. הָבָה, אַחַי, וְנָבוֹא הַבַּיְתָה, הַזָּקֵן הַזֶּה לֹא יְגָרְשֵׁנוּ מֵעַל פָּנָיו; פֹּה נָלוּן הַלַּיְלָה, פֹּה נִזְכּוֹר יָמִים מִקֶּדֶם, נָשׁוּבָה רֶגַע אֶל שְׁנוֹת עֲלוּמֵינוּ.

וַיְהִי כְּבוֹאָם הַבַּיְתָה, וַיִּשְׁאַל אוֹתָם הַזָּקֵן לֵאמֹר: מִי אַתֶּם, אֲדוֹנַי, וּמַה חֶפְצְכֶם בְּבֵיתִי?

וַיַּעַן אֲבִיזוֹהַר וַיֹּאמַר: אֲנָשִׁים עִבְרִים אֲנַחְנוּ וְעוֹבְרֵי אוֹרַח, וַנֵּתַע יָמִים רַבִּים בְּאַרְצוֹת נֵכָר בֵּין עַמִּים רַבִּים, אֲשֶׁר לֹא נִשְׁמַע אֶת לְשׁוֹנָם, וַאֲשֶׁר מַחְשְׁבוֹתָם זָרוּ לָנוּ; וַתִּכֶל נַפְשֵׁנוּ לְהִתְוַדַּע אֶל אִישׁ מִבְּנֵי עַמֵּנוּ.

וַיְהִי בְּעָבְרֵנוּ זֶה מְעַט עַל חַלּוֹן בֵּיתְךָ, וַנַּרְא אֶת „הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ” עַל הַמְּזוּזָה מִבַּיִת, וַנֹּאמֶר אִישׁ לְאָחִיו: אַךְ עַצְמֵנוּ וּבְשָׂרֵנוּ הָאִישׁ הַזֶּה, וַנָּבוֹא לְבָרֶכְךָ בְּשֵׁם אֲדֹנָי.

וַיַּעַן הַזָּקֵן וַיֹּאמַר: בָּרוּךְ בּוֹאֲכֶם, אַחַי, כִּי לְשָׁעָה טוֹבָה בָּאתֶם, וְאַף גַּם זֹאת, כִּי כָמוֹנִי כָּמוֹכֶם נִכְסְפָה נַפְשִׁי זֶה יָמִים רַבִּים אֶל אַחַי בְּנֵי עַמִּי.

זָקֵן אָנֹכִי, אַחַי, וַעֲצוּב־רוּחַ, וּמִדֵּי הַבִּיטִי אֶל „הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ” וְאֶזְכּוֹר אֶת יְמֵי נְעוּרַי הַטּוֹבִים, אֶת יְמֵי הַחֲנֻכָּה אֶזְכּוֹרָה, וְנַפְשִׁי עָלַי תֶּאֱבָל.

הַזַּיִת וְהַחַשְׁמַל.

I.

וַיְהִי בְּלֶכֶת אֲבִיזוהַר לְמַסָּעָיו. וַיָּבוֹא אֶל עִיר אַחַת גְּדוֹלָה מְאֹד, הוּא וּשְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, אֲשֶׁר אִתּוֹ, אֲשֶׁר נִלְווּ אֵלָיו לָקַחַת לֶקַח מִפִּיו.

וְהַיָּמִים יְמֵי חוֹרֶף וָשֶׁלֶג, וּבְבוֹאָם הָעִירָה, וְהַלַּיְלָה כְּבָר פֵּרַשׂ אֶת כְּנָפָיו עַל פְּנֵי הָאָרֶץ; אַךְ רְחוֹבוֹת הָעִיר הָמוּ עוֹד מֵאָדָם רָב, כִּי הָיָה אוֹר הַחַשְׁמַל לְיוֹשְׁבֵי הָעִיר תַּחַת אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, לְהָאִיר לָהֶם אֶת חֶשְׁכַת הַלָּיְלָה.

וַאֲבִיזוהַר וּשְׁנֵי רֵעָיו עוֹבְרִים בָּרְחוֹב, מִשְׁתָּאִים לְמַרְאֵה כָל הַחֲמוּדוֹת, הַנִּשְׁקָפוֹת מֵחֲלוֹנֵי בָּתֵּי הַמִּסְחָר; וְעֵינֵיהֶם תָּרוֹת הֵנָּה וָהֵנָּה לִרְאוֹת, אוּלַי יִמָּצֵא בֵּין הָאֲנָשִׁים הַזָּרִים אִישׁ עִבְרִי אֶחָד, אֲשֶׁר יוֹאִיל לְאַסְפָם הַבָּיְתָה.

אוּלָם מִכָּל הֶהָמוֹן הָרָב, הַשּׁוֹקֵק אָז בָּרְחוֹב, לֹא שָׂם אֲלֵיהֶם אִישׁ לֵב; כִּי הָיוּ הָאֲנָשִׁים כֻּלָּם נֶחְפָּזִים, אִישׁ לַעֲבוֹדָתוֹ וְאִישׁ לְמִשְׁלַח יָדוֹ.

וַיָּבוֹאוּ שְׁלָשְׁתָּם עַד לִפְנֵי חַלּוֹן אַחַד הַבָּתִּים, אֲשֶׁר בִּקְצֵה הָרְחוֹב; וּבְהַבִּיטָם בּוֹ לְאוֹר הַחַשְׁמַל, וַיִּרְאוּ, וְהִנֵּה מְנוֹרַת כֶּסֶף קְטַנָּה תְּלוּיָה אֶל מְזוּזַת הַחַלּוֹן מִבַּיִת, וּשְׁמוֹנָה קָנִים לַמְּנוֹרָה הַהִיא.

וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אִישׁ זָקֵן נִגַּשׁ אֶל הַחַלּוֹן, פַּךְ הַשֶּׁמֶן בְּיָדוֹ הָאַחַת לְהָרִיק מִמֶּנּוּ אֶל קְנֵי הַמְּנוֹרָה, וְנֵר דּוֹנַג דַּק בְּיָדוֹ הַשֵּׁנִית לְהַעֲלוֹת בּוֹ אֶת הַנֵּרוֹת.

וּמִסָּבִיב לְהַזָּקֵן נֶאֶסְפוּ יְלָדָיו בְּשָׁאוֹן עַלִּיזִים וַהֲמוּלָּה

דָּמִיתָ, כִּי כְּגֶפֶן רַכָּה וַעֲנוּגָה הָיִיתָ מֵאָז, כְּגֶפֶן רַבַּת-הַשָּׂרִיגִים וַאֲשֶׁר אָרְכוּ דָלִיּוֹתֶיהָ.

אִם עַל־עֵץ רַעֲנָן תִּתְרַפָּק, אָז תּוּכַל עֲמוֹד גַּם־תִּשְׂגֶּא וְתַעַשׂ פְּרִי־הִלּוּלִים; אוּלָם אִם־גַּלְמוּדָה מֵאֶרֶץ תִּצְמָח, וְנָפְלָה אֵין־אוֹנִים אַרְצָה, וְנִטְּשׁוּ דָלִיּוֹתֶיהָ עַל־פְּנֵי־הָאֲדָמָה, וְהָיְתָה לְמִרְמָס לְחַיַּת הַשָּׂדֶה.

כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַחְשְׁבוֹתֶיךָ כָּל־הַיָּמִים וּמַשְׂאוֹת נַפְשְׁךָ לֹא נִכְחֲדוּ מִמֶּנִּי: „עָרִים גְּדוֹלוֹת וְטוֹבוֹת, אֲשֶׁר לֹא־בָנִיתָ, וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל־טוּב, אֲשֶׁר לֹא־מִלֵּאתָ, בּוֹרוֹת חֲצוּבִים, אֲשֶׁר לֹא חָצַבְתָּ וּכְרָמִים וְזֵיתִים, אֲשֶׁר לֹא נָטָעְתָּ״!

הוֹי, עַם אֶבְיוֹן וּרְפֵה יָדַיִם! הֵן מֵאָז נִטַּשְׁתָּ מֵעַל אַדְמָתְךָ תָּעִיתָ אֶל „עָרִים גְּדוֹלוֹת וְטוֹבוֹת, אֲשֶׁר לֹא בָנִיתָ״, וַתְּסַגֵּל לְךָ קוּלְטוּרוֹת, אֲשֶׁר לֹא בָרָאתָ, וּמַה גּוֹרָלְךָ הַיּוֹם?

„בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר״, לְעָשְׁרוֹ יוֹסִיפוּ לִוְיַת חֵן, וְאַתָּה תָּמַק בְּעָנְיֶךָ. מְעַט מְעַט יִתְבּוֹלְלוּ בְקִרְבּוֹ וְיִשָּׁמֵדוּ, יִמַּסּוּ כְּהִמּוֹס הַמֶּלַח בַּמָּיִם.

לוּלֵי אוֹיְבֶיךָ שֶׁהָיוּ לָךְ, אֲזַי כְּבָר נִגְרַזְתָּ מֵאֶרֶץ הַחַיִּים; אֶפֶס רוּחַ תַּעֲבוֹר עֲלֵיהֶם וִיגָרְשׁוּךָ מִן גֵּו, וְהָיְתָה לְךָ נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל.

זֹאת הִיא פְּרִי אַהֲבָתְךָ לְ„עָרִים גְּדוֹלוֹת וְטוֹבוֹת, אֲשֶׁר לֹא בָנִיתָ״: אוֹ תִרְאֶה אֶת חַיֶּיךָ תְּלוּאִים לְךָ מִנֶּגֶד, אוֹ תִשְׂבַּע נְדוּדִים כָּל הַיָּמִים; בְּחַר לְךָ אַחַת מִשְּׁתֵּי אֵלֶּה, הוֹי, דּוֹר חוֹשֵׁב מַחֲשָׁבוֹת וּרְפֵה יָדָיִם!

תמוז, תרס״ג.

כִּי־הִנֵּה הַבִּיטוּ אֶל־הַיָּם רְחַב הַיָּדַיִם, שָׁם אִיִּים רַבִּים מְפֻזָּרִים הֵנָּה וָהֵנָּה. אִיִּים נוֹשָׁבִים מֵאָדָם וּתְשׁוּאָה מְלֵאִים וְאִיִּים שֹׁמֵמִים וְרֵקִים מֵאֵין יוֹשֵׁב.

שִׂימוּ נַפְשְׁכֶם בְּכַפְּכֶם וּרְדוּ הַיָּמָּה, בְּיָדוֹ הַפְקִידוּ רוּחֲכֶם וְאַל־תֵּחָתּוּ, כִּי־לֹא־יִבְגּוֹד הַיָּם בַּבּוֹטְחִים בּוֹ.

עַל־בָּמֳתֵי גַּלָּיו יִשָּׂאֲכֶם, יְנַהֶגְכֶם יְבִיאֲכֶם אֶל־אִי שָׁמֵם, אֶל־אֶרֶץ לֹא־נוֹדָעָה, וּתְהִי אַדְמָתָהּ לְמָחוֹז חֶפְצְכֶם.

שָׁם תִּמְצְאוּ מְנוּחָה, שָׁם גַּם־עֲבוֹדָה תִּמְצָאוּ. כִּי־רַק בָּעֲבוֹדָה מְנוּחָה לְנַפְשְׁכֶם הַנִּהְלָאָה, שֶׁרַבַּת שָׂבְעָה־לָּהּ חֶרְפָּה וּנְדוּדִים.

גַּן בְּעֵדֶן לֹא יְחַכֶּה שָׁם לְבוֹאֲכֶם, אַתֶּם לְבַדְּכֶם תִּטְּעוּ נְטִיעָיו, אִם־אַךְ יָדַיִם חֲרוּצוֹת לָכֶם. מִגַּן נָטַע אֱלֹהִים גּוֹרַשׁ הָאָדָם, מִגַּן נָטַע הָאָדָם לֹא־בִמְהֵרָה יְגוֹרָשׁ.

הִנֵּה תֹאמְרוּ בִלְבַבְכֶם: „רְאוּ מָה אֲבִיזוֹהַר מְנַבֵּא לָנוּ! רַבּוֹת סָבַלְנוּ וְרַבּוֹת נָשָׂאנוּ, וּמַה הַגְּמוּל אֲשֶׁר יוּשַׁב לָנוּ? אַךְ עָמָל וְזֵעַת אַפָּיִם?".

„לִסְחוֹר אֶת־הָאָרֶץ לִמַּדְנוּ מִנּוֹעַר, לַחְשׁוֹב מַחֲשָׁבוֹת וּלְחַבֵּל תַּחְבּוּלוֹת; וּמַה תִּסְכּוֹן לָנוּ אֶרֶץ לֹא־נוֹשָׁבָה, בַּאֲשֶׁר אֵין שָׂכָר לִפְעוּלָתֵנוּ".

„רַק בַּאֲשֶׁר תִּפְרַח הַדַּעַת, שָׁם נִפְרַח פָּרוֹחַ, וּבַאֲשֶׁר תִּשְׂגֶּא הַקּוּלְטוּרָה, שָׁם נִשָּׂא פְּרִי גַּם־אָנוּ; אַךְ בְּאֶפֶס דַּעַת וְקוּלְטוּרָה כֻּלָּנוּ כְּחָצִיר נִבּוֹל וּכְצִיץ הַשָּׂדֶה בְּחַרְבוֹנֵי־קָיִץ".

הוֹי, דּוֹר חוֹשֵׁב־מַחֲשָׁבוֹת וּרְפֵה־יָדַיִם! לֹא לַשָּׁוְא לְגֶפֶן

וְאִם אֲבָנִים בָּכֶם יַשְׁלִיכוּ, וְהָיוּ לְאַבְנֵי־שׁוֹהַם וּבָרֶקֶת, לְמַעַן הוֹן וָעוֹשֶׁר תִּצְבֹּרוּ.

וְהָאָרֶץ שָׁם בִּמְרוֹם־הָהָר, כַּגַּן בְּעֵדֶן תְּהִי לִפְנֵיכֶם, אַדְמָתָהּ עַפְרוֹת־זָהָב, וְהַרְרֵי־כֶסֶף גִּבְעוֹתֶיהָ, נַהֲרֵי־שֶׁמֶן נְחָלֶיהָ, וּבִצּוֹתֶיהָ דְּבַשׁ וְחֶמְאָה.

שַׁדְמוֹת־בָּר תִּקְצוֹרוּ וְלֹא זְרַעְתֶּם, וּמִבְּצִיר־עֲנָבִים יַיִן עַתִּיק תִּינָקוּ; כָּכָה תִחְיוּ וְכָכָה תִתְעַנָּגוּ. בְּלִי־כָל־עֶצֶב וְזַעַת אַפַּיִם.

הוֹי, לוּ כָזֹאת לָכֶם נִבֵּאתִי, נְבִיא־אֱמֶת אָז תִּקְרָאוּנִי, אָז לִדְבָרַי תִּמְחָאוּ־כָף, וְעַל־פְּנֵי־כָל־הָעָם אֶכָּבֵדָה.

הֵן רַק לִמְחוֹא־כָף, יָדַיִם לָכֶם נִתָּנוּ, אַךְ לֹא לַעֲשׂוֹת תּוּשִׁיָּה, וּפֶה לָכֶם לִקְרוֹא הֵידָד, וְלָשִׁיר אֶת שִׁיר־הַתִּקְוָה.

זֶה הַשִּׁיר לְיַשֵּׁן אֶתְכֶם, כְּגָמֻל עֲלֵי־בִּרְכֵּי אִמּוֹ, זֶה הַשִּׁיר לִמְסוֹךְ עֲלֵיכֶם תַּרְדֵּמָה וַחֲלוֹמוֹת נְעִימִים.

כִּי לַאֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּשְׁאָפוּ וְלַאֲשֶׁר לֹא־תַשִּׂיג יֶדְכֶם, וּמֵאֲשֶׁר בְּיֶדְכֶם לַעֲשׂוֹת תֶּחְדָּלוּ, לְמַעַן הַאֲרִיךְ יָגוֹן וּמְצוּקָה.

רַב לָכֶם שֶׁבֶת בֵּין־הַמְּצָרִים, וְלֶאֱכוֹל אִישׁ בְּשַׂר זְרוֹעוֹ; רַב לָכֶם הִתְרַפֵּק עַל־צוּק־סֶלַע וּלְחַבֵּק רוּחַ בִּזְרוֹעוֹתֵיכֶם.

הָסֵבּוּ, אַחַי, הָסֵבּוּ עֵינֵיכֶם מִן־הָהָר, בּוֹ עֲלוֹת בַּל־תּוּכָלוּ; לְנֶגְדְּכֶם הַבִּיטוּ, אֶל־פְּנֵי־הַיָּם רְחַב הַיָּדַיִם.

לְכַנְפֵי נְשָׁרִים תִּתְאַו נַפְשְׁכֶם, הוֹי, מִי יִתֵּן וְהָיוּ לָכֶם עֵינֵי־נְשָׁרִים, לְמַעַן לְמֵרָחוֹק תַּבִּיטוּ, לְמַעַן תִּרְאוּ אֶת־הַצָּפוּן לִבְנֵי־אֱנוֹשׁ, אֶת הַצָּפוּן מֵעֵבֶר לַיָּם וְהֲמוֹן גַּלָּיו וּמֵעֵבֶר לַזְּמַן וַהֲמוֹן מְסִבּוֹתָיו.

נַפְשֵׁנוּ? הֵן בְּתִקְוָתֵנוּ זֹאת חָיִינוּ כָּל־הַיָּמִים. עַתָּה הִנֵּה תִנְדּוֹף וְתִכְלֶה כְּטַל־בֹּקֶר בְּחַרְבוֹנֵי קָיִץ.

עוּרָה, לָמָּה תֶּחֱרַשׁ אִישׁ הָרוּחַ! הַאֻמְנָם אֵין מִלָּה בִלְשׁוֹנְךָ לְנַחֵם אֶת עַמְּךָ זוּ אָהָבְתָּ?

וּבְדַבְּרָם וַיִּקְחוּ אוֹתוֹ מִתַּחַת לַאֲצִילֵי יָדָיו וַיּוֹצִיאוּהוּ בְחָזְקָה מִן הַמְּעָרָה וַיַּעֲמִידוּ אוֹתוֹ עַל אַחַת הַגְּבָעוֹת לְעֵינֵי כָל הָעָם וַיֹּאמְרוּ לוֹ: דַּבֵּר!

II.

וַיִּשָּׂא אֲבִיזוֹהַר אֶת עֵינָיו וַיַּבֵּט עַל־פְּנֵי כָּל־הָעֲרָבָה מִסָּבִיב, אַחֲרֵי־כֵן פָּתַח אֶת־פִּיהוּ וַיֹּאמַר:

לַשָּׁוְא, אַחַי, הֶחֱרַדְתֶּם מְנוּחָתִי, וַאֲנִי קְצַר־יָדַיִם לְהוֹשִׁיעֲכֶם; לַשָּׁוְא תְּבַקְשׁוּ חָזוֹן מִמֶּנִּי, וַאֲנִי עֲרַל־שְׂפָתַיִם לְנַחֶמְכֶם.

הֵן נוֹחַם תְּבַקְשׁוּ מֶנִּי וְלֹא עֵצָה; לִשְׂפַת־חֲלָקוֹת תַּעֲרוֹג נַפְשְׁכֶם, לְמַעַן הַצְדִּיק אֶת־רִפְיוֹן יֶדְכֶם.

הָבָה אֲלַמְּדָה לְשׁוֹנִי שֶׁקֶר, אַבִּיעַ חָזוֹן וְלֹא מִלִּבִּי; וְאַתֶּם, אַחַי, הַאֲזִינוּ, וְתָגֵלְנָה כִלְיוֹתֵיכֶם.

הִנֵּה יָמִים בָּאִים, אַחַי, וּמִתַּחַת לַאֲצִילֵי יְדֵיכֶם כַּנְפֵי־נֶשֶׁר לָכֶם תִּצְמַחְנָה; אֶל־מְרוֹמֵי הָהָר תָּעוּפוּ, תָּעוּפוּ וְלֹא־תִיעָפוּ.

גַּם־עָיֵף בָּכֶם וְכוֹשֵׁל, גַּם־עִוֵּר וּפִסֵּחַ יַחְדָּו, כֻּלָּם כַּנְּשָׁרִים יַעֲלוּ אֵבֶר; אֶל־מְרוֹמֵי הָהָר יָעוּפוּ, יָעוּפוּ וְלֹא־יִיעָפוּ.

שָׁם אוֹיְבֵיכֶם לָכֶם יַשְׁלִימוּ, וּלְצִבְאוֹתֵיכֶם יְפַנּוּ מָקוֹם;

הַנְּבִיאִים, וַיִּתְמְהוּ אִישׁ אֶל אָחִיו לֵאמֹר: מַה־זֶּה הָיָה לַאֲבִיזוֹהַר, כִּי לֹא־יִתְנַבֵּא בַּמַּחֲנֶה?

הֲלֹא נָבִיא וְאִישׁ שְׂפָתַיִם הָיָה מִנְּעוּרָיו וְאֶת טוֹבַת עַמּוֹ הֲלֹא שִׁוָּה לְנֶגְדּוֹ תָּמִיד; הַאֻמְנָם בָּגַד בּוֹ כַּיּוֹם וַיֶּחְדַּל מִדְּאוֹג לְאָשְׁרוֹ?

וַיֵּלְכוּ הָאֲנָשִׁים לְבַקֵּשׁ אֶת אֲבִיזוֹהַר, וַיִּמְצָאוּהוּ שׁוֹכֵב נִרְדָּם בְּיַרְכְּתֵי הַמְּעָרָה; וַיִּקְרְבוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ לוֹ: מַה לְּךָ, אֲבִיזוֹהַר, כִּי נִרְדַּמְתָּ? הַעֵת לִשְׁכַּב בְּחִבּוּק יָדָיִם?

קוּם צֵא לִפְנֵי הָעָם, קְרָא אֵלָיו וְהִנָּבֵא לוֹ. אוּלַי יִתְעוֹדֵד, אוּלַי יִתְאַזֶּר־עֹז לַעֲלוֹת הָהָרָה.

וַיַּעַן אֲבִיזוֹהַר וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: לֹא נָבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶן־נָבִיא, כִּי־אִם אִישׁ אֻמְלָל וְאֹבַד עֵצָה אָנֹכִי.

וְאֵיךְ אֶתְנַבֵּא בַּמַּחֲנֶה, וַחֲזוֹן־אֱמֶת אֵין בְּלִבִּי, וּמַה אָעוּצָה לָעָם, וַעֲצַת תּוּשִׁיָּה רָחֲקָה מִמֶּנִּי?

הַחַסְרֵי נְבִיאִים אַתֶּם? אוֹ הַמְעַט מִכֶּם אַנְשֵׁי־לָשׁוֹן וְחוֹצְבֵי לַהֲבוֹת־אֵשׁ בְּדִבְרֵיהֶם? וְאִם הֵם לֹא יָפִיחוּ רוּחַ־גְּבוּרָה בְּלֵב הָעָם, אָנֹכִי מָה, כִּי אָבוֹא אַחֲרֵיהֶם?

הַנִּיחוּ־לִי אֵפוֹא, אַחַי, לָשֶׁבֶת בָּדָד וְלִדּוֹם; הוֹי, הַרְפּוּ הַרְפּוּ מִמֶּנִּי, וַעֲרִירִי אֶגְוַע בְּלַחַץ מְזִמּוֹתַי הַנּוּגוֹת.

וַיַּעֲנוּ הָאֲנָשִׁים וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו: לֹא, לֹא־נֶרֶף מִמֶּךָּ, עַד־אִם דִּבַּרְתָּ אֶת־כָּל אֲשֶׁר עִם לְבָבְךָ.

הֲנִתֵּם לִגְוֹעַ פֹּה בְּמִדְבַּר הַחוֹל? אִם נוֹאֵשׁ כָּלָה מִמַּשְׂאַת

וַיִּהְיוּ הַנְּבִיאִים מַטִּיפִים לָעָם הַשִּׂכֵּם וְהַטֵּף, כִּי יַעְפִּילוּ לַעֲלוֹת הָהָרָה, כִּי כְּגַן עֵדֶן הָאָרֶץ שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר, כִּי שָׁם יֵשְׁבוּ לָבֶטַח, וְלֹא יֶחֶרְדוּ מִפַּחַד אוֹיֵב.

וְהָעָם הֶאֱזִין הִקְשִׁיב לְדִבְרֵי נְבִיאָיו, אֲשֶׁר הָיוּ כִּצְרִי־גִלְעָד לְמַכּוֹתָיו; הוּא הֶאֱזִין הִקְשִׁיב וְלֹא מָשׁ מִמְּקוֹמוֹ.

כִּי הֵן לֹא עוֹף הוּא הָאָדָם אוֹ רֶמֶשׂ בַּעַל־כְּנָפַיִם, כִּי יוּכַל לַעֲלוֹת עַל צוּק־סֶלַע אֵיתָן, הַמִּתְנַשֵּׂא כְּחוֹמַת אֲנָךְ אֶל לֵב הַשָּׁמַיִם, בְּאֵין כָּל מִשְׁעוֹל וּמְסִלָּה.

וְאַנְשֵׁי־חַיִל מִקְצוֹת הָעָם נִסּוּ אֶת־כֹּחָם לַעֲלוֹת הָהָרָה, וַיְּתַפְּסוּ עַל־הַסֶּלַע בִּידֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם, אַךְ לֹא הֶחֱזִיקוּ מַעֲמָד וַיִּפְּלוּ אֲחֹרַנִּית; וַיִּהְיוּ שְׂמֵחִים, כִּי בְנָפְלָם עַל־עֲרֵמַת הַחוֹל, אֲשֶׁר בְּמוֹרַד הָהָר, לֹא־נִשְׁבְּרָה מַפְרַקְתָּם.

וְיֵשׁ, אֲשֶׁר עָצְרוּ כֹחַ לַעֲלוֹת עַד רֹאשׁ הַסֶּלַע, אוּלָם יוֹשְׁבֵי הָהָר לֹא־נְתָנוּם לַעֲלוֹת, וַיַּשְׁלִיכוּ אֲבָנִים עֲלֵיהֶם, עַד כִּי נֶאֶנְסוּ לָשׁוּב עַל עֲקֵבָם; וַיִּהְיוּ שְׂמֵחִים, כִּי לֹא־נִשְׁבְּרָה גֻּלְגָּלְתָּם וְכִי הָיְתָה לָהֶם נַפְשָׁם לְשָׁלָל.

וּבְכָל זֹאת לֹא־חָדְלוּ הַנְּבִיאִים מֵהַטֵּף לְהָעָם הַשִּׂכֵּם וְהַטֵּף לֵאמֹר: עָלֹה נַעֲלֶה וְגַם יָכוֹל נוּכָל.

וּמִסְפַּר הַנְּבִיאִים הָלַךְ הָלוֹךְ וְגָדוֹל מִיּוֹם לְיוֹם, וְהָעָם הֶאֱזִין הִקְשִׁיב לְדִבְרֵיהֶם, אֲשֶׁר הָיוּ כִּצְרִי־גִלְעָד לְמַכּוֹתָיו; וְאַף־כִּי־לֹא־עָלְתָה אֲרוּכָה לָהֶם, אַךְ אֶת־מַכְאוֹבָיו לֹא־חָשׁ הָעָם כְּמִלְּפָנִים וַיַּחְשׁוֹב זֹאת לִנְבִיאָיו לִצְדָקָה.

וְאַנְשֵׁי־בְּרִית אֲבִיזוֹהַר, בִּרְאוֹתָם, כִּי נִפְקַד מְקוֹמוֹ בֵּין

וּבַיָּמִים הָהֵם עֵת-צָרָה הָיְתָה לְאֶחָיו, אֲשֶׁר כָּמוֹהָ לֹא הָיְתָה, לְמִיּוֹם אֲשֶׁר נִתְּשׁוּ מֵעַל אַדְמָתָם, לָנוּד מֵאֶרֶץ לְאֶרֶץ וּמִמַּמְלָכָה לְמַמְלָכָה.

כִּי בִתְעוֹתָם בָּאֲרָצוֹת לְבַקֵּשׁ מִחְיָה לְנַפְשָׁם, וַיָּקוּמוּ עֲלֵיהֶם גּוֹיִם רַבִּים לְהַכְחִידָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה; וּבְכָל אֲשֶׁר בָּאוּ, שָׁמְעוּ אֶת-חֶרְפָּתָם לֵאמֹר: אֶת-לַחְמֵנוּ אַתֶּם אוֹכְלִים וְאֶת מֵימֵינוּ אַתֶּם שׁוֹתִים, צְאוּ לָכֶם מִזֶּה.

וַיְהִי בִהְיוֹתָם נִרְדָּפִים עַל צַוָּארָם, וַיָּבֹאוּ אֶל עֲרָבַת-חוֹל אַחַת עַל שְׂפַת יָם גָּדוֹל וּרְחַב-יָדַיִם לְרַגְלֵי הַר-גָּבֹהַּ וְנִשָּׂא מְאֹד.

וּבְכֵן בָּאוּ בֵּין הַמְּצָרִים: מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם הָיָה לָהֶם הָאוֹיֵב לְהַחֲרִיד אֶת-מְנוּחָתָם; לִפְנֵיהֶם יָם סוֹעֵר בִּשְׁאוֹן גַּלָּיו, וּמֵאֲחוֹרֵיהֶם סֶלַע הָהָר, מִתְנַשֵּׂא כְחוֹמָה בְצוּרָה עַד לֵב הַשָּׁמַיִם, חוֹל קוֹדֵחַ תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיהֶם, וּשְׁמֵי-בַרְזֶל עַל-רֹאשָׁם.

רְעֵבִים וּצְמֵאִים יָשְׁבוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ תַּחְתָּיו, מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת לָלֶכֶת אָנֶה וָאָנָה; רְעֵבִים וּצְמֵאִים הִתְעַלְּפוּ הַיְלָדִים בְּחֵיק אִמּוֹתֵיהֶם עַל מַצַּע-חוֹל קוֹדֵחַ מֵחוֹם הַשָּׁמֶשׁ.

בַּצַּר לָהֶם, וַיִּזְכְּרוּ אֶת אֲשֶׁר נִבְּאוּ לָהֶם נְבִיאֵיהֶם בִּימֵי קֶדֶם: כִּי עוֹד יָבוֹא יוֹם, וְהָעָם הַנּוֹדֵד יָשׁוּב אֶל אֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ, אֲשֶׁר שָׁם עַל-רֹאשׁ הָהָר.

אָז תַּעֲבוֹר הָרוּחַ עַל-נְעָרִים וּזְקֵנִים, עַל-בַּחוּרִים וּבְתוּלוֹת יַחַד, וַיָּחֵלּוּ לְהִתְנַבֵּא בַּמַּחֲנֶה; וַתְּהִי נְבוּאָתָם כִּצְרִי-גִלְעָד לְפִצְעֵי הָעָם הָאוֹבֵד בְּעָנְיוֹ.

כִּי יָדְעוּ הַנְּבִיאִים לָפַחַת רוּחַ-חַיִּים בְּלֵב הַמִּתְעַלְּפִים מֵרָעָב; וַיָּעִירוּ תִקְווֹת חֲדָשׁוֹת בְּלֵב הַנּוֹאָשִׁים מִתִּקְוָה.

מֶחֶזְיוֹנוֹת אֲבִיזוֹהַר*).

הָהָר וְהַיָּם.

I.

הַמַּשָּׂא אֲשֶׁר נָשָׂא אֲבִיזוֹהַר לִפְנֵי קְהַל עֲדַת בְּנֵי עַמּוֹ; לֹא נָבִיא הָיָה אֲבִיזוֹהַר, כִּי־אִם אִישׁ הָרוּחַ, וְרַבִּים מֵאֶחָיו חֲשָׁבוּהוּ לְנָבִיא.

וּבְחָשְׁבָם אוֹתוֹ לְנָבִיא, וַיְבַקְשׁוּ חָזוֹן מִמֶּנּוּ. וְחָזוֹן לֹא הָיָה אִתּוֹ; בַּצַּר לָהֶם דָּרְשׁוּ לַעֲצָתוֹ וְלֹא יָדְעוּ, כִּי גַם־הוּא אֹבַד עֵצוֹת הִנֵּהוּ.

וַיְהִי כִּי־הֵצִיקוּ לוֹ יוֹם־יוֹם, וַיִּבְרַח אֲבִיזוֹהַר מִפְּנֵיהֶם; וַיִּסָּתֵר בְּאַחַת הַמְּעָרוֹת בְּיַרְכְּתֵי הָהָר, אֲשֶׁר בַּמָּקוֹם הַהוּא.

אֶפֶס כִּי גַם בְּשִׁבְתּוֹ בָדָד, לֹא־חָדַל מִדְּרוֹשׁ בִּשְׁלוֹם אֶחָיו וַיֵּדַע מִכָּל אֲשֶׁר אִתָּם; צָרָתָם נָגְעָה עַד־לִבּוֹ תָּמִיד, אַךְ לֹא־מָצָא עֵצָה בְנַפְשׁוֹ, בַּמֶּה לְהוֹשִׁיעָם.

*) הפרשיות הראשונות האלה מחזון אביזוהר נמסרו לדפוס עוד לפני הקונגרס הששי, והרעיון העצור בהן הוא הוא הרעיון המונח ביסודו של הספור „היגב אשר גורש מאחוזתו", שנדפס ב„השלח" להדש אקטאבר משנת 1902. אולם מפני שמיד אחרי זה קפץ עלינו רוגזה של אוגנדה החליט המחבר לכלא את נבואתו—אף כי היו החזיונות האלה אז כדבר בעתו.

מול פני ההר המכוסה בערפל. בכליון עינים חכינו לרגע הגדול, בהנדף הערפל, ותעלומות ההר הנפלא הזה תגלינה לעינינו... אבל, אהה! הערפל איננו נפזר, כי אם ילך הלוך ועב, ורק חזיזי ברקים יעברו במפלשיו, אשר לא יאירו לעינינו כל מאומה.

ופתאום והנה התנשא ההר כלו ויתלה בין השמים ובין הארץ... עוד רגע אחד, והנה עמד ההר מעל לראשינו, וקול נורא התפרץ מתוך הערפל: „אם מקבלים אתם את התורה, מוטב, ואם לאו, פה תהי קבורתכם!".

ועל ידי עומדת נשמת זקן אחד, אשר הדרת שיבה חופפת על פני צל גויתה. אך זאת היא נשמת איש קשה עורף, אמרתי בלבי: בחזות פני צלה אחזה זאת. ובטרם אכלה לדבר כה אל לבי, והנה נשמעו דברי הנשמה ההיא, בהתאוננה בקול עזות ומרי: „האנוס יאנסו אותנו לקחת את התורה הזאת? האמנם אלה החופש לא יעשה משפט ויבוא בעקיפין עם בריותיו? הלא אם כפה יכפה עליני את ההר כגיגית, בתתו לנו את תורתו, אין זאת כי אם צרות רבות ותלאות קשות כרוכות לנו בעקבותיה. מה לנו ולצרה זו? אל נא נקח את התורה הזאת, אַחי ואחיותי! אל נא נקח אותה!" קראה הנשמה קשת-העורף אל כל העומדים מסביב.

ואת התורה לקחנו...

ואת חזות פני הזקן קשה העורף, אשר ראיתי אז בעיני רוח, ראיתי עוד הפעם פה על הארץ מטה, שם על יד ארון הקודש...

הוי, אחי! האמנם אין מנוס ומפלט לי מן הזקן הזה? האמנם לא אוכל להסתר ממנו גם בערפלי ימי קדם?

סיון, תרס"ג.

אמנם „אורה" היתה התורה לנו תמיד בכל מחשכי נדודינו בארצות. אומרים אמור, כי בגללה נבחרו גם אנו להיות לאור גוים, ללכת מגוי אל גוי וללמדם ארחות מוסר וצדק. הוי, אחי! אם אמת נכון הדבר הזה, כי עתה מלמדי-אליל היינו כלנו, מורים אין מועיל בם. זה כאלפים שנה, מאז היתה המלמדות למשלח ידינו, ורק מעטים מתלמידינו עשו חיל בלמודם. ויש אשר לא ידעו עד היום גם את עשרת הדברות בעל פה, עד כי די להם בכוס יין אחד להפיג את כל תורתם ולהרים יד במורם. אמנם מלמדי-אליל היינו, ואנחנו לבדנו אשמים בכל אשר באתנו.

זוכר אני את דברי דודתי הזקנה, בהוציאה את כל רוחה על המלמד, אשר לא הראה עלי את פעולתו לטובה. הזה הוא מלמד להועיל, מלמד אשר לא ירע הכות, ואשר גם רצועה אין לו?—ובאמת לא דודתי הזקנה לבדה בזתה את מלמדי. כי גם אנחנו הילדים בזינו אותו בלבנו. איש אשר לא ידע הכות, אשר לא ירע לקפל את אצבעותיו לאגרוף — רק איש עצל יעבור על פניו ולא יהדפנו בצד ובכתף.

וגם המורה, אשר התעתד לאור גוים, כל רצועה לא היתה לו מבלעדי רצועות תפיליו, אשר אסר בהן את ידיו לזכרון תעודתו הגדולה — ויישן. ובקרוא דלילה באזני הגבור החלש הזה את הקריאה הנוראה: פלשתים עליך, שמשון! לא מצא את ידיו גם לכסות את פניו ויתן למכהו לחי, ויתן לנערים שובבים להתקלס בו...

אבל הלאה, זכרונות נוגים, הלאה, הלאה! הוי, אחי, האמנם לא נוכל להסיח את דעתנו לדברים אחרים? הלא חג לנו היום! אבל היש לנו דברים אחרים? אמנם יש ויש. „עבר גדול" יש לנו. הנני ואשא את נפשי לימות עולם, הנני ואעופה בדמיוני אל מעבר לערפלי ימי קדם. שם במדבר לרגלי הר סיני עומדים צפופים שש מאות אלף איש מלבד נשים וטף. גם אני הנני בתוכם. ולא אנכי בלבד, כי אם גם כל בני הדור הזה וכל בני הדורות הרבים, שחיו על פני האדמה בקרב שלשת אלפים ומאתים שנה, שעברו למן היום הגדול ההוא ועד היום הזה. לא בגויותינו, כי אם בנשמותינו עמדנו שם כלנו בקרב האנשים החיים בעלי בשר ודם... בהדרת קודש וברגשי „גיל ורער" הבטנו כלנו אל

נָגִיל וְנִשְׂמַח.

אַל בכות, אחי, אל הרד דמעה! רב לכם! הן חג לנו מחר, חג מתן תורתנו. נשמחה אפוא, אחי; אך יום אחד, אך רגע אחד תנו לנו לשמוח בכל מאדנו, ומצא לנו.

„העצבות היא מדה מגונה״ יאמרו החסידים תמיד. „עבדו את השם בשמחה וגילו—ברעדה!״.

„וגילו ברעדה״! רק משורר עברי עם נשמה עברית יכול היה לצרף שתי מלים כאלה יחד, רק לב עברי עם צרות עבריות יוכל להבין צירוף־מלים כזה. חג לנו היום, לשמוח מחויבים אנחנו, ולרעוד אנוסים אנחנו. אבל האמנם לא נוכל גם רגע אחד להסיח את דעתנו מכל אשר עבר ומכל אשר עוד יעבור עלינו? הבליגו אפוא על יגונכם, אחי, הרימו את קולכם ונשיר יחד.

נגיל ונשמח בזאת התורה,
כי היא לנו עוז ואורה!

„עוז ואורה!״ אמנם כן גם „עוז״ היא לנו. לשוא ילעגו לנו כי רפי־כח, כי נמוגי־לב אנחנו. עוד לא התישה התורה את כחנו, עוד די־עוז לנו, עוד די גבורת הנפש בנו למות בעד תורתנו. והשמש הזקן שם על יד ארון הקודש, האם לא כאחד הגבורים מת האיש ודגלו בידו?

אבל, אחי, נסיח נא את דעתנו מכל הדברים האלה, הלאה מחזות תוגה, הלאה זכרונות־עצב! לשמוח אחפוץ ולו רק רגע אחד. הרימו אפוא את קולכם בחוקה:

נגיל ונשמח בזאת התורה,
כי היא לנו עוז ואורה!

אז נפל דבר, אשר לא יאומן כי יסופר. מקל עץ, מקל עב וקשה, נגלה על הבמה, מבלי להנשא בידי אדם, והמקל התהלך על פני הבמה הנה והנה כדבר אשר רוח חיים בקרבו, ויקרב אל הכלב השחור ויחל להכותו בלי חמלה גם למעלה גם למטה גם כמצליף. ובהכותו והנה נשמע כקול אדם מדבר מתוך המקל לאמר: זאת לך בעד שיניך החדות, אשר נשכת בהן את הגדיה, וזאת לך בעד שערות זקנה אשר מרטת בלי חמלה! ואתה כלב עז פנים עוד נועזת להתנפל על החתול—הטוב טוב אתה ממנו?

ועוד הפעם למעלה, ועוד הפעם למטה ועוד הפעם כמצליף. החתול מייליל, הכלב נובח, ומאחורי הפרגוד נראה ראש הגדיה, מבטת בצחוק ונוהמת בנחת.

— הידד, הידד! קראו הרואים כלם לעומתה וימחאו כף.

וכשוך שאון העם בהאולם והנה נשמע קול זמרת המקהלה מאחורי הפרגוד לאמר:

ואתא נורא ושרף לחוטרא
דהכה לכלבא, דנשך לשונרא...

ומדי תזמר המקהלה והנה נראתה שלהבת אש קטנה באחת מפנות הבמה, והשלהבת הולכת הלוך וגדול. הלוך וקרוב אל המקל לשרפו.

— שרפה! שרפה! נשמע קול-פחדים מכל פנות האולם. שרפה! שרפה! שרפה! צעקו האנשים והנשים ויקומו כלם כאיש אחד להציל את נפשם. שרפה! שרפה!

נוראה ואיומה היתה המהומה, אשר קמה בבית: הנשים מתעלפות, האנשים דוחפים ורומסים ברגליהם איש את אחיו, צעקת הנרמסים והנלחצים עולה עד השמים, ולקול השאון הזה הקיצותי והנה חלום.

ניסן, תרס"ג.

למחיאת-הכפים הארוכה, אשר הרעישה את כל האולם מסביב, יצאו המשחקים אל לפני המסך. האח! הגדיה עודנה חיה, שלמה ותמימה, גם שער לא נפל מזקנה ארצה! בענות-חן ובשחוק-נצחון על ניב שפתיה היא משתחוה אל מול הרואים, גם תסב ראשה ומבטת בלעג על החתול, כמו חפצה היא לאמר לו: אמנם שמן ומסורבל בבשר אתה, גם חכמה הרבה קנית לך בחרבות עמורבי, אבל לא לך לבלוע אותי; גם גדולים וטובים ממך לא עצרו כח לעשות כזאת.

המשחקים נעלמו. אחרי רגעים אחדים הורם המסך עוד הפעם, ועל הבמה נראה בית-שכר אשכנזי לכל חקותיו ומשפטיו. על ארן אחד החלונות רובץ החתול המלומד ומתחמם לאור השמש, הזורח עליו בכל תקפו וגבורתו. החתול ישורר בקול דממה דקה, ומתענג בעצמו על נעימות שירתו: „רק לי לבדי זורח השמש מאהבתו אלי ומשמחתו שישמח בי, יען גדולות עשיתי. אנכי החתול המלומד גליתי את חרפת הגדיה על פניה, זאת הגדיה היודעת רק לגנוב ולרעות בשדה אחרים. האח! אכלתיה, בלעתיה, עד כי לא נותר ממנה בלתי אם קרנותיה ופרסותיה.

— הב! נשמע פתאם קול כלב נובח. ומאחורי הפרגוד נשמעה זמרת המקהלה:

ואתא כלבא ונשך לשונרא,
דאכלה לגדיא,
דזבין אבא בתרי זוזי,
חד גדיא!

כלב זקן עם פנים זועפים ושחיר מכפות רגליו ועד קדקדו נראה על הבמה, וילך הלוך וטפוף אל החתול.

— הב! קרא הכלב בקול אדם אבל נחר מזוקן. אם חפץ חפצת, חתול ערום, לאכול את הגדיה, אבול אותה בכל אַות נפשך, אבל מדוע העזת את פניך לעטית קלון גם על הלוחות? האם לא ידעת כי אנכי צוויתי מאת הרועה לשמור עליהם?

ובדברו ויתנפל על החתול וישוך אותו עד זוב דם. החתול מעצמת מכאוביו נאנק בקול ילד בוכה, והרואים, אשר בתוך האולם ואשר על היציעות, מחאו כף ויריעו לעומתו בקול: הידד!

את האַריה ההיא לא אשכח לנצח!

את דברי השירה ההיא לא אזכור עוד, אולם זוכר אני את תכנה.

הגדיה מספּרת את תולדות ימי חייה: לא נכונה יאמרו הבריות, כי אדונה קנה אותה בשני זוזים. לא, הוא קנה אותה בעשר מכות שהביא על המצריים במצרים ובמכות אין ספורות שהביא עליה, על הגדיה הדלה והרכה. השמועה על דבר שני הזוזים נפוצה בין הבריות, מאשר שמעו ולא הבינו את דבר שני לוחות האבנים, אשר תלה אדונה על צוארה. שני הלוחות, אמנם, כבדים מאד, ויכבידו עליה את אכפם עד בלתי נשוא, ובכל זאת לא בחלה נפשה בהם, כי אם עוד תתגאה עליהם. הלוחות האלה לא חלוקי אבנים מן הנחל הם, כי אם מעשה אלהים המה, מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות. וכל עובר אורח, בהתבוננו אל הכתוב בהם, יתן כבוד ועוז גם לה, להגדיה הדלה והצנומה...

עוד היא משוררת, ומאחורי הפּרגוד נגלה בירכתי הבמה חתול גדול שמן ומסורבל בבשר. בעזות-פנים נמרצה קפץ ממקומו ויקרב אל הגדיה ויחרץ לה את לשונו החדה, ובהסבו את פניו אל מול הרואים החל לזמר את שירתו בקול דק וצורם את האזנים.

תוכן שירתו היה, כי לשוא תתהלל הגדיה בלוחות האבנים התלוים על צוארה. הלוחות לא לה הם, כי אם גנובים הם אתה מארץ הבבלים. בחפשי עכברים לפרנסתי בחרבות עמורבי, ראיתי שם לוחות חרש רבים כלוחות האלה, היא גנבה, גנבה אותם — ענוש תענש, הנני ואוכלנה.

ובדברו ויקפוץ ממקומו ויתנפל על הגדיה מאחוריה ויפער את לועו הקטן, כמו חפץ לבלוע אותה על ראשה ועל כרעיה. ברגע זה נשמע קול זמרת המקהלה מאחורי הפרגוד:

ואתא שונרא ואכלה לגדיא,
דזבין אבא בתרי זוזי,
חד גדיא, חד גדיא!

המסך נופל, ומלבות הרואים התפרצה אנחה אחת גדולה ומרה, רחמי כלם נכמרו להגדיה הדלה. אמנם ידענו כי לא יעצור החתול כח לבלוע את הגדיה הגדולה ממנו, עד כי לא ישאר ממנה פרסה. אבל הוא הלא ישוך אותה ויכאיב לה.

ובעוד אני עושה כה וכה לקרוא את השם הנעלם, והנה נשמע קול צלצול הפעמון; המית הנשים בהתלחשן שככה כרגע ולהקת המנגנים החלה את הפתיחה.

המנגינה לא מוזרה לי, כמדומה לי, שכבר שמעתיה פעמים רבות, אבל היא היתה כה ערבה לאזני, כה נעימה וכה מתוקה, עד כי חשתי בנפשי, כי עוד מעט וימס לבי בקרבי מרוב עונג. כרגש של קצף התעורר בחובי, בשמעי את האַקורדים האחרונים של הפתיחה. מדוע כה מהרו לכלות את המנגינה היפה הזאת? ואני נכון לשמוע אותה עוד שעה תמימה, עוד יום תמים, עוד שנה תמימה, עוד נצח נצחים!

והנה הורם המסך!

לפני — חדר-אורחים עברי לכל חקותיו ומשפטיו; אבל הבית ריק מאדם, ורק מבעד הדלת הפתוחה למול הרואים, יראה חדר שני, ששם המון חוגג מסביב לשולחן מסודר כהלכתו, ומן החדר ההוא ישמע קול משוררים ומשוררות השרים במקהלה:

חד גדיא, חד גדיא,
דזבין אבא בתרי זוזי,
חד גדיא, חד גדיא!

ופתאום נסגרה הדלת, ועל הבמה נגלתה גדִיה רכה לא מדלגת ולא מקפצת, כי אם מתנהלת לאטה בפסיעות קצרות כזקנה רפת כח והולכת שחוח. ותואר פני הגדיה — אל אלהים חילי! שערותיה מרוטות, קרנותיה גדועות, והיא כלה כה כחושה, כה רזה, עד כי נוכל לספור מבעד עורה את כל עצמותיה אחת לאחת, ורק עיניה היפות בלבד, עיניה המפיקות חן ותחנונים והמביטות נכחן בקסם נפלא מאד — רק הן תעדנה, כי לא גדיה פשוטה היא מן העדר, כי אם... אל אלהים הוא יודע.

נחומי נכמרו מאד על הגדיה הדלה. הוי מי יתן ויכולתי להראות לה את חבתי, מי יתן ויכולתי להעביר את ידי על חלקת צוארה ולהחליק מעט את שערותיה הסבוכות והמרוטות!

אבל פתאום, היי אל מעוזי! פתאים התנערה הגדיה והתעודד ותקם ותעמוד על רגליה האחרונות ובהפשה בידיה שני לוחות אבנים, אשר הרימה מן הארץ, החלה לשיר בקול אדם, בקול אדיר ונעים, בקול חודר כליות ולב...

ממני ללכת איש איש לביתו, בכבדות התנהגתי גם אנכי אל מטתי ואשכב ואישן.

* *
*

בחלומי, והנני יושב על אחד הכסאות בשדרה הראשונה של אולם-טיאטרון גדול ורחב ידים. מימיני ומשמאלי, מאחורי ועל כל היציעות מסביב יושבים צפופים אנשים ונשים ככוכבי השמים לרוב וככוכבי השמים ליופי. הנשים כלן מלובשות לבן ותכלת — אלה שני צבעינו הלאומים; ועל חזיהן ובמקלעות ראשיהן — מגיני-דוד משובצים אבני ספיר וברקת... התבוננתי ונהניתי!

המסך עוד לא הורם. קול דממה דקה ימלא את האולם למקצהו—קול הנשים בהתלחשן אשה עם רעותה. הקשבתי ואשמע, כי מתלחשות הן בשפת עבר צחה וברורה. האם לא בחלום חזיון לילה אחזה כיום את מזימות לבבי משכבר הימים? לא, לא, אמרתי עם לבבי, הנשים היפות והעלמות העדינות האלה לא חלום הן.

בין יתר הדברים שמעתי את הנשים מתרעמות על המפקחים על בית האֶפערה, כי יציגו חזון כתוב בשפת ארמית, אשר יבינוה רק הגברים האומרים שנים מקרא ואחד תרגום בערבי שבתות. האמנם לא יכלו לתרגם אותו עברית למען יבינוהו גם הנשים?

איך באתי הנה, ומה הוא המחזה, אשר יוצג לפנינו — לא ידעתי. לשמחת לבבי ראיתי, והנה הכסא, אשר משמאלי, ריק הוא, ועל הכסא — מגבעת שחורה, קרן חזות ונייר מקופל. אין זה, אמרתי בלבי, כי אם אַפִּישה של הערב הזה; הבה ואקרא למען אדע על מה אתענג היום. פתחתי את האַפִּישה והנה היא כתובה באותיות דֶקַדֶנְטִיוֹת אבל עבריות, כדברים האלה:

„חד גדיא.

אֶפערה של חזיון-תוגה במחזה אחד ועשר תמונות. חיברה על ידי משורר קדמון לא נודע בשמו. המנגינה של... של... של".

השם של מחבר המנגינה היה כתוב באותיות עבריות אבל דקדנטיות ומסובכות כל כך, עד כי לא יכולתי לקרוא אותן.

הפשוטה הזאת בכל כחות נפשו. הוא, אמנם, לא חפץ להודות, כי צר לו לקצוב מכם, ולוּ גם קטן מאד, על יינות כרמל, ועל כן התחפש במסוה של חונן-דלים, ואת נאומו החוצב להבות כלה בדברים האלה:

— אתם, ארוני, תכריחו את העני, המתפרנס מן הצדקה, למכור את מלבושו אי להשכיר את עצמו בשביל לתת לכם את שמונה האגורות, שאתם צריכים להן לבנין היכל הזמרה, ומה תעשו בבוא אחרי כן העני הזה לדרוש מכם בחזקה כרטים-הכניסה להאָפערה?

— אנחנו נאמר לו, — קרא אחד מן המסובין — כי הוא אינני מבין בזמרה ולא כלום, ועל כן יכבד לשבת בביתו.

— יהודי איננו מבין בזמרה? חדלו לכם, ארוני, מפַּדְּכְּסִים כאלה!

— אל נא תתקוטטו, אדוני, — קרא אחד האורחים בקול רעש גדול—אנכי מצאתי מוצא לכסף. יק"א תתן את הכסף לבנין בית האָפערה!

— יק"א! קראו כל המסובין בתמהון של שמחה.

— יק"א! היא איננה יודעת מה לעשות עם מיליוניה הרבים, ותשמח מאד בבוא מקרה טוב כזה לידה.

ההצעה הזאת נתקבלה בלי כל טענות ומענות. אמנם כי נסה אחד האורחים לגמגם ולפטפט כנגד הצעה זו, באמרו, כי בצוואתו של הבארון הירש אין כל זכר לאָפערה לאומית. אבל איש לא שם לב אל גמגומיו ואל פטפוטיו.

אז התלקחה מריבה קצרה על אדות המקום, שבו צריך להוסד היכל הזמרה. בכל קצוי תבל בקשו ולא מצאו מקום ראוי והגון לזה. וכאשר הציע אחד מבני החבורה ליסד את האָפערה הלאומית במדבר בערבה על יד נחל מצרים, התפלא כל אחד מאתנו, איך לא בא בעצמו לידי מחשבה זו.

כמובן נתקבלה גם ההצעה הזאת פה אחד.

בכבדות קמו האורחים מעל כסאותיהם, בכבדות נפטרו

אם צדק דעליטש או לא, בכל אופן סכנה גדולה נשקפת מעֲמורבי לדתנו. ועל כן, למען לא נאבד בגוים, צריכים אנחנו לבצר את לאומיותנו על יסודות חזקים בל ימוטו. ומה אנו חסרים? קונגרסים יש לנו, הימנון לאומי יש לנו, גם דגל לאומי יש לני—המגן דוד. אין אנו חסרים אלא אֶפערה עברית בלבד.

— אֶפערה עברית! אֶפערה עברית! קראו כל המסובין קול אחד.

— את הדבר הזה נקל מאד להוציא לפעולות אדם, ממש כמשחל ביניתא מחלבא. רק למעט כסף אנו נזקקים — לבנין בית האֶפערה, ותו לא מידי. משוררים ומשוררות יש לנו די והותר גם במזרח אורפה גם במערבה. במקומות רבים לא יתנו להם את זכית הישיבה, ובעל כרחם יבואו אלינו לכבד אותנו מגרונם. מאיר-בער, הלוי, אופינבאך, רובינשטיין וכו׳ וכו׳ כלם הלא לנו הם. עצם מעצמנו ובשר מבשרנו. גם „להַלאיב״ אותם אין אנו נזקקים. די לנו לתרגם את ליבריטותיהם בחרוזים עברים. ועושי חרוזים בתוכנו, תהלה לאל, כתבן בעפרים. רק כסף מעט, מעט כסף לבנין בית האֶפערה... הבו עצה, ארוני, איפה נקח את מעט הכסף?

ההצעה הראשונה היתה לדרוש מאת רבני הדת, כי יגזרו איסור על יין צמוקים (כאותו האיסור של אתרוגי קורפו) וישימו לחיבה על כל ישראל להשתמש לארבע כוסות ביין-כרמל דוקא; ואנחנו מצדנו נקציב על העם מכס קטן לטובת האֶפערה הלאומית— אגורה אחת קטנה מכל כוס וכוס שישתו בשני הסדרים. וכיון שעל פי הדין, „אפילו עני המתפרנס מן הצדקה ימכור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו בשביל יין לד׳ כוסות״, וכיון „שגם הנשים חייבות בארבע כוסות וגם התינוקות שהגיעו לחנוך מצוה חייבים בהן״, אם כן צא וחשוב: משני הסדרים יעלה המכס לשמונה אגורות מכל נפש ונפש. וכיון שעל פי הפקודים האחרונים מספר הנפשות השותות יין בפסח עולה ברוסיה לבדה עד חמשה מיליונים—לפי זה תהיה הכנסת כל המכס בחג פסח אחד לא פחות מארבע מאות אלף כסף — סכום, שיש בו די לבנות היכל-זמרה מהודר מאד, לפי כבודו של הרעיון הלאומי המונח בו.

אחד מאנשי-הכרמל, שהיה בין המסובים, התנגד נגד ההצעה

יעשה אותו ל„נשמת האדם”, השלישי והרביעי לדברים אחרים לגמרי, ואתה יושב אחרי הסדר, ומצחק מלא קמטים, ומעיין בל”ב הפרושים כדי להכריע מי מהם כּוֹן לאמתו של דבר, עד שאתה מפיג גם את מעט השמחה, שהיו יכולות להביא לך ארבע הכוסות, אשר שתית על פי ההלכה המפורשת במשנה.

גם להרוסים יש זמר בסגנון „חד גדיא”:

Жилъ былъ у бабушки сѣренькій козликъ.

אולם הרוסים לא חברו עליו ל”ב פרושים, ואחרי שתותם ארבע כוסות (ארבע לאו דוקא) ברצון ולא באונס, ברשות ולא בחובה, הם מזמרים את ה„חד גדיא” שלהם וממלאים שחוק פיהם, כאלו היה בהזמר ההוא באמת איזה רעיון מעורר שחוק. ואחרי כל אלה נמצאים יהודים המאמינים, כי יכולים הם להתבולל בין אומות העולם. ה„חד גדיא” לא יהן לך, קוראי החביב, להתבולל. גם אם תמכור לאחד המטרים את כל ירושת בית אביך יחד עם ההגדה ועם ל”ב הפירושים שעליה, אז תחבר בעצמך פירוש חדש על ה„חד גדיא” ולא תתבולל.

לוּ רב בישראל הייתי, כי עתה הייתי גוזר איסור על יינות כרמל בלילי פסח, לא מפני שאני מטיל, חלילה, ספק בתוקף ההכשרים של הגאונים יחיו, אלא מפני שהם (ר”ל היינות ולא ההכשרים) מושכים את הלב ועלולים להביא אדם מישראל לידי נסיון לשתות כום חמישי וששי ולשכוח גם את האפיקומן. מבשרי חזיתי זאת בליל הסדר הראשון. אל שלחני היו מסובים אורחים אחדים, אנשים מהוגנים ומביני דבר גם ביציאת מצרים גם ביין כרמל. התוכחנו ושתינו, התוכחנו ושתינו. איש לא שמע את שפת רעהו, אף על פי שכלנו דברנו עברית. (כי לשתות יין ארץ ישראל ולדבר באותה שעה זרגונית חשבנו כמעט לאיסור ככלאים ושעטנז). וגם אלה מאתנו שהשפה העברית אינה שגורה בפיהם, ידעו כי הקריאה הידועה: „לחיים!” היא עברית טהורה, והשתדלו בכל רגע ורגע לצאת ידי חובתם בקריאה זו.

אנחנו עשינו את שלנו, והיין עשה את שלו. ממצרים הוסַבה שיחתנו לתל-אמרנה, מתל-אמרנה לבבל, מבבל לפרידריך דעליטש, מפרידריך דעליטש ליין כרמל וחוזר חלילה. התוכחנו ושתינו וצעקתנו עלתה עד השמים. לאחרונה החלטנו כלנו, כי

חַד גַּדְיָא.

(בְּדִיחָה)

חלמא טבא חזאי, חלמא טבא חזאי!

בלעדי אשר אגיד לך, הלא תבין מעצמך, אתה הקורא הנבון יותר מדאי, כי קורא אני את חלומי בשם „חלמא טבא" רק משום „אל תפתח פה לשטן" בלבד. באמת היה הלומי לא חלמא טבא ולא חלמא בישא, כי אם ככל החלומות שבעולם, כלו מלא דברים בטלים, אשר לשמעם „תבולנה האזנים", עד שאינני יודע בשביל מה ולאיזה תכלית אני מספר אותו לך. ובכל זאת מי יודע, אולי יצלח בידי לבדח בו את דעתך מעט, אולי יעבור צחוק קל על פניך בספרי אותו לך, ותחשב גם זאת לי לצדקה.

כי מצות-עשה אחת נתנה לנו, שקשה לאדם מישראל לקיימה יותר מכל המצות שבתורה. „ושמחת בחגך" כתוב, וכיון שקדש היום, כבר צריך אתה לשמוח. עוד לא הספקת לשאוף רוח, עוד לא הספקת להתאנח כראוי אחרי כל העמל והיגיעה, שעמלת ושיגעת, כדי להכנים את הפסח אל הבית, עוד שקוע אתה בראשך ורובך בדאגות של יום אתמול ובדאגות של יום מחר, וכבר מחויב אתה מן התורה לשמוח. מצות-עשה מפורשת היא! אולי לתכלית זו נתכוון המשורר הנעלם, שחבר את הזמר „חד גדיא". הוא חפץ, פשוט, לבדח מעט את דעתך ולזכות אותך לכל הפחות רגע אחד במצוה של שמחת החג. אבל אתה, שהנך בן לעם חכם ונבון, אשר „לשחוק תאמר מהולל ולשמחה מה זו עושה", אתה הולך, וקונה לך הגדה עם ל"ב פרושים, בנגלה ובנסתר בדרוש ובסוד; זה יהפך את הגדי לכנסת ישראל, השני

ממעמקי לבבו. מזי-מה ראתה כי דבריה הציתו מלחמה עזה בקרבו...

— לא! נדר נדרתי, ואותו לא אפיר! קרא שי-רון באחרונה ויוסף לשיר את שיריו בקול נחר מזוקן ומלא יגון אין קץ.

אולם כמעט נראו בעד החלון דמדומי-השחר הראשונים, ויתחזק שי-רון וירם את קולו בכח, עד כי נעורו גם הנערים משנתם וישירו אתו יחד. אז לא יכלה גם מזי-מה להתאפק ותלוה גם היא בקולה אליהם, ותשר ותבך, ותשר ותבך; ובעוד היא בוכיה ושוררת — צחוק-חן מרחף על שפתותיה, ובעיניה — אגלי דמעה...

חשון, תרס"ג.

ולשאוף רוח צח במדבר עזבו האנשים את בתי תענוגיהם! כי כמוך גורשו גם הם בחזקת היד. אפס כי בהגרשם הבינו, כי לא על זכרונותיו לבדם יחיה אנוש עלי ארץ, וילכו ויתורו להם אחוזות חדשות, אולי טובות מן הראשונות. עתה ישירו שירים חדשים לנויהם החדשים ויתענגו על כל טוב, עד כי יוכלו מרוב טובה לפרוס מלחמם גם לגולים נודדים כמונו. הוי, איש-חלומות! לו השכלת עשות כמוהם, כי עתה לא התגוללנו כעת, ברחמי איש זר לנו, בפִנה צרה ונמוכה על יד רפת הבקר, מבלי לדעת איפה נתגולל מחר בערב...

— דומי, הוי, דומי, מזי-מה! כי למה זה תדאיבי את נפשי חנם?

— חנם? לא, עוד לא עברה העת להתקן את אשר עוית. הלא ראית אתמול, בלכתנו בדרך. כי עוד אדמה רבה, אשר אין אדונים לה, בארץ הזאת. קום אפוא, שי-רון, והתאושש. כי רק בידיך תשועתך, בידיך לבדך!

— כבר זקנתי מהחל חיים חדשים, ענה שי-רון ויֵאָנח.

— לא, אדוני ואישי. אם זקנת, הלא קנית לך דעת ונסיון ותדע איך לכלכל דבר; אם זקנת, הלא ילדיך אתך; הנה גדלו הנערים, עוד מעט ויהיו לאנשים, וכבר באה העת לדאוג לאחריתם.

— הם ישובו אל נחלתם, אשר תחכה להם שם בארץ הקדם...

— „כאשר יופיע בן-השמים מהיכלו?" ענתה מזי-מה, ולעג קל נשמע בקולה.—הוי איש-דמיונות, עד מתי תשלה את נפשך בתקות שוא? עתה עוד תמצא חלקת שדה לא משועבדה על פני תבל; אם טובה ואם רעה, לא לנו, גולים נדחים, לבקר ולבחור. אולם ימים יעברו ושנים יחלופו, ובני האדם ירבו על פני הארץ, אז לא ישאר עוד גם שעל אדמה לא משועבדה. ולבניך אפוא מה העשה? הוי שי-רון, שי-רון! קשה משפט המנדרינים, אולם שבעתים קשה ממנו המשפט, אשר ישפטו הבנים את אבותם, על אשר לא דאגו בעוד מועד לאחריתם...

מזי-מה הוציאה את כל לבה ותדום. גם שי-רון החריש ולא ענה דבר. בדממת הליל נשמע רק קול אנחותיו המתפרצות

שירים ישנים ומנגינות ישנות, אבל רוח אחרת להן כיום. אז, בעוד לא הסתירה ההצלחה את פניה ממנו, עוררו המנגינות האלה בלבו רגשי גיל ואושר, רגשי ששון וחדות החיים. ועתה יפיקו רגשי עצב ויגון, רגשי תוחלת ממושכה ותקוה לא-באה... וככל אשר יוסיף לשיר את שיריו, כן תתצב לפניו אחוזת חמדתו בכל הדרה, שהיה לה בימי קדם; וככל אשר יוסיף לשיר את שיריו, כן הרבינה אנחותיו וכן יקשה עליו להבליג על יגונו, עד כי לא יכול עוד להתאפק וימרר בבכי.

XIV.

קול בכיו העיר גם את מזי-מה משנתה.

— מדוע לא תישן, אישי ואדוני? הלא עיף ויגע אתה, ומחר כאור הבקר עלינו ללכת מזה הלאה; לך אפוא שכב, ידידי, ותערב עליך שנתך.

— שֵׁנה נדדה ממני, רעיתי; ולבל יבהלוני הרהורים רעים, קמתי לשיר מעט את שירי הישנים.

— העת לנו עתה לשיר בשירים? הוי, איש דמיון וחלומות! הנה מצאנו היום מחסה לנו ברחמי אדון-האחוזה עלינו; אבל איפה בלין מחר בלילה? אנה אנחנו הולכים? ומתי יהיה הקץ לנדודינו?

– דיה לצרה בשעתה! כי על כן אני נושא את נפשי לימים עברו, יען כי הם ישכיחוני את עניי ואת קשי-יומי. כי על כן אני שר את שירי ימי נעורי, יען כי הם יזכירוני את ימי אָשרי, את ימי ראותי טוב באחוזתי חמדת נפשי. לולא שירי אלה, מי יודע, אם לא נשכחה כבר כמת מלב.

— הוי, קשה עורף! מי יתן ושכחת אותה כלה! שיריך וספרי זכרונותיך רק הם לבדם הלא היו בעוכריך. ראה נא, אישי! הנה אדון האחוזה הזאת וכל שכניו, אדוני האחוזות, אשר מסביב, הלא גם הם היו גולים תועים כמנו. הלא גם להם היו אחוזות יפות ונחמדות בארץ הקדם. כמוך אהבו גם הם את נויהם (כי מי לא יאהב את יגיע כפיו?), כמוך אולי שרו גם הם שירי תפארת לכבודם. הן לא מרוב עונג ונחת נדו הלכו. הן לא לטַיֵל

XIII.

ויהי בחצי הלילה.

בחוץ ייליל הרוח בקול דממה דקה; ענפי האלונים ביער הסמוך מתלחשים זה עם זה; ובגבור הרוח, ונטפי המטר יכו בחזקה על גג הפּנזה, אז ירימו גם ענפי האלונים את קולם, כמו יחפצו להחריש בשאונם את המית הגשם. מה מתוקה השֵׁנה בליל כזה על מצע-תבן רך בפּנזה חמה ויבשה, אחרי נדודים רבים בארץ ציה ושוממה!...

ובכל זאת נדדה שנת שי-רון. אחרי תרדמה קצרה ועמוקה הקיץ משנתו וירגיש בנפשו, כי החליף כח וכי היה לאחר, אבל איפה הוא ומה אתו,—לא ידע לתת חשבון לנפשו. זה מעט חלם את חלומו, והנה הוא עודנו צעיר לימים, מלא כח עלומים וחדוַת החיים, מתהלך עם ילדיו במשעולי הגן באחוזתו שם על חוף אגם המים. אך נפלא הדבר: את אחוזתו לא יכיר עוד. אחרת היא, כלה אחרת, גם הפּנזה גם החצר גם הכרם כלם מוזרים לו, מעודו לא ראה כאלה. אימה גדולה נפלה עליו. מרחוק הוא רואה את מזי-מה אשתו מבטת עליו בלעג וצחוק מר על שפתיה. הוא יחפוץ לרוץ אליה ולשאול אותה: מי הוא אשר שִׁנה את פני אחוזתו—ובמרוצתו והנה נכשלה רגלו באבן, ויפול מלוא קומתו ארצה וייקץ.

ריח הצחנה, אשר עלה באפו מרפת הבקר, אשר אצל בית מלונו, הזכירו רגע אחד, איפה הוא כעת ואת כל אשר עבר עליו. אז יזכור את חלומו ויתעצב אל לבו. „האין מעט אמת בחלום הזה? אמנם אזכרה, כי היתה לי אחוזה נחמדה לפני רבות בשנים, בחזון אראנה בתמונת אשה גלמודה ועטופת אֵבל, אולם עצם אחוזתי, בשדותיה וכרמיה, בגבעותיה ועמקיה—כבר נמח מזכרוני כענני-בקר בזרוח עליהם השמש. ולו נצבתי לפניה כיום, כי עתה הלא כנכריה נחשבה לי... האמנם אשכחנה שכוח ברבות הימים? האמנם אפר את נדרי, אשר נדרתי לה ביום הפרדי ממנה? לא, היה לא תהיה כזאת!

בלאט קם שי-רון ממצעו. בלאט הדליק נר-שעוה דק, אשר מצא בילקוטו, וישב על הארץ. אז יוציא את קובץ שיריו מצלחתו ובקול דממה דקה, קול נחר מזוקן, ישיר את שירי ימי נעוריו...

חזות פניו ענתה בו, כי פני הגולים לא מוזרים לו, וכי יתאמץ בלבו לזכיר, איפה ראה אותם.

נכנעים ונדכאים השתחוו הגולים לפניו בדומיה, אחת, שתים ושלש. אדון האחוזה גם הוא השיב להם בענַות-חמלה את ברכתם.

— אדון רב-חסד ורב-פעלים! יסלח נא בגודל רחמיו לנבזה ושפל כמוני, כי ירהיב בנפשו להיות למשא על אדוני הנעלה בבקשתו. אנא, תיקר נא נפשי הנמבזה ונפש ילדי האומללים בעיני אדוני הטהורים להחיותנו כיום הזה ולתת לנו מקום ללון את כלבי אדוני.

— אי מזה תבוא, אדוני?

— מארץ הקדם אני בא, ואתע ימים רבים במדבר ציה, אין לחם ואין מים. אהה, חמול נא, אדוני, כי נפוגותי ונדכיתי מאד!

— האתה הוא, אשר גרש אותך שפי-פון מאחוזתך שם על חוף האגם ויירשנה?

— אני, אני הוא, אדוני!

— עתה נזכרתי! הלא אִתך ראיתי זה רבות בשנים במדבר, בעברי עליך עם יתר הגולים בני גילי, כי גם אותנו גרשו המנדרינים מנחלתנו, ונלך עד המקום הזה ונאחז בו, פה יושבים אנחנו לבטח גם נעשה חיל, עד כי שכחנו כבר את ארץ מולדתנו ואת כל הרעה, אשר מצאה אותנו שם. צר לי עליך, אחי, כי לא הלכת גם אתה עמנו לתור לך אחוזת נחלה כמוני. אולם לא עת להרבות דברים עתה. הנה החלו נטפי המטר לרדת ארצה. עוד רגע אחד ויגבר הגשם. לכו אפוא אחרי!

אדון האחוזה הביא את הגולים אל פִּנזה אחת קטנה, אשר עמדה בירכתי החצר על יד רפת הבקר. ובפתחו את הדלת הוסיף ויאמר:

— ילדים רבים לי, אדוני, ובמעוני צר המקום לשבת יחדיו. הנה הפִּנזה הזאת לפניכם לנוח בה כטוב בעיניכם, גם מעט אוכֶל תמצאו פה להשיב נפשכם. ויפן וילך.

ומדון, לכל אוהבי הון זרים. הכי קראו לה ארץ הדמים, כי דם לרוב נשפך בגללה...

אורחת הגולים נסעה, הלכה לדרכה, ושי-רון נשאר עומד תפוש במזימותיו: „אחוזתי, חמדת לבבי! הנך מיחלת לבואי, ועל כן לא תתני לזרים למשול בך, ועל כן תמנעי מהם את יבולך; לא שכחתיני, מחמל נפשי, האשכחך אנכי?".

ובחזיון רוחו תחדל אחוזתו להיות כברת ארץ, תחדל להיות שדה וכרם, כי אם תתגלה לפניו בתמונת אשה גלמודה ומתאבלה, עזובה מבעל נעוריה, אשר לא חדלה לאהוב אותו. עוגביה הרבים יתחרו איש את רעהו, יריבו ויתקוטטו בגללה גם יקראו למהלומות איש אל רעהו. והיא... היא תרוק בפני כלם יחד ותשמור את דודיה לאלוף נעוריה, אשר תחכה לבואו. „לא שכחתיני, מחמל נפשי, האשכחך אנכי?".

XII.

המה באו עד קצה ארץ נושבת.

לעיני שי-רון ומזי-מה אשתו נגולה ארץ רחבת ידים מלאה כל טוב. שדמות בר וכרמי חמד, בתי עדן ומגדלים בנוים לתלפיות יעידו, כי ידים חרוצות ליושבי המקום, והחיים עם כל מנעמיהם נובעים כמעין לא אכזב על כל מדרך כף רגל.

רעבים וצמאים, עיפים ויגעים מעמל הדרך ישבו שי-רון ומשפחתו הקטנה לנוח מעט על יד פתח השער, אשר לאחת הנוות. השמים התכסו בעבים שחורים; חזיזי ברק יתרוצצו מקצה השמים ועד קציהם, ואחריהם יתן הרעם בקולו, כמו יזהיר את כל עוברי אורח, כי יחישו מפלט למו, כי עוד מעט ומטר סוחף יִתך ארצה.

— איפה נלין הלילה? איפה נמצא מחסה לנו מזרם וממטר? לנוח, לנוח! הוי מי יתן ויכולנו לנוח יום או יומים!

הנה אדון האחוזה שב הביתה מן השדה. בחפזון ילך מיראתו פן ישיגהו המטר. ובכל זאת בראותו את ארבעת הגולים נלחצים אל הקיר לפניו, עצר את רגליו ויבט אליהם כמשתאה.

XI.

גולים הולכים וגולים באים, ושי-רון כמלפנים תועה בישימון מדבר...

כמוהם יכונן גם הוא את פעמיו מערבה שמש, אולם על כל צעד וצעד יסב פניו קדמה, כמו ידמה לראות ממרחק את גוהו מחמל נפשו. גבעות נשאות והרים רמים גם מרחקי אין-קץ לא יסוכו בעד עיני רוחו מראות את אחוזתו. בעיני רוחו יראנה בכל יפיה ובכל הדרה, שהיו לה אז בימי שבתו בתוכה, הוא יתבונן אל כל עץ ואל כל פרח בה, בשפוך עליהם השמש בבקר לאֹ עבות את אורה הנעים. (ימי גשם וסגריר לא אהב שי-רון להעלות על זכרונו). ובהתעטף עליו נפשו, ידמה גם לשמוע את מימי הנחל באחוזתו, מפכים בשירה נוגה ונחמדה, בשירה מלאה אהבה וגעגועי אין-קץ, ונפשו גם היא תמלא אהבה וגעגועים...

שנים הולכות שנים באות, ושי-רון כמלפנים תועה בישימון מדבר...

הנה עוד אורחת גולים עוברת לפניו על הדרך.

— אַחי, מאין תבואו?

— מארץ הקדם אנחנו והולכים לתור לנו אדמה דשנה להאחז בה.

— הידעתם, אַחי, את הנוה היפה שם על הגבעה לא הרחק מחוף אגם המים?

— את נוה-שפי-פון? ידענו, ידענו, ענה אחד הגולים: נוה-שפי-פון תקרא האחוזה ההיא, אף כי שפי-פון הודח כבר ממרום מצבו, ולמן היום ההוא בעלוה אדונים רבים ושונים. אמנם שמענו, כי היתה האחוזה ההיא יפה מאד בשכבר הימים. אולם עתה היא עזובה ושוממה, גדרותיה פרוצות, שדמותיה וכרמיה עלו שמיר ושית, ומארת אלהים רובצת על פני כלה.

— מארת אלהים? שאל שי-רון, ומעיניו זלגו דמעות, אשר לא יכול להסתירן.

— אמנם כן, מארת אלהים! שדה-קטל לכל שואפי ריב

X.

לא בשי-רון לבדו היתה יד הזמן לרעה, כי אחים-לצרה רבים היו לו. ולא האחד היה שפי-פון לעשוק עניי ארץ ולהונות משפחות מנחלתן. ובתעות שי-רון בישימון מדבר, וירא והנה אורחת גולים עוברת את הדרך לפניו, משענתם בידם וצרורותם על שכמם, הולכים הלוך ובכה, ועיניהם תרות הנה והנה.

— אנה תלכו, אַחי, ומה תבקשו פה במדבר?

— הולכים אנחנו מערבה שמש לתור לנו מנוחה, באשר יטב לנו. הנה שמענו אומרים, כי שם בקצה המדבר מעבר לרוכסי ההרים יש אדמה לרוב, אדמה דשנה ופוריה, אשר אין אדונים לה. שם יד המנדרינים לא תשיגנו, שם נאָחז, ושם נבנה לנו בתים לשבת...

— לכו לשלום, אַחי, ותהי דרככם צלחה!

— ואתה? התלך גם אתה אתנו?

— לא, אַחי, לי יש כבר נחלת שדה וכרם, גם בית לשבת, הידעתם את הנוה היפה על הגבעה לא הרחק מחוף אגם המים?

— ידענו, ידענו. הלא זאת היא האחוזה הנחמדה, אשר גרש שפי-פון את יוגבה ויירשנה.

— אני הוא היוגב, ולי האחוזה.

— התאמר להביא את שפי-פון בפלילים ולהוציא את אחוזתך מידו במשפט? אך עוד לא שמענו, כי יצדק איש בריבו אתו.

— אנכי לא אריב בו ולא אדין. אולם הנה יום בא, ובן-השמים, הסגור כאסיר בהיכלו, יתפרץ כגבור החוצה. משאתו יחתו המנדרינים וישימו בעפר פיהם, אז ישב לכסא, לא בסתר היכלו, כי אם בראש קריה, נגדה נא לכל עמו. אז יריב ריב דלים ויצילם מידי עושקיהם. ואז גם אנחנו נשובה כלנו איש אל ארצו ואיש אל אחוזתו.

הגולים הביטו בתמהון איש אל רעהו ולא ענו דבר. כרגעים אחדים התבוננו בו במנוד ראש, ויפנו את שכמם ללכת איש איש לדרכו.

הנעשה בממלכתו? לא! הנה ימים באים ובן-השמים יופיע מהיכלו. הוא יופיע בסערות עוז להדוף בני עַולה מארצו ולהציל עשוקים מידי עושקיהם. אז גם משפטי לאור יצא, אז אשובה אֵלַיִךְ, אחוזתי, לחדות בשמחה את פנַיִך כימי עולם וכשנים קדמוניות".

וישא רגליו וילך...

ובלכתו, ויזכור את ימי נדודיו בערבות החול, בטרם בואו אל אחוזתו. הוי, מה נשתנו העתים! אז היה מלא כח עלומים, אז ידע אנה פניו מועדות. ועתה?... אנה ילך, אנה יתע דל-כח זה עם צרורו על שכמו? מה יבקש בישימון מדבר? היתור לו כברת ארץ חדשה לבנית לו בית ולנטוע כרם? חלילה! האין לו בית וכרם שם באחוזתו? את ביתו ואת כרמו לא יחליף ולא ימיר לנצח! ושפי-פון?... שפי-פון וצבא שוטריו יסוערו כמוץ מן הגורן, כאשר יופיע בן-השמים מהיכלו...

— אישי ואדוני! אמרה יום אחד מזי-מה לאישה, בשבתם לנוח מעמל הדרך: אישי ואדוני, הלחם אזל מילקוטי. תנה אפוא אתה מן הלחם, הנמצא בילקוטך, ושימה לפני הנערים ויאכלו.

— בילקיטי אין לחם...

— ומה אפוא בצרור, אשר על שכמך?

— מעט עפר מאדמת אחוזתי.

— עפר? הכנחש תאכל עפר, כי הצטיַדת בו?

— מעט העפר הזה הוא סמל אחוזתי, אשר לא אוכל הפרד ממנה, כל עוד רוח חיים בקרבי; בילקוטי ובלבי אשאנה, אל כל אשר אלך... אמנם ידעתי, כי שוב אשוב אל ביתי ואל נחלתי... אולם אם לא אעצור כח להאריך את נפשי עד היום הגדול ההוא ואפול שדוד בלחץ מצוקותי, אחלי, בני! אם קבור תקברוני על אדמת נכר, — שימו נא את צרור העפר מראשותי, וימתקו לי רגבי ארמתי...

מזי-מה הגיעה במו ראשה ולא ענתה דבר.

— הס, אישי! קראה מזי-מה בלחש, בשימה ידה על פיה: הס! הנה שמעתי כקול צעדי איש מאחורי הגדר, מי יודע אם לא מרגל חרש אורב לנו...

מגורת מזי-מה באה גם בפעם הזאת. מרגלי חרש אמנם הביאו את דבת שי-רון רעה אל שפי-פון. עוד הפעם שפטים, עוד הפעם מהלומות רצח! בחריצות כפים הוסיף שי-רון לעבוד את עבודתו בשדה ובגן, אף כי ידע, כי יגיע כפיו יאכלו זרים. אבל, אמר יום יום אל לבו: אל נא תשם האדמה, היקרה לנפשי, אל נא יכסו חרולים את פניה היפים, ולו רק יותן לי לעבדה ולשמרה במנוחה! הלא עוד יבוא יום, ובן-השמים יופיע...

שי-רון לא כלה את דבריו גם בלבו פנימה. מרגלי החרש, אשר אפפוהו מסביב, הפילו עליו אימה ופחד, עד כי חרד לקול עלה נדף. אולם המכות, אשר הוכה יום יום, לא נתנו לו גם לעבוד את אַדמתו במנוחה. למגינת לבו ראה, כי מיום ליום תשם אחוזתו, החת אורז--קוץ ודרדר תצמיח, הקמה תבול על שדמותיה, מאין ידים לקצור קצירה. הגפן תעש באושים, מאין ידים להניף עליה מזמר; ועיני שי-רון רואות וכלות.

-- קצר כח הסבל! אמר שי-רון לאשתו בנשף בערב יום סגריר אחד: קומי, רעיתי. לכי ונלכה מזה! אך אל נא תואשי, רעיתי, ימי גלותנו לא ימשכו. הנה ימים באים ובן-השמים יופיע מהיכלו, בזרוע עוזו ישבור את גאון המנדרינים, אז עד צדק ישוב משפט, וגם אנחנו נשוב אל נחלתנו, זו אהבנו.

IX.

קובץ שיריו וזכרונותיו בצלחתו, וצרור עפר מאדמת אחוזתו על שכמו, שם שי-רין לדרך פעמיו, הוא ומשפחתו הקטנה אתו. אנה יאחז דרכו? הידע ידוע? אל כל אשר ישאוהו רגליו!...

בעינים מלאות דמעה ובלב מלא תקוה הפך שי-רון את פניו אל נחלתו ואל ביתו בטרם יפרד מהם. „היו בשלום, מחמדי נפשי, היו בשלום, עד אשר נשוב נתראה פנים! כי הלעולמים יסתיר בן-השמים פניו לבלתי ראות את כל העוֶל ואת כל הרֶשע

ואם יעשו את מלאכתם באמונה גם לימים יבואו, אז תהי משכֻּרתם שלמה קומץ אורז ליום. ידעו נא האנשים הרשעים האלה, כי שרי בן-השמים גם ברוגז רחם יזכורו.

— „מטעם בן-השמים״! קרא שי-רון בלחש אל בניו, בלכתם הביתה, אחרי ספגם מכות אין-מספר בידי שוטרי שפי-פון האכזרים; „מטעם בן-השמים״! אבל הידע בן-השמים, היושב ספון בסתר היכלו, את כל הרֶשע ואת כל העוֶל אשר יֵעָשה בשמו עלי ארץ? הוי, הלעולמים ימשול זדון, וצדק בעפר יתפלש? לא, בני, לא! הנה ימים באים ובן-השמים ישבור בזרוע עוז את דלתי הברזל ואת בריחי הנחושת, אשר סביב שתו עליו מנדריניו, אז יתפרץ כגבור החוצה, אז יקום לערוץ את הארץ ולהעביר ממשלת זדון ממנה... אז עד צדק ישוב משפט, וגם אני אשוב אל בַּני ואל נחלתי.

— אל בנך תשוב, אל נחלתך? הוי בעל החלומות! קראה מזי-מה במנוד ראש ובצחוק מר על שפתותיה.

— מזי-מה רעיתי! קרא שי-רון בתמהון, בראותו את אשתו יושבת על ערמת האשפה מאחורי הגדר: אבל מדוע תשבי פה ולא תלכי הביתה לעשות את מלאכתך?

— אהה, אישי! גם בית, גם מלאכה אין לי עוד! ענתה האשה ותבך תמרורים. את כל עמלנו, את כל יגיע כפנו לקחו להם מלאכי שפי-פון האכזרים, לא השאירו בלתי אם את קובץ שיריך ואת ספרי זכרונותיך—רק את סגולותיך אלה השליכו החוצה כדבר אין חפץ בו. קומה אפוא, אישי ואדוני, ונלכה מזה, כי מה לנו עוד במקום הזה?

— שי-רון העמיד את פניו, כמו לא נגעו דבריה עד נפשו. באהבה וברחמים גדולים אסף את העלים המתגוללים באשפה, וינקם מן הרפש, אשר דבק בם, ויטמינם בצלחתו; אחרי כן פתח את פיהו ויאמר:

— לא, מזי-מה רעיתי, אנכי לא אלך מזה. את נחלתי לא אעזובה! טוב לי היות עבד על אדמתי, מהתענג על כל טוב על אדמת נכר. אל נא תִּוָאשי, רעיתי, ימי עבדותנו לא ימשכו. הנה ימים באים ובן-השמים יופיע מהיכלו, בזרועו עוזו ישבור את גאון המנדרינים והוציא בלעם מפיהם, אז יגיע התור גם לשפי...

— לא, צעק השני, ולי הגירו אנשים כנים ונאמנים, כי אני הבכור.

— הוי, בנַי, הלא שניכם יחד אהובים לי, שניכם יחד יקירים לי, ולמה זה לכם בכורה?

— אבל, אבי, קרא האחד, הלא לי משפט הירושה אחרי מותך!

— לא, צעק השני, לא, כי לי משפט הירושה.

— אבל, בני, הלא עודני חי, ולמות לא אחשוב עוד. הלירשני בחיי אתם אומרים, הוי נערים פותים!

— אם כן, אפוא, אם אתה לא תוכיח בינינו, עד המנדרין יבוא משפטנו, ענו שניהם פה אחד, ויצאו מאת פני אביהם.

VIII.

— אוהב צדק אנכי, קרא שפי-פון ממרום כסאו, בשבתו למשפט: אוהב צדק אנכי, ודובר שקרים לא יכון לפני. הנה זה אומר: אני הבכור ולי משפט הירושה, וזה אומר: אני הבכור ולי משפט הירושה. מי משניהם ידבר שקר - לא אדע. ועל כן—יוָסרו שניהם, ומשפט הירושה לי הוא.

— אבל הלא חי עודני, צעק האב האומלל, אשר נקרה גם הוא בבית המשפט. הלא חי עודני, וירושה מה זו עושה!

— חי הנך? ענה שפי-פון בקצף, אם חי הנך, תוּסר גם אתה! יען אשר לא ידעת להדריך את בניך בדרך טובים. ואחרי שובו כמעט למנוחתו, העמיד שפי-פון את פניו ויוסף ויאמר:

— מטעם בן-השמים ומטעם שריו, היושבים ראשונה במלכות, הנני חורץ משפט: היוגב שי-רון ושני בניו מח-לון וכל-יון יספגו כדי רשעתם ממבחר שבטי הבמבוק, וכל רכושם יחרם לאוצר המלכות. אולם יען אשר הפך היוגב בחריצות כפיו את אדמת הממשלה לעדן-גן-אלהים, לא יגורש כלה מאחוזתו, כי אם הוא ובניו עמו ישארו עבדים עליה עד עולם לעבדה ולשמרה.

משפט הבכורה? גם הם גם אבותיהם לא ידעו זאת ולא חפצו לדעת. למי מהם יהי משפט הירושה אחרי מות אביהם? גם השאלה הזאת לא יכלה עוד לעלות על לבם. מאהבתם את אבותיהם ומאהבתם איש את אחיו, לא יכלו הנערים לשער בנפשם, כי יבוא יום ואביהם יפרד מעליהם. או כי יפרדו הם איש מעל אחיו. כה גדלו הנערים הלוך וגדול, הלוך והשכל, ועיני אבותיהם רואות ורָוֹת נחת.

אמנם, אף כי דמו הנערים זה לזה במבנה גֵוֹם ובתאר פניהם, בכל זאת כל עין צופיה הכירה, כי עוד מטל ילדותם נפלגו הנערים איש מאחיו בהלך רוחם ותכונת נפשותם: מח-לון ירש מאביו את נטיָתו למליצה ושיר, וכל-יון ירש מאמו את טבעה לכלכל כל דבר במשפט הנסיון והחשבון. אולם דבר כזה הן לא יחליש את האהבה, כי עוד יאמצנה, במלאות האחד את אשר יחסר למשנהו.

ופתאום נפלה מריבה ביניהם.

מוצא הריב היה דבר קל הערך מאד, אשר לא חשבו אביהם ולא שעה אליו בראשונה. הנערים כבר למדו לשון וספר, ובימים ההם החלו ללמוד ולדעת את תורת קינפוצי. ויהי בקראם מעל הספר, ויקשה מהם דבר אחד להבינו; ויהיו נפלגים בדעותיהם: זה אומר בכה וזה אומר בכה. שמע האב את ריב שפתם וישמח בלבו, באמרו: יסכנו נא הנערים לעמוד איש על דעתו ואל ילמדו ללכת בעינים עצומות, אל כל אשר יוליכום זקנים מהם לימים. ועל כן לא חפץ לשית ידו על שניהם ולהגיד, מי מהם צדק בריבו. אולם זה היה רק ראשית מדון להם, כי עד מהרה נמצאו להם הולכי רכיל להסית איש באחיו, עד כי שכחו שניהם את הענין, אשר רבו על אודותיו בראשונה, ולתמהון לב אביהם כבר היתה המריבה למשטמה, והמשטמה—לשאיפת נקם.

— למה זה תריבו, בני? הלא אחים אתם בני אֵם אֶחת, יבין נא איש איש מכם את תורת קינפוצי, כאשר תורהו בינתו, ואם ישגה האחד, ונסלח לו.

— אבל, אבי, קרא האחד, לא על זה אנחנו נדונים, כי אם על דבר משפט הבכורה. אנשים כנים הגידו לי, כי אני הבכור.

וכאשר יבואו שכניו, יושבי נאות המדבר, מסביב לשחר את פניו בימי חג ומועד, או כאשר ילך הוא לשחר את פני שכניו, וקרא לפניהם את הגיוני רוחו, והטיף להם לאמת ולצדקה, למען קרב את לבותיהם אל השכל העליון. כי לעשות נפשות לשכל העליון היתה ראשית חפצו ומשוש לבו בחיים.

ככה ישב שי-רון שלו ושאנן באחוזתו ימים רבים.

ופתאום עָברה השמועה בין נאות המדבר, כי אחד המנדרינים הגדולים, שפי-פון שמו, הולך וקרב לשפוט את יושבי הארץ.

יושבי הנוות נבהלו נחפזו. הן לא לחנם יאמר משל הסינים: „פגוש שחל ופתן באיש, ואל מנדרין בקומו למשפט". אבל את מי ישפוט? הן איש לא עשה עול, איש לא עשק את רעהו, ואיש על רעהו לא זעק חמס, ומשפט—מה זה עושה?

VII.

ושפי-פון הופיע, הוא וצבא שוטריו עמו, וחבילי שבטי בַּמבּוּק בידיהם. אולם לא לשפוט את יושבי נאות המדבר בא שפי-פון, כי אם לשׂום עליהם מַס. כי ראֹה ראו המנדרינים את יושבי נאות המדבר, והנה אין ארונים להם, ויחמלו עליהם ויאמרו לפרוש עליהם את ממשלתם ולשׂימם למס עובד.

יושבי הנוות שלמו את המס, ככל אשר הושת עליהם, ויתברכו בלבם, כי מעתה אין כל אסון נגד פניהם. אך עד מהרה נוכחו לדעת, כי שגו מאד. למן היום ההוא החל שפי-פון לסכסך בידי מלאכיו עושי רצונו את יושבי הנוות איש באחיו, והאנשים, אשר עד הנה התהלכו איש עם רעהו בשלום ובמישור, החלו לבלות את כל ימיהם במריבות ומדנים אין-קץ, והמנדרין עם צבא שוטריו היו לעושי-השלום. אכן אוי לשלום אשר כזה!

וגם שי-רון נלכד ברשת, זו טמנו לו, ומקרב ביתו יצאה עליו הרעה.

שני בנים נולדו לשי-רון ומזי-מה אשתו, תאומים מבטן היו. ויגדלו הנערים יחדיו ויאהבו איש את אחיו עד מאד. למי מהם

התאֵם התאימה עם תכונת רוחו ועם הלך מחשבותיו משכבר הימים. לשוא התחננה אליו מזי-מה אשתו, כי יפנה עורף לתורה החדשה הזאת, אשר משחתה בה; לשוא הזהירתהו, כי התורה הזאת תבאישהו בעיני המנדרינים, אשר עוד לא הקשה אליהם איש וישלם... לשוא, השכל העליון היה שיחו והגיגו כל הימים.— „אין לי חפץ בשררה!" קרא בהצק לו אשתו יום יום: „אין לי חפץ בכהונה! לנפשי אראג, ויהי מה!".

ומגורת מזי-מה לא אחרה לבוא, כי שום שמו המנדרינים עלילת דברים לשי-רון ויאשימו אותו, כי דבר סרה בקינפוצי ובחוקותיו. נקי היה האיש, אפס כי הן לא על חנם יאמר משל הסינים: „ירא את הגיהנם אחרי מותך ואת בית המשפט בחייך". כי כאשר יורד שאול לא יעלה, כן לא ינקה איש בהשפטו בארץ הסינים. ושי-רון, אשר לא היו עוד החיים עליו למעמסה, מהר לצאת את הארץ בהחבא, הוא ומשפחתו הקטנה אתו, ויאחז את דרכו מערבה שמש אל ערבות החול, אשר באזיה התיכונה.

VI.

למן העת ההיא עברו ימים רבים.

שָׁלֵו ושאנן ישב שי-רון באחוזתו, אשר היתה לברכה בפי כל שכניו מסביב. האביב והקיץ היו לו לימי עבודה ומעשה, החורף והסתיו לימי מנוחה ושעשועים. אך מה המה שעשועי איש, אשר חונך מנוער לכתוב ולהגות בספר, ואשר שעשועים אחרים לא ידע מעודו?

מדי שנה בשנה, ככלות הדיש והבציר, יוציא היוגב מארונו את השֶׁרֶד ואת המכחול, לכתוב על ספר את הגות לבו ואת כל אשר עבר עליו בשנה ההיא. ויש אשר תהיה עליו יד השירה, ונפשו תתרומם עָל... אז ישיר הדר כל גבעה וכל נחל באחוזתו, כל עץ וכל פרח בה; אז יזכור את יום צאתו מתחת סבלות המנדרינים וישיר את שירתו על נעימות החופש ועל מתק החיים, אשר יביא אתו; או ישיר שיר-תהלה לשכל העליון ויזיל אמרתו על העלומות סתרי מפעליו ועל האמת והצדק, הנובעים ממנו והשופכים את ממשלתם בכל רחבי התבל.

יבחן שי-רון אישה ויצא בזר נצחון על ראשו. לבה בטח בו, כי הוא ידע להשיב את שואליו דבר ולא יעטה עליה קלון...

ופתאום והנה רוח אחרת היתה עם שי-רון אישה, וכל תקותיה היו למפח נפש.

V.

כי נגלה נגלה בימים ההם נביא חדש לעם הסינים, לאו-זה שמו, ובסוד חברים מקשיבים ללקחו החל להטיף לאמונה הישנה באל אחד יוצר הכל, מחיה הכל ומרומם על כל, ואת האל המסתתר הזה קרא בשם תַו-הו, לאמר: השכל העליון. על פי דברת הנביא, לא מנחה ולא קטרת ידרוש השכל העליון מאת בן האדם. גם לא לשמור חקים ומנהגים אין ספורות למו, כי אם לעשות צדקה וחסד ולהצנע לכת עם אלהים ואדם.

ובראות הנביא ההוא, כי היתה החכמה כחרב ביד המנדרינים להרבות פצעי העם וחבורותיו, ויטף למקשיבי תורתו, כי לא ברוב חכמה יְזַכה אנוש את דרכו עלי ארץ, כי אם בתקנו את מדותיו ובלמדו לכבוש את יצר לבו הרע; כי לא טוב לאנוש להשתרר על אנוש כערכו ולעבוד ברעהו חנם; וכי רק החיים השאננים בחיק הטבע, הרחק משאון קריה, יכשירו את האדם לקנות שלמית לנפשו.

כזאת היתה תורת הנביא ההוא בראשית צאתה לאור מלב מחוללה. אפס כי ברבות הימים העכירו ההולכים בעקבותיה את זיו טהרה ויטפלו עליה הזיות ודמיונות אין קץ ויאמינו בשדים ורוחות ובקסמים שונים למיניהם. אהה! כזאת קרה לא אחת ולא שתים בתבל. ברדת דת חדשה משמים ארצה היא כעצם השמים לטוהר; והנה יבואו בני האדם למשש בה בידיהם המזוהמות ויכסו אותה בכל חלאה, עד כי לא יֻכר עוד מראֶהָ.

שמעו המנדרינים את תורת הנביא ויחרקו שן, כי הִשְׁפִּל השפילה התורה הזאת את כבוד המנדרינים בעיני העם, וזאת לא אבו סלוח לה, ויחלו לרדוף בשצף קצף את כל ההולכים בעקבותיה.

ושי-רון גם הוא שמע את התורה הזאת ויחמדה בלבו, כי

אשר כזה הן לא יִשָׁכַח לנצח. ואתה, אישי ואדוני, התזכור עוד יום תלותך על הקיר את מפת המשי עם הכתובת האדומה ממשלי קונפוצי מחוקקנו? אה! אתה, אישי, לא תכבד את תורת קונפוצי בלבך (יסלחו לך השמים את הדבר הזה!) ורק למעני בגודל חסדך אלי עשית זאת. התזכור עוד את היום ההוא?

— זכור אזכרנו מאד, מזי-מה יונתי! הלא זה היה ביום הִגָּמֵל את שני בנינו את מח-לון ואת כל-יון. הה! אנכי לא אשכח מאומה מכל אודותינו, כל מקרי יום ויום כתובים אתי בשרד עלי ספר, למען יהיו לזכרון לנו כל הימים.

IV.

כי היה שי-רון איש יודע ספר וכתב. מנעוריו התעתד לְהִסָּפַח אל מפלגת המנדרינים ולהיות לאב ולכהן באחת הבמות, אשר להאלילים הרבים הנערצים בארץ הסינים. בשקידה רבה למד ימים רבים את חכמת בני-הקדם וגם בספרי קונפוצי הגה יומם ולילה, וכבר ידע את כל שלש מאות המצות ואת כל שלשת אלפי המנהגים, אשר נתן מחוקק הסינים לעמו.

מזי-מה אשתו ראתה זאת ותשמח בלבה. היא כִּבְּדָה מאד את תורת קונפוצי, ועשות מצות רבות אין-קץ היה לה למשוש נפש. ואף גם זאת: הן דעת חכמת בני קדם ודעת החקים הרבים הרימו את כל איש סיני מבין דלת העם להושיבו עם נדיבים ומושלי ארץ. היא חשבה, כי טוב לעשוק אחרים מהיות טרף לשְׁנֵי עושקים. ועל כן חכתה בכליון עינים ליום, אשר יִבָּחֵן שי-רון אישה ויצא כמנצח עם כפתור מנדרין על מגבעתו. הוא אמנם לא יהיה לשופט: רוך לבו לא יתנהו לרמוס ברגל את בטני בני עמו, כאשר יעשון זאת כל שופטי הסינים; הוא יצלח רק לכהן באחד מבתי המקדש הרבים. אכן הלא גם הכהונה היא משלח-יד טוב מאד, הכהונה תתן לנו את לחמנו ומימינו, את צמרנו ופשתנו, ומה לנו עוד? עושר לא נבקש, יהיו נא הילדים שבעי לחם ומצא לנו.

כן חשבה מזי-מה בלבה וכן קותה יום יום למועד, אשר

— צדקת, מזי-מה אשתי, היין משמח אלהים ואנשים. אבל השמת לבך אל יער הארזים, אשר על ראש הגבעה? ראי נא, מה נעים צלו, ומה מתוקה הדומיה השוררת בתוכו!

— גם היער יפה מאד, ענתה מזי-מה, וממנו נקח עצים לבנות לנו פִנזה לשבת בה ורפת לבהמתנו...

III.

כן שוחחו האיש ואשתו, אחרי נוחם מעט מעמל הדרך, וגם צדקו יחדיו. יפה היתה האחוזה למראית עין, אבל ברגב' אדמתה היה צפון גם עושר רב, אשר כמו חכה מיום ברוא אלהים שמים וארץ, עד אשר תבואנה ידים חרוצות להוציאו לאור יום. והידים החרוצות הנה באו. ואף כי נטה לב שי-רון תמיד למליצה ושיר, או לרעיוני-רוח, כאשר דברה מזי-מה אשתו בסתר לבה, בכל זאת היה איש אוהב עבודה מנעוריו וגם חרוץ במלאכתו.

מיום ליום הלכה האחוזה הלוך ופרוח ותהי ברבות הימים לעדן גן אלהים. כן היתה בעיני היוגב ואשתו, וכן היתה גם בעיני עוברי אורח, אשר נהרו אליה מסביב לראות ביפיה ולהתענג מטובה, אשר העניק להם אדוני האחוזה במלוא חפנים. שדמות אורז וכרמי חמד, מטעי עצי תותים וגני פרחים מלאו את כל פני האחוזה. גם שעל אדמה אחד לא נותר בָהה ולא כֻסה בחרולים. על כל צער וצעד נראו עקבות עבודה וזיעת-אפים; ולא עקבות עבודה לבד, כי אם גם עקבות אהבה ורחמים גדולים אל האדמה, אשר מחלב שדיה השביעה את בעליה לחם וכל תענוגות בני-אדם.

ועל טבור האחוזה בתָוֶך עמדה הפַנזה, אשר בנה הסיני בעצם ידיו. גם את מעונו בנה וישכלל באהבה וברחמים גדולים. בכל יתד ויתד, בכל מסמר ומסמר נקשרו זכרונות נעימים מחיי משפחתו הקטנה.

— התזכרי, מזי-מה אשתי, את יום תלותי מראשותי מטתך את העששית האדומה עם התנין הירוק, אשר עליה?

— איך לא אזכרה את היום ההוא? הלא זה היה לתקופת השנה, ביום אשר נמלטנו מכף המנדרינים מבקשי נפשנו. יום

ובהיות עינם ולבם רק לבצעם, ותהי הנקל בעיניהם לקחת שוחד ולעַוֵּת משפט, כי עוד הוסיפו סרה להונות איש מביתו ומשפחה מנחלתה. אנחת העם עלתה השמימה, אך עד כסא בן־השמים לא הגיעה; כי בשבתו ספון בסתר היכלו, לא ידע מאומה מכל הנעשה בארצו.

II.

מתנרת יד המנדרינים יצא יצא לפני רבות בשנים איש סיני אחד, שי־רון שמו, לגור באשר ימצא, הוא ומשפחתו הקטנה אתו, ויאחז את דרכי מערבה שמש אל ערבות החול, אשר באזיה התיכונה. ימים רבים תעה האיש בין ערבות חול וסלעי מגור, עדי בואו אל אחת מנאות הרשא, אשר על גדות אגם־מים גדול, ויאָחז במקום ההוא.

— פה, רעיָתי, אמר הסיני אל מזי־מה אשתו: יד המנדרינים לא תשיגנו. פה אין אדונים לנו, ולכל אַות נפשנו נוכל להתענג על הטבע...

— וגם לאכול לשבעה, אדוני ואישי.

— וגם לאכול לשבעה, הסכים שי־רון לדברי אשתו: אבל מה טוב ומה יפה חבל הארץ, אשר בחרנו לנו! ראי נא את המישור הלזה, אשר על חוף האגם, שימי לב אל החבצלות הלבנות הנוצצות על פני ירק הדשא; שימי לב אל השושנים והוְרָדים ואל ריח בְשמם...

— פיך, אדוני ואישי, יפיק פנינים ואבני־חן. החבצלות והשושנים אמנם יפות מאד, וגם אדמת המישור דשנה ורטובה, ואם נורעה אורז ומצאנו מאה שערים.

— אבל ראי נא, מזי־מה אשתי, מה נחמדה הגבעה הזאת, ומה נאוו רוכסי גבנוניה! חי נפשי, כי מדי אביט עליהם, תגיל נפשי ולבבי ירחש שיר...

— דבריך, אדוני ואישי, יזהירו ככוכבי אור במרומי שחק; הגבעה אמנם נחמדה מאד, ועל מורד הגבעה נוכל לטעת עצי גפן לרוב, והיה לנו יין המשמח אלהים ואנשים.

הַיּוֹגֵב אֲשֶׁר גּוֹרַשׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ.

(מספורי ארץ הסינים)

I.

בימי קדם, לפני אלפי שנים רבים, בעוד לא רב היה מספר בני האדם על פני האדמה, והארץ רחבת-ידים לפניהם; בעוד לא היתה אדמת-יה למקנת כסף ולסחורה עוברת מיד ליד, כי אם איש ואיש ישב, באשר אִוה למושב לו,—בימים ההם וכבר היתה ארץ הסינים לממלכה גדולה ועצומה, והבָּגדיחַן מלך עליה. זקני עם-הסינים יספֵּרו, כי בימים ההם שררה מנוחת שלום והשקט בכל קצות הממלכה. האדם לא שלט עוד באדם לרע לו, כי איש ואיש אכל מפרי עבודתו באין מכלים דבר. גם הבגדיחן, בן-השמים, לא שכן עוד מרומים ספון בסתר היכלו, כאשר יעשה זאת היום, כי אם התהלך עם עבדיו בני-עמו, כאשר יתהלך אב רחמן עם צאצאיו יוצאי ירכו. ובנפול מריבה בין שני סינים, והגישו את עצומותיהם לפני בן-השמים, והוא שפט אותם בצדק ובמישרים. בן-השמים הן לא יקח שוחד, ולפניו קטן וגדול נשתוו.

אולם ברבות הימים, כאשר החל עם הסינים לרוב על פני האדמה, ובן-השמים נלאה לשאת את משא העם לבדו, ויבחר לו מקרב העם אנשים חכמים ונבונים, וישם אותם לשופטי העם ושוטריו—אלה המה המַנדַרינים, המושלים בארץ הסינים עד היום הזה. אבל מני אז אפסה ממשלת השלום מן הארץ. בן-השמים אמנם ימלוך בתוכה כמלפנים, אך הוא לא ימשול עוד בה, כי נִתנה הממשלה בידי המנדרינים לעשות בעם כטוב בעיניהם.

כל, אשר יעשה שם בעיר. הוי, מה איומה ומה נוראה התרדמה הזאת! לחוש ולדעת את כל הרעה, אשר מצאה את עמי, ולבלתי יכולת להניע יד ורגל ללכת החוצה ולקרוא באזני העם: אוי מה היה לך!

— אוי מה היה לך, עמי! יחד עם האמונה התמה אבדה לך גם חדוַת החיים, ותחת חגי-אל בדית לך חגי-בני-אדם; אך תחת חדוַת החיים ורוממות הנפש, אשר קוית למצוא בהם, מצאת רק שקר וחנופה, גועל נפש וכעש, עד כי היו החיים עוד הפעם עליך למעמסה.

— חדל-לך עמי, אפוא, מן האדם כל עוד נשמה באפו, כל עוד ימצא עונג בשקר ובחנופה. כבד את זכרון גדוליך אחרי מותם, כי הכבוד, אשר תנחילם, נקי יהיה משקר ומחנופה; חדל לך מן האדם ושובה אל אלהים, כי רק בו לבדו תמצא את חדוַת החיים, אשר חסרת.

— מה טוב. עמי, כי שבת הלום, למען אגיד לך את כל הדברים האלה, עתה הנה סר הקסם מעלי... עתה הנני ואמותה.

אשמורות עיני הזקן סגרו, ולא הוסיף לדבר עוד.

והמלך והשרים וכל העם העומדים מסביב כרעו על ברכיהם, וגם האנשים העומדים בחוץ, בראותם זאת, ויכרעו גם הם על ברכיהם.

החי הזקן הזה, ורק תרדמת קפאון נסוכה עליו? או ישן הוא שנת-המות לנצח? מבעד לצללי הליל, אשר מלאו את האולם מפה אל פה, לא יכול איש להגיד את הדבר הזה.

פתאום והנה מקיר האולם, אשר ממול התמונה, התחמקה אחת האבנים ותפול לארץ והתפוצץ, בעד הפרץ הקטן, אשר נבעה בקיר, התפרצה אלומת-אור מקרני השמש ותאֶר את פני הזקן, המלאים לח ועדנה, ואת העורב הלבן, אשר ממעל לראשו. קסם היופי, אשר הפיקה התמונה הזאת, הרעיש את לבות כל העומדים מסביב, וקול ענות תמהון הרעים את כל מוסדי ההיכל.

הזקן התעורר, ויפקח את עיניו; רגעים אחדים התבונן אל אשר לפניו, אחרי כן הרים את קולו, המלא כח עלומים והחודר כליות ולב, ויען ויאמר:

— הנה שבתם, בָּנַי, הנה שבתם אל בית אלהיכם, אשר לא ידעתם מעודכם, ואשר לא תדעוהו גם עתה; בלי דעת ובלי חפץ שבתם אליו, ובכל זאת מה טוב כי שבתם! אמותה הפעם, אחרי ראותי אתכם במקום הזה.

— הוי, עם היובלים! גם אתה גֻדַלת בימי נעוריך על ברכי אמונה ודת אל. דעת אלהים טפחה ורבתה אותך ותזריע בלבך זרע התום והיושר, זרע החסד והאמת, והסגולות האלה שמרו עליך מכל רע גם ימים רבים אחרי הפכך עורף לאמינתך באלהים ולבית מקדשו.

— ימים רבים שמרו עליך הסגולות האלה, אך מעט מעט נפוגו מלבך, והשקר והחנופה שמו בך את משטרם.

— לא בך עמי, האשם. אנחנו, אנחנו הכהנים היינו בעוכריך. אנחנו במוסר הבלינו גרשנו אותך מבית אלהיך, אנחנו באהבתנו לבצע חמסנו ממך את האמונה התמה ואת אושר הנפש הכרוך בעקבה. אבן יסר יסרנו האלהים ככל חטאותינו.

— באשמתנו אכדו הכהנים ונכרתו מן הארץ. רק אנכי לבדי נותרתי לדראון, וקללת אלהים על ראשי. כי קלל קללני לבלתי אמות לשחת, למען אראה ברעה, אשר תמצא את עמי באשמתי. תרדמת קפאין נסך עלי לבלתי איקץ, עד אשר ישוב עמי הלום. ואת העורב הלבן הזה הפקיד עלי ללחש באזני, את

בית תפלה בשם שער השמים. אולם הוא ידע, כי לא על נקלה יוכיח את אמתת הדברים האלה לאנשים, אשר לא שמעו אותם מעודם, ואשר לא ינקו אותם יחד עם חלב אמם. הוא ידע, כי לא אומר ודברים, כי אם מעשים נשגבים ומרעישים יוכלו להעיר את האמונה הנרדמה עמוק בלבם. ועל כן החריש ויור באצבעו אל מול פתח השער, לאמר: לא בכתובת פתרון החידה, כי אם בהיכל פנימה.

בפני המלך נראה, כי מלחמת מחשבות עזה התלקחה בקרב נפשו פנימה. פתאום ירד מעל סוסו, ויגש אל שער ההיכל ויפתחהו בחזקה.

אחרי המלך חרדו אל ההיכל כל בני לִוְיָתו הנהדרה ואחריהם נמשך כל אדם.

IX.

אולם גדול ורחב ידים. שמשות החלונות, המכוסות באבק ועבטיט, האירו את חלל ההיכל באור כהה ודל מאד. על הרצפה אבני גיר מנפצות, ועליהן שכבת אבק עבה מאד; ובדרוך עליהן רגלי העם, ויתנשא האבק כערפל וימלא את כל הבית. אבק ואבק בכל אשר תרא העין. אבק על העמודים, אשר הבית נשען עליהם, אבק על המנורות, התלויות ויורדות מתקרת ההיכל, אבק על השלחן האחד הסמוך אל הקיר אשר ממול הפתח, ואבק על הספר הפתוח, המונח על השלחן.

ובזוית מימין לביאה יראה כסא, אשר לו משענת גבוהה מאד, ועל הכסא כתמונת גבר עתיק-יומין. המצנפת אשר על ראשו, זקנו הלבן היורד על פי מרותיו, ושמלותיו הרחבות הסרוחות על הרצפה—כלם מכוסים בשכבת אבק, אשר תעיד, כי זה ימים רבים מאד, אשר לא קמה ולא זעה התמונה הזאת. ועל משענת הכסא עומד עורב לבן עתיק-יומין גם הוא, מרפרף בכנפיו הלבנות ומרכין את ראשו אל אזני הזקן כמו דבר לאט עמו ולחש ילחש באזניו.

משתאים ונפעמים עמדו המלך והשרים וכל העם לפני התמונה הנפלאה הזאת.

ובהפנותו את פניו אל העם, הוסיף המלך וישאל:

— האין ביניכם גם איש אחד, אשר ידע קרוא את הכתובת?

איש זקן וכפוף, כמו ילך שחוח תחת משא שנותיו הרבות, נפרד מן ההמון וישתחו לפני המלך ויאמר:

— המלך לעולם יחי! משרידי הדור העבר. עבדך, אדוני המלך, בימי נעורי עוד למדו קרוא את שפתנו העתיקה, אף כי כבר חדלו לדבר בה. רק חמש מלים בכתובת זו:

בֵּית אֱלֹהִים זֶה וְשַׁעַר הַשָּׁמָיִם.

בעינים מפיקות קנאה ומשטמה הביטו חכמי הממלכה על הזקן פותר הכתובת. ואחד מקצותם, והוא ראש החוזים בכוכבים, נגש אל המלך וישתחו ויאמר:

— המלך לעולם יחי! בי אדוני, ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני המלך.

— דַּבֵּר!

— אחת משתי אלה: אם הכתובת תְּכַזֵּב, או הזקן הזה לא ידע קרוא אותה. הן אִוֶּלֶת היא מאין כמוה לאמר כי שער ההיכל הזה הוא שער השמים. אמנם לא רב בקי בשפות עתיקות, אך חוזה בכוכבים אני, אדוני המלך, ואת השמים ידעתי. לא על פני האדמה ימצא שער השמים! הן ידענו היום, כי השמים, אשר למראה עין יראו כאהל נטוי על ראשינו—לא מוצקים הם, כאשר יחשוב המון העם, כי עצם השמים הוא רק אַויר דק וטהור מאד המשתפך למרחבי אין קץ, ואיזה הדרך יובילנו השער הזה למרחבי אין קץ?...

הזקן החריש ולא ענה על תוכחת איש ריבו דבר. אמנם ידע, כי מלבד השמים הגשמים, יש עוד שמים רוחנים, אשר גם להם אין קץ ותכלית, ואשר יוכל האדם לראותם לא בעיני בשר, כי אם בעיני רוח. הוא ידע, כי התפלה, אשר יתפלל בן האדם לפני האלהים, היא אשר תוביל את נשמתו אל השמים הנשגבים האלה להתאחד עם אל אלהי הרוחות לכל בשר, וכי על כן יקרא

המלך ולבקשהו בשם העם, כי יואיל בחסדו לדרוש מאת חכמי הממלכה, כי יגידו לנו את פתרון הכתובת ואת תעודת ההיכל בימי קדם.

— היטבתם לשאול, בני. ענה המלך בחן וחסד: תאב גם אני לדעת את פתרון החידה הזאת. ובפנותו אל השליש, אשר הוא נשען על ידו, הוסיף ויאמר: מהרה אפוא וקרא אלי הנה את כל חכמי הממלכה, הנה הם נעצרים כעת לא הרחק מזה בבית ועדם. הנני מחכה להם.

עברו רגעים אחדים, וחכמי הממלכה עטופי שמלות שחורות וארוכות, ששוליהן סרוחים על הארץ, עמדו לפני המלך.

— מי מכם, חכמי, יודעי כל דעת ומביני כל מדע, ואשר כל רז לא נצפן מכם, מי מכם יגיד לי את פשר דבר הכתובת, אשר על ההיכל השמם הזה?

משתאים ונדהמים התבוננו חכמי הממלכה אל הכתובת, בושים ונכלמים הביטו איש בפני רעהו, ויורידו את ראשיהם מיראתם להביט בפני המלך.

ואחד החכמים התאושש עד מהרה ויגש לפני המלך וישתחו ויאמר:

— המלך לעולם יחיה! בחסדך, אדוננו המלך, הנה נחקור בכל חכמה ומדע לאושר העם, אשר אתה מושל בו, ולתועלתו בחיים; אך מה בצע לו בשפה עתיקה ונשכחה, אשר חדל להיות לה אורח בחיים, ומה בצע לו בחרבה הזאת, הנשכחה מרגל אנוש? היש לנו הצדקה להשחית את עתותינו על דברים לא-יועילו כאלה?

— כעננה קלה עברה על פני המלך, אך הוא התאפק ויאמר:

— ואנכי לא כן אחשוב. השפה העתיקה הלא נפש העם היא בימי נעוריו, האמנם לא שוה נפש העם, כי נחקור לדעת אותה? וההיכל השמם הזה, העומד כחידה סתומה לפנינו, לא אפונה, כי זכרונות רבים ויקרים מאד צפונים בו, כי רוח עמנו וסגולות נפשו קשורים בכל אבן מאבניו, בכל כפים מכפיסיו. האמנם אין תועלת בכל אלה?

בספריהם, ובכל זאת לא ידע איש קרוא אותה, כי היתה שפת הכתובה שפה עתיקה מאד, שפה אשר חדל להיות לה אורח בחיים.

— שמעו נא אַחַי, קרא איש מן העם, טוב אשר נודיע את דבר ההיכל ואת דבר הכתובת למלכנו, הלא אוהב דעת הוא, ומי יודע אולי ימצא בין יועציו וחכמיו איש דורש קדמוניות, אשר יגיד לנו את פתרון החידה הזאת.

— טוב מאד, ענו הנקהלים פה אחד: נבחרה נא אפוא שלשה אנשים מקרבנו ללכת אל המלך.

VIII.

ולמלך הוגד לאמר: קֶשר העם עליך קֶשר וכבר נאסף המון גדול לפני ההיכל החרב, אשר בקצה העיר. אין זאת, כי אם כלי נשק שמורים לקושרים שם, והנם נכונים ללכת משם חמושים ללכוד את ארמון המלך.

היה לא יהיה כדבר הזה! ענה המלך בלב שוקט ובוטח: עמי הנאמן לא יקשור עלי קשר, הוא יאהבני, כאשר אוהבהו אנכי; מהרו וחבשו לי את סוסי, וארכב שמה.

לשוא העתירו עבדי המלך וסריסיו את דבריהם על המלך, כי לא ישליך את נפשו מנגד. המלך שחק לפחדם ויצו גם עליהם לחבוש איש את סוסו וללַוֹת אותו אל החרבה.

וכאשר נראה המלך עם בני לְוָיָתו הנהדרה ברחוב, אשר לפני שער ההיכל, ויריע העם לקראתו בקול אדיר וחזק: יחי המלך!

בענות חן וחסד השיב המלך שלום לעמו, וישאל את פי הנצבים עליו: מה זה ועל מה זה נקהל העם במקום הזה?

ושלשת הנבחרים ללכת אל המלך יצאו מקרב ההמון, ובכרעם על ברכיהם ספרו להמלך את כל הנעשה, ואחרי כן הוסיפו ויאמרו:

— זה מעט נבחרנו שלשתנו מקרב העם ללכת אל ארוננו

לשוא!

כל אשר רגלים לו נָס מבלי להביט אחריו, נס כמפני חרב היונה.

— אבל אָנה ננוסה ואיפה נמלט, וגבורי-הציד פשטו בכל חוצות העיר? קרא אחד הנסים אל רעהו.

— נמלטה-נא אל החרבה השוממה, אשר בקצה העיר, ענה השני בחפזון וירץ הלאה.

— אל החרבה? אבל שם הלא שֵׁדי-תפתה יקננו!

— טוב אשר נפול בידי שדי-תפתה, מאשר נפול בידי חתן היובל הלזה.

* *
*

וההמון לפני שער החרבה הלך הלוך ורב. אל הנמלטים מפחד היובל נלוו אנשים רבים, בטלים ושואפי חדשות.

דלתות ההיכל החרב לא היו סגורות על מסגר, ובכל זאת לא נועז איש לפתוח אותן, אף כי בלב כל הנאספים קרחה תשוקה עזה לדעת את הנעשה שם. הלא בפעם הראשונה לימי חייהם באו האנשים הלום, וגם שדים לא ראו עין בעין מעודם.

אחדים מן העם הרהיבו בנפשם עוז להרכין את אזניהם אל החורים, אשר בדלתות השער, אולי ישמעו את הֶמְיַת השעירים, אשר על דברת האנשים ירקדו שם כל היום מן הבקר עד הערב. אך אין קול ואין קשב. דממת קבר שוררת בתוך ההיכל.

ובעוד העם נדון איש עם רעהו על אדות ההיכל החרב: מה היה תעודתו בימי קדם ומדוע נעזב מיושביו, ובעוד הם מתוכחים יחד: זה אומר בכה, וזה אומר בכה—והאחד נשא את עיניו וירא, והנה על המשקוף ממעל לשער ההיכל נמצאה כתובת חרותה על האבן, וימהר ויגיד את הדבר אל כל הנצבים עליו.

כל הנקהלים הבינו, כי בכתובת הזאת הפתרון לחידת ההיכל. אולם, אהה! איש לא ידע קרוא איתה. אכי נפלא הדבר. המכתב דומה כמעט להמכתב, אשר ישתמשו בו בני עם היובלים גם היום

כמשלש חדשים עברו עוד, והכרוזים רוכבי הרכש הביאו את הבשורה החדשה לאמר: חג היובל למכה-התנין קרב לבוא.

— אבל הלא זה מעט חגונו את חג יובלו פעמַיִם, שאלו האנשים ברחוב, ויובל חדש מה זה עושה?

— יובל שנת השלשים וחמיש ליום לבשו מכנסים בפעם הראשונה לימי חייו, ענו הכרוזים רוכבי הרכש במנוחה, וילכו הלאה.

מצער מאד היה מספר החוגגים בפעם הזאת. את היריעה עם תמונת התנין מתחו עוד הפעם על קיר האולם, ואולם התנין חדל לתת את פחדו על הקרואים, ועל כן לא הרבו גם לשתות יין.

ששה ירחים עברו עוד, והכרוזים רוכבי הרכש הביאו בשורה חדשה לאמר: חג היובל למכה-התנין קרב לבוא.

חיל אחז את הנאספים ברחוב, איש לא שאל עוד את הכרוזים, מה משפט היובל החדש הזה, כי אם מהרו לברוח ולהחבא איש איש באשר ימצא.

VII.

יום היובל לקרן-היובל הנה בא, יום שואה ומשואה, יום מהומה ומבוכה לכל עם היובלים. כי שכֹר שכר לו קרן-היובל גבורי-ציד, לא ציד דגים, ולא ציד חיה ועוף, כי אם ציד אנשים.

גבורי-הציד פשטו בעיר לתפוש בחזקה את כל הנפגשים על דרכם ולהובילם אל המשתה, אשר עשה קרן-היובל. הנתפשים נאבקו בכל מאמצי כחם, ויתחרו להמלט על נפשם. כל עמל גבורי הציד להרגיע את רוחם עלה בתוהו.

— אל תיראו ואל תחתו, קראו להם גבורי-הציד, אל תיראו ואל תחתו! הן כסף לא ידרש מכם, כי בעד המשתה ישלם קרן-היובל במיטב כספו. גם נאומים נשגבים, גם תפארת המליצה לא ידרוש איש מאתכם. רק לשבת דומם ולאכול ולשתות ולשמוע אל התהלות ואל התשבחית, אשר יפזר קרן-היובל לנפשו — זולת זאת אין דבר. הלא תדעו, הלא תבינו, כי ברב עם הדרת יובל, ובאפס עם שמחה מה זו עושה.

ונשים התאספו ברחוב, אשר לפני אולם בית המרזח, לראות עין בעין את האיש, אשר שם את נפשו בכפו להלחם עם התנין, אשר אמר לבלוע את כל ממלכת עם היובלים.

הנאומים הנשגבים, אשר נשאו הנואמים לכבוד חתן היובל, היו בפעם הזאת בלי כל תפארת המליצה. כי האין די בדברים כהויתם להעיר בלב הקרואים רגשי כבוד ויראת הרוממות אל האיש, אשר פדה את העם כלו מרדת שחת?

על קיר האולם מאחורי חתן היובל ולנגד עיני כל הקרואים היתה מתוחה יריעה רחבת ידים, מעשה ידי צַיָר חכם חרשים נפלא מאד. בצבעים חיים ומזהירים תאר הציר על היריעה תמונת תנין-ענק כנחש עקַלתון, כלו מכוסה קשקשים, ועינים רבות לו, והעינים מפיקות שואה וזְוָעָה, ולועו הנורא פתוח כקבר לבלוע את תמונת עיר הממלכה, אשר לפניו, עם בתיה וגניה, היכליה ומגדליה יחד. ועל יד ראש התנין נראה איש קטן, גומד אחד קומתו, מכה בתער הגלבים, אשר בידו, בצוארי הענק; וזרם דם כנחל שוטף ישפך על פני כל תחתית היריעה. נורא ואיום היה מראה התמונה הזאת, ובכל זאת לא יכלו הקרואים להסב עינם ממנה גם רגע אחד; ולולא היין הרב, אשר שתו לרויה, כי עתה נמוגו כלם מפחד, בהביטם עליה.

עוד לא עבר ירח ימים למן הערב ההוא, עוד לא הפיגו הקרואים את היין אשר שתו אז, והנה בשורה חדשה בפי הכרוזים רוכבי הרכש: חג היובל למכה-התנין קרב לבוא.

— חג היובל למכה-התנין? שאלו האנשים את הכרוזים — אבל הלא זה כירח ימים, אשר חֲגונו את חג יובלו.

— אז חגונו את יובל שנת הארבעים ליום הולדת אותו, עתה נחוג את יובל שנת הארבעים-חסר-אחת ליום הגמל אותו משדי אמו.

קטן היה מספר החוגגים בפעם הזאת לעומת מספרם בפעם הראשונה, ובכל זאת חגגו גם את החגיגה הזאת ברב פאר והדר. על קיר האולם נמתחה עוד הפעם היריעה עם תמונת התנין ועם זרם הדם השוטף כנחל. והקרואים שתו עוד הפעם יין רב להפיג את פחדם.

והכין במחשבתך נאום יפה ונשגב מתובל בתפארת המליצה, וגם אֶת עשרת הכסף בל תשכח להכין בכיסך—לשלם את חלקך בעד המשתה, אשר יעשו לכבודו.

VI.

איש היה בארץ היובלים ושמו... אך שמו, אשר נקרא לו ביום הוָלדו, לא נשאר לזכרון בדברי הימים. בני עמו קראו לו בשם „קרן היובל", וכן נקרא אותו גם אנו.

ובכן: איש היה בארץ היובלים ושמו „קרן-היובל". ויהי האיש ההוא תם וישר ומצניע לכת, עד כי לא נשמע גם שמו מרחוב מושבו וחוצה. ופתאום והנה נעלם האיש מן העיר, ואיש לא ידע אנה הוא בא. וכשובו מקץ שלשה ירחים אל ביתו, ותעבור הרנה בעיר, כי הערה קרן-היובל למות את נפשו, למען חלץ את עמו מצרה גדולה ונוראה. אמור אָמרו כי הכה בתער הגלבים, אשר בידו (כי גלב היה האיש), תנין גדול ונורא מאד, אשר אמר לבלוע את כל ממלכת עם היובלים עם כל היקום, אשר בתוכה.

איש לא ראה בהכות קרן-היובל את התנין, גם את התנין לא ראה איש. ובכל זאת האמינו כלם לנפלאות, אשר ספר להם קרן-היובל, ורק תמוה תמהו איש אל רעהו לאמר:

— הנה האיש הגדול הזה מתהלך בתוכנו זה כארבעים שנה ואנחנו לא ידענו, ונחשבהו לנבזה וחדל אישים. האם לא קצרי-עין אנחנו?

— קצרי-עין, קצרי-עין, החליטו כלם פה אחד.

עברו ימי מספר והכרוזים רוכבי הרכש העבירו את הבשורה הטובה בעיר, כי יובל חג הארבעים ליום הולדת קרן-היובל קרב לבוא.

(יובלים רבים היו לעם היובלים: יובל שנת החמשים, יובל שנת הארבעים, יובל שנת העשרים וחמש וגם יובל שנת החמש).

אין קצה לתכונה, אשר הכין העם למשתה היובל, למען הרבות כבוד ויקר לאשר יאה לו. כל העם מקצה, נער וזקן, טף

— ואנכי לא אפונה, רעי כאָח לי, כי אלי תבוא היום בערב, כי מי כמוך יודע את כל הגדולות אשר עשיתי.

— אבל אנכי הן לא ידעתיך, אדוני, מתמול שלשום! יענה האמלל בתמהון.

— ואני ידעתיך מאד, וכבר הכינותי נאום יפה ונשגב ליום חַג יובלך, אשר תחוג בעת חיה לתקופת השנה.

— אבל אנכי לא עשיתי דבר, ומי אנכי, כי אחוג את חג יובלי?

— אָה! כרוב גדולתך, ידידי, כן תרב ענוָתך. אמנם אתה לא תחוג את חג יובלך, ואולם אנחנו נחוג אותו, אנחנו אוהביך ומכבדיך.

— אבל אשתי חולה היום, גם ילדי כלם אחוזי דלקת, ועלי לשבת בית ולכלכל את מחלתם.

— אשתך חולה, ילדיך חולים! צר לי מאד עליך, ידידי האמלל. חי נפשי, כי לולא ידעתי, אשר רק לתפא־ת המליצה תדבר את דבריך, כי עתה דחה דחיתי את חג יובלי ליום אחר. אבל המשתה כבר נעשה, והקרואים כבר נקראו ועל כן אל נא תפריעך מחלת אשתך וילדיך מבוא אלי היום בערב; ובאמונתי נשבעתי, כי כאשר תחוג בעת חיה את חג יובלך, לא יחלו אשתי וילדי.

השוחד יעור גם עיני פקחים, ועל כן לא רבים היו הגבורים, אשר עצרו כח לכבוש את יצרם ואת תקותם, כי עקב, אשר יחוגו היום את חגי רעיהם, יחוגו גם רעיהם מחר את חגי יובליהם הם.

לאישר העם נכרו חתני היובל על פני חוצות גם בחזות פניהם, גם בהליכותיהם. ובראותך איש מתהלך ברחוב שפי, לאט, כאיש אשר יאמר: ראו, אדוני, אנכי מלאתי כבר את כל חובותי לעמי ולמולדתי, ועל כן אין לי עוד צורך ללכת בחפזון כיתר האדם; בראותך איש מתהלך קוממיות, שחוק קל מרחף על שפתיו ועיניו מפיקות גאון וענוה, עזות ותחנונים גם יחד—בראותך מרחוק איש כזה, וידעת כי חתן היובל הוא. שטה מעליו ועבור, כי בנפשך הוא! אולם אם נתפשת בכף ולא תוכל עוד להחבא, מהר

להתפארת המליצה. מעט מעט חדלו בני העם להאמין איש ברעהו. גם בכרוזיו רוכבי הרכש, גם בספריו העתיקים חדל להאמין. כי בכל אשר ראה ובכל אשר שמע, דָמה לראות ולשמוע רק תפארת המליצה. אפסה האמונה ונכרתה מן הארץ!

V.

ומלך הארץ ההיא, אשר היה מושל מקשיב על דבר אמת ואשר אהב את עמו כנפשו, בראותו את פרי חוק היובלים, התעצב אל לבו מאד. ואיככה אפוא לא יתעצב? העם התמים הזה, אשר מעודו לא ידע לשקר ואשר כל חנופה וכל תהלת שוא היה לזרא לו — העם התמים הזה התמכר לשקר ולתפארת המליצה, ולא ידע ולא יבין כי בנפשו הוא. רע ומר היה גורל העם אז, כאשר דבקה בו התאוה המוזרה—לטרוף איש את נפשו בכפו, אבל רע ומר ממנו גורל העם, שאבדה האמונה מקרבו.

היאסוף עוד הפעם את חכמיו ואת יועציו לבטל מטעם המלך ושריו את חוק היובלים? אבל רעל החנופה, רעל הפארת המליצה כבר בא כשמן בעצמות העם, כבר הסכין העם בדברי שקר וכזב, עד כי לא יוכל לחיות בלעדיהם, כאשר לא יוכל הסובא לחיות, אם לא ירעיל יום יום את דמו בתרעלת היין. ואם יצא דבר מלכות לבטל את חוק היובלים, מי יודע אם יאבה העם שמוע לו, מי יודע אם העם הזה, שהיה תמיד נאמן למלכו, אם לא יתקומם עתה עליו, ואם לא ידרוש ביד חזקה את הרעל המתוק, אשר הרגל בו לא באשמתו, כי אם באשמת המלך ושריו?

והמלך לא ידע, כי העם כלו כבר בחלה נפשו ביובלים ובכל תפארת מליצותיהם. כי העק העיקו היובלים על העם כנטל אבן, בקחתם ממנו גם את כספו, גם את עתות מנוחתו.

כי מספר חתני היובל הלך הלוך וגדול מיום ליום, ויש, אשר החזיקו שבעה חתנים בכנף איש אחד לאמר:

— אלי תבוא, אדוני. היום בערב, האף אין זאת, ידידי!

— לא, לא, מחמד נפשי! אלי תבוא היום בערב, הלא אלופי ומיודעי אתה משכבר הימים, האף אין זאת?

אולם, אהה! תפארת המליצה היתה גם בעוכרי העם הזה, מתפארת המליצה יצאה הרעה אל כל יושבי הארץ להשחית את ישרם ואת תמתם, אשר נחלו מאבותיהם.

כי אנשים גדולים הן לא יום ויום יולדו בארץ, וגם בקרב עם היובלים לא רב היה מספרם. ולוּ רק לפי מעלליו יהולל איש, כי עתה היו חגי היובלים חזון לא נפרץ מאד. ומה יעשו אפוא האנשים הקטנים, אשר לא חֻנּנו מאת הטבע בנפש נדיבה ובלב הוגה דעות? האמנם בחֹשך יחיו ובחושך ימותו, מבלי אשר יָחֹג חג יובלם גם פעם אחת בימי חייהם? לא אכזר היה עם היובלים לקפח את נפשות האנשים הקטנים ולהורידם ביגון שאולה. הלא אין איש בארץ, אשר לא נמצא בו גם דבר טוב. ואם מעט הוא, ותבוא „תפארת המליצה" ותוסיף עליו מעלות טובות כהנה וכהנה.

הנה התנדב אחד העם אגורת כסף אחת לצרכי העדה. והנה הגיע תור יובלו. אוהביו ומרעיו יקבצו לשוש אתו משוש ויחלו לתנות את צדקת פזרונו. תפארת המליצה תהפוך את האגורה לשקל, את השקל—לאלף כסף, את האלף לרבבה, את הרבבה לרבוא רבבות. האמנם שקר ישקרו האנשים האלה קבל עם? האמנם התל יהתלו בחתן יובלם? חלילה! הלא כל זה הוא רק להתפארת המליצה.

או חרֹז חרַז איש שנים שלשה חרוזים בימי חייו, והנה הגיע חג יובלו. המשאת החלה: היין יתאדם בגביעים, ומפי החוגגים יתפרצו הנאומים כשטף מים כבירים. אז יהיה החורז חרוזים לנעים זמירות בפי האחד, למשורר נשגב בפי השני, לגאון המשוררים בפי השלישי. לבן-אלים בפי הרביעי. האמנם באמת ובתמים יאמינו החוגגים, כי חתן יובלם הוא משורר נשגב, גאון המשוררים, בן-אלים? חלילה! הם יודעים, כי כל הדברים הטובים האלה נאמרים רק להתפארת המליצה. וגם חתן היובל יודע זאת. ובכל זאת, מה טוב ומה יפה ומה נעים לשמוע דברים טובים כאלה! ואכן יש, אשר יתגנב הספק רגע אחד אל לבו לחשוב: מי יודע, אולי באמת משורר נשגב, גאון ובן-אלים אנכי, ואנכי לא ידעתי, מי יודע?

כן למד העם את לשונו לשקר מדי יום ביומו לתפארת המליצה. מעט מעט נעשה ההרגל לטבע, ויחלו לשקר גם לא

IV.

המגפה נעצרה. לו בא שמה איש, אשר ידע את יושבי הארץ מתמול שלשום, כי עתה לא הכיר אותם. כל פנים צהלו וכל עין הפיקה גיל וחדות החיים. בבקר בבקר, כאשר נראו הרצים רוכבי הרכש בחוצות קריה, התאסף העם בהמון רב מסביב להם—לא לקנות דעת ומזמה ולא לשמוע תוכחת מוסר, כי אם לדעת, מי יחוג היום את חג יובלו, ומי ומי הם אשר יכינו משתה לכבודו.

רק עתה נודע להעם ההוא, כי אנשים גדולים רבים בקרבו, וכי יש לו במה להתפאר—וישמח על הדבר הזה מאד. הנה איש, אשר עד היום ההוא עברו עליו בני עירו בלי משים ואשר לא ידעו עד הנה את צאתו ואת בואו; ופתאום והנה נודע לכל, כי עשה גדולות בארץ, וכי חג יובלו קרוב לבוא. איש לא שאל ואיש לא דרש: מה הגדולות, אשר עשה, ומה הטוב, אשר הנחיל לאחיו בני עמו? הן הוא יחוג את חג יובלו, וגם ימצאון אנשים, אשר ישתתפו בשמחתו—האין זה אות, כי גדול האיש וכי גדולות עשה? ועל כן הבו כבוד לשמו, כי בכבודו הלא יגדל גם כבודנו אנחנו.

הנה כן היו היובלים למטרת החיים בעיני כל העם, ולא לחנם קראו לו שכניו למן היום ההיא בשם „עם היובלים".

בערב בערב, ככלותם את מלאכתם ואת עבודתם, לא שבו הביתה לנוח ולהתענג איש איש בחברת אשת בריתו וילדיו, כאשר הסכינו לעשות מימות עולם, כי אם התגודדו בבתי מועד ובבתי מרזח, אגודה אגודה ואחד מחתני היובל בראשה; ובברכם על כוס מלא יין את חתן היובל, השכילו לתנות בלשון למודים את פרשת גדולתו ואת אדיר מפעליו לטובת עמו. הכשרון לדבר צחות ולשאת משא במליצות רמות ונשגבות נכבד היה בעיני עם היובלים מכל חכמה ומדע ומכל מלאכת מחשבת; ובכשרון הזה התחרו איש את רעהו. גם את הילדים בבתי הספר לא למדו עוד דעת וחשבון, גם לא קרוא וכתוב, כי אם לנאום נאומים יפים ונשגבים, לבעבור לא יכשלו בלשונם בבואם באנשים, כאשר יקרה מקרהם לדבר בתוך קהל ועדה לכבוד חתני היובלים. „תפארת המליצה" היתה כל שיחם והגיגם, כל חמדת לבבם וכל משאת נפשם.

להפארת יהיה לי למשול בעם אשר בחשכה יתהלך. האמנם אפסה כל עצה לעצור בעד המגפה מבלי להכחיד את נביאי העם—את הכרוזים מן הארץ?

ואיש זקן, אשר הדרת תבונה חופפת עליו, קם מעל כסאו וישתחו לפני המלך ויאמר:

— „המלך לעולם יחיה!

„אמנם עם נבון וחרוץ הגוי, אשר אתה, אדוני המלך, מושל בו, אפס כי נבון הוא אך די צרכו, וחרוץ הוא יותר מדי צרכו. והדבר הזה לא לתהלה יחשב לו. שבעת ימים בשבוע ושלש מאות וששים וחמשה ימים בשנה היו לו לימי עבודה ומעשה. מניחה ושעשועים לא ידע בכל חיי ימי הבלו, כל עמלו אך לפיהו ונפשו ריקה אין כל. אבל הן לא על הלחם לבדו יחיה האדם. לכל העמים. אשר על פני האדמה, ימי שבת ומועד, ימים, אשר בהם ינפש האדם מעבודתו, ונפשו תתרומם מעל לצרכי גֵוו הקטנים והנבזים ותבקש לה שעשועי רוח ולא בשר. לבני עמנו אין כמו אלה, ומה יפלא אפוא אם תקוץ נפשם בחיי עמל ותוהו באלה ויבחרו במות!... הנה כי כן, למען חבב את החיים על בני עמני אך דרך אחת לפנינו — לתת לו ימי חג ומועד, ימי מנוחה ורוממית הנפש. ועל כן, אם על המלך טוב, יצא דבר מלכות מלפניו, אשר יחוג העם כלו את יום הולדת המלך אחת בשנה, ומלבד זאת תנתן הרשות להעם לחוג את חגי היובלים לגדולי הממלכה, לגבוריה, חכמיה וסופריה, ולעשות את הימים האלה לימי משתה ושמחה, לימי זכרון ותשלום גמול. כי מה גמול ישולם לאדם, אשר הקריב את עתותיו ואת כשרונותיו על מזבח ארץ מולדתו, אם לא הדעת, אשר ידע, כי אזרחי הארץ יכירו את מפעליו ויברכו את שמו על כל הטוב, אשר עשה אתם?".

ככה דבר הזקן, ומדי דברו לא גרע המלך ממנו גם רגע אחד את עיניו המפיקות עונג ורצון, וכאשר כלה לדבר, נשמע קול הידד וקול מחיאת כפים מכל פנות האולם. גם אויבי הזקן, אשר היו בין הקרואים, הִשלמו לו בדבר הזה. כי מי מזקני העם ויועציו לא ערג לכבוד ויקר במלאת יובל שנים לעבודתו, ומי מהם לא קִוָה, כי יכיר העם את מפעליו הכבירים לאושר עמו ומולדתו?

את פרשת הרעה, אשר התרגשה על העם. ובדברו זלגו עיניו דמעות, ואתו יחד בכו כל הנאספים.

אז יקום אחד מצעירי היועצים מכסאו וישתחו לפני המלך ויאמר:

III.

— „המלך לעולם יחיה!

„אם נתבונן אל מחלת הרוח, אשר דבקה בימים האלה בעמנו, אז נחזה בה כל סימני מגפה, כל סימני מחלה מתדבקת, כמגפת הדבר וכנגע הצרעת, כן ידבק מאיש לאיש הרעיון הזר לקצץ בידים את פתיל חיתו. אולם בזאת תִבָּדל מחלת הרוח ממחלת הגו, כי היא תדבק באיש גם מבלי אשר יגע בחולה, גם מבלי אשר יקרב אליו. אבל איזה הדרך יעבור הרוח הרע מאיש אל רעהו הרחוק ממנו מאד? כאשר אחזה לי אני רק יד הכרוזים רוכבי הרכש בדבר הזה, הם, רק הם לבדם ישאו את רעל המות מרחוב לרחוב, מעיר לעיר וממדינה למדינה אל כל קצוי הארץ. בשמוע איש, כי רעהו טרף את נפשו בכפו, ועשה גם הוא כמוהו. לולא שמע כזאת מפי הכרוזים, כי עתה לא עלתה מחשבה זרה כזאת על לבו... ועל כן, אם על המלך טוב, תנתן דת להכחיד את הכרוזים מן הארץ, ואז תעצר המגפה. הן גם מבלעדי זאת יָרֵעו הכרוזים להעם מאד: המה יזרעו את זרע הדעת בקרב הארץ — „ויוסיף דעת הלא יוסיף מכאוב", כאשר יאמר משל הקדמוני. יכחדו אפיא הכרוזים מן הארץ, העם יחדל לבקש חשבונות רבים ויתענג על רב שלום כימי עולם וכשנים קדמוניות".

האיש כלה את דבריו ויבט אל סביביו בגאון כמנצח.

משתאים ונדהמים הביטו הקרואים כלם איש בפני רעהו, דברים כמו אלה לא חכו האנשים לשמוע, ועל כן לא מצאו מענה ברגעים הראשונים ורק המלך לבדו לא נבוך מדבריו, ובלעג קל על שפתיו ענה ממרום כסאו ויאמר:

— לא טובה, בני, עצתך, אשר יעצת הפעם! מר הוא המות, אבן עוד מרה ממנו הסכלות. הן אמנם תרבה המגפה חללים בקרב העם, אך חלליה מתי מספר, והסכלות תאַבד את העם כלו, כי באין דעת אין חיים. לא, בני, לא לכבוד גם לא

כי עשרה אנשים ממרום עם הארץ, אשר נקבו כלם בשמות, אִבדו את עצמם לדעת בלילה ההוא. ערפל כסה כל פנים, ובפגוש איש את רעהו בחוץ, לא שאל לשלומו, כי אם קרא אליו מרחוק:

— השמעת, אדוני?

— שמעתי, שמעתי, ענה השני במנוד ראש; ובהביטם רגעים אחדים כנדהמים איש בפני רעהו, נפרדו איש איש לדרכו מבלי לדבר דבר.

ולמן היום ההוא הלך מספר המתים הלוך ורב מיום ליום. אחרי ימים אחדים הביאו הכרוזים את השמועה המעציבה, כי החל הנגף גם בערי המדינה. אימה חשכה כסתה כל פנים, ובפגוש איש את רעהו בחוץ, לא שאל בשלומו גם לא דבר אליו דבר, כי אם הביט אליו בעינים מלאות פחד וחמלה גם יחד. איש לא האמין עוד בחייו, אף כי ידע, כי חייו בידיו הם. ואנשים, אשר עוד אתמול בערב הוציאו את כל רוחם על הטורפים את נפשם בכפם לאמר, כי אִולת ונבלה היא מאין כמוה, להשאיר את בניו אחריו יתומים ואת אשתו אלמנה, והיום—הנה נאחזו גם הם כדגים במצודה הפרושה על פני כל הארץ.

ומלך הארץ ההיא היה מושל מקשיב על דבר אמת ואת עמו אהב כנפשו. ובראותו את עבדיו הנאמנים הולכים וגועים מיום אל יום, התעצב אל לבו, ויקרא אל שריו ואל חכמיו לטכס עצה אתם, איך ובמה לעצור בעד הרעה.

ליום הכסא נקהלו זקני העם וחכמיו אל לשכת המועצה אשר בארמון המלך. האולם הגדול, הבנוי אבן שיש טהור, שדרת עמודיו עם כותרותיהם וגולותיהם, מעשה ידי חכמי חרשים, פסילי האבן הנפלאים, הנשענים אל קירות האולם מזה ומזה, כל שכיות החמדה וכל סגולות המלכים, כל ההוד והיופי, כל החן והקסם, אשר מלאו את הבית מפה אל פה—כל אלה לא משכו הפעם את עיני הקרואים אליהם. לא אחרי עונג ושעשועים הלך הפעם לבם המלא יגון ואבל. ומלבד זאת הנה היו העמודים היפים ופסילי-האבן מכוסים כלם ביום ההוא בצעיפים שחורים לאות אבל. גם כסא המלכות, הכלול בהדרו, היה מכסה בצעיף.

המלך ממרום כסאו פתח את האספה, ויבאר לפני הקרואים

זרע העמל והאון, אשר יבואו לרשת את מקומם. הן יצר לב אהדם רק רע מנעוריו.

ומאשר לא היתה למרבית העם ההוא כל דת-אלהים, על כן לא ידע גם חג ומועד. יום מימים לא נבדל בעיני עם הארץ. שבעת ימים בשבוע ושלש מאות ששים וחמשה ימים בשנה היו לבני הארץ לימי עבודה ומעשה. ימי מנוחה ושעשועים, ימי חג והתרוממות הנפש לא ידעו האנשים, גם לא ערגו אליהם. ועל כן לא נפלא אפוא, כי נסך הדבר הזה רוח כהה ועצבת על כל הליכותיהם וגם על חזות פניהם. בעצבון עבדו האנשים ההם את עבודתם, ובעצבון אכלו גם את לחמם כל הימים.

II.

וימים עברו על העם הזה ושנים חלפו באין פרץ ובאין צוחה, ופתאום והנה הוָה נשמעה בארץ וזעקת שבר מקצה הממלכה ועד קצהָ.

בבקר לא-עבות אחד, והכרוזים, אשר בארץ ההיא, העבירו את השמועה הלא טובה, כי אחד מגדולי הממלכה אבד את עצמו לדעת. הכרוזים—אלה המה הרצים רוכבי הרכש, אשר היו עוברים בבקר בבקר בכל חוצות קריה להכריז באזני העם את דתי המלך ומצותיו, וגם את כל החדשות, אשר תקרינה בארץ דבר יום ביומו, וגם את המחשבות החדשות, אשר הורו יהוגו חכמי המדינה ונבוניה. עד מהרה הקיפה השמועה הרעה את כל העיר ותהי לשיחה בפי כל. איש את רעהו שאל בתמהון: הלא בורך האיש גם בעושר גם בכבוד, הלא אשה יפת-תואר לו ומצניעה לכת, גם ילדים נחמדים כשתילי זית סביב לשלחנו, ומה הגיע אפוא לאיש הזה, ומה ראה על ככה לטרוף את נפשו בכפו?

לעת ערב שככה סערת העם, ובעלות איש ואיש לנוח על משכבו התנחם בלבו לאמר: מה טוב, כי את הסכלות הזאת עשה הוא ולא אני.

אולם מה גדלה מבוכת העם למחרת היום ההוא בבקר, כאשר הכריזו הרצים רוכבי הרכש בשורה חדשה רעה מן הראשונה:

בימי צום ועצרה לשמוע אל הרנה ואל התפלה. אפס כי ברבות הימים שחתו הכהנים את דרכם, ובהיות עינם ולבם רק אל בצעם, לא ידעו למשוך את לב העם אל בית מקדשם. ובבוא העם לדרוש את האלהים ויטיפו לו הכהנים דברי שוא ותפל מרבה להכיל, עד כי קצה נפש העם במוסר הבליהם. מעט מעט הוקיר העם את רגליו מבית אלהיו, וברבות הימים חדל לְהֵרָאות שמה גם אחת בשנה. מעט מעט חדל העם לפלס את אורח חייו על פי התורה, אשר הורוהו כהניו, עד כי נשכחה כמעט כלה מקרב לבו, ואלה השרידים, אשר האמונה באלהים לא נכחדה כלה מלבם, שפכו את שיחם לפני האלהים איש איש בחדר משכיתו או על ערש משכבו, אך אל ההיכל לא באו עוד. והכהנים, בראותם, כי יבש מקור מחיתם, נפזרו גם הם לכל רוח -- לסחור את הארץ או לעשות בכל מלאכה. ורק ראש הכהנים לבדו, איש תם וישר, ורק חדל-אונים להשיב אליו את לבות העם, רק הוא לבדו לא יצא מן המקדש, ואיש לא ידע מה היה לו.

כל זה קרה ויהיה עוד לפני מאות רבות בשנים, ועתה אין זכר עוד לכל הדברים האלה, הדת וכהניה כבר נשכחו מלב העם, ורק באחד הרחובות, אשר בקצה עיר הממלכה, תראה עוד חרבה בודדה ושוממה, אשר תעיר פחד וזועה בלב כל הקרב אליה. איש לא ידע עוד, מה היה משפט הבית הזה ותעודתו בימי קדם, אך אמור אמרו, כי בחרבה הזאת יקננו שדים ורוחות רעות. ועל כן לא נועז איש לגשת אליה. אכן נפלא הדבר. העם הזה, אשר כמעט חדל להאמין באלהים, האמין בשדים לא-אלוה ויירא מפניהם מאד.

ואף כי עזבו בני העם את דתם ואת אמונתם באלהים, בכל זאת שמרו עוד תום ויושר בכל דרכיהם, ויהיו נזהרים לבלתי עשוק ולבלתי הכלים איש את אחיו גם בדבר שפתים. אפס כי חכמי העם חשבו את התום ואת היושר לא לחקי אלהים כי אם למצות אנשים בלבד, באמרם, כי לולי התום והיושר, כי עתה איש את רעהו חיים בלעו. והם לא ידעו ולא הבינו, כי הדת, אשר גדל העם על ברכיה בימים מקדם, היא היא, אשר נתנה בלבו את התום ואת היושר, היא היא, אשר זרעה בו את זרע האמת והצדק. ואם לא תוסיף הדת ימים רבים להראות את פעולתה על העם, מי יודע, אם לא יכחד זרע האמת והצדק מפני

עַם הַיּוֹבְלִים.

(ספור לילדים).

I.

בארץ רחוקה ומרחקה, מעבר לנהר גוזן ועָרֵי מדי, מעבר להרי חשך ונחל סמבטיון, היה היה עם בודד וקטן, ואולם נפלא מאד בדרכיו.

את כל ברכותיו הריק האלהים לעם הנפלא ההוא. ארץ ברוכה ומבורכה נפלה לו לחבל: ארץ דשנה ופוריה, ארץ גבעות ועמקים מרהיבי עין ומשמחי לב. ומסביב לארץ ההיא השתרעו הרים גבנונים, אשר שיאם לעב הגיע, ואשר כחומה בצורה לא נתנו לכל צר ואויב לבוא בשעריה. ולא במתנות הטבע בלבד חֻנן העם ההוא מאת האלהים, כי אם גם במתנות הרוח. כי רוח דעת ותושיה, רוח צדקה ומשפט, רוח שלום וידידות היתה נסוכה על פני כל העם מקצה. שלום דבר אל כל שכניו מסביב ועל שלום התענג בקרב ארצו פנימה, ביד חרוצים עבד את אדמתו הפוריה ילא ידע כל מחסור.

ובכל זאת לא היה העם ההוא מאֻשר בארץ. אמונה ודת אלהים חסרו לעם ההוא, ומבלעדיהן הלא אין אושר ואין חדות הנפש. אמנם היתה בימי קדם גם לעם הזה דת-אל ככל העמים, אשר על פני האדמה, גם חבר כהנים היה לו, גם היכל רם ונשא התנוסס בהדרו בעיר הממלכה, ואל ההיכל ההוא התאסף העם

וינטלוני, ויקלעוני כמו בכף הקלע מיד ליד, עד אשר הביאוני אל ערמת החול, אשר בטבור ההר, וישכיבוני עליה.

בינתי כמעט הסתתרה. עוד מעט, אמרתי בלבי, אחדל מהיות אדם ואהיה לצמח השדה. עוד מעט ומחשבותי הגדולות, אשר השתעשעתי בהן, ינדפו כהנדוף עשן, אך גם את מכאובי לא אחוש עוד, ומנוחת שלום והשקט תשפך בכל יצורי גוי. האח! מה מתוקה ומה נעימה המנוחה!

— אבל, אֵל משגבי! מדוע תכאב בטני ככה?

אדני השדה תפשו במלקחים גדולים את קשר טבורי ויחלו למשיך אותו בכל מאמצי כחם.

— טבורו קצר מאד, ולא נוכל לטעת אותו בארץ.

— משכו את טבורו, משכו בחזקה, הידד! קראו אדני השדה מסביב.

הכאב הולך הלוך וגדול, הלוך וגבור, עד אשר כמעט לא נותרה בי נשמה. חפצתי לצעוק ולבקש, כי ירפו ממני, וכי יתנו לי להשיב רוח כמעט, אך מקצר רוח ומרוב מכאובי לא יכולתי לצעוק, כמו הושם מחנק לצוארי.

— משכו את טבורו, משכו בחזקה! הידד!

והכאב הולך הלוך וגדול; האלה המה חבלי המות, אשר יגורתי ממנו כל ימי חיי? אהה, אדני אלהים! ואני עוד לחיות אחפצה, לחיות! אספתי את שארית כחי ואקרא בחזקה:

— הרפו, אדוני, הרפו ממני!

אבל לקול צעקתי הקיצותי, והנה—חלום.

— אדוני, אמרתי אל כל הנצבים עלי; — אדוני, אם נא מצאתי חן בעיניכם, יִתֵּן לי כברת ארץ אחת קטנה שם בירכתי ההר מחוץ לגבולכם, כי למה זה אהיה למשא עליכם?

— המאום מאסת בנו, אם בחברתנו תגעל נפשך? שאלני האיש הנצב עלי.

— חלילה לי! כבד אכבדכם בכל-לבי, וחברתכם נעימה לי מאד, אך...

— אל תוסף דבר עוד בדבר הזה, הלא לזאת נחפוץ לטעת אותך בטבור ההר, לבעבור לא נתקוטט איש באחיו.

— אולם אם שכני יתקוממו לי?

— לַמֵּד אפוא את ידך לקרב ואת אצבעותיך למלחמה, למד להגן על חבל טבורך, ואם לא אפוא, כי עתה מות תמות.

— מות תמות, מות תמות! קראו אחריו כל אדני השדה קול אחד.

הלא תחכו לי מעט, אדוני, הלא תחכו לי, עד אשר תזרח לכם גם שמש צדקה, אשר מרפא בכנפיה, עד אשר תקהינה שִׁניכם, ולא תוסיפו עוד לנשך איש את טבור רעהו.

— עת רצון לנו היום, ואם לא עתה, מי יודע, מה ילד יום?

— אבל הן לא ביום אחד יהפך גורד כמוני לצמח השדה. חכו לי, עד אשר אֶכשר לדבר הזה, כי אם לא יצלח בידי כיום לשלח את שרשי ברגבי האדמה, הלא נבול אבול כציץ השדה, בהכות השמש אותו.

– נבול תבול, גבול תבול! הריעה העדה אחרי קול אחד.

— הזה חסדכם, אשר תעשו עמדי? האם לא ידעתם...

— רב לך! אל תוסף דבר עוד בדבר הזה. כלה ונחרצה! שאוהו, אחי!

IX.

פלצות אחזתני. כמלאכי זעם, כצירי שאיל התנפלו עלי אדני השדה הקרובים אלי, ויאחזוני בזרועות ידי וברגלי וינשאוני

— ואני דודו ומסרפו, קרא השלישי; ולי משפט הירושה!

והזקן, אשר בטבור ההר לטש את עיניו המזרות וזעם על כל סביביו, ויאמר:

— חכו מעט, אדוני, לא עת עוד להתקוטט על דבר ירושת נחלתי. הן חי עודני ובריא אולם.

האיש הנצב עלי לא שם לב אל הזקן, ויהס את המריבים ויאמר:

— הוא אשר דברתי, טוב אשר נתן את נחלת הזקן לאיש האורח מאשר נקרא למהלומות על אדותיה. למען השלום! גם לי גם לך לא תֶהי, האף אין זאת, אדוני?

— טוב מאד, טוב מאד! גם לי גם לך לא תהי, גם לי גם לך לא תהי! קראו כל ארני השדה איש לרעהו, בהסבם את פניהם ובהנידם את ראשם על ימין ועל שמאל.

— טוב מאד, ואני בשֵׁני החדות אנשכך אחרי כן בחבל טבורך, ואירש אותך?—שמעתי קול דבר בלט לא-הרחק ממני.

VIII.

לא ידעתי נפשי. מעודי ערגתי להתרפק על האדמה... עתה הנה באה תקותי; ומדוע זה לא אשמח על הגאולה ועל התמורה, אשר הם אומרים להביא לי? נדמה נדמה לי, כמו יחפצו להפכני בחזקת היד מבן-אדם לצמח-השדה, כמו יחפצו להורידני מטה מעל שלבי סלם הטבע ממדרגת בעלי-החיים למדרגת הצמחים... נדמה נדמה לי, כמו ידרשו ממני להוָאֵש מחֻפשי ומכל המחשבות הגדולות, אשר מצאתי בהן נֹחַם בימי עניי ומרודי... אבל האין די לי בעמל ובנדודים, אשר שבעתי מעודי עד היום הזה? העיד לא מלאה סאתי? העוד לא עת לי לנוח מעמלי ומרגזי?

לניח!... אבל האמצא שם בטבור ההר בתָוֶך את המנוחה, אשר אני מבקש? קול האיש, אשר דבר באזני בלט, יצלצל כהולם פעם באזני וימס את לבי. שנים רבות למדתי לברוח מן האסון, אבל להלחם בו, אהה, לא למדתי!

המקור האחד למחיָתו? אכן אם כה ואם כה, הנה שמעתיו מתנודד, כי קצה נפשו בנדודיו וכי יחפוץ להיות כאחד ממנו, הבו עצה, אדוני! ואם באמת ובתמים נדגול בשם ההשכלה, נתנה אפוא לו מקלט בטוח בתוכנו, והיה כאחד מאתנו.

— כאחד מאתנו, כאחד מאתנו! הריעה העדה קול אחד.

והאיש הנצב על ידי, בראותו, כי דבריו מצאו מסלה בלב שומעיו, הוסיף ויאמר:

— אם תנתן לו כברת ארץ אחת קטנה ככף איש, ומצא לו! אם תנתן לו גם ארץ ציה ומלחה, ומצא לו! הן נפשו לא מפֻנקה מנֹער. אם יתחכם כיום למצוא את מחיתו כעוף השמים מן הרוח, הלא יתחכם לשלוח את שרשי טבורו גם באדמת חול, גם בארץ ציה ומלחה. בקשו אפוא וראו, אולי יש לאחד ממנו כברת ארץ קטנה, אש־ לא תצלח לכל, ונתנה לו, ידע נא הנודד הזה, כי אדני-השדה אנשי חסד הם.

אז יגש אחד הנאספים, איש זקן ופנים נזעמים לו, ויען ויאמר:

— אתם ידעתם, אדוני, כי ההר הזה התנחל עוד בימי קדם בגורל לאדני השדה, ומני אז לא נותר בו גם מלוא שעל אדמה, אשר אין אדונים לה, ולנודד הזה מה נעשה אפוא, אַחי? יהור לו א־ץ מקלט הרחק מגבולנו, ישלח בה את שרשיו, אם יחפוץ ואם יוכל, ואנחנו מה, כי יסיג את גבולנו? ולמה זה יעיר קנאה ומשטמה בלבנו על לא דבר?

— את גבול איש מקרבנו לא יסיג, ענה האיש הנצב עלי— הנה שם על טבור ההר בתָוך יושב אֶדן-שדה זקן וידוע חולי, את כל שרשיו אכלה הולעת האדמה. הוא לא יאריך ימים על הארץ, וכאשר יבול ויֵאָסף אל אבותיו, הלא נחלק כלנו את נחלתו בגורל...

— לא, לא! — שסע אחד מאדני השדה אותו בדבריו – אנכי לא אתן לחלק את נחלתו בגורל. בעל-מצר אנכי לו, ולי משפט הירושה!

— לא, לא!—קרא השני; אני גואלו הקרוב אליו, ולי משפט הירושה.

ראיתי, והנה צחוק ערמה וחמלה מסתרת עוד מרחף על שפתי האיש כמלפנים, והשחוק הזה מלל לי, כי עוד לא אָפסה כל תקוה.

VII.

— הסו! קרא האיש לכל הנצבים עליו ויט ידו השמימה:— הסו! האיש הזה חי עודנו, ואם קבור נקברנו כמת, וחטאנו לו כל הימים.

— ומה האות, כי חי הוא? שאלו כל הנאספים ברגש.

— מה האות? הנה הוא חושב ומדבר כאחד מאתנו, האין זה אות, כי חי הוא? אמנם גם התועים בעולם התהו ידברו ויעשו את מעשיהם כאחד האדם, אפס התועים ההם הלא יעטו, כאשר ידעהם, תכריכי מתים מתחת למדיהם, ומבעד לתכריכים יראה רק שלד עצמות יבשות באין בשר ובאין עור עליהן. לא כן האיש הזה. הביטו וראו!

ובדברו ויפתח את סגור מעילי, ויקרע בחפזון את כתנתי, עד כי נגלה עור בשרי לעיני כל הנאספים. כלמה כסתה את פני, אבל הוא לא שעה אלי ויוסף ויאמר:

— הנה אתם רואים, אדוני, לא שלד עצמות יבשות, כי אם בשר ועור מלאים חיים ועדנה. שימו ידיכם על לוח לבו ונוכחתם, כי לב דופק לו בקרבו—לב דופק בכח עלומים. הלאיש כזה תכרו קבר, אם אותו תורידו דומה? אַל נא, אַחי!

— אבל איך יחיה האיש, וחבל טבורו נכרת? שאל אחד מאדני השדה, ואי מזה יינק את מחיָתו?

— חבל טבורו נכרת! אמנם כן, אכן רק למראה עינים, אבל לא ברוח. הוא הגיד לי, כי בחבלי רוח, בחבלי אהבה וגעגועים הוא קשור עוד אל האדמה, אשר ממנה נוצר, וכי לא חדלה נפשו מערוג אליה בכל ימי נדודיו. אֵי מזה יינק את מחיָתו? זאת לא ידעתי. יש, אדוני, דברים נפלאים רבים בתבל, אשר אנחנו, אדני השדה, לא ידענום, ואשר אולי לא נדעם עד עולם. ומי יודע, אם לא היו הגעגועים, אשר הוא מתגעגע אל האדמה,

— אל נא תוסף התל בי, אדוני, הן בנפשי הוא. הגידה אפוא, המת אני בעיניך אם חי?

— לא המתים צדקה ידרשו, ולא יורדי דומה ישאו אליה את נפשם.

— אם כן אפוא, הניחה לי, ואלך מזה.

— לא אוכל! ענה האיש בקול, אשר נתן בינה בלבי להבין, כי כל תפלה וכל תחנה לא תועלנה לי להשיבו ממחשבתו.—לא איכל! הן אנכי ערבתי אותך, ומידי יבקשוך.

— הלא איש צדקה וחסד אתה, אדוני, כאשר נוכחתי, ואיככה תוכל וראית ברעה, אשר תמצאני?

— כל רעה לא תמצאך, ידידי, חכה לי מעט וראית, כי מחשבות טובות אני חושב עליך, ולא רעות.

חפצתי להאמין לדברי שומרי, אפס כליותי לא חדלו מְיסרני ומהעיר בקרבי רגשי מגור ופחד. כי מי יודע, אולי יבגד בי האיש הזה, אשר סוף סוף הן לא ידעתיו מתמול שלשום. בסתר לבי נחמתי, על אשר באתי בדברים עמו, ועל אשר לא שמתי עצות בנפשי לנום מזה, מבלי אשר ישים אלי לב. נחמתי, אך את אשר נעשה אין להשיב.

פחדי ומבוכתי הלכו הלוך וגדול, בקרוב נושאי הארון אל מקום שבתי, ובשמעי את קול הכרוז קורא בכח בכל פנות ההר לאמר: „האספו, אדני-השדה, לתת את הכבוד האחרון למת הנודד, אשר התעו אותו האלהים לארצנו, ארץ החסד והרחמים!”.

— הבו כבוד למת! הבו כבוד למת! ענתה העדה פה אחד.

חשתי, כי סמרו שערות בשרי; חשתי, כי קפאו דמי בעורקי; חשתי, כי עוד מעט ואפול אין-אונים ארצה, והם יחשבו בצדק כי מַתי. אהה, אדני אלהים! מה יקרים ומה נעימים החיים, ולוּ גם יהיו חיי נודד ואומלל כמוני!

בעינים מלאות תפלה ותחנה הבטתי אל האיש הנצב עלי לשמרני. אנא הושיעה, איש חסדי, התחננתי אליו במו עיני, ואל תתנני לרדת בדמי ימי שאולה!

— אשר ירצח הוא גם יירש! האמנם כן משפטכם כל הימים?

— חלילה! אך כן הוא משפט המלחמה.

— משפט המלחמה! הגם במלחמה יש משפט? אבל מדוע זה עמדו כל אדני-השדה על דם רֵעם? מדוע לא התערבו בריב הנאבקים?

— זה הוא משפט מצב-הבינַיִם.

— הנני רואה כי משפטים רבים לכם, אדני-השדה: משפט מלחמה, משפט מצב-הבינים, ואולי עוד משפטים שונים בל-ידעתים. הגידה נא לי, אדוני, היש לכם גם משפט צדקה וחסד? הנה נא אמרת לי, כי כבר זרחה לכם שמש ההשכלה, וכי על כן חדלתם מהיות אוכלי-אדם בימי שלום, אבל מתי אפוא תזרח לכם גם שמש צדקה, אשר לאורה יבצר מכם להפיר את השלום?

האיש הנצב עלי החריש ולא ענה דבר.

VI.

החרשתי גם אני. כי קול מכה בפטיש או בגרזן על העץ נגע פתאם אל אזני. לא ידעתי מה היה לי, אך הקול הזה החריד את לבי עד מאד.

— מה קול הפטיש הזה, אשר אני שומע? שאלתי את האיש הנצב עלי לשמרני.

— קול חרשי העץ הוא, אשר יעשו לך ארון לשאת איתך בו אל בית מועד לכל חי.

השתי בנפשי, כי חורו פני מפחד, ואשאל:

— האמנם באמת ובתמים יאמרו לקברני חיים?

— אבל הם יחשבו כי כבר מֵתָּ.

— ואתה, אדוני, הכמוהם תחשוב גם אתה?

— אני? ענה האיש וצחוק ערמה וחמלה מסֻתרת נגלה על שפתיו—אני? אבל מה לך ולמחשבותי אני? הן לא בידי טובך.

אדני-שדה נאבקים יחד, ובשצף קצף ימטירו איש על רעהו מהלומות אין מספר—עד שפך דם. כל אדני-השדה, אשר מסביב, עומדים מחרישים, ומתענגים בדממה על המראה הנתעב הזה. ובהאָבקם, והנה צלחה ביד האחד לנשוך בשניו את חבל הטבור, אשר לאיש ריבו. החבל נפסק, פני הנִשך חורו כשלג, והנה הוא נופל אין-אונים ארצה...

קול אנקת חלל הרעיש את כל מוסדי ההר. רעדה אָחזה את כל עצי היער מסביב... ורק אדני-השדה לבדם נשארו שלוים ושקטים כבראשונה.

אז ישתער המרצח אל החלל, ובקראו קול גדול „Vae victis!“ יתנפל עליו כזאב טורף, את דמו ילוק באַות נפש, את שארו מעליו יאכל, וגם את עצמיתיו יגרם עד בלתי השאיר לו כל זכר.

עברו רגעים אחדים, ומנוחת שלום והשקט שוררת עוד הפעם על פני המישור. רק עיני המרצח ופניו האדומים כמו מיין, ורק פיו, שפמו וזקנו המלוכלכים בדם חלל, יעידו על התועבה, אשר עשה זה מעט לעין רואים.

האיש הנצב עלי התבונן גם הוא בעצבון על כל הנעשה ולא דבר דבר, ורק נאנח לרגעים בשברון מתנים. אכן יש גם בין אדני-השדה אנשים, אשר לב בשר להם ולא אבן.

כשעה תמימה לא נועזתי להשבית בשאלותי את יגון האיש ואת מרי רגשותיו, ואולם לאחרונה שאלתיו:

— הלא תואיל, אדוני, להגיד לי, מדוע זה יהרוס עתה המרצח הזה את העמודים, אשר על גבול נחלתו, ואת התוים, אשר עליהם?

— הוא יבוא עתה לרשת את נחלת שכנו המת ולספחנה אל אחוזתו, אשר ירש מאבותיו, ועל כן אין לו עוד חפץ בתוי הגבול, אשר ביניהן, כי שתיהן יחד לו תהיינה עתה לנחלה.

— הנה כן יינק מעתה את מחיָתו לא מלשד אדמתו לבד, כי אם גם מלשד אדמת רעהו המת, האף אין זאת אדוני?

— אמנם כן.

— שמש ההשכלה! הגם לכם זרחה שמש ההשכלה?... אבל אַל נא יחר לאדוני ואשאלהו עוד: מה המה העמודים, אשר אני רואה פה ושם על פני כל ההר, ומה המה התָוים, אשר על העמודים האלה?

— העמודים, — ענה האיש הנצב עלי — אלה המה תָוֵי הגבול, אשר בין נחלת איש לנחלת רעהו. איש מאדני השדה ייניק רק את לשד האדמה, אשר בגבול נחלתו, וחלילה לו לנגוע בנחלת רעהו.

— אם כן אפוא, כי עתה כבד אכבדכם מאד, ולכם יאתה תהלה. הן מאֲשר חלקכם בארץ, כי לא תדעו כל קנאה וכל תחרות. איש איש מכם יושב במניחה על נחלתו ואין מכלים דבר. לא כן אנחנו התלושים...

— המקנא אתה בנו? התחפוץ להיות כאחד ממנו?

— לא אֹמַר, כי אקנא בכם, אף כי באמת לא טוב חלקי בחיים... אמנם לא אכחד מאדוני, כי יש אשר תערוג גם נפשי למנוחה, ויש אשר אחוש גם אני רגשי אהבה וגעגועים אל האדמה— אֵם כל חי, אז אחלום חלומות בהקיץ, אז אתרפק עליה בחזון כגמול עלי אמו... היא תניקני משדיה, ועל ברכיה תישנני... הוי ארוני! הלא גם ביום הולדי קשור הייתי בחבל טבורי אל אמי... אבל אדוני, אל נא נוסיף לדבר בדבר הזה, הן אך נודד זקן ואמלל אנכי.

רחמי האיש נכמרו עלי ויאָנח. ובהשפילו את עיניו ארצה ענה ויאמר:

— אל נא, ידידי, תקנא בנו. אמנם לא נפל לך חבל בנעימים, אך אל נא תמהר לאשרנו גם אנו, בטרם למדת לדעת את דרכינו כלם.

V.

עוד הוא מדבר, והנה מאחת מפנות ההר נשמע קול צעקה גדולה, קול ענות גבורה וקול ענות חלושה גם יחד. הסיבותי את פני אל המקום, אשר משם נשמע קול הצעקה. וארא והנה שני

אדני-השדה כלם עזבוני כרגע. שני אנשים מקצותם הלכו לכרות לי קבר, והנשארים נפוצו איש למלאכתו ואיש לעבודתו, ורק איש חיל, מזוין מכף רגלו ועד ראשו, הציבו על ידי לשמור עלי לבלתי אִמלט מן ההר.

צחקתי בלבי על אִולת האנשים האלה ותֻמתם. דן גם שומרי מחֻבר אל הקרקע, ואיככה אפוא ירדוף אחרי, כאשר אמצא נכון לפני להמלט? אמנם לא עלתה מחשבה כזאת על לבי. עוד היום גדול ללכת מזה. הבה ואתבונן אפוא אל דרכי האנשים האלה ואל אָרחות חייהם. מחזה נפלא אשר כזה הלא שוה כי יוחק לזכרון בספר.

IV.

ראיתי והתבוננתי, ואת אשר נבצרה ממני להבין, אותה שאלתי את פי האיש הנצב עלי לשמרני, והוא הואיל בטובו להבינני פשר דבר.

אדני-השדה לא ירחיקו ללכת איש ממקום רבצו. הם לא יתורו אחרי אכל—למלא נפשם כי תרעב. האדמה—אֵם כל חי— תכלכל אותם, כאשר תכלכל כל שיח וכל עץ השדה. וכאשר יינקו צמחי השדה את לח מחיתם מן האדמה בשרשיהם, כן יינקו גם אדני-השדה את מזונם בחבלי טבוריהם. ועל כן יגדל מאד כבוד הטבור בעיני אדני השדה, ישירו ויזמרו לו שירי הוד ותפארת וישמרו אותו מכל משמר. כי יכלים איש מהם את פני רעהו ונתנו לבוז, ונסלח לו. אולם אם בכבוד טבורו יקל איש, אז לא ידע כפר וירדוף את בוזהו עד החרימו.

— הגידה נא לי, אדוני! — שאלתי את פי האיש הנצב עלי—הנה נא קראתי בספרים עתיקים, כי אדני השדה אוכלי-אדם הם, כי יתנפלו על כל הקרב אליהם, את דמו ימצו ואת עצמותיו יפצחו. האמת הדבר הזה?

— אמת נכון הדבר, כי ככה היתה דרכנו מימים מקדם. אולם מאז זרחה לנו שמש ההשכלה, לא נוסיף עוד לעשות כדבר הזה.

III.

— אבל מה נעשה לאיש המת הלזה? — קרא אחד מאדני השדה, בהניפו את ידו אל מול עבר פני — הן עוד מעט ופגרו יעלה באשה, העזוב נעזבהו פה, כי יהיה לאכלה לעוף השמים ולחית השדה?

— חלילה, ענה השני.--לא יתכן לעשות כדבר הזה. הן בן-תמותה כמונו הוא, אשר נברא בצלמנו ובדמותנו. חלילה לנו מתתו לבוז. קבור נקברנו, אדוני, איש מאתנו לא יכלא את קברו ממנו. האף אין זאת, אדוני?

— קבור נקברנו, קבור נקברנו! קראו אדני השדה כלם פה אחד.

— אבל חי, חי אני, אדוני! קראתי בקול עז, בהתנערי פתאים מרבצי ובהתיצבי לפניהם מלוא קומתי; חי, חי אנכי, ועוד חיה אחיה, ולהקבר חיים לא אתן את נפשי!

אדני השדה נסוגו מעט אחור מפחד ותמהון, ויביטו כנדהמים איש אל רעהו. אולם עד מהרה התאוששו. ואיש אחד מתוכם, אשר נראה לי כנכבד ונשוא פנים בעדתו, קרב אלי ויאמר בקול מלא חמלה ורחמים:

— שובה בן-תמותה למנוחתך, וימתקו לך רגבי אדמתך!

אחרי כן פנה אל רעיו ויאמר:

— אל נא אחי תשימו לב לדברי המת האמלל הזה הלראשינה תשמעו היום איש מת מדבר כאחד האדם? הלא כזה קרה לא אחת ולא שתים על פני תבל. אך תועה המת האמלל הזה בעולם התהו. אין זאת כי אם בגלל עונותיו הרבים סגרה הארץ את פיה בעדו לבלתי תת מקלט ומנוחה לעצמותיו, ועל כן יתהלך כצל על פני הארץ ויתברך בלבו, כי חי הוא עדנה. נחוסה אפוא על המת הנודד הזה ונקברהו קבור בכבוד, כאשר יאתה לאיש נברא בצלמנו ובדמותנו.

— קבור נקברנו, קבור נקברנו! הריעה העדה עוד הפעם פה אחד.

איש תלוש חי על פני האדמה? היכול יוכל איש לחיות ולשאף רוח אחרי הִכרת חבל טבורו? חי האיש! אבל מאין ייניק את לח מחיתו, אם לא שרש בארץ טבורו. רק אדני-השדה כמונו היום המחוברים לקרקע, רק אדני-השדה לבדם חיה יחיו על פני האדמה.

— אבל מי הגיד לך, כי לא יחיו גם בני אדם תלושים על פני תבל כחית השדה וכעוף השמים?

-- בני אדם תלושים! חאַ, חאַ, חאַ! אם תחשוב, כי חיה יחיו גם בני אדם תלושים, הבה ונכרות את חבל טבורך גם אתה, וראית, מה יפים ומה נעימים חיי בני אדם תלושים.

לקראת המהתלות האלה התחולל עוד הפעם קול תרועת צחוק על המישור מסביב.

האמנם באמת ובתמים בין אדני השדה אנכי היום, ואני חשבתי תמיד, כי אדני השדה לא היו ולא נבראו, כי אך יצורי הדמיון הם, ילידי האגדה, אשר תספרנה הנשים המזורות בלבנה אשה לרעותה. לא יכלתי להתאפק עוד, ואפקח מעט את עיני להתבונן ביצורים הנפלאים האלה.

אמנם כן, את אשר לא האמנתי ראו עיני. במבנה גֵוָם ובחזות פניהם בני אדם כמוני הם — אנשי ההר. גם בשמלותיהם ובפאֲרי ראשם לא נִפלו ממני. אולם בהשפילי את עיני להביט מטה, ואַ־אַ, הוי אֵל משגבי! שריר בשר ארוך, שתבנית פתיל משזר תכלת וארגמן לו, יורד מתחת למדיהם ארצה, סרוח כנחש עקלתון על פני הארץ, קצהו האחד מחבר אל טבוריהם (בעיני ראיתי זאת!) וקצהו השני שרש בארץ כצמח ושיח השדה...

זכרתי את אשר קראתי בספרים בימי נעורי על דבר אדני השדה. הגד הגידו, כי אוכלי אדם המה, כי כאשר יקרב אליהם איש כמלא חבל טבורם, אז יתנפלו עליו ובשצף קצף יטרפוהו ואין מידם מציל. זכרתי זאת, וכרגע פחד אחזני ורעדה. אולם עד מהרה נוכחתי, כי אך מגורת שוא היא. האדונים האלה הלובשים מכלול, ופארי מגבעות על ראשם, כאחד מבני פאריז הענוגים, האמנם אוכלי אדם המה? האמנם ימתק בשר אדם לחכם? לא! היה לא תהיה כדבר הזה! כן חשבתי בלבי, ונפשי שבה למנוחתה.

בשלל גַוָנים שונים, אשר שתו סביב עליו, הוסיפו לו לוית חן וקסם מרהיבי עין. ובהביטי אל רִאש ההר מתחת, וידמה בעיני כעדן גן אלהים במרומי שחק.

הֶאָלין פה בעמק, אם אעפיל לעלות ההרה להסתר שם באחד מנקיקי הסלעים המכוסים ירק דשא? אמנם עיף ויגע אנכי מאד מעמל הדרך; אבל שכבת הטל, אשר התנשאה כערפל לבן על פני הבקעה, הביאה מגור בלבי, כי לא תערב עלי פה שנתי. אספתי את שארית כחי ואעל ההרה.

הלילה מִהר לעבור את הדרך לפני. ובעוד אני מטפס ועולה את המשעול הצר, בין אבני נגף וצורי מכשול, וכבר אספה השמש את אורה מעל ראש ההר. ובהגיעי למחוז חפצי, והנה אין חן ואין קסם, כי אם חלקת אדמה שוממה לפני, וחשך ישופני מסביב.

לא בפעם הראשונה בימי נדודי התלה בי תקותי. הוצאתי פתותי לחם יבשות מילקוטי, ואסעד את לבי; לקחתי מאבני המקום ואָשם מראשותי—ואישן שנת נדודים.

II.

קול המון ברעו העירני משנתי. פקחתי את עיני, והנה כבר האיר היום. לא-הרחק ממני על המישיר, אשר בראש ההר, ראיתי חבל אנשים מוזרים, מדברים איש עם רעהו ומביטים אלי בתמהון. הבינותי, כי עלי יהוָעצו, ועל כן עצמתי את עיני שנית ואֹמר בלבי: אשמע נא, את אשר ידברו בי האנשים האלה, ואדע איך לכלכל דבר, כי מי יודע, אם לא בידי אוכלי-אדם נפלתי הפעם.

— אבל איככה אפוא בא האיש המת הלזה אלינו? הלא אין כל רוח חיים בקרבו. אין זאת כי אם שד משחת העלה אותו מירכתי שאול לצחק בנו.

— אבל אולי חי האיש הזה? הן זה מעט ראיתי, כי פקח את עיניו.

— חי האיש הזה?! חאַ, חאַ, חאַ! הוא פקח את עיניו?! לא ארוני, אֶרן-השדה, דמיונך הוליך אותך שולל. הראית מעודך

בֵּין אַדְנֵי הַשָּׂדֶה*).

(ספור לילדים).

I.

נודד הייתי מעיר לעיר וממדינה למדינה, לתור לי מנוחה, באשר ייטב לי, ואהיה מהלך בין הרים וגבעות, בין אפיקים וגֵיָאות, עד בואי לארץ רחוקה ומֶרחקה מעבר לנהר גוזן וערי מדי, מעבר להרי חשך ונהר סמבטיון; ואשב לנוח במקום שמם, לרגלי גבעה נשאה ונחמדה מאד.

היום רד. עוד מעט והשמש הסתתרה שם בקצה השמים, והלילה פרש את צעיפו השחור על כל הבקעה מסביב. רק ראש הגבעה לבדו עודנו עוטה אור מנגה קרני השמש; ועננֵי ארגמן

---

*) „אדני השדה" הם יצורי הדמיון, שהקדמונים האמינו במציאותם. ובמשנה (כלאים פ"ח מ"ה) נמצאה על אודותם מחלוקת בין התנאים: יש מהם שחשבו אותם לחיות השדה, ויש שחשבו אותם לבני אדם, עד שהרצו משפט להלכה, כי במותם הם מטמאים באוהל כבני אדם. והירושלמי למשנה הנ"ל מפרש: אדני השדה—בר נש דטורא והוא חיי מטיבורא, פסק טיבורא לא חיי. והר"ש משאנצי בפירושו למשנה זו מביא בשם הר"ר מאיר בר' קלונימוס מאישפירא, „שהוא היה ששמה ידוע, והוא ידעוני דקרא, ומעצם שלה עושי כמין כשפים, וכמין חבל גדול יוצא משורש שבארץ, שבו גדול אותה החיה ששמה ידוע, כעין אותם קישואים ודילועים, אלא הידוע צורתו כצורת אדם בכל דבר בצורת פנים בגוף וידים ורגלים ומטיבורו מחובר לחבל היוצא מן השורש, ואין כל בריה רשאי לקרב כמלוא החבל שטורפת והורגת, וכמלוא החבל רועה על כל סביבותיה, וכשבאין לצודה אין אדם רשאי לקרב אצלה אלא מורים בה בחץ אל החבל, עד שהוא נפסק, והיא מיד מתה" ועיין בר"מ למשנה זו. ועיין ג"כ לעוויזאָהן, זאָאָלאָגיע דעם תלמודס, צד 64 וצד 356.

ומולדתו, לא בעד הונו ורכושו, כי אם בעד אמונתו ודעותיו. בפעם הראשונה שמו על ראשו זר קוצים וברקנים. ומה נאה היה הזר הזה לתואר פניו!

מכבי עם קהל חסידיו נלהמו בעד היהדות ויחד עם היהדות נתנה למו גם ארץ יהודה. אמנם כי לא לארך ימים היתה ארץ יהודה ליהודים לנחלה. אבל היהדות הלא נשארה בידם לנצח.

אמנם כן, התשיעי לירח אב לא בטל את העשרים וחמשה לירח כסלו. צבאות הרומאים הרסו את היכל הקדש, השחיתו את ארץ יהודה, אולם קצרי כח היו ללחום נגד היהדות ולהכחידה הארץ.

כ"ה כסלו תרנ"ח.

מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. האין עוד תורה בציון? כחמשת יובלים עברו מאז שבו גולי בבל ציונה ומאז חדש עזרא את נעורי הדת לתת לה מהלכים בקרב העם כלו. דבר לא נפל בישראל בכל הימים הרבים האלה, דבר לא היה לארץ יהודה לכל המלחמות הגדולות ולכל המבוכות הנוראות, אשר השתערו מסביב לה אחרי מות אלכסנדר מוקדון. בת יהודה עשתה את מלאכתה בדומיה ושקט בין נקיקי סלעיה, מבלי למשוך עליה את עיני עמי הארץ, ומבלי להשאיר כל זכר לעבודתה הרוחנית—כרון לדור אחרון.

האמנם נרדם רוח העם? האמנם נאלם דומיה יחד עם קול נביאיו ומשורריו מימי קדם?

לתולעת השני נדמתה בת יהודה בכל הימים הרבים ההם, לתולעת השני הסגורה ומקופלת בתוך תכריך המשי, אשר תטוה לה כבית מסביב. האם פג רוח החיים בהתולעת הנרדמה בתכריכה? לא! בתוך גֵוָה הקטן פנימה יעשה הטבע עתה את מעשיו הנסתרים והנפלאים מאד, עד כי עוד מעט והתולעת הדלה והנמבזה, אשר לא תאר לה ולא הדר, תהפך לצפורת-כרמים בעלת כנפים, אשר בשלל צבעיהן ובנגה זהרן תפליא את עיני כל רואיה, ותחת היותה עד הנה זוחלת ארץ, תתנשא עתה מעלה אל רקיע השמים.

אל תגעו בתולעת השני, כל עוד לא כלה הטבע בה את כל מעשיו הנפלאים! אל תעירו ואל תעוררו את העם, הנרדם למראה עינים, הנרדם ולבו עֵר, כל עוד לא חזק רוחו בקרבו, כל עוד לא שלמו ימי חנוכו— כי ישר עם לאומים ויוכל להם.

היוָלד גוי יום אחד? את אשר היה בימי הנביאים חבל רק ליחידי סגולה, היה יהיה נחלת העם כלו. לדבר הזה דאגו אנשי כנסת הגדולה, אשר הוציאו בחזקה את התורה מידי היחידים וימסרוה להעם. ידע נא העם כלו את התורה, אשר עוד מעט יחרף בעדה את נפשו למות. ידע נא בעד מה ימות! כי אם לא כן איפוא, כי עתה לא יכון לעשות את משלחתו בתבל ללמד גוים בינה באמונת אל אחד ואהבת האדם.

גם הראה העם הזה את כל עמי הארץ כי כבר שלמו ימי חנוכו. בפעם הראשונה יצא עתה העם ללחום לא בעד ארצ'

להשתמש בו לאשרם בחיים—הוא ידע לספר הרבה מאהבת הצדק והמשפט, אשר הצטיינו בה יושבי האלימפוס.

או האָמור יאמרו לבני האדם „האמת והשלום אהבו" אלה האלילים החומסים מזימות כל היום איש נגד רעהו? או מי מן האלילים יכול להגיד להיונים „לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" אם גם אבי האלילים, יופיטר, לא נקה מחטאת זנונים? האם ילמדו היונים צניעות מאפרודיטה, או נזירות מבאקכוס?

אמנם יש אשר יהיו בני האדם טובים ממחשבותיהם, ועל כן יוכלו גם היוָנים להיות טובים מאלהיהם, אבל אוי לגרזן המתנשא על החוצב בו, ואוי לעם המתנשא על אלהיו.

גם אריסטידוס וסוקראטוס היו בין היונים, אבל לא רוח היונות חוללה את האנשים הגדולים האלה, כי אם רוח האדם, אשר נשמת שדי תחייהו. והיוָנים גם לא הבינו את האנשים האלה ולא הלכו אחריהם. היוָנות לא יצרה תורת מוסר ואידיאלים משותפים להעם כלו. היא למדה את האנשים להבדיל בין היופי והמכוער, אבל לא לדעת טוב ורע.

הטוב בפלוסופי היונים, אפלטון, ברא בדמיונו ממלכת אוטופיה—עולם שכלו טוב, עולם שאין בו כל מום וגרעון. ומה נחזה בממלכה ההיא? ליסוד חברת האדם הניח אפלטון את העבדות; יען כי בלא עבדים לא יוכלו האזרחים להשתעשע בעניני פוליטיקה ופלוסופיה. רק האזרחים לבדם ימשלו בארץ, ואין להעבד ולהגר חלק ונחלה בתוכם... ואפלטון זה לא ידע, כי בידי העם הקטן והדל, אשר בין רוכסי הרי יהודה, יש אוטופיה אחרת מימים קדמונים, אשר אחד מיסודותיה הוא: „חקה אחת ומשפט אחד לכם ולגר הגר בתוככם".

IV.

והנה התנגשו הזרמים זה בזה.

זה ימים רבים, אשר נסתם חזון מאת הנביאים. כבר באו דברי הנביא... ושבו בנים לגבולם, אבל עוד לא נתקיימה הנבואה הגדולה והנשגבה: והלכו גוים לאורך, וממלכות לנוגה זרחך, כי

מראשית הוָלדה ישב המות כאורב לה בחדר. דת היונים העתיקה, והשקפתה על האלהים והעולם — זאת הדת, אש־ הטיפה לגיל החיים ולמנעמיהם, זאת הדת, אשר נתנה לבני האדם לשמוח בכל אשר חלק הטבע להם פה בתבל ארצה, דת כזאת לא יכלה להתפתח ולהשתלם, לא יכלה להעיר תקות נשגבות בלב ההולכים בעקבותיה, ובאין תקוה אין חיים.

III.

„הגידה לי, מי הם אוהביך, ואגדך אני, מי אתה", ככה יאמר לאיש ואיש; לעמים וללאומים נאמר „הגידו לי, מי המה אלהיכם, ואגדכם אני, מי אתם".

אל יחיד שגיא כח ורב חסד, אשר כבודו מלא עולם, והשמים ושמי השמים לא יכלכלוהו—זה הוא אלהים אלהי ישראל

משפחת אלילים ואלילות בצלם דמות בני אדם, עם תאות בני אדם וחטאות בני אדם — אלה המה יושבי הר האלימפוס על דברת היוָנים.

— קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלהיכם — נאום אלהים אלהי ישראל.

ביפי גופם התגאו האלילים האלימפים, ביפי גופם התהללו גם היוָנים ההולכים בעקבותם. יפי הגוף ותענוגי בשרים—זאת דת היוָנים וזאת כל משאת נפשם ותקותם.

— אחרי אלהים תלכו, תטיף היהדות לבניה: מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא אוהב צדקה ומשפט, אף אתה היה כמוהו.

האלילים האלימפים לא יכלו להטיף כדברים האלה. האמור יאמרו לבני האדם: ואהבת לרעך כמוך, אם הם, האלילים, לא חדלו לריב ולהתקוטט איש ברעהו כל הימים. היכול יכלו להטיף לאהבה ולחסד, אם לבם הם היה מלא קנאה וחמת נקם, לא לבד לבני גילם, האלילים, כי אם גם לבני תמותה. פרומיטיוס, אשר מאהבתו לבני תמותה גנב אש מן השמים וילמד לבני האדם

והלשונות, אשר בשם אל אחד ישבעו ממזרח שמש ועד מבואו, ומקצה ארץ ועד קצה.

אמנם כן, התשיעי לירח אב לא בטל את העשרים וחמשה לירח כסלו.

II.

שני זרמים ישטפו זה ימים כבירים בחיי העמים על פני תבל בעוז וגאון ישאו הזרמים האלה את גליהם מדור לדור וממממלכה אל ממלכה. פעם יפכו בשקט ובמנוחה כאפיקים בנגב, ופעם ישאו את דכים בשאון ורעש, כמו יחפצו לעבור על פי גדותיהם לבלוע את כל היקום, אשר מסביב להם. פעם ירחיקו ללכת איש מעל אחיו, ופעם יקרבו זה אל זה ללכת תאומים יחדו, ורק לעתים רחוקות יתלקחו גליהם איש ברעהו בשאון וברוגז ובשצף קצף, כמו יחפוץ האחד לבלוע את משנהו, ולסול לו מסלה לבדו בקרב הדורות אשר יולדו על פני הארץ.

היְוָנוּת והיהדות — אלה שמות הזרמים האלה — שטף גליהם הוא רוח החיים בתולדות בני האדם.

ימים רבים התנהלו הזרמים האלה לאטם, זרם זרם לבדו. אז היו בני אדם על פני הארץ, אבל המין האנישי עוד טרם יֻוָּלד והנה קרבו הזרמים איש אל אחיו, וישוקו גליהם ויולידו את הציויליזציה.

הרוח היְוָני יצר את גופה, והיהדות נפחה בו נשמת רוח חיים.

מה היה למין האנושי כיום, לו בלעה היְוָנות את היהדות לפני אלפַּים שנה והכחידנה מעל פני האדמה — מה היה אז למין האנושי — לא נוכל לדעת היום. רק זאת נדע, כי לו נצחה היְוָנות את היהדות ולו נשארה מושלת לבדה על פני האדמה, כי עתה לא ארכו ימי ממשלתה, יען כי גוף בלי נשמה הָיה לא יחיה!

ועל כן גם לא בלעה היְוָנות את היהדות.

והיא לא לבד כי לא בלעה את היהדות, כי אם גם לא עצרה כח להאריך ימים כתמונה מיוחדת לחיי בני האדם. עוד

— לפני ימים רבים, רבים מאד, בשבתנו עוד על אדמתנו, שם בארץ ישראל, נמצאו בתוכנו יהודים, אשר לא חפצו להיות יהודים...

— הגם אז היו יהודים כאלה?

— גם אז, בני. מחלה נושנת היא לעמנו... אבל אַל נא תשסע, בני, את דברי בשאלותיך. אז נמצאו בתוכנו יהודים, אשר לא חפצו להיות יהודים, כי אם יונים. הם חפצו כי יהיה העם כלו ליונים. ויסיתו בנו את המלך היוני, את אנטיוכוס הרשע, להכחיד את ישראל ואת דתו מן הארץ. והמלך הרשע הזה בא ירושלימה—עיר ממלכת היהודים, ויחלל את היכל קדשנו, ויעמיד שקוץ משומם—את צלם יופיטער אלהי היונים, על מזבח הקדש, גם דם לרוב שפך, דם אנשים קדושים, אשר בחרו במות מהלל את דתם... אז העיר ה׳ את רוח מתתיהו הכהן ואת רוח חמשת בניו הגבורים אנשי השם, ויאספו אליהם את כל האנשים אשר לא כבתה עוד אש האהבה בלבם לעמם ולדתם. וגדודי החסידים האלה השליכו את נפשם מנגד לצאת לקרב נגד צבאות היונים הרבים והעצומים. הם נלחמו גם יכלו להם, גם השיבו את ממלכת היהודים על כנה, ובעשרים וחמשה לחדש כסלו טהרו את המקדש ואת המזבח—ועל כן, בני, גם נשמח היום.

— אבל לשמחה מה זו עושה, אבי? הן אם כה ואם כה, ובתשיעי לירח אב הלא נהרס המקדש וממלכת היהודים חדלה מן הארץ, ומה הועיל לנו איפוא העשרים וחמשה לירח כסלו?

— אך נער פּתה אתה, בני, לכה איפוא והשתעשע בגלגלך.

אמנם נער פּותה הייתי אז. לא בעד היכל הקדש ולא בעד ממלכת היהודים נלחם קהל החסידים נגד צבאות היונים; שתי מחשבות גדולות, העומדות ברומו של עולם, נלחמו אז אשה מול רעותה—רעיון האיליניזמוס ורעיון היהדות. יש צבא על פני הארץ גם להיכלי קודש, גם לממלכות תבל, אולם המחשבות לעולם תעמודנה. רעיון היהדות בא אז בין המצרים ויחי מרחף בין החיים והמות—אם להיות ואם לחדל. ובעשרים וחמשה לירח כסלו התנער הרעיון הזה לתחיה—ויֶחִי! הוא התנער לתחיה לא לבד בעד העם הקטן והדל, אשר בין רוכסי הרי יהודה, כי אם בעד כל העמים

אֲלִימְפּוּס וְצִיּוֹן.

I.

לא רבים מאתנו יזכרו את ימי ילדותם לטוב, את ימי ילדותם המלאים עונג ורוך ונעימות אין קץ. אהה! אין ילדות לישראל. כמעט יצא העברי הקטן מערש ילדותו. כמעט יציג כף רגלו על הארץ, והנה יבואו אבותיו וכל בני משפחתו לשום עול על צוארו, לאמר: לך אל החדר, מחמד נפשנו, ולְמַד, כי החיים לא שעשועים המה.

אולם אם היה היו, קורא אהוב, רגעי-נעם מעטים בימי ילדותך, אם מבין ערפלי החיים יבריקו לפעמים לנגד עיניך זכרונות נעימים מימים עברו, אז אוכל להגיד מראש, כי הזכרונות האלה קשורים הם בימי החנוכה, בימי הזכרון לגבורת החשמונאים. בערב בערב נתנו לך אז חופש מבית כלאך, מן החדר, ויַרשו לך להשתעשע כאחד הילדים. גם כלי-שעשועים נתנו לך, התזכרנו עוד? כלי שעשועים מיוחד במינו, גלגל קטן וארבע צלעות לו, ותוים נעלמים מפותחים על ארבע צלעותיו, עד כי היה כלי השעשועים ההוא לסמל רזי עולם ותעלומות סתרי ימי קדם.

— אבי! מה ירמזו ארבע האותיות האלה: נ׳ ג׳ ה׳ ש׳?

— ארבע האותיות האלה, בני, הן ראשי תיבות: „נס גדול היה שם". באר לי אבי, ובקחתו את הגלגל מידי, למען לא ילך לבי אחריו, החל לספר לי את פרשת דבר הנסים והנפלאות, אשר לזכרונם יחגו העברים את ימי החנוכה.

VIII.

באחד מימי הקיץ צֻוֵיתי מאת ראש הרופאים להוביל מאה והמשים חולים רוכבים על סוסים ולעבור אתם את הרי הבלקנים לעיר גאבראווה, אשר במורד ההר צפונה. מרביתם היו אנשי חיל שכבר נרפאו פצעיהם, אבל לא יצלחו עוד לעבוד את עבודתם בצבא, ועל כן היו למעמסה על בית החולים, אשר היה מלא אז מפה אל פה בחולי הטיפוס. להביאם אל עיר החוף בורגאס ולהעבירם באניה דרך ים השחור ארצה רוסיה — לא מצאו אז לנכון, ועל כן נפקדתי במלאכות הזאת, אשר היתה היחידה במינה בדברי ימי המלחמה ההיא.

בתוך החולים האלה היה גם ישראליק מודענו. נפשו ערגה מאד לארץ מולדתו ולביתו, ועל כן הפציר מאד בראש הרופאים, כי יתנהו לשוב ארצה רוסיה. מבלתי יכולת להשתמש ברגליו, השתטח ישראליק על סוסו פניו למטה אל רעמת הסוס, ויחבק בשתי ידיו את צוארו למען לא יצנח ממנו. כאור הבוקר יצאנו את העיר, ובשעה התשיעית בערב באנו עירה גאבראווה. לא אחפוץ היום לתאר את כל טרחי ואת כל עמלי ביום ההוא... גם הקורא, אשר לא נסה ככמו אלה, יבין, כי לא דבר נקל הוא לחולים רוכבים על סוסים לעלות על הר מוצק גבוה שבעת אלפים רגל, ואף כי לרדת ממנו.

אחינו ב"ב הד"ר קאניגיסער, זכרו לברכה, שהיה ראש בבית החולים בגאבראווה, וראש פקידי הצבא בעיר ההוא יצאו לקראתי ויקבלו אותי ואת „גדוד הפרשים" אשר לרגלי בסבר פנים יפות. ת"ל כי לא נפקד ממנו איש. הד"ר קאניגיסער זִמן אותי לסעודת הערב, ואחרי אשר השתעשעתי בחברתו כשעה אחת, הלכנו שנינו אל בית החולים לראות בשלום „גדוד הפרשים".

— מה שלומכם, אַחי, שאלתי בבואי אל החדר, ששם שכב גם ישראליק מודעי.

הוא הרים קולו בשחוק ויקרא: „כלנו מסובין!".

מן העת ההיא לא יספתי לראותו עוד.

אֵיךְ, ישראליק ידידי, איך?...

י"ג ניסן תרנ"ח.

הן מאמין אנכי, כי מהאלהים לבדו כל מצעדי גבר כוננו, והרבה שלוחים למקום... הן גם בביתי יכולתי לשבור את רגלי; האם לא טוב לי עתה, כי אוכל לשאת את ראשי בגאון, בגלל אשר שפכתי את דמי יחד עם אַחי הרוסים בעד כבוד מלכי ובעד כבוד הממלכה, אשר אֶכבד להיות כאחד מעבדיה הנאמנים. ומה אתאונן על גורלי? הנה נשארתי בחיים, ומה טוב מחיים, אדוני? כל עוד חי הנני, כל עוד הושי בי, כל עוד אור עיני עמדי, כל עוד אוכל להגות ולקרוא בספר, כל עוד אוכל לחשוב מחשבות — מאֻשר אנכי בתבל. ואשתי? הה! אשתי תשמח אלי גיל, כאשר תראני קטוע-רגלים. עתה תמלאנה כל משאלות לבה לטובה, כי אנוס אהיה לשבת על התורה ועל העבודה תחת לעסוק במסחר, כאשר חפצתי. משנה תאהבני עתה אשתי, חי נפשי, אדוני, קרא ישראליק בצחוק-תום על שפתיו.

— גם נחום איש-גם-זו קטוע רגלים היה. הוא היה גם מוכה-שחין ובכל זאת לא התאונן על גורלו. הוי מה שפרה היתה עלי נחלתי, לוּ כמוהו מצאתי גם אנכי חברים מקשיבים לקולי! הלא ידעת, אדוני, כי לדַבר ולהטיף כל תאות נפשי; מחשבה כי תעלה על לבבי, אז תציק ותציר לי מאד, עד אם אעלנה על דל שפתי. כך איפוא נוצרתי! וכאשר לא יהפוך כושי את עורו, כן לא ישנה איש את טבעו. אבל, אם יחנני ה' בלשון למודים, הלא אמצא תמיד שומעים לי בתוך עמי, ואם לא, כי עתה מה תועילינה לי רגלי.

— לא על גורלי אתאונן, אדוני, אבל מחשבה מרה אחת תעבור את רוחי ותציק לי כל הימים האלה. זה כאלפַּיִם וחמש מאות שנה עברו למן היום, אשר השמיעו נביאינו את הפתגם הגדול והקדוש: „וכתתו חרבותם לאִתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". כאַלפַּיִם וחמש מאות שנה! ומה אנחנו רואים היום? גוים רבים, אשר ידעו את האלהים, אשר יקראו בשמו כל הימים, הקוראים את דברי חוזיו מעל הספר, לא ידעו ולא יבינו את הפתגם הגדול הזה, לא ידעו ולא יבינו כי יקרו מאד חיי האדם בעיני אלהי החיים. הוי, הַאלהים הוא אשר ישפוך עליהם זעמו, או הם הם אשר ישמידו בזדון את נפשם מתחת שמי ה'?...

אשר מת בה, מסר את אות הכבוד הזה למשמרת בידי — והנהי שמור אתי למזכרת עד היום הזה...

ובכל זאת לא לכבוד גבורים נוצר האיש הזה, כי אם לעשות חיל במסחר וקנין. מכתו באחת מרגליו לא היתה אנושה, ובהֵרָפְאָה מעט לא הפריעה אותו מלכת נשען על משענתו. וכמעט שבתה המלחמה והבולגרים החלו לצאת ממחבואיהם ולשוב למעינותיהם בקאזאנליק, וימצא לו קארחין ידים לבוא בשיח ושיג עמהם ולקשור ברית מסחר אתם לימים יביאו. על ידי אחד ממכריו הבולגרים צלחה ביד קארחין לקבל מאת היהודים יושבי עיר לאודיב (פיליפופול) כחמש ליטרות מצה כשֵׁרה לחג המַצות.

* *
*

הסדר היה ערוך ברוב פאר והדר. ארבעת כרי התבן, אשר עליהם היו „מסובין" עורכי הסדר, הקריב קארחין בעזרת שכניו הבולגרים זה לזה מסביב לתַבָּא נמוכה. ועל התכא מטפַּחַת לבנה, ועליה מסודרים כהלכה מצות ומרורים, בצים מבושלות ובקבוק יי"נ ממבחר יין בולגריה.—„האל הטוב יסלח לנו. בברכנו על היי הז מאין לנו „יין כשר לפסח", הרגיע ישראל את רוח רעיו והבולגרים הן לא עובדי אלילים הם"... ארבעה נרות האירו את פני הבית לשית כבוד והדר על המחזה הנעים הזה...

VII.

„שפוך חמתך על הגוים!" החל ישראליק, אחרי אכלנו ואחר ברכנו את השם: שפוך חמתך על הגוים, אשר לא ידעוך, ועל הממלכות אשר...

— הה, אלי! הפסיק פתאום ישראליק את תפלתו, וירם ראשו מעל הכסת ויקרא בחזקה ובקול בוכים: אבל מדוע זה תשפיך את המתך על הגוים, אשר ידעוך ועל הממלכות, אשר יום יום בשמך יקראו? מדוע עליהם, על העמים האלה השפיך את זעמך, זאת המגפה הרעה, אשר תשים שמות בנו.

— לא על גורלי אתאונן, הוסיף ישראליק, בהשפילו את קולו ובפנותו אלי: לא על גורלי אתאונן, אדוני, כי מה אני ומה חיי לעומת האלפים והרבבות שקומתו פה בלא עת. ואף גם זאת,

צחקתי לדבריו, ואמהר לשאל בשלומם ולהרגיע את רוחם.

— אם טוב בעיניכם, אַחי, ספחוני נא גם אותי אל הסדר, אשר ערכתם, הלא יהודי אני כמוכם, אחי, וכמוכם תערוג נפשי לשפוך שיחי לפני האלהים בלילה הזה.

— אבל איפה נקח כוס חמישי למזוג יין להוד מעלתו? שאל אחד החולים בדאגה.

— אין דבר, ענה ישראליק: להוד מעלתו נתן את הכוס, אשר מזגנו לאליהו הנביא, אליהו הנביא מלאך טוב הוא, ולא יקנא, אם ישתה איש כהוד מעלתו מכוסו; האם לא כמלאך טוב יראה אלינו גם היד מעלתו יום יום בבואו לחבוש את פצעינו ולהעלות ארוכה למכותינו?

ברגש תודה לחצתי בכפי את יד ישראליק בעד הדברים הטובים, אשר דבר אלי בתומו, ואשב אל השולחן הנמוך על שני גזרי עץ, אשר מצאתי בבית.

VI.

איככה תקנו להם אנשי החיל האלה את „סדרם"?

עוד תמונה אחת, שונה מאד מתמונת ישראליק, תרחף עתה לנגד עיני. האיש הזה, חיים קארחין, מיושבי נגב רוסיה, שכבר הלך לעולמו, בחלותו את מחלת הטיפוס, היה איש גבה הקומה, חסון כאלון, גם אמיץ לב בגבורים. בהשתער גדודו נגד אחת הסוללות על יד מבוא שיבקאָ נפל שר-המאה שדוד, כי נפצע בשביב כדור כלי תותח, פצע אָנוש מאד. חיל אחז את אנשי הצבא וכמעט אשר החלו לסוג אחור. בעת ההיא וירא קארחין והנה סגן שר המאה מתחבא אל אחר השיחים, תחת ללכת בראש המשתערים, אשר התורקים ממרום מצבם המטירו עליהם אש ומות. אז יחרה אף קארחין ויגש אל הסגן ויכהו בראש קנה הרובה, אשר בידו, ויאמר: הוי ראש כלב! תחת לצאת ולבוא לפנינו הנך מתחבא כשפן! ויפן אל אנשי החיל הנדהמים ויקרא בקול: אַחי! עלו אחרי, הורא! את הדבר הזה ראה שר האלף, אשר נקרה במקום ההוא, ויהללהו מאד. ואחרי ימים מספר פקד אותו באות הכבוד הגיאָרגי. ובחלות אחרי כן קארחין את מחלת הטיפוס,

V.

ובעת ההיא עוד לא נודע לי ישראליק בכל ערכו; אבל המעט, אשר ידעתי על אדותיו, משך כבר את לבי לאהבה אותו.—אלכה נא אל ישראליק — אמרתי בלבי, במסוך היגון את רוחו עלי בלילה ההוא: אעירהו משנתו, אולי יפיג הוא את צערי ממני.

— אבל מה זאת, שאלתי את נפשי בתמהון, בקרבי אל הבית אשר ישראליק ואחוזת מרעיו שוכבים שם, הנה אור בבית, וכן לא יעשה לעת כזאת.

הרחבתי את צעדי ואבוא אל אולם הבית, והנה קול מקהלה עולה באזני מן החדר —

הַשַּׁתָּא עַבְדֵי, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְנֵי חוֹרִין.

— אמנם, אַחי, נשמע קול ישראליק בתדועת שחוק: לשנה הבאה נהיה כלנו בני חורין; הפצעים, אשר ברגלינו, יתנו לנו שטר שחרור מעבודת הצבא—שחרור גמור! אבל, אַחי, מי מכם יודע לשאול את „ארבע הקשיות"?

— כלנו למדנו בנעורינו את „ארבע הקשיות", ענה אחד החולים, אבל בלי סידור לא נדע לשאול אותן. אהה לסידורי הקטן, אשר אבד לי ביום נפלי. שאל אתה אפוא, ישראליק, ואנחנו כלנו נענה אחריך.

— מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

משתאה ומחריש עמדתי כרגעים אחדים באולם הבית, מיראתי, פן אפריע את האנשים מעבודתם את האלהים, אולם לאחרונה לא יכולתי להתאפק עוד ואבוא החדרה.

— „הלילה הזה כלנו מסובין", כלו האנשים בדממה את שאלותיהם, בהיותם נבוכים כלם לבואי פתאם: לדבר כזה לא פללו האנשים.

— „הלילה הזה כלנו מסובין", האף אין זאת, הוד מעלתך? פנה אלי ישראליק בקול תרועת שחוק, כאלו לא נפל דבר; „כלנו מסובין": הפצעים, אשר בבשרנו, לא יתנו לנו לשבת ככל האנשים, ועל כן על כרחנו כלנו מסובין אנחנו.

אשר בליטא, ובכשרונותיו הגדולים התנכר, כי לגדולות נוצר בארץ. אולם ה' חננו בלב חושב מחשבות ובלשון מדברת גדולות, ויהי הדבר הזה ראשית חטאת לו, כי עזב מהר את למודי ההלכה ויבחר באגדות ומדרשים, אשר ידע לרקום מהם את מדברותיו הנשגבים והחוצבים להבות אש... אש האהבה לדתו ולעמו. למורת רוח אשתו ואבותיה, אשר חפצו, כי יהיה למורה הוראה בישראל, שלח האיש ידו במסחר וקנין, וכמעט החלה ההצלחה להאיר פניה לו, והנה נפל גורלו לצאת בצבא, וישֻלח לאחת מערי רוסיה פנימה. בקרב שנה אחת למד ישראל את השפה הרוסית וידבר בה כאיש רוסי מלדה ומבטן; ובטרם מלאו ימי צבאו, והנה פרצה המלחמה בארץ, והגדוד, אשר אליו נספח ישראליק, זכה להנצחון האחרון, אשר נצחו הרוסים את התוגרמים במלחמה האחרונה על יד קאזאנליק.

שני שברי כדורי-מפץ מחצו את שתי עצמות ירכיו ויפוצצו אותן לרסיסים רבים. כשלשה ירחים היו חייו תלואים לו מנגד, ובכל הימים האלה לא הסתתרה בינתו גם רגע אחד, ויפליא את לב רופאיו וחובשיו במהתלותיו השנונות וברוח הששון והגיל, אשר לא עזבו כל הימים. לפני ימים אחדים נרפאו פצעי בשרו ועורו, אבל, אהה, שברי עצמות ירכיו לא דבקו זה אל זה, והיינה שתי רגליו כשני בולי עץ, אשר לא יועילו למאומה...

מיום בואי קאזאנליקה היה ישראל תחת משמרת פקודתי בבית החולים הגדול, אשר הוקם בבית הספר של היהודים. — אולם עתה, כאשר נרפאו פצעיו, צייתי לשאת אותו אל אחד הבתים הקטנים, אשר בקצה העיר, למען ישוב לאיתנו בשאפו רוח צח; ויקר מקרהו לשכב יחד עם שלשה נפצעים מאחיו היהודים, לשמחת לבבו ולדאבון לב כל רעיו החולים, אשר שִמח אותם תמיד בספוריו הנעימים ושיחותיו הנשגבות...

על שיחותיו אלה התענגתי גם אני אחרי כן לא אחת ולא שתים, בבואי בערב, אחרי כלות עבודתי, לשבת על ידו על הארץ (מטות עץ וברזל לא היו לנו והחולים שכבו על כרי-תבן על הארץ). בקול דממה דקה ובצחוק נעים על שפתיו נשא האיש את מדברותיו על גורל ישראל בעמים ועל עתידותיו לימים יבואו, רבת שבעה לה נפשי עונג ברגעים הקדושים ההם, אשר לא ימושו מזכרוני לנצח...

אבל הה אלי! הנה הלבנה גם עתה במילואה, ובעוד ימים מספר הלא יחוגו הרוסים את פסחם. לוח השנה אין אתי, אבל מי יודע, אם לא היום או מחר ליל שמורים גם לנו היהודים, ואנכי לא ידעתי.

— ומה היה, לו גם ידעתי זאת? יהודים אין במקום הזה, כל יושבי העיר היהודים נִגלו ביום זעם — ושאריתם נסו אל כל אשר נשא אותם הרוח, והנני פה כערער בערבה...

רק בחֶבֶר-עם ירגיש איש, כי קשורה נפשו אל אלהיו ואל דת אבותיו, ועל כן נדמיתי אז בעיני כנצר נקטף מעץ רענן, אשר נשאו הרוח אל ארץ מלחה... עוד ירטיב לח חיים את עורקי גבעוליו, אבל מה כחו כי יאריך ימים, אם לא שורש בארץ גזעו!

רגש-מות חשתי בנפשי; לשפוך שיחי לפני האלהים לא עצרתי כח, כי נהפך לבי בקרבי ויהי לאבן...

אבל, האם לבדי אנכי פה?... וישראליק! אלכה נא אל ישראליק, אעירהו משנתו, נשיחה יחד ונזכרה ימים מקדם, ורָוַח לשנינו...

IV.

אם חי אתה עוד ישראליק פה עלי אדמות, או כבר שבה נפשך הטהורה למנוחתה ותעל השמימה — אבל זכרך יקר לי עד מאד. אזכרך, ואזכור את ימי חרפי, את ימי שובי אל עמי ואל אלהי...

כמו חי עוד תעמוד לפני תמונתו הנעימה עם לוית החן, אשר שפכו עליה מחשבותיו הגדולות. כמו חי אראה לפני את פניו החִורים, את מצחו ההלול, את שערות זקנו הקטן והשחור ואת צחוק ההום, אשר לא עבר גם רגע מעל שפתיו. אבל לא בתואר פניו היפים לקח האיש את נפשות כל רואיו...

בשם „ישראליק" קראוהו כל רעיו הנפצעים בבית החולים, ואולם בשם „רבי ישראל" קראוהו בני עמו בעיר מולדתו, אף כי היה עוד צעיר לימים. איפה היא עיר מולדתו לא אדע היום; אולם זאת ידעתי, כי בנעוריו היה תלמיד וָתיק באחת הישיבות

מעשי צעצועים. כל יושביהם יחד, הבולגרים, התורקים וגם היהודים אשר נשארו בחיים, עזובים ביום זעם... ותהי מרבית הבתים האלה לבתי מקלט להנפצעים ולמֻוכֵּי המגפה, ארבעה או חמשה אנשים לבית. ולמן הבקר עד הערב הלך ילך הרופא עם החובש, אשר על ידו, מבית לבית לבקר את חוליו, אשר כל היום היו כמעט נעזבים לנפשם. ככה יעמול וייגע הרופא כל היום מבלי מצוא גם תנחומים לנפשו, כי יביא ברכה בעמלו...

— הוי, הלנצח תאכל חרב אחים? אי שמים, הלא אב אחד לכלנו, הלא אל אחד בראנו, מדוע נבגד איש באחיו, ומדוע נשלח יד בנפשותינו אנחנו?

III.

ככה הגיתי בלבבי, בלכתי משמים בנשף בערב יום אחד בסביבות העיר לשאוף רוח אל קרבי אחרי עבודתי יומם. האביב כבר שפך את כל הדרו על עמק-השושנים. מבין עפאי עץ אגוז רענן השמיע הזמיר את שירתו, שירת הליל, והמית חליליו, הנוגעת עד הנפש, הרגיעה מעט מעט את רוחי הסוער. מתכלת השמים נשקף הירח במילואו וישפיך את נגהו הקר על כל היקום מסביב, על גבנוני ההרים ועל העיר הנחמדה והשוממה.

ארצות רבות ומדינות שונות עברתי בימי חלדי, אולם אין ארץ עלי תבל, אשר יזרח שם הירח כמו בעמק-השושנים; רק בשחר ימי נעורי, בעיר מולדתי ברוסיה הקטנה, ראיתי כזוהר הזה. ועל כן בהביטי עתה אל הירח, ואזכור את ימי ילדותי, את בית אבותי ואת עיר מולדתי. ואזכור גם את עמי ואת אלהי... זכרת את רגשות נפשי בליל התקדש החג, בשובי עם דודי מבית הכנסת הביתה.—גם אז האירה הלבנה את דרכי, כאשר תאיר עתה, אבל אנכי לא שמתי לה לב, כי ערגה נפשי אל „הסדר" ואל כל משושיו... ובבואנו הביתה, והנה השלחן ערוך, הנרות מאירים ועוד יותר מהם יאירו פני כל המסובין, כל פנות הבית תְעֻדְּנָה יחד, כי חג היום לה', חג גדול וקדוש לעם ישראל... ובזכרי את כל אלה, ותמלא נפשי הוגה נעימה וגעגועי אין קץ... הוי, מי יתנני כירחי קדם!

כלה, כגן פרחים, אשר בשלל צבעיהם ובריח בְּשמם יִמסכו רוח שכרון ונעימות אין קץ על כל איש, אשר לא נסה בכמו אלה. כי לא משדמות בר ולא מענבי גפן יביאו להם יושבי המקום ההוא את לחמם, כי אם מנטעי הוְרָדים, אשר כשדמות בר יקיפו את העיר קאזאנליק על פני כל העמק מסביב. כי מפרחי הוְרָדים יכינו להם יושבי המקום ההוא שמן-וֶרֶד, שהוא משלח ידם ומרכולתם לכל קצוי ארץ. ועל כן רק נטעי וְרָדים יראה ההלך שם על כל מדרך כף רגלו: מימינו ומשמאלו, ומקצה השמים ועד קציהם; ורק זעיר שם זעיר שם יתנשאו מן הבקעה עצי לִבְנֶה רעננים ורמי הקומה, כמו יחפצו להתחרות בגבהם עם איתני הבַּלקנים.

II.

לגן עדן ושעשועים עשה האלהים את עמק-השושנים, ולגיא-צלמות הפכוה בני האדם. שם מלמעלה על יד מבוא שיבקא התנגשו שני גוים גדולים ועצומים; עם הרוסים מצפון ועם התוגרמים מנגב קרבו זה אל זה, וייז דמם, דם אחים, על לבנת השלג, אשר מראש מקדמי ארץ התעלם על מרומי הבלקנים כעצם השמים לטוהר.

כשלשה ירחים עברו למן היום ההוא. זר הנצחון כבר יתנוסס על ראש עם הרוסים, אשר מירכתי צפון בא הנה להחיש גאולה לאחיו הבולגרים מידי מעַניהם... קְנֵי-התותח כבר נאלמו דומיה, ורוכבי ההרים לא ישמיעו עוד הד אנקת חללים, קְנֵי התותח סגרו את פיהם, למען הת להדיפלומטים לדבר את דברם, ולמען תת להרופאים לעשות את מעשיהם...

וידי הרופאים מלאות עבודה בעת ההיא. אמנם שבתה המלחמה מן הארץ, אבל עוד לא נרפאו הפצעים האנושים מגִבּורי גבוריה, ומגפת הטיפוס באה גם היא לעשות שמות בשרידי הגבורים, אשר שרדו מן המלחמה. וקאזאנליק, העיר העדינה, הטובעת כֻּלה בירק כרמיה וגניה, נהפכה לבית חולים גדול, לבית חולים מעורר שמה וזוָעה.

כי אין אדונים לבתי העיר הנאוים והבנוים כלם מעצי אגוז

כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין.

(זכרונות)

I.

יפה הוא האביב בכל קצוי ארץ, ואולם מה יפה ומה נהדר הוא האביב בעמק-השושנים, אשר מעבר להרי הבלקנים נגבה! שם, לרגלי הרי איתן אלה ועד רוכסי הבלקנים הקטנים, אשר לעומתם, תשתרע בקעה נחמדה ורחבת ידים — זאת היא בקעת העיר קאזאנליק ובנותיה. הבקעה הזאת, אשר תקרא בשם עמק-שושנים, היא משוש ארץ בולגאריה וצבי תפארתה, כי בה בחר הטבע להעניק לה מכל חמודותיו במלוא חפנים, כמו חפץ להתחרות עם עדן גן האלהים, אשר גורש ממנו האדם.

יפה הוא האביב בעמק-השושנים, ועוד ייף שבעתים, בגלל אשר במעוף עין אחד יראה שם האדם את האביב עם כל נעימותיו ואתו יחד גם את החורף עם כל הדרו הנורא. על ראשי האיתנים מלמעלה יתנשאו סלעי מגור מכוסים בשלג עולמים, הנוצץ כרצי כסף לאור השמש יומם ולנוגה הירח לילה, ועל מורד ההר מלמטה ישתרעו כרמי חמד מרהיבי עין ויערי עצי-אגוז רעננים רבי צללים; אבל עוד תיף מהם הבקעה מתחת, אשר כגן פרחים

בדבריכם ובריבית שפתותיכם. הככה יֵעשה לאורח יקר כזה? נלכה נא, דינה, להכין ארוחת ערב טובה, הלא יום טוב לנו היום... יאכל הילד וישבע ואחר יספר לכם את כל הקורות אותו.

— צדקה בת-שבע, ענה דוד: צדקה מאד, בשגם השמש קרובה לבוא, וכבר הגיע זמן תפלת המנחה.

הנשים יצאו את הבית, להכין ארוחת הערב, והגברים עמדו להתפלל את תפלת המנחה.

— חמסי עליך, דודי. הנך שומע, בהֶכלם בנך אותי, ואתה מחשה! ספר נא להאיש הזה, את אשר אמר אדון האחוזה, בראותו אותי מאלמה אלומות על ידיך. ספר נא לו מהחל ועד כלה, למען ידע האדון הזה להזהר בלשונו.

דוד ספר לשלמה בדברים מעטים את החדשה, אשר נהיתה בשנה הזאת.

— את אשר לא פללתי לראות ולשמוע, אראה ואשמע היום. אתה, אבי, לא תבוש ולא תכלם לעבוד עבודת שכיר בשדה כאחד האכרים! ואתה הלא רק אחד העם הנך. אנכי באתי להיות למופת לבני עמי, ולהראות להם את חין ערך עבודת האדמה, ולשמחת לבבי הנני רואה, כי אֵחרתי לבוא... וגם אַת, דינה, סלחי לי, כי הכלמתיך גם היום בבלי דעת.

— לא אסלח, לא אסלח בעד כל כפר! ענתה דינה בשחוק.

— האמנם גדול עוני מנשוא, דינה? חנן שלמה את קולו.

— טוב איפוא, הנה נשאתי את פניך גם הפעם, אך שתים אנכי נוטלת עליך למרק את עונך. ראשונה: את הפרח הראשון, אשר תמצא במסבי ירושלים, תקדיש לי לזכרון תחת הפרח הלבן, אשר נבל, ואשר עוד מעט ויהי לעפר ואפר...

— רק את הדבר הזה בלבד? ענה שלמה בלט, למען אשר לא ישמעו אבותיו: בכל לבי אעשה זאת. הן לו גם את נפשי תדרשי...

פני דינה התאדמו כתולע, ובכל זאת הסתירה את מבוכתה ואת גיל לבה ותוסף ותאמר:

— וזאת שנית: כי תספר לנו היום, את כל אשר עבר עליך בעשר שנות נדודיך, מיום הפרדך מעלינו עד היום הזה.

בת-שבע, אשר התענגה למשמע אזניה ולמראה עיניה, בלי לדבר דבר, לא יכלה עוד להתאפק ותאמר בצחוק:

— הכָלה אתם עושים היום עם בני? הילד עיף ויגע מעמל הדרך, ואולי גם לא אכל היום לחם, ואתם עוד תוגיעוהו

— אך הידעת, שלמה, הוסיף דוד לשאול: הידעת, כי ממשלת תוגרמה אסרה על בני עמנו אסר לבוא בארץ סוריה, ואף כי לקנות שם אחוזת שדה וכרם?

שלמה קם ממושבו, ויצעד צעדים אחדים בתוך הבית, ויתיצב קוממיות.

-- אזרח ארצות הברית באמיריקה אנכי! קרא שלמה בגאון, בתופפו באצבע ימינו אל מול לבו: ולפני בן אמיריקה לא תסגור ארץ תוגרמה את בריחיה לעולם!

ודינה הביטה בעליצות נפש בפני שלמה, בדברו את הדברים האלה, ותשאלהו בשחוק לאמר:

— התאמין, אדוני, האזרח האמיריקני, כי יתנו גם לאבותיך להסתר תחת צל נסך, נס ארצות הברית?

— לא אפונה גם רגע, ענה שלמה בשחוק גם הוא, ומה מאֻשר אהיה, אם תאבי גם את, אחותי, ללכת אחרי, להתענג על הטוב, אשר ברכני ה'.

— להתענג? ענתה דינה בלזות שפתים, לא, שלמה, לא לזאת אשא את נפשי גם אני; לא עונג אבקש, כי אם עבודה ועמל כפים!

— עבודה?

— כן, אדוני הנכבד. עבודת האדמה, אשר היתה זה ימים רבים משאת נפשי, ואשר רק לפני ימים אחדים הוצאתיה לפעולת אדם. הראית, שלמה, את רקמת הצמר, אשר קניתי לי זה מעט? הידעת מדוע התפארתי בה כילדה פתיה לפני דודתי? הידעת מדוע יקרה היא בעיני מכל חטובות אטון ליאון ופאריז? יען כי קניתיה בכסף, אשר נתנו לי חלף עבודתי בשדה.

— חלף עבודתך בשדה? אַת, דינה, בידיך אלה הרכות והענוגות?

דינה העמידה פניה כנעלבה ותתאונן בקול בוכים והתולים גם יחד:

אך בעת אשר נמו האחרים כלם את שנתם, ולא ידעו בשֶׁלְמה הרעה הזאת לנו, נעור לבי בקרבי לדעת את מקור צרותינו ולהבין, כי בעבודת האדמה לבדה כל תשועתנו. אחת היתה לי, איפה נלמוד את ידינו לעבודת האדמה: באמיריקה, באפריקה או באוסטרליה, אף כי לא אכחד ממך, אבי, כי בסתר נפשי ערגתי תמיד לארץ אבותינו הנשמה... למען אוכל להיות למופת לאחי, חסר לי דבר אחד — כסף. וכסף בקשתי גם מצאתי. בעמל ידי ובזעת אפי מצאתיו... אפס כי כאשר נכזבה תוחלתי לפני שלש שנים למצוא מענה מאתכם, מחמדי נפשי, ואאמין בחפזי, כי עירירי נותרתי על פני האדמה, נבקה רוחי בקרבי וארחיק נדוד אל ערבות מיסורי, ואתאמץ להפיג את מצוקות נפשי בעבודת פרך... מעט מעט שכחתי תבל ומלואה, מעט מעט שכחתי גם את המטרה, אשר שמתי לי בחיי—לולי מקרה אחד, אשר החריד את שלוָתי!

— ומה זה קרה אותך? שאלו שלשתם פה אחד,

— שלֵו הייתי על נחלתי, שלו וצלח, כאשר יוכל להיות צלח איש הולך ערירי. ביום היו כל מעיני באחוזתי, להרבות את תבואותיה. כמו היתה זאת כל מטרתי וכל אָשרי בחיים, ובלילה היו ספרי המעטים כל שעשועי—אולם באביב הזה בא זמיר אחד לקנן בגן העצים, אשר על יד ביתי...

— הזמיר! קראה בת-שבע כנפעמה מחזיז ורעם: עוד הפעם הזמיר!

— הרגעי, אמי! ענה שלמה בשחיק, ואל תיראי רע, הזמיר לא מסך בקרבי רוח שגעון בפעם הזאת, כאשר לא מסך אותו בקרבי לפני עשר שנים. ונהפוך הוא. ברוכה הצפור הזאת וברוך טעמה; כי לולא היא שהיתה לי, כי עתה מי יודע אם נצבתי היום לפניך, ואם נשקתיך במו פי... שירת הזמיר, אשר שר בבקר בבקר לפני חלוני, הזכירתני יום יום את ירושלים עיר קדשנו ואת ארץ אבותינו השוממה. מה לזמיר ולירושלים? — רק דינה לבדה יודעת זאת. אולי ידעתם זאת גם אתם, אבותי. אבל אם כה ואם כה — שירת הזמיר לא נתנה לי מנוח, היא העירה את מוסר כליותי בקרבי, עד אשר לא יכולתי עוד להתאפק, ואקח את מעט כספי בידי ללכת ירושלימה, והנני היום לפניכם!

דינה הביטה אליו בעיניה הגדולות והשחירות לאמר: ומה האות?

— וזה לך האות, הוסיף שלמה אחרי רגעים אחרים: הנה עזבתי באמיריקה אחוזת נחלה גדולה, אשר עבדתיה בשתי ידי אלה, גם בית חומה יפה מאד עזבתי שם... והנני נוסע עתה ארצה ישראל לתור לי שם נחלה...

דמעות גיל התנוצצו בעיני דינה, והצחוק, אשר התעופף כרגע, שב ויאר את פניה שנית.

— סלח לי, שלמה, אשר נואלתי רגע אחד להטיל ספק בטוהר מחשבותיך; אנכי האמנתי בך תמיד, אנכי האמנתי בך גם בעת, אשר חשבוך כלם למשוגע... ומה מאֻשרת אנכי היום בראותי, כי לא נכזבה אמונתי בך. העידי איפוא, דודתי, בי, האם לא נכונה בפי?

— אמנם כן, בני, דינה האמינה מעודה בך, כאשר יאמין איש בנביא אלהים, ותהי לך תמיד למליץ יושר.

— אך על מי עזבת את נחלתך שם במיסורי? שאל דוד.

— אנכי נתתיה באריסות לאחד מאוהבי, איש אשר די כסף לו לקנותה ממני, אם יצליח ה׳ את דרכי בארץ ישראל.

— ובכל זאת, בני, הוסיף דוד ויאמר: ובכל זאת לֻא אוכל לתת לפעלך צדק. אם ברך ה׳ את פועל ידך באמיריקה, ותרכש לך גם מעט הון ועושר, מה זה ימריצך לנוע אל ארץ, אשר לא ידעת, ולהניח את מעט כספך על קרן הצבי?

— הון ועושר! לא, אבי! לא להון ועושר ערגה נפשי, כאשר החילותי להיות נע ונד בארץ. ענות עמי נגעה אז עד לבי, ארחות חייו לא ישרו בעיני... בראשונה ראיתי, כי לא יתאימו עם אמונתי ועם תורתו, ויקפחו את שכרו בעולם הבא. אחרי כן, בבואי בימים, נוכחתי לדעת, כי עוד יותר מזה יֵרָעו לו בעולם הזה... ידעתי, אבי, כי לא לי להושיע את עמנו מכל צרותיו. בגדולות לא הלכתי מעודי, אף כי יום יום לחשתם באזני, כי נוצרתי להיות גדול בישראל. אנכי ידעתי בנפשי, כי לא למפקד צבא מלחמה נועדתי, כי אם להיות אחד מאלפי העומדים במערכה

— אַת חשבת על אדותי! האמנם עוד תזכריני, דינה?

— עוד אזכרך, אף כי במעשיך, איש רע, אינך שוה, כי יזכריך אנשים טובים. אך מה אעשה והפרח הלבן הזכירך לי תמיד.

ובדברה כזאת, ותושט את ידה אל ארון הספרים ותקח משם את הספר „אהבת ציון" ותפתחהו לעיני שלמה, ובהראותה לו פרח לבן נבל ויבש בין עלי הספר, שאלתהו: הכר נא, הֲשֶׁלך הוא, אם לא?

— שלי הוא, שלי הוא, אחותי היקרה! ענה שלמה וילחץ ברגשי תודה ותשואות חן את כף דינה בידו. אבל, דינה, האמנם הקראי עוד עברית?

— עבריה אנכי, אדוני הנכבד!

— כי עבריה אַת, זאת אחזה בפניך... אמנם כי יאתה לעבריה לדעת עברית, אולם אנכי בארצות נדודי ראיתי לא לבד עבריות, כי אם גם עברים, אשר לְבָשתם לא ידעו עברית. שונים הם חיי היהודים בארצות אירופה ואמיריקה מחיי היהודים ברוסיה, שונים מאד, והחיים ההם פעלו גם עלי להמיר מעט את מחשבותי ואת כל מערכי לבי. ולוּ ידעת אז דינה את התמורות, אשר תעבורנה עלי בארצות נדודי, מי יודע, אם הנחלת לפרחי הדל את הכבוד הגדול הזה להצפינהו אתך זה עשרת בשנים.

כעב קל התעופף הצחוק מעל פני דינה. ותען ותאמר:

— הפרח הזה הזכירני תמיד את הנער הקטן את שלמה ואת הרהורי לבו הגדולים. אם נשארת נאמן למחשבותיך הגדולות ההן או תחשוב אותן עתה להבל ורעות רוח—אחת היא לי. הן היו למקור מחשבותי אני, ואנכי לא אמיר אותן, כל עוד רוחי בי, ועל כן לא אבוש להגיד לך, כי בכל עשר השנים האלה לא חדלתי גם רגע מהגות בך ובדבריך, אשר דברת באזני אז... אילם אם נהפכת לאיש אחר...

קול דינה רעד לדברים האלה ותאנק דום.

— הרגעי, אחותי, בדבר הזה. הנני היום, אשר הייתי לפני עשר שנים, רק באחת שניתי. כי מנער חושב מחשבות נהפכתי לאיש, אשר כח ואֱיל בידו להוציא את מחשבותיו לפעולת אדם.

הוי, אבותי, הלא רק למען חונן את עפר קבריכם סרתי מדרכי עירה חלכאים...

ובדברו כזאת, ויפול על צוארי אמו ויבך מאד.

— הנה דינה הולכת! קראה בת-שבע אחרי רגעים אחדים, בהביטה בעד החלון: קום, בני, ועמוד שם הצדה. הבה נא ונראה, התכירך דינה, אם לא?

— דינה פתחה את הדלת בשאון, ותעף כצפור אל בת-שבע.

— דודתי, נחמתי, ראי נא את הרקמה, אשר קניתי לי, חי נפשי, בחצי מחירה.

ובידים מהירות הסירה דינה את מחתולת הנייר, אשר על הרקמה, ותגולל אותה על כל מלוא קומתה, ותאמר: שימי נא עיניך, דודתי, מה תיף הרקמה, ואיככה תלבשני!

ובהסב דינה את עיניה, ותרא את שלמה, אשר מהר להשתחות לה בענות כביד ובצחוק קל על שפתיו.

נבוכה הביטה העלמה חליפות על שלמה ועל אבותיו, ועיניה הפיקו תלונה לאמר: מדוע זה לא קדמתם להגיד לי, כי איש זר בבית?

ושלמה עומד ומתענג על מבוכת העלמה ועל חכליל הבשת, אשר כסה את לחייה השחרחורים—אך זאת היא, זאת היא הילדה דינה, אשר תמונתה חרותה זה שנים רבות על לוח לבו. זאת היא דינה. ואלה הן עיניה, עיני „אש שחורה על גבי אש לבנה". תואר פניה לא השתנה עד כמלוא השערה, רק כי היתה הילדה היפהפיה לעלמה בכל הוד נעוריה...

— האיש הזה יתפאר, כי נודע הוא לך מתמול שלשום, ענה דוד גם הוא חלקו בשחוק.

חכליל הבשת הוסיף לקדוח על לחיי דינה, ובהביטה כה וכה ותרא את המלתחות ואת הצרורות, אשר בירכתי הבית.

שלמה! קראה העלמה פתאום, בגשתה אליו בידים פרושות, אך עד מהרה הבליגה על רגשותיה, ותושט לו את ידה האחת באהבה ותאמר: הוי, מתנכר! זה מעט חשבתי על אודותיך, ועתה הנה זה באת, ואני לא הכרתיך!

XVII.

בת-שבע יושבת על יד בנה וחובקת אותו בזרועותיה הדקות והצנומות ותבך ותצחק לרגעים, ודוד מתהלך ברגש אחת הנה ואחת הנה בביה, ויש אשר יתיצב נכח בנו ויביט בפניו, ועיניו תפקנה את האהבה בכל תענוגיה.

— אבל מאַין זה תבוא עתה אלינו?

— הלא אמרתי לך, אבי, מארצות הברית באמיריקה ממדינת מיסורי, באשר רכשתי לי נחלת שדה וכרם זה כמשלש שנים.

— הרק להתראות אתנו פנים באת, ואחר תשוב אל נחלתך? שאלה בת-שבע כנבהלה.

— לא, אמי אהובת נפשי, עתה לא אֶפָּרֵד עוד מעליכם, אם אך לא תחפצו אתם, אבותי, להפרד ממני. אחרי אשר אתמהמה אתכם כירח ימים, הנני ללכת ארצה ישראל לתור לי שם נחלת שדה. אם יצליח ה' את דרכי, ואתנחל אתכם יחד בארץ אבותינו, ואם לא, ונשובה אל נחלתי אשר באמיריקה; הן עירירי אנכי, וה' ברכני בהון רב; ולמי כל חמדת עשרי אם לא לכם, אבותי היקרים?

— עוד נדבר בדבר הזה, ענה דוד: אבל מדוע גנבת את לבבנו ולא קדמת להודיענו את דבר בואך אלינו?

— הוי, אבותי! הלא גם ראות פניכם לא פללתי עד היום הזה. רק אתמול, בעברי דרך עיר מולדתי חלכאים, נודעו לי התמורות הרבות והרעות, אשר חלו במשפחתי. אמנם כי בקרב שש שנות נדודי הראשונות הקשיתי את לבי ולא חפצתי להודיעכם מכל אשר עמדי. ורק לפני שלש שנים, כאשר מצאתי את דרכי בחיים, אמרתי בלבי: עתה לא יאמרו עוד אבותי לי, כי משוגע ורועה רוח אנכי, ואכתוב גם לכם, אבותי, גם לר' גרשון מורי ולאפרים דודי—יהי זכרם לטובה—אך איש לא ענני. הוי, אבותי! לו ידעתם את מצוקת נפשי ואת מוסר כליותי בעת ההיא! יש אשר אמרתי, כי נקעה נפשכם ממני, בתת לכם ה' זרע אחר תחת בנכם, אשר אבד לכם... ויש אשר נגפני לבבי, כי אנכי, אנכי לבדי בקשיות ערפי הורדתי את שיבתכם ביגון שאולה...

שלמה עוד לא בא אלינו! ובעוד אני חושבת למצוא חן בעיניו, מי יודע אם גם בחיים הוא?".

דוד ובת-שבע ישבו אל השלחן משוקעים בחשבונותיהם: מה לעשות במעט הכסף, אשר לקח בשכרו. הכסף היה מעט מאד בערך אל הצרכים הרבים, אשר לפניהם. הוי, מדוע ארכו ימי העבודה רק שבועים ולא ירח ימים ולא שלשה ירחים? אומרים אמור, כי יש בלבב יתר אדוני האחוזות לתת גם הם עבודה ליהודים; מי יתן והיה הדבר הזה. ובעוד הם יושבים ונדברים כה, והנה עגלה רתומה לסיסים עמדה על יד הבית, ואיש צעיר לימים לבוש בגדי אירופה בא הביתה.

— אין זאת, כי אם פקיד אחד האחוזות בא אלינו לתת לי עבודה בשדהו, גם ברוך יהי—לחש דוד באזני בת-שבע אשתו.

חזות פני האיש, שזפתם השמש, שער ראשו וזקנו המגודל, המכוסה עתה באבק דרכים, ומבנה גוו החזק כאלון—אמנם העידו כי לא יושב אהלים הוא, כי אם איש שדה, אשר הסכין גם לעבודת פרך. אולם תואר פניו היפים והנאוים מאד וזיו החן ושכל הטוב הנוצץ בעיניו השחורות — יתנו עדיהם, כי לא את השדה לבדו ידע האיש הזה מנעוריו.

— ה' עמכם! קרא האיש, בהתיצבו מנגד ובהביטו אל האיש ואשתו בעין בוחנת כליות ולב.

— ברוך בואך, אדוני! ענו שניהם פה אחד, ודוד הוסיף ויאמר: הואילה נא, אדוני, ושבה והגידה לי, במה אוכל לשרתך.

האיש לא מש ממקומו, כי אם הוסיף להביט בפני דוד ובת-שבע בעיניו הבוחנות כליות ולב, ורק צחוק קל ונעים רחף על שפתיו.

— מארץ רחוקה באתי אליכם. ענה האיש, אחרי החרישו רגעים אחדים: ושלום אשא לכם מאת בנכם מאת שלמה...

— מאת שלמה! קראו דוד ובת-שבע נבהלים ורועדים ובעינים מלאות דמעה: העודנו חי?

— עודנו חי והנה הוא לפניכם!

— שלמה! קראה בת-שבע ותתעלף...

— לא, לא, דודתי נחמתי! לא אעזבך, לא אעזבך! ולו גם יקים היום בועז בעצמו ובכבודו מקברו ויאמר לקחת אותי אל היכלו בבית לחם יהודה.—ואת הלא ידעת מה יקר זכרון בית לחם ללבבי—ולו גם יהיה היכלו מלא זהב וכל סגולות מלכים, גם אז לא אעזבך, דודתי, תמתי! הנני נשבעה לך בכל דבר ק...

— דומי, פתיה! גערה בה בת-שבע באהבה, ותשם את כף ידה על שפתי דינה: דומי ואל תשבעי לשוא. לא, בתי. הן רבים הם, אשר יבקשו את ידך, אף כי מוהר ומתן אין לך, יפתי, אבל לו נמצא איש כלבבנו וכלבבך, בתי, כי עתה ששתי להפרד ממך ולשמוח באשרך מרחוק.—

-- אהה! איש כלבבי לא ימצא עוד בארץ! ענתה דינה באנחת התולים.

* * *

אתמול כלתה עבודת הקציר בשדה, דוד ודינה הפיקו רצון מאת אדוני האחוזה, ויבטיחם לקרוא להם שנית בהחל הדַיש. דינה לא היתה בביתה, כי הלכה לקנות לה רקמה לבגד „בכסף אשר השתכרה בעמל כפיה". את מלאכתה במשי חשבה העלמה למלאכת מחשבת, אך לא לעמל כפים. „הוי"—חשבה העלמה בצאתה מן הבית — „לו ראה אותי שלמה, באלמי אלומות בשדה ביום חורב ושרב—הלא זאת היתה כל משאת נפשו בימי נעוריו — האם לא מצאתי אז משנה-חן בעיניו? אך מי יודע — הן הפכפך לב גבר! מי יודע אם לא בגד כבר ברעיוני-נעוריו, ויחשוב אותם עתה למשחק ילדים; ולו ראה את פני השחרחורים מכוסים באגלי זעה גדולים ויבזני בלבו"... העלמה בושה ממחשבותיה אלה, ותחיש צעדיה, ותאמר בלבה: „חי נפשי, כי לשוא אתגאה בלבי על כל רעיותי, הן לא טובה אנכי מהן. כמוני כמוהן נחשוב כל היום רק למצוא חן בעיני הגברים. מה לי ולשלמה? הן נפשי יודעת, כי היטבתי לעשות, ואם יבזני שלמה בגלל זה, ואבזהו גם אני וילך לו לשלום אל המקום, אשר בא משם"... העלמה שבה ותצחק גם למחשבותיה אלה... „ילך לו לשלום! חי נפשי, כי יש אשר תעלינה מחשבות הבל בלבי, אשר לו תעבורנה על דל שפתי, ואמרו לי כי משוגעת אני. „ילך לו לשלום!" אבל, אהה! הן

להזר רק את שלש המלים האלה: „לשלמה, מרינה אחותו". ומדי הביטה על מלאכת ידיה, אשר מצאה גם בעיניה חן מאד, התאנחה הנערה לרגעים ותשאל בלבה: היזכור שלמה עוד את ציון? היזכור עוד אותה, את דינה...

ודוד גם הוא לא שכח את שלמה גם רגע, ומדי יעמוד בבקר בבקר בשוק על יד החנויות ויוחיל לתשועת ה', אולי יבוא איש לתת לו עבודת כתף למען השתכר פרוטות אחדות ללחם ביתו, אז יזכור את היום, אשר גער בבנו בגלל השאלה המוזרה, אשר שאלו: „מדוע לא יהיו גם היהודים לאכרים?" אהה! לא משוגע היה הנער, כי אם איש הרוח. הוי, לו חכמתי השכלתי בעוד מועד לתת את כספי המעט באדמה, כי עתה לא נפלתי כה פלאים! לו חכמו השכילו כל בני עמי, אשר לא הֵשם ה' מעט כסף, לתתו בשדות וגנים תחת המסחר הבוגד, אשר ישפיקו בו— כי עתה... אבל אהה! בעוד מועד לא שמנו לזה לב, ועתה אֵחרנו מן המועד...

XVI.

בשנה הזאת חדשה נהיתה בארץ, כי הואילו אדוני האחוזות, אשר במסבי סלעלה, לתת בימי הקציר והדיש עבודה בשדה ובגורן ליושבי העיר היהודים. עתה נוכחו אדוני האחוזות, והיהודים גם הם, כי אך אמונת שוא נחלו להם מאז ומקדם, בהאמינם, כי לא יצלחו היהודים לעבודת האדמה... לפני שבועים ימים נקרא דוד לעבוד בשדה אחד מאדוני האחוזות, ותאמר גם דינה ללכת אתו לאַלם אלומות על ידו. בראשונה מאנה בת-שבע לתתה הלוך עמו, אולם דינה הפצירה עד בוש, ותצחק לאמר: הטובה אני מרות כלת נעמי, אם עשירה אני ממנה, אשר הלכה גם היא אחרי הקוצרים בשדי בועז? וכאשר נעתרה לה בת-שבע, קראה העלמה, אשר חמדה לצון תמיד, אליה בשחוק: „ראי נא, דודתי חמדתי! הנה הלכה רות לבקש לה לחם, ותמצא חתן עשיר. עתה השמרי לנפשך! כי אם יקרני גם אני כזאת, אז — חיי בשלום, חמדתי!" בת-שבע צחקה להתולי בת שעשועיה, אפס כי על עפעפי עיניה התנוצצו שני אגלי דמעה, אשר לא יכלה להסתירם בעוד מועד. דינה ראתה זאת ותמהר ותפול על צוארי דודתה והשק לה בחזקה ותקרא לאמר:

שלום אבותי ואם עודם בחיים. שלש פעמים כתבתי אליהם עירה הלבאים ולא עניני, גם לרבי גרשון בן חפני מורי כתבתי פעמים וגם מאתו לא מצאתי מענה. האמנם ערירי אני בחלד? אנא הודיעני מה שלומך? מה שלום דבירה דודתי ומה שלום דינה אחותי? הנני אץ לדרכי לאמיריקה, אך אעצר פה כירח ימים ואיחיל לתשובתך, ואם גם הפעם לא אמצא מענה, וידעתי, כי ערירי אני על פני הארץ, וכמו מאבן נולדתי...

שלמה".

אז יבואו שלשה ירחי עמל והתעוררות הנפש לדוד, לבת-שבע ולדינה גם יחד. האמללים חקרו ודרשו, חפשו ובקשו כל הימים ויוציאו את פרוטותיהם האחרונות להריץ מכתבים אל כל אפסי ארץ, אבל כל עמלם היה לשוא. כדרך הנשר בשמים כן לא נודעו עקבות שלמה. דוד היה הראשון להואש מכל תקוה ויגזור אומר, כי לא בידי שלמה נכתב המכתב ההוא, כי אם איש לצון כתבו, איש אכזרי, אשר חפץ להתעולל באבות אומללים. דוד חדל גם להזכיר בשם שלמה, ובכל פעם ופעם, אשר נשאו בת-שבע ודינה את שם שלמה על שפתם, התרגז דוד והתקצף, כמו עברה עליו רוח רעה. אז חדלו גם הנשים לדבר בו באזני דוד, ורק בהיותן לבדן היה שלמה שיחתן תמיד וישתעשעו בזכרונות נעימים מימים עברו ותקוות טובות לימים יבואו. אולם בראות דינה, כי הזכרונות והתקוות האלה יפעלו לרעה מאד על בת-שבע, כי יקידו כאש לא נופח בלב האם האמללה לכלות מנפש ועד בשר, החלה גם דינה להתחמק מן השעשועים המרעלים האלה ומעט מעט היה שלמה כמת, אשר ישכח מלב...

אולם זאת היתה רק למראית-עין, כי בסתר לבם לא חדלו שלשתם מהגות בשלמה כל הימים, ורק הסתירו זאת איש מעיני רעהו ואשה מעיני רעותה. בת-שבע הלא אם היא... התשכח אשה את פרי בטנה? ודינה... מדי הותרה לבדה בבית הוציאה מארגז נסתר רקמת משי אדום, שעליו שזרה מעשה חושב זר פרחים לבנים כפרח הלבן, אשר נתן לה שלמה לזכרון ביום חתונת אחותה... בתוך הזר בתוך היה שזור הפסוק: „וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם" (כי לשק של טלית ותפילין בעד שלמה נועדה הרקמה הזאת), ממעלה לזר הפרחים שזרה דינה: „זכרו את ציון וירושלים תעלה על לבבכם" ומתחת

הלבינו כשלג. אך כחו עוד במתניו ואונו בשרירי ידיו לעבוד בפרך. מביתו ומחנותו לא נותר כבר כל זכר ושריד. כשלש שנים אחר הרעם, כאשר אפסה כל תקוה לו למצוא את חית ידו בחלכאים, העתיק את מושבו עירה סלעֶלה, באשר נתנה לו מִשרת סוכן בבית-מסחר-דגן. אכן עד ארגיעה האירה ההצלחה את פניה לדוד. לא ארכו הימים ובית המסחר התמוטט, ודוד בא שנית עד ככר לחם. מאין יביא לו האיש את לחמו, לא ידע איש וגם דוד לא ידע זאת. בימי האביב, עת יגאו המים בנחל, ימצא לו דוד עבודת כתף בבית הרחים, אשר לחאריטנקה, אחי חאריטנקה — אוהבו ומיודעו בחלכאים. אולם כאשר יבואו חרבוני קיץ והמים בנהל ילכו הלוך וחסור, אז תשבת העבודה בבית הרחים, ובית דוד היה צפוי אלי חרפת רעב. לולא דינה, שהיתה להם לכלכל אותם במלאכת ידיה—לתפור במשי ובכל מעשה רקמה. אולם אף כי היו מעשי ידיה מלאכת-מחשבת נפלאה מאד, אבל בעיר מצער כסלעלה לא נמצאו להם דורשים, ועל כן היתה משׂכֻרתה מעטה מאד.

זה כשש שנים יושבת דינה בבית דוד, כי במות עליה אביה ואמה לקחה לו דוד לבת, ותהי הנערה טובת השכל ורבת-החן כל נחמתו ביגונו על בנו, כי אבד לו. ובת-שבע... היא אהבה את דינה כבבת עיניה גם אז, בהיות שלמה בנה עוד באמנה אתה. עתה תזכור האֵם האמללה את החלומות הנעימים, אשר חלמה בימים הטובים ההם על אודות עתידות שתי הנפשות היקרות ללבה... אהה! התקוות ההן, אשר הסתירה בת-שבע תמיד במעמקי לבבה, כבר נפוצו כענן בקר... ועתה תאחזנה פלצות מדי יעלה הרעיון על לבה, כי הלא יבא יום, וגם דינה תלקח ממנה.

התקוה, כי שלמה עוד חי וכי ישובו לראות אֹתו עוד פה עלי אדמות, התקוה הזאת, אשר זה רבות בשנים נרדמה בירכתי לבב אבותיו, התנערה פתאם לפני שלש שנים, אבל עד מהרה שבה ותהי למפח נפש, בבקר לא-עבות אחד נמצא לידי דינה מכתב מעוך ומטושטש, כתוב בעיר לונדון על שם אביה המת ברפסֶדה, ואשר כירחים שלשה התגלגל מיד ליד, עד אשר נפל במקרה לידי אנשים, אשר זכרו עוד את אפרים ואת ביתו, וישלחוהו אליה. במכתב ההוא היה כתוב לאמר:

„אפרים דודי היקר! זה הפעם השלישית, אשר אני כותב אליך. הנני משביעך בכל דבר קודש: ענני הפעם והודיעני, מה

„אבותי היקרים! לא ידעתי, מה פשעי ומה חטאתי לנגדכם? על כל מכתבי הרבים, אשר כתבתי לכם, לא מצאתי מענה. אות הוא לי, כי נבאשתי בעיניכם, כאשר נבאשתי בעיני ראש הישיבה ובעיני כל האנשים, אשר הטו לי חסד מלפנים, ואשר יתנוני עתה למשוגע ורועה רוח. את כל היסורים הקשים והמרים, אשר עוללו לי, הלא כבר הארתי לפניכם במכתבי הרבים, ובכל זאת לא נכמרו רחמיכם עלי! ידעתי את עָנְיְכם, וידעתי, כי אין ידכם משגת לבוא ולהצילני. אך הלא היתה לאל ידכם לנחמני למצער במכתב! עתה הנה נמלטתי מידי מְעַנָּי. לשוב אל בית הישיבה לא אוכל עוד. להיות רב וגדול בישראל נכזבה תוחלתי—גם לא אשא עוד נפשי לדבר הזה... עתה עלי לבדי לבקש את דרכי בחיים. איפה אמצאנה? ה׳ הוא יודע! אך אם יהיה ה׳ עמדי ואמצא את אשר אבקש, אז, רק אז, שוב ישוב אליכם בנכם אוהבכם לנצח

שלמה".

XV.

עשר שנים עברו למן היום, אשר נפרד שלמה מעל אבותיו. בסופה וסערה עברו עשר השנים האלה ליהודים. הסערה קמה לדממה. אך השמים עוד לא הטהרו, ורק בירכתי הארץ לפאת מזרח מזה ולפאת ים מזה נשקפה תכלת השמים מבין מפלשי העבים... היש תקוה ליום צח ולשמש זורח בימים יבואו? אֵל אלהים הוא יודע!

בסופה וסערה עברו עשר השנים, ובחיי היהודים חלו תמורות רבות וגדולות מאד. מי מלל לפני עשר שנים, כי ישמח דוד החנוני להיות עובד אדמה, כי לא לבושת ולא לחרפה יהיה לו לעבוד עבודת שכיר בשדה אחד מבעלי האחוזות, אשר בסביבות העיר? יד העוני עשתה זאת! אמנם כן, אפס כי גם סופרי העם, אשר החלו בשנים האחרונות להטיף לעבודת האדמה, השכם והטף, הועילו גם הם לא מעט לחבב את העבודה הזאת על היהודים. אולם מה יתנו ומה יוסיפו דברי הסופרים והמטיפים, אם אדמה אַין לעבדה ולשמרה?

בן ארבעים ושתים שנה דוד בן יוסף היום, גבר במבחר שנותיו, אף כי למראית עין זָקֵן האיש מאד, ושערות ראשו וזקנו

לישראל". — „כי מה בצע במשיח? צעק המשוגע: מה בצע כי יגאלנו משעבוד מלכיות, כי יקבץ את נדחינו מארבע כנפות הארץ ויביאנו לארץ אבותינו? מה בצע בכל אלה? הלא נגוַע כלנו ברעב!" דברי הבל כאלה וכאלה דבר הנער כל היום באזני כל הבאים לבקר אותו בבית משמרתו, כי אף אם לא עשה המשוגע רעה לאיש: לא הכה ולא חרף את כל הקרב אליו, כאשר יעשו זאת לפעמים משוגעים אחרים,—בכל זאת היה מצות החובש חזקה לשום עליו משמר. והחובש „איש מומחה מאד" ואחרי דבריו לא ישנו באלמונה.

„סמני שגעון כאלו וכיוצא בהם" — כותב ראש הישיבה — „ראינו גם במכתביו, אשר כתב בכל יום ויום לאבותיו. לשלוח את המכתבים לאבותיו חשבנו למותר, כי לחסדי ה' קוינו, אולי ירחם ויסיר את הרוח הרעה מן הנער ובינתו תשוב לאיתנה. המכתבים כלם מלאים מליצות הבל על הצפור המזמרת ביער, אשר גלתה לו סודות מני קדם, על עצי האֵלה והארזים, שהוא לבדו ישמע את שיחתם, והם יגלו לו רזי עולם (אלה תולדות קריאתו הרבה בספרי הנביאים! ולא לחנם הזהירו חכמינו: מנעו בניכם מן ההגיון). מכל ההבלים האלה נודע לנו רק זאת, כי רעיון הרוח הנטוע כמסמר במוחו הוא, כי בשגעונו ידמה בלבו, כי נתעלה למדרגת שלמה המלך להבין שיחת דקלים ושיחת עופות".

„בעבור שבועַים ימים"— יוסיף ראש הישיבה לספר במכתב האחרון—„נקרה לאיש אחד מעירנו לנסוע עם סחורתו לעיר הפלך. אז נמלכנו כלנו לבקש את האיש, שיקח עמו את הבחור המשוגע לשאול שם עליו ברופאים. בהיותם בדרך התחיל המשוגע לבקש ממנו, שיתיר את הכבלים, אשר שמו על ידיו ורגליו. ואף על פי שהזהרנו בו לפני נסיעתו, שלא יעשה זאת, נכמרו נחומיו על הבחור ויתיר את מוסרותיו. אבל כמעט נתנמנם האיש על העגלה, התחמק המשוגע ויברח אל היער. ומאז ועד היום לא נודע לנו אנה ברח, אף על פי שהרבינו לחקור ולדרוש עליו בכל העיָרות הסמוכות".

*

* *

אחרי ימים אחדים בא ספר קטן לאבות שלמה ובספר ההוא כתוב לאמר:

אל קרבי, כי כן צֻויתי מפי הרופאים". על פי הדברים האלה לא יכיל איש להגיד, כי בשגעון ינהג; אך כזאת לא יעשה נער, אשר ברוחו נכונה.

ויהי היום, ושני אנשים עברים מיושבי אלמונה הולכים לתומם על דרך העולה מאחר הכפרים הקרובים אל העיר. וישאו האנשים את עיניהם, ויראו, והנה על האָחו, אשר על יד הדרך, להקת בחורים ובתולות מבני עם הארץ קוצרים חציר ומיַבשים אותו לנכח השמש. ובעשותם את מלאכתם, יצחקו ויתהוללו, יצהלו אף ישירו, כדרכם כל הימים. ובתוך הלהקה הזאת — הוי שואה ומשואה! — נמצא גם הבחור שלמה, זה הנער, אשר מלאה הארץ תהלתו בגלל חכמתו בתירה ויראתו את האלהים. והוא יקציר אתם יחד את החציר ואתם יחד יצחק ויתהולל; והם ילמדו את ידיו לאחוז במגל. וכאשר יצלח בידו לקצור כמשפט, ויריעו תרועה גדולה לאמר: „אך זה הוא יהודי חרוץ במלאכתו!". וכאשר יחטא במלאכתו, וימלאו עליו שחוק פיהם, עד אשר הבקע הארץ לקולם...

רגעים אחדים התבוננו האנשים אל המחזה המוזר והנתעב הזה, אחרי כן, מבלי יכולת להתאפק עוד, רצו אל האָחו ויאחזו בנער בשלמה ויסחבוהו הלוך וסחוב, הלוך והכה, עד אשר הביאוהו אל בית הרב וכאשר שאלהו הרב: מה ראה על ככה לעשות נבלה בישראל ולהתגודד עם בני עם הארץ? מאן הנער להענות מפניו ולהתודות את עונו, ויקשה את לבו לענות את הרב, כי לא יראה בכל מעשהו כל עון אשר חטא, כי עבודת האדמה עבודה קדושה היא, שבה עסקו אבותינו הקדושים, בשבתם על אדמתם; כי כל עוד לא ילמדו היהודים את ידם לעבודת האדמה לא יבוא מלך המשיח; כי את כל המחשבות האלה נתן ה' בלבו בהקשיבו בבקר בבקר לשירת הצפור המזמרת ביער... ועוד דברים אשר אין להם שחר כאלה וכאלה.

אז נוכחו כלם לדעת, כי רוח שגעון עברה על שלמה ולא יספו להכותו עוד. ובחמלתם על הנער, אשר קוו לגדולות ממנו, קראו לחובש, לדעת מה לעשות לנער. החובש עשה את כל אשר היה בידו לעשות: עלוקות העמיד לו מאחורי אזניו, תחבושת-זבובים שם לו על ערפו, גם מים קרים שפך לו על ראשו, אבל שגעונו לא סר ממנו; והוא באחת: „כי בלי עבודת האדמה אין להם משיח

באחד מימי הקיץ, כעבור שנה תמימה מיום הפרד שלמה מעם אבותיו, פתאם, כחזיז ורעם ביום שמש, באה טלגרמה לרבי גרשון בן חפני לאמר: „שלמה יצא מדעתו, טוב כי יבואו אבותיו הנה". רבי גרשון, אשר לא נתנו לבו להאמין לבשורה הרעה הזאת, נועץ את אשתו להסתיר את דבר הטלגרמה מאת אבות שלמה, עד אשר ידע שרש דבר נמצא בה: „כי למה זה נעציב את רוח האמללים על לא דבר?". וימהר רבי גרשון ויכתיב ספר אל ראש הישיבה באלמונה, ויבקשהו להודיע אותו את פרטי דבר האסון אשר קרה את שלמה. אולם השמועה עשתה לה עד מהרה כנפים בעיר, ותגיע גם עד אזני אבות שלמה. כל אנשי העיר בכי למצוקת לב האמללים, אבל איש לא נמצא ביניהם, אשר יאות להַלוֹת להם כסף, די כלכל את הדרך הרחוקה אשר לפניהם. להרבות המצוקה באה בשורה רעה גם מרַפְּסֵדה, כי זה כירחים שנים דבירה שוכבת על ערשה במחלה אנושה מאד, וכל עמל הרופאים לרפאותה ישאר מעל. ואפרים, אשר בימים האחרונים החלו עסקיו לרדת פלאים, בא עתה עד ככר לחם... ובעוד דוד ובת-שבע עושים הנה והנה למצוא קונה לנחלתם הדלה, אחרית משענתם בחיים, והנה באה טלגרמה לרבי גרשון שנית לאמר: „ברח שלמה ואיננו, ועקבותיו עוד לא נודעו".

על פי שלשת המכתבים, אשר באו אחרי ימים אחדים תכופים זה אחר זה לרבי גרשון מאת ראש הישיבה באלמונה, נודע דבר האסון לכל פרטיו.

עוד מראשית ימי האביב השתוממו כל יודעי הנער לראות כי נהפך לאיש אחר: „אף על פי שהסימנים לא היו מובהקים כל כך, עד שהיינו יכולים לאמר עליו שנשתגע". הוא לא חדל לשקוד כל היום על ספרי התלמוד והפוסקים, אך האריך בתפלתו מאד, ומדי התפללו לפני האלהים בכה רב בכי, כאשר לא יעשון כזאת הבחורים הלומדים בבית הישיבה. בבקר בבקר השכים קום טרם יעלה השחר, וירץ אל השדה או אל היער, אשר בסביבות העיר, ויהי שם עד בוא מועד תפלת השחר. לא אחת ולא שתים נסו אנשים להתחקות על שרשי רגליו, וילכו אחריו בלט היערה לראות את אשר הוא עושה שם. ובכל פעם ופעם מצאוהו משתרע על ירק הדשא ומביט השמימה. זולת זאת אין דבר. וכאשר שאלוהו: מדוע זה ילך יום יום היערה, ענה לתומו: „למען שאוף רוח צח

עומד בלי גג, וגם רבי חלונותיו עודם פתוחים אל כל רוח סועה וסער. חנותו הקטנה ריקה אין כל, וגם הקונים מעטו מאד. כי עברה רוח נדודים על פני העיר חלכאים ותצרור בכנפיה את כל יושביה היהודים, ותפזרם אל כל כנפי ארץ, ומאין זה יביא לו איש כדוד את לחמו?

אך לא נקיון השנים ולא הקור והקרח בלבד הציקו לדוד ולבת-שבע אשתו, הן כזאת וכזאת יסבול איש יהודי ולא יתאונן, אך כי נכצרה מהם להיות לעזר לבנם מחמד נפשם. המתגורר בעיר נכר, באשר אין לו כל קרוב וכל גואל—הדבר הזה השיבם עד דכא. כמה לילות עמל מנו להם אבות שלמה, בשבתם בלילי חורף הארוכים, ובבקשם חשבונות רבים, אולי תצלח בידם לחשוך פרוטות אחדות לשלחן לשלמה, אפס כי כל חשבונותיהם היו לשוא. — מה יחשוב שם שלמה על אדותינו? האין לו הצדקה להאשימנו, כי הקשחנו את לבבנו ממנו ולא נפקוד אותו גם בשקל כסף אחד מדי חדש בחדשו? אמנם כי שלמה לא יתאונן במכתביו לאבותיו; „לחמי נתן, מימי נאמנים" יכתוב כפעם בפעם: „ולא יחסר לי דבר". אך הנער כשלמה יתאונן על גורלו, ההוא יצער את אבותיו, ולו גם ירעב ללחם כל הימים?

שלמה היה מקור כל דאגותיהם, אבל הוא היה גם מקור כל נחמתם בענים. רבי גרשון בן חפני אהב באמת ובתמים את שלמה, בשגם עטה הנער עליו כבוד, להקרא בפי כל בשם „תלמידו המובהק" ועל כן לא חדל לפקוד במכתביו את קרוביו ומיודעיו באלמונה, למען דעת את משפט הנער ומעשהו כל הימים, ולשמחת לבבו הודיעוהו תמיד כי גם בבית הישיבה ימשוך הנער אליו את לבות כל לאהבה אותו, ויקוו לגדולות ממנו, ובכל פעם ופעם, אשר תבוא לרבי גרשון אגרת מעיר מולדתו, ימהר לבוא בערב היום ההוא אל בית דוד ובת-שבע לקרוא אותה לפניהם מפורש ושום שכל, ויבנה „מגדלים הפורחים באויר" על דבר עתידות שלמה.

— עוד לא פסו עשירים אוהבי תורה מבני ישראל, אשר יבחרו לקחת מבתי הישיבות חתנים לבנותיהם. יעברו נא עוד ארבע או חמש שנים, כבוד שלמה תמלא הארץ וחיתה גם נפשכם בגללו.

והנה באו ימי חושך ויסתר גם הנוחם הזה מעיניהם.

— שלמה! איזה הדרך עבר רעיון-רוח זה עליך? מי שם בפיך דברי הבל אלה? הגידה: מי, ומתי?

אף כי נחת שלמה מגערת אביו, בכל זאת, מחפצו לגלות לפניו את כל מחשבותיו, הקשה את לבו ויאמר:

— מתי? תשאלני: עוד ביום התונת אחותי בת דודתי שם על יד מלון יערים, שם נגלה אלי הזמיר, וישיר לי את שירתו, אשר לקחה את נפשי...

— הזמיר? שסעו דוד ובת-שבע את דברי הנער פה אחד: מי הוא זה ואיזהו הזמיר?

— הצפור המזמרת ביער. לא ידעתי, איככה ומדוע, אבל בשירת הזמיר שמעה אזני ספורים נחמדים על דבר אשר בני עמנו בימי קדם בשבתם עוד על אדמתם איש תחת גפנו ואיש תחת תאֵנתו ככל הכתוב בדברי הנביאים... אז נבנותי לדעת...

נבהלה ושוממה הביטה בת-שבע בפני אישה, ומבטי עיניה כמו הגידו: אוי לי ואוי לנפשי! הלא אמרתי לך כי אין ברוח הנער נכונה.

דוד לא יכול עצור ברוחו ויגער בבנו שנית ויאמר:

— הקץ לדברי רוח? שלמה! אחת דברתי ולא אוסיף. שים נא לבבך מן היום הזה ומעלה להגות בתורת ה׳ ואל תשעה בדברי הבל.

שלמה נחם על חפצו לגלות לאבותיו את כל לבו ויחריש ולא הוסיף לדבר עוד, ואביו שמר את הדבר.

XIV.

ימי עוני ומרודים באו לדוד ולבת-שבע אשתו, ימי עמל ויגון: עמל ויגיעת בשר ביום, יגון ועגמת נפש בלילה. בעזרת אנשי חסד עלתה בידי דוד לבנות לו בית קטן, תחת הבית הגדול, אשר נשרף ביום זעם, אפס כי גם את הבית הקטן קצרה יד דוד לכלותו. כבר באו ימי החורף עם כל מצוקותיהם: גשם ושלג, כפור וקרח יכסו חליפות את פני האדמה, ובית דוד החנוני עודנו

— לא, בני, ענה דוד בצחוק מר על שפתיו: עוד לא באה העת להיותך לי לעזר. ובמה איפוא תוכל לעזרני, וכל מלאכת עבודה לא למדתיך? גם לא לכך נוצרת, בני. מימי ילדותך נועדת להיות רב וגדול בישראל, וכל עוד נשמתי בי לא אחדל לקוות, כי בוא תבוא משאת נפשי. אמת נכון הדבר, כי לא אוכל לכלכלך עוד ולמלאות את כל מחסוריך כאשר עד הנה. אולם ראה זה יעצתי, בני, ואתה דע לך. אחרי ימים אחדים אשלחך אל הישיבה בעיר אלמונה אשר בליטא המדינה. עוד לא פסו אנשי חסד ואוהבי תורה מישראל. שם בבית הישיבה יכלכלוך בלחם, ושם תלמוד תורה, עד אשר תגדל ותהיה לאיש; כזאת יעץ לפני ימים אחדים אפרים דודך לאמך, וכזאת יעץ היום גם רבי גרשון בן חפני, אשר יאהבך, כאשר יאהב איש את בנו, והוא גם הגיד לי, כי ימליץ טוב עליך לפני ראש הישיבה, אשר באלמונה עיר מולדתו, ומכתבי מליצה יתן על ידך לכל אוהביו ומכיריו, למען אשר ידאגו לשלומך ולכל מחסוריך. קשה עלינו להפרד מעליך, בני, אבל מה נעשה, ודרך אחרת אין לפנינו.

בת-שבע החרישה ולא דברה דבר, רק מחתה לרגעים את דמעותיה מעל פניה.

— הגידה לי, אבי!—שאל שלמה אחרי חשבו רגעי מספר: היש בית ישיבה בארץ ישראל?

— יש ויש; אבל למה זה תשאל כזאת?

— מדוע לא תשלחני ארצה ישראל?

— ה׳ עמך, בני! לא יכלה בת-שבע להתאפק עוד ותקרא כנבהלה: ה׳ עמך, בני! למה זה תדבר כדברים האלה? עוד צעיר לימים הנך, ועוד תחיה ימים רבים על פני האדמה. אם ירצה השם, אחרי מאה ועשרים שנה, כאשר תזקן ותבוא בימים, אז אולי יזכך ה׳ ללכת ארצה ישראל, אבל עתה... למה זה תפתח פה לשטן?...

— אבל מדוע זה ילכו רק הזקנים שמה? המבלי אין קברים בחוץ לארץ, כי ילכו להקבר שמה? מדוע לא ילכו גם הצעירים לעבוד את האדמה הקדושה, כאשר עשו אבותינו בימי קדם?

דוד השתומם למשמע אזניו ויגער בבנו ויאמר:

— הואילה, חאריטנקה, ותנה לי לנסות את כחי שנית.

— לא, לא, היום לא אוסיף לתת את המגל על ידך, כי אם תפצע את רגלך, ובכתה אמך על ראשי כל היום. בוא אלי לעת אחרת, ואלמדך את המלאכה הזאת.

למועד הצהרים שבו דוד ובת-שבע אל בית הרחים. מפי הנשים, אשר שבו לטפיהן, נודע לשלמה, כי „בחסד אלהים נשרפו רק כחמשה בתים", אבל על דבר אבותיו לא יכול להציל מפיהן דבר. בעת צרה ומהומה כזאת ידאג איש איש אך לנפשו, ולצרת אחרים לא ישים לב; ועל כן חכה לאבותיו בכליון עינים, גם החל לדאוג לשלומם, בראותו, כי בוששו לבוא.

דומם קרבו דוד ובת-שבע אל בנם הרץ לקראתם, וישבו על קורת עץ על יד בית הרחים מבלי דבר דבר. גם שלמה לא הרהיב בנפשו לשאול לשלומם, בראותו, כי גדל הכאב מאד.

רגעים אחדים ישבו בדומיה, אחרי כן התאנח דוד בשברון מתנים, וישא עיניו השמימה, ויקרא ברגש אמונים:

— ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך!

— האמנם לא הצלתם מאומה מכל אשר לנו?

— לא מאומה. ערומים אנחנו היום, כיום צאתנו מבטן אמנו — ענתה בת-שבע ותורד ראשה ארצה.

— וגם הבית נשרף?

— גם הבית וכל אשר בתוכו.

הבשורה המעציבה הזאת דכאה את רוח שלמה עד מאד. צרת אבותיו, אשר אהב, נגעה עד לבו, ויחד עם זה ראה עתה את כל תקותיו מנופצות אל הסלע. אחרי החרישו רגעים אחדים, התעודד וינסה לנחם את אבותיו:

— אל נא, אבותי, אל נא תעצבו מאד. האלהים בשמים לא יעזבנו, ועוד נשוב נראה בטובה, וגם אנכי חלילה לי מהיות עליכם עוד למעמסה. הנה התבוננתי אל בני חאריטנקה הקטנים, הם יעזרו על ידו בבית הרחים ובכל עבודה בשדה, מדוע זה לא אהיה גם אני לעזר לכם ביגיע כפי, הלא עוד מעט וימלאו לי ארבע עשרה שנה...

— הוי, חלאְפּצע! שמע שלמה קול חאריטנקה קורא אליו: למה זה תשב מַשמים לבדך, ותביט זה כשעה תמימה אל אשד המים? חדשות לא תראה שם, בוא הנה הנער ונשיח מעט!

שלמה הסב את פניו, וירא והנה חאריטנקה עומד על האָחו, אשר על שפת הנחל, ומגל-חציר בידו, אשר ישחיזו באבן. על פני האָחו נראה חציר לח, אשר נכרת זה מעט. ואשר ריח בושם חזק נודף ממנו. שלמה קרב אל חאריטנקה. קול שריקת המגל בהניף אותו הקוצר על החציר, וטורי הקשת היפים, אשר ישאיר המגל אחריו על הארץ, העירו בנפש שלמה את החשק לנסות את כחו גם הוא במלאכה הזאת.

— הבה, אדוני, ואנסה גם אני לעשות כמוך.

— דאָברע, דאָברע חלאָפּצע! ענה חאריטנקה בשחוק, ויתן את המגל על יד שלמה.

שלמה אחז במיט המגל וינופף אותו בכל כחו על החציר, אולם המגל לא סר למשמעתו וילך ארחות עקלקלות, עד כי כמעט נפצעה רגלו.

פני שלמה האדימו מבשת ויאמר: אכן תורה היא וללמוד איתה אני צריך!

— ואתה מה חשבת? התאמר כי אם ידעת קרוא בספריך ידעת גם לקצור? גם זאת, שלמה, איככה תוכל להניף את המגל ואתה עוד לא טעמת היום לחם! ובאין לחם גם עבודה אין. הוי נער פותה, מדוע לא אכלת את הפת ואת הדג המלוח, אשר שמתי לפניך שם על השלחן? הן לא טרפה הם, וגם אביך יאכל כדברים האלה בביתי.

— רב תודה לך, חאריטנקה, אבל אנכי לא אוכל לאכול עד אם התפללתי לפני האלהים.

— ומדוע זה לא התפללת עד הנה? האין אלהים במקום הזה?

— יען כי תפילין אין אתי. הלא ידעת מה זאת תפילין!

— ידעתי, ידעתי! הממ... ענה חאריטנקה, ויתגרד ממול ערפו, — אמנם עם קשה עורף אתם, ובאלהיכם תאמינו בחזקה, ובכל זאת... ובכל זאת...

אבל לו היה אבי חורש וזורע, לו היה עובד את האדמה, כי עתה לא היתה לבני הבליעל ההם תואנה לחתקנאות באבי ולהתנפל עליו, ולו גם התנפלו עליו, כי עתה הלא את האדמה לא יוכלו לקחת ממנו, את האדמה הן לא יוכלו לשבר ולהשחית, כאשר השחיתו אתמול רגע אחד את עמל כל ימי חייו... לו ישמעני אבי, כי עתה מכר גם היום את ביתו ואת כל הנשאר לו מן המהפכה וקנה לו נחלת שדה לעבדה ולשמרה. אנכי הייתי עוזר לו בעבודתו, כאשר יעזרו נערי האכרים שם בשדה על ידי אבותיהם בכל מלאכת עבודה, בבקר בבקר אצא השדה לפעלי ולעבודתי, ובערב אשובה הביתה להגות בתורת ה'.

כה חשב שלמה, בהביטו אל אשד הרחים השואן בשאון. ובזרוח השמש, אשר זה מעט נשקף מבין מפלשי העבים, על רסיסי המים המתנשאים ברוח כערפל דק ממעל לזרם האשד, ונראתה כי הקשת בכל צבעיה... מעט מעט התנשא שלמה על כנפי רוח דמיונו וירחיק נדוד הלאה הלאה מן המקומות האלה, הרחק הרחק אל מדבר שמם, באשר אין אנשים רעים... באשר לא ישמע קול העם ברעה... אל מדבר יהודה או אל ערבות הגלעד והבשן... שם יכין לו נאות מושב... שם יזרע שדות, יטע כרמים ויעש לו פרי תבואה, הרחק משאון קריה יבנה לו בית יפה ורחב ידים, גם בית רחים קטן יבנה לו על שפת הירדן או על נחל יבוק, כבית הרחים אשר לחאריטנקה... את יבול אדמתו ישלח למרחוק ועשרו יפרוץ בארץ מאד... בימי הקיץ יעבוד את עבודתו בשדה ובכרם, ובימי החורף יהגה בתורה, ושמו יצא כשם הגדולים אשר בארץ. אז יקרא אליו את אבותיו, וגם את אפרים דודו ואת דבורה דודתו יקרא אליו ודינה תבוא אתם... והוא יביט בעיניה המפיקות חן ושכל טוב לאמר: הקוה קוית, אחותי, כי תהיה לאל ידי לעשות את כל הגדולות האלה?... אז יוכחו רבים מאחיו היהודים, כי טובה רבה צפונה בעבודת האדמה, ויקבצו גם הם מסביב לעשות כמעשהו, והוא יהיה לרב עליהם, לא על מנת לקבל שכר, חלילה! כי אם מאהבתו אתם ומחפצו להורותם את הדרך ילכו בה; שנים יעבורו ואבותיו יבואו בימים, והדרת זקנה תנוח עליהם; והוא גם הוא יהיה לאיש... ובת-שבע תאמר לדינה: בתי, רבות עבדתי, רבות עמלתי בימי חיי, עתה עת לנוח לי והיי את לעקרת הבית.

מקום ללון נתן לכלם: בבית הרחים, באֻרות הסוסים ועל ערמת החציר, אשר על הגג. ובשמעו מפי הנשים את דבר הבערה, אשר פרצה בעיר, אמר ללכת העירה עם שני חניכיו לכבות את הבערה. אולם הנשים הפצירו בו לבל יעזוב אותן לבדן, למען יהיה לסתרה להן מפחד השודדים, אם יבואו הנה. חאריטנקה שחק לפחדן, ויבטיח איתן, כי פה לא יאונה להן כל רע. ובכל זאת נעתר להן וישאר בביתו.

כאור הבקר מהרה בת-שבע עם אחדות מרעיותיה העירה לדעת את שלום בעליהן, ומה יעשה שם. ואת שלמה הפקידה על ידי הטחן, אשר הבטיח אותה, כי לא יגרע עינו ממנו.

שלמה ישב על יד שֶׁבֶר הרחים, ויבט אל אשד המים הנופלים בשאון מעל האופנים. המית הזרם בדכיו הרגיעה מעט את רוחו הסוער. כל הלילה כמעט לא יכול הנער לתת שנה לעיניו. המראה, אשר ראה אתמול, דברי היחפים, אשר שמע, לא נתנו לו מנוח גם רגע, ויבערו כאש במוח קדקדו. „מאשר לנו עשית לך את כל החיל הזה, לא חרשת ולא זרעת ותעש לך עושר!"—אמי! שאל הנער לפני זה בלילה את בת-שבע, אשר התהפכה גם היא על משכבה במצוקת נפש: אמי, מה עשה אבי לאנשים ההם, כי קצפו כה עלינו? — אביך איש ישר הוא, ולא עשה להם מעודו כל רע. — אבל מדוע זה התנפלו עלינו? — יען כי בגלות אנחנו! ענתה בת-שבע ולא יספה לדבר עוד. אמו לא גלתה לו כל חדש. כי בגלות אנחנו—זאת ידע הנער עוד מכבר, אף כי רק היום בפעם הראשונה החל להבין מה זה גלות. עוד מכבר ידע הנער גם זאת, כי אביו איש ישר הוא, גם האכרים, אשר ראה יום יום בחנות אביו, הגידו לא כחדו זאת.—ביגיע כפיו ובזעת אפיו ימצא אבי לו את פרנסתו בצמצום, עשר לא עשה לו עד היום הזה. אמנם כי לא יחרוש ולא יזרע אבי. ורק מאשר ישתכר, בקנותו מאת האכרים את יבול אדמתם. ובמכרו להם את צרכיהם, ימצא את מחיתו הדלה. אבל הלא גם חאריטנקה לא יחרוש ולא יזרע, ולו הן לא עשו כל רע, וגם בעל בית המרזח שטיפניצקי לא יחרוש ולא יזרע, והוא נודע לאיש מעַול וחומץ מאין כמוהו, ובכל זאת עברה להקת היחפים על ביתו ולא עשתה לו כל רע. כן ספרו אמש הפליטים. האמנם רק יען כי בגלות אנחנו?

ובעוד הגברים מתלחשים איש עם רעהו על אדות הרעה, אשר מצאתם (שלמה האזין בשים לב אל כל הגה, אשר יצא מפיהם, ובכל זאת לא יכול להבין בשֶׁלֵמָה הרעה הזאת) ובעוד האִמות מיַשנות את ילדיהן הרעבים על ברכיהן, והנה השמים התכסו בעבים, וגשם רביבים דק כטל כסה את בגדי הפליטים רסיסי לילה. ובת-שבע, אשר דאגה לבנה, פן יתקרר, האיצה באישה ללכת לבקש להם מפלט בבית חאריטנקה הטוחן. אולם דוד לא אבה לשמוע הפעם בקול אשתו, באמרו, כי לא יתכן לעזוב לעת כזאת את אחיו בצרה, ולבקש לו משכנות מבטחים, ועל כן יחפוץ להתענות, באשר יתענו הם.

מרגע לרגע חזק הרוח וינשב בקול חלילים בין העפאים. השמים לא הטהרו, ונטפי הגשם הלכו הלוך וגדול. בין כה וכה ובין ראשי העצים לפאת העיר נראה בעבים נגה אדמדם כמראה אש כהה.

— בעֵרה בעיר! בעֵרה בעיר! קראו הפליטים איש לרעהו; אין זאת כי אם הציתו בני-בליעל אש באחד מבתי העברים!

עוד הם מדברים ומתיעצים איש עם רעהו, ונגה האדמדם הלך הלוך וחזק, ועמודי עשן נוראים התאבכו השמימה.

— נעזבה את הטף פה ונרוצה העירה, דברו הפליטים פה אחד: נרוצה העירה, ויהי מה!

כעשר נשים עם ילדיהן הרבים נשארו ביער. הגשם הלך הלוך וגבור, צעקת הילדים ואנקת אמותיהם נגעו עד לב השמים...

— לא, אחותי, קראה בת-שבע לרעיותיה: פה ביער לא נוכל להשאר עוד, פן תדבקתני הרעה. לכנה, אחיותי, אחרי אל בית הרחים הקרוב אל המקום הזה. אך איש טוב וחסד הוא חאריטנקה, וידעתי כי יקבל אותנו בסבר פנים יפות, ולא יתן לילדינו לגוע בחוץ תחת כפת השמים.

XII.

כאשר דברה בת-שבע כן היה. הטוחן חאריטנקה קבל את הנשים בסבר פנים יפות ויתן לחם וחלב לילדיהן הרעבים, וגם

היה המחזה הזה. המחזה הזה הזכיר לשלמה את יום הזכרון ההוא... אבל שלמה לא שם עתה אליו לב, כאשר לא שמו אליו לב גם יתר הנמלטים, הנסים בלי סדרים מלפניו ומאחריו.

— עמוד, אבי! קרא שלמה בקול מצַוה: אנכי לא אמוש מזה, עד אם תגיד לי איפה היא אמי!

— לא ידעתי, בני, היא רצה לקחת אותך מן החדר. רוץ אחרי, בני, אולי נמצא אותה ביער.

הלילה כסה כבר את פני הארץ, רגלי שלמה נגפות על כל צעד וצעד באבני גיר מנופצות, אשר בצדי הדרך, בגזעי עץ כרותים, במהמרות והדורים אשר בבצת היער הנכרת. אבל גם לכל אלה לא שם הנער לב.—אמי, אמי! אַיך, אמי, מחמד נפשי?

בקצה היער, בחורשה עצרו הפליטים במרוצתם. מעט מעט נוכחו לדעת, כי פחד שוא פחדו, כי נסו ואין רודף... מעט מעט התלקטו הפליטים יחד, משפחות, משפחות לבדנה, אז ראו כי לא כלם נמלטו היערה, כי ברבות המהומה, נפרדו איש מעל אחיו, איש איש באשר מצא לו ידים.

— הראיתם את בת-שבע אשתי? הראיתם את אמי? שאלו דוד ושלמה כה וכה.

איש לא ראה ולא ידע מאומה.

— הילד איננו, ואנה אני באה! נשמע פתאם קול בת-שבע מסבכי היער מיללת במר נפשה.

— אמי! בת-שבע! הננו!

האֵם חבקה את בנה בזרועותיה וזרם דמעות, דמעות גיל ועצב כאחד, הֵקל מעט את עקת לבה האֻמלל.

— ואני אמרתי כי שכולתי את שניכם יום אחד! כמעט נשמע בעיר, כי יצא הקצף על היהודים, רצתי אל החדר לקחת את הילד, אבל בבית ר' גרשון לא מצאתי איש. אז זכרתי, כי לב תאריטנקה בעל בית הרחים היה טוב לנו תמיד, ואומרה בלבי, כי מצאתם מפלט לכם בבית הרחים, אבל גם שם לא מצאתיכם. איככה זה נותרה בי נשמה בשעות השתים האלה — אֵל אלהים הוא יודע!

— נוסה, שלמה, ותמלט על נפשך. קראו אליו הפליטים בהֶחָפזם לברוח.

— הראיתם את אבי, את אמי? נסה שלמה לעצור את מרוצת אחדים ממכריו.

— לא ראינו, לא ידענו! ענוהו, וירוצו הלאה.

עוד רגעים אחדים, והנה הוא עומד ברחוב מול חנות אביו, אשר על יד ביתו. ענן כבד מנוצות כרים קרועים, הנשאות ברוח, יכסה את עין השמש, ויסתיר מנגד עיניו את המהפכה אשר נהיתה בבית פנימה.

— הוי, אבי! הוי, אמי! אַיכם?

בין מטות וכסאות שבורים ורצוצים, בין שקי בר וקמח קרועים ומפוזרים, בין ארגזי עץ מלאים מגדנות וכל אבקת רוכל, בין אגמי רפש וטיט מעטרן ונפט ומכל משקה אשר ישתה; בין נערים יחפים שובבים ומתהוללים — הבקיע הנער אל מקום המהפכה, אל המקום, אשר משם הגיע לאזניו קול אנקת אביו...

— נוסה, בני, ומלט נפשך! קרא דוד, בראותו את שלמה בנו קְרב אליו: מהרה נוסה!

— ואמי אַיֶהָ?

— מהרה נוסה, שנה דוד מקוצר רוח...

— לא, אבי! אנכי לא אעזבך! ענה שלמה בקול בוכים. באשר תמות אמות גם אני!

למראה הסכנה המרחפת על ראש בנו, אסף דוד את שארית כחו... וימהר ויוציא את בנו מתוך המהפכה, וירוצו שניהם יחדיו.

— מה זאת? מדוע? אנה ירוצו? מי ירדוף אחריהם? מכל אלה לא ידע הנער לתת דין וחשבון לנפשו. רק מחשבה אחת בערה כאש בלבבו: אמי, אמי! איפה אמי? אבל דוד מהר לרוץ מאד, עד כי לא מצא הנער ידים לשאול אותו על אדותיה.

השמש שלח את קרני אורו האחרונות על שדמות הבר, אשר השתרעו משני עברי הדרך, בצאתם את העיר. נעים ונשגב

— על יד בית היין, אשר לגעל בן חפר.

— אם כן עוד נוכל להמלט! מהרו, בני, הוסיף המלמד, בהפנותו את פניו אל תלמידיו: מהרו, בני, ורוצו איש איש לביתו! אסון גדול מרחף על ראשנו: רוצו, בני, ואל תתמהמהו!

שמחים וטובי לב יצאו הנערים מבית הספר. הם שמחו, כי חפשה נתנה להם לפני בוא השמש, ולא הרבו מחשבות על דבר האסון, המרחף על ראשם. אבל גם שלמה לא נבהל מדברי מלמדו מאד. אין זאת, אמר בלבו, כי אם יצאו השוטרים היום כפעם בפעם לבקר את חדרי המלמדים, היש להם תעודה כדת, אם אין. ובימים ההם היה דבר התעודות למכשול ולפוקה למלמדי בני ישראל. כי צו נתן אז מטעם הממשלה, כי אשר ילמד לבני ישראל תורה, ותעודה אין בידו — ענוש יענש האיש ההוא ונתן בפלילים. ומספר המלמדים אשר תעודות להם היה מעט מאד בעת ההיא; וגם לרבי גרשון בן חפני לא היתה תעודה כדת; אפס כי אשתו, אשר שלחה ידה במסחר עופות וביצים, היתה אשת חיל וחכמת לב מאד. ועוף השמים הוליך אליה תמיד את הקול לדעת מ־אש, מתי יצאו השוטרים לסיבב בעיר, ובכן הצילה עד היום הזה את אישה מעונש.

את כל זאת זכר שלמה בעת ההיא, ועל כן לא שם לב אל פחד מלמדו וילך הביתה לאטו, ויחשוב את מחשבותיו כדרכו מתמול שלשום. אולם מה השתומם הנער, בשמעו מרחוק קול המון בי־עה—קול ענות גבורה וקול ענות חלושה גם יחד. ומדי קרב הנער אל הרחוב, אשר שם בית אבותיו, והנה קול ההמון הולך וסוער כקול מים רבים, ומצהלות שודדים ואנקת שדודים נגעו יחד עד אזניו.

— הוי, אבי, הוי, אמי! קרא הנער בלב נמוג מפחד, ויחיש צעדיו.

אנשים ונשים, זקנים וילדים נסים לקראתו בחפזון; ראשיהם פרועים, בגדיהם קרועים, ובלהות מות על פניהם.

— מה היה? נסה שלמה לשאול את הנסים: אוי, הגידו לי מה היה? מי ירדוף אחריכם? ואנה תנוסו?

ובת-שבע, אשר זה ימים רבים לא ראתה צחוק על פני בנה, שמחה בלבה מאד לקִראת התמורה לטובה, אשר עברה על שלמה. נפשה, נפש אֵם אוהבת, נִבאה לה, כי דינה היא, אשר חוללה את התמורה הזאת ברוחו, ותוסף לאהבה אותה אהבת משנה.

— התבונני נא, אחותי, אמרה אליה דבורה, אשר הבינה למחשבות אחותה: התבונני נא אל הילדים הנחמדים, אשר כשתי יונים ישבו שם יחד. הה! מי יתן וברכני ה' בעושר... אבל, אחותי, מדוע זה התאוננת במכתביך תמיד, כי חולה הוא שלמה מחלה אנושה מאד, ראי נא את חכליל לחייו, את ברק עיניו היפות, האם ככה תהיה חזות פני ילָדים חולים?

— לא ידעתי נפשי, אחות־ נחמתי, לא ידעתי נפשי מרוב שמחה. הן לא אכיר עוד את הילד. מאת ה' היתה זאת, אחותי היקרה, מאת ה' היתה זאת, כי לקחתי אתי את שלמה בלכתי לחוג את חתונת בתך הבכירה. יתן ה, ונזכה לחוג יחד גם אתי חתונת בתך הצעירה, אשר גם היום אהבנה כבת לי...

דבורה הבינה את מחשבות אחותה, ותשמור את הדבר בלבה...

* *
*

בלי חמדה נפרד שלמה ממחרת היום ההוא בצהרים מעל משפחת אפרים דודו ומעל דינה אחותו בת דודתו. בלי חמדה עזב שלמה את מלִון-יערים, ואת היער אשר מסביב לו. היום, אשר עבר עליו במקום ההוא, היה המאֻשר בימי חייו עד הנה.

XI.

ויהי אחר הדברים האלה, ושלמה ישב עם רעיו אל השלחן בחדר, והוגה אתם יחד בתלמוד, ורבי גרשון בן חפני נצב עליהם להורותם את כל הדבר הקשה להם; והנה אשת המלמד באה בחפזה החדרה ותלחוש דברים אחדים באזני אישה, ויחרד האיש מאד, ופניו חורו כמות.

— הרחוקים עוד הם מזה? שאל האיש.

שנית. לאחרונה מצא שלמה את לבב דינה נאמן לפניו לגלות לה גם הוא את כל לבו. ואחרי סעודת החופה, כאשר יצאו הגברים במחול לשמח את החתן ואת הכלה, נסוגו הילדים אחור אל אחת מפנות הבית, ואחרי אשר נשבעה לו דינה, כי לא תגלה את סודו לאיש, עזב שלמה את שיחו, ויגל לה את כל הרהורי לבו, ואת כל מצוקות נפשו בארבעת הירחים האחרונים. לאחרונה ספר לה את אשר עבר עליו היום בבקר ביער...

דינה הקשיבה לדבריו בכבד-ראש, ותעמד פניה כפני אשה נבונת דבר, בבוא אליה עלם צעיר לימים, להתודות לפניה את נגעי לבבו, ולשאול עצה מפיה. נדמה לשלמה, כי דינה, ורק דינה לבדה, תוכל להבין את רחשי לבבו.

— רק היום שבה אלי מנוחת נפשי, אשר נדדה ממני זה ירחים ארבעה. עתה יודע אני את אשר עלי לעשות, כאשר אגדל ואהיה לאיש! כִּלה שלמה את דבריו וידום.

רגעים אחדים החרישה דינה, כמו תפושה במחשבותיה, אחרי כן פתחה את פיה ותאמר:

— ובכל זאת, שלמה, לדעתי, טוב היותך רב גדול באחת ערי ישראל, מהיותך אכר עובד את האדמה, כי אם רב תהיה, ונחלתי גם אני כבוד בגללך, כי יאמרו הבריות: זאת היא אחות הרב הגדול רבי שלמה. אבל אם אכר תהיה, עם שמיכת צמר עבה על מתניך, ונעלי גמי ברגליך—פֿוי!

ובדברה כה, הפטירה הילדה בשפתיה ותעקם את חוטמה היפה באופן מעורר שחוק ולעג נורא מאד, עד כי לא יכול גם שלמה להתאפק, ויצחק בקול גדול, אשר משך עליו את עיני כל האורחים, אשר בבית.

— חאַ, חאַ, חאַ! אך ילדה פותה אַת, דינה! דבר שלמה ויוסף לשחוק: הוחילי מעט, עד אשר תגדלי, ואז תביני, כי הצדקה אתי.

— ילדה פותה אני! ענתה דינה בנכלמה ותעמד לה פנים זועפים, בעת אשר עיניה השוחקות הפיקו רגשי אַחוה וגיל, וקסם שני ההפכים האלה בפניה הוסיף עוד ללַבב את הנער ולהצהיל פניו מצחוק ושמחת לבב.

— נשגבו דבריך ממני. מה לפרח הלבן הזה ולציון וירושלים? הן לא בשרון מצאת אותו, גם לא בכרמל!

— השרון, הכרמל? אבל מאַין ידעת, דינה, לקרוא את המקומות האלה בשם?

— מאַין ידעתי לקרוא אותם בשם? ענתה דינה כנכלמה בצחוק לעג על שפתותיה: מאַין ידעתי? הנני רואה כי כמוך, ככל הנערים, תתגאו במעט הגמרא, אשר למדתם, ותאמינו בלבבכם, כי אנחנו הנערות לא נצלח למאומה בלתי אם לצחק בצלמי הילדים ולחול במחולות. שגית, שלמה! בגמרא אמנם לא אתחרה אתך, כי לא למדוני, אבל בדעת כתבי הקודש אולי לא נופלת אנכי ממך. את התורה, את הנביאים ואת הכתובים ילמדני אבי יום יום, בבואו בערב הביתה, וכמוך יודעת אני, מה המה השרון והכרמל.

— אם כן, סלחי נא לי, דינה, ואל תקצפי עלי, כי הכלמתיך בבלי דעת. היליכי את הפרח הזה, אף כי יקר הוא לי מאד. קחי נא אותו לזכרון, עקב אשר תדעי מה המה השרון והכרמל.

מעט מעט נפתחו לבות הילדים לקראת רגשי האחוה, אשר אחוו את שניהם יחד. דינה ספרה לשלמה את כל הליכות בית אבותיה, את פרשת דבר למודיה, ומשחקיה, ותמנה לפניו אחת לאחת את כל רעותיה הקרובות והרחוקות. ושלמה גם הוא ספר לדינה את כל אשר אתו, ואת כל ארחות חייו, עד כי לא עברה שעה תמימה והילדים ידעו, איש כל אשר למשנהו, כמו גודלו יחד מיום הולדם. בין כה וכה וכבר בא החתן עם בני לויתו, והמשאת החלה. ויען כי היה חום היום גדול מאד, וייראו פן יתעלפו החתן והכלה, אשר התענו ביום ההוא כדת, על כן מהרו לסדר את סדרי הנשואים בעוד היום גדול. שלמה ודינה, אשר עמדו יחד בכל העת ההיא, כמעט אשר לא שמו לב לכל סדרי החפה, וגם אל שירי התפל, אשר עורר בהם הבדחן את לבות הנשים לבכי לפני כסות החתן את פני הכלה. לא שמו הילדים לב. כאלה וכאלה הלא ראו ושמעו שלמה ודינה לא אחת ולא שתים בימי חייהם, בשנם היו לדינה דברים רבים לדבר באזני שלמה אחיה, אשר מחר בבקר יסע לדרכו, ומי יודע מתי תראהו

— לא, לא, ענתה בת-שבע, ותעמד פניה, כמו התאמצה להבליג על דמעותיה לבל תפרוצנה מעיניה חוצה: יהי מה, ואנכי לא אִפָּרד מעל בני כל עוד נפשי בי!

ורבי אפרים לקח את בת-שבע ויט איתה הצדה, לבל ישמע הנער בדברו אתה, ויותר שלמה לבדו בחורשה.

— מדוע זה ילכו הנערים, אשר יחפצו ללמוד תורה, אל הישיבות אשר בערי ליטא? שאל שלמה בלבו: האמנם אין ישיבות בירושלים ובערי יהודה?... לו שלחוני אבותי שמה, כי עתה היה דברי ראשונה לעלות אל הר הלבנון או אל הר הכרמל, או לשוח על חוף הירדן נכח יריחו עיר התמרים. הלא מעצי התמר יוקחו הלולבים, אשר נברך עליהם בימי חג הסכות. ואנכי לא שמתי את לבי עד הנה לשאול את פי אבי על אודותם, אם מארץ ישראל יובאו הלולבים?... אבל מה יתנו ומה יוסיפו לי הלולבים האלמים, ולו גם מארץ ישראל יבואו? התוכל כפת התמרים לספר לי את כל אשר ראתה שם בארץ הפלאות? הנני זוכר היום את כל הגדולות והנפלאות אשר ספר בשנה העברה היהודי מארץ ישראל, אשר צנף מצנפת בד על ראשו, ואשר דבר כל היום רק בלשון הקודש, ויקבץ נדבות בעירנו לכלכל את היושבים שם לפני ה'... אבל מדוע זה קבץ נדבות לעניי ארץ ישראל? ומדוע לא יהיו שם היהודים העניים לאכרים עובדי אדמה? הלא שם יוכלו לקיים את כל המצוות התלויות בארץ: לקט, שכחה ופאה?...

עוד שלמה מדבר אל לבו, ודינה נגשה אליו ותברכהו בשלום. שלמה התנער ממחשבותיו ויענה שלום גם הוא.

— איפה מצאת את הפרח היפה הזה, אשר בידך? תנהו נא לי, שלמה, ואשימהו במחלפות ראשי. לשערותי חשחורות יאה מאד הפרח הלבן.

— לא אוכל תתו לך, דינה, כי קודש הוא.

— קודש הוא? חא, חא, חא! הפרח קודש, המזוזה היא, אם תפלין כי קודש הוא?

— לא, דינה, לא נכונה דברתי, לא קודש הוא הפרח, כי אם זכרון קודש הוא לי. זכרון ציון וירושלים.

— כן, דודי, באור חדש מצאתי בזה, באור נעים מאד. אשר פקח את עיני לראות בכתבי הקדש את אשר לא חלמתי. ואת אשר לא עלה על לבי מעודי.

— ואיה הבאור הנפלא הזה? הוסיף רבי אפרים להתפלא,

— הנהו לפניך! ענה שלמה ויור באצבעו אל עבר פני היער.

— העצים האלה?

— העצים, היער, הגבעה אשר בסבך היער, הנחל אשר מעבר להגבעה עם יובל המים; השדה והאכרים העובדים שם את אדמתם, והזמיר אשר ישיר את שירתו מבין העפאים... כלם יחד הביאו בינה בלבי להבין את דברי נביאינו, יותר מאשר יכולתי להבין אותם על פי באורי מצודת דוד ומצודת ציון גם יחד.

רבי אפרים הבין את דברי הנער וישח ראשו וישק לו על המצח.

ובת-שבע, אשר יצאה מן הבית, ראתה זאת מרחוק ותשמח בלבה, כי היה האיש אפרים נכבד מאד על כל סביביו, ודבריו היו בעיני כל, כאשר ישאל איש באורים ובתומים.

— מה תאמר, גיסי, על הילד?

— שמעי, גיסתי, ענה אפרים בקול נגידים ויעבר את ידו על זקנו; שמעי, גיסתי, אנכי בחנתי את בנך ואמצא כי ברכה בו,—זאת אוכל להגיד גם בפניו. ובכל זאת, גיסתי, אם ינעמו לך דברי, אם לא, אנכי לא אוכל להכחידם תחת לשוני. אם באמת ובתמים תחפצי, כי יעשה שלמה חיל בלמודיו, שלחהו מעל פניך אל אחת הישיבות אשר בערי ליטא; רק שם, במקום התורה, יתפתחו כשרונות הנער. פה בארץ הנגב נבול יבול הנער ויהיה כעץ שתול בארץ מלחה, פה אין לנער מלמד להועיל.

— ורבי גרשון בן חפני?

— את רבי גרשון ידעתי, ואכבדהו בכל לבי; אפס כי הוא נתן לנער את כל אשר יכול לתת לו. עתה באה העת לשלחהו אל הישיבה...

ודבורה אחת באה למוץ את עסים הפרח, ותטעם את מי המלח אשר בשולי הגביע, ותנער את כנפיה בשאט בנפש, ותעף אל אחיותיה ותזמזם באזניהן לאמר: קץ כל בשר הנה בא, כי השחיתו גם הפרחים את דרכם על הארץ ויחדלו לתת את מתקם.

הוי, דבורה פותה אין לב! מי יבינך בינה לדעת, כי גם מתק דבשך, גם עסים הפרח שניהם כאין המה לעומת מתק דמעה נוזלת מעין נער, אשר לב רגש לו.

והפרח הלבן הוריד את ראשו ארצה, כי הכלימתהו הדבורה.

— קטפני נא, עלם נחמד! דבר הפרח הלבן אל לב שלמה: הלא אָח אנכי להחבצלת אשר בשרון, קטפני אפוא ושימני לזכרון על לבך, והיה בהביטך עלי, וזכרת את היום הזה, וזכרת את שירת הזמיר, וגם את ציון ברחמים תזכור...

IX.

שלמה לא נסע עם יתר הקרואים לקבל את פני החתן. הנסיעה בסכת ר׳ פנחס העגלון לא הותירה בלבו זכרונות נעימים מאד, ועל כן מצא לטוב לו לבלות שעה אחת בחברת משפחת דודתו, אשר ראה אותה זאת הפעם הראשונה בימי חייו. את דינה לא ראה עוד היום, כי אֵחֲרה לקום משנתה; ואחרי אשר עזבו הנשים את חדר האורחים, ותלכנה עם הכלה החדרה להלבישה בגדי כלולותיה, נשאר שלמה לבדו עם אפרים דודו, אשר בקשה אותו בת-שבע לתהות על קנקן בנה בתורה. כשעה תמימה התהלכו אפרים ושלמה בחורשה על יד המלון, הלוך ודבר על אדות הלכות שונות בתלמוד, ויפליא שלמה את דודו בתשובותיו הנכונות ובכשרון רוחו.

— הלמדת, בני, גם את כתבי הקודש?

— למדתי. אנכי עברתי עליהם עם רבי אחת ושתים, אולם את האמת אגיד לך, דודי, כי רק היום בפעם הראשונה החילותי להבין אותם בלבי.

— היום בפעם הראשונה? התפלא רבי אפרים, ויאמר בשחוק: האם מצאת פה באור חדש על כתבי הקדש?

לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי
אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ
לְמַעַן בֵּית ה׳ אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ.

— הוי שירה הזמיר, שירה לי עוד משירי ציון, כי נפשי מלאה געגועים!

* * *

הזמיר ירנן, התמונה עוברת, ואחרת תירש את מקומה.

על שפת הנהר, בקצה החורשה, ישבו לארץ וידמו גולי יהודה. שק לבושם, עפר על ראשם, ויגון נורא על פניהם. על הערבים בחורשה תלוים כנורותיהם. בשירת הזמיר ישמע רק קול אנקת הגולים וצלצל כבלי הברזל אשר על רגליהם...

ופתאם בא הרוח, ויגע בכנורות אשר על הערבים, והנה המו מיתריהם ויהגו נכאים, ובקול דממה דקה, קול בוכים היורד עד הנפש נשמעה מנגינתם, והזמיר ייליל אתם יחד:

אֵיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר ה׳
עַל אַדְמַת נֵכָר?
אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָיִם
תִּשְׁכַּח יְמִינִי
תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי
אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי...

הס! חדל ממני, הזמיר, פן עוד מעט ולבי יתפוצץ לרסיסים.

* * *

הזמיר נאלם דומיה, שני אגלי דמעה, כשני פנינים, התגלגלו מעפעפי הנער על לחייו, לא דמעות עצב היו הדמעות האלה, כי אם דמעות עליצות הנפש... ותפול הדמעה האחת אל גביע הפרח הלבן, אשר היה לרגליו.

מול מקהלת עלמות עטופות לבן. שובי שובי השולמית, שובי שובי ונחזה בך, תשיר מקהלת העלמות עם הזמיר יחד. ועל המשעול בתָוֶך—שולמית סובבת במחול לבדה. מה יפו פעמיה, המרחפות מעל להארץ מבלי לגעת בה. הנה הפכה השולמית את פניה, אבל הלא זאת היא. זאת היא הילדה עם עיניה הנוצצות „באש שחורה על גבי אש לבנה". צרור פרחים בידה, והיא תנופף אותו ימין ושמאל, ותשיר את שירתה, והזמיר ישיר אתה יחד:

עוּרִי צָפוֹן
וּבוֹאִי תֵימָן
הָפִיחִי גַנִּי
יִזְּלוּ בְשָׂמָיו
יָבוֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ
וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו.

— הוי שירה, הזמיר! שירה את שירתך, כי נפשי מלאה געגועים!

* * *

הזמיר ירנן, התמונה עוברת, ואחרת תקח את מקומה.

המון חוגג עובר בסך בקול רנה ותודה. בראש האורחה צועד בגאון פר בן בקר, אסור לעגלת-צב חדשה. קרני הפר מצופות זהב, מקלעת פרחים על חלקת צוארו ועטרת עלים בראשו. על העגלה סלי כסף וזהב מלאי כל טוב ארץ יהודה. יום בכורים היום! האכרים העברים יובילו את ראשית בכורי אדמתם אל בית האלהים, אל עיר הקדש — ירושלים, הנה שם מרחוק נשקפת העיר, אשר אליה ישאו האכרים העברים את נפשם. „שאלו שלום ירושלים!" יקרא הזמיר בנעם קולו, והמקהלה החוגגת תענה לעומתו, והזמיר ישיר אתה יחד:

שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָיִם
יִשְׁלָיוּ אוֹהֲבָיִךְ
יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ

הלאה מן היער הזה, הלאה מן הארץ הזאת, הלאה, הלאה מעבר לערים וגיאיות, מעבר לנחלים וימים... והנה שמים חדשים פרושים על ראשו ממעל, וארץ חדשה תשתרע תחת רגליו מתחת. אפס כי הארץ ההיא עוד ערפל חתולתה, ורק תמונות כהות כצללי נשף תעבורנה לפני עיניו, מבלי אשר ידע מאין תבואנה ואנה תלכנה.

— הידעת את הארץ הזאת? שאלהו הזמיר בנעם שירו, הידעת את הארץ, שם יפרח התמר וישגא הארז? הידעת את הארץ, שם תציץ החבצלת ותפרח השושנה? הידעת את הארץ, שם התאנה תחנוט פגיה והגפנים סמדר יתנו ריח? הידעת, הידעת?

— התרא את הרריה ועמקיה? התריח את ריח תפוחיה ואתרוגיה? התשמע את המית נחליה ואפיקיה, את המית מי השילוח ההולכים לאט, ואת המית הירדן, הנושא את גליו בגאון?

* * *

הזמיר ירנן, הערפל נמוג וילך, והצללים התגשמו לתמונות חיות, מרהיבות עין. שם רות המואביה הילכת אחרי הקוצרים; ערמות בר גבוהות תתנשאנה על פני השדה. בועז עומד ומביט עליהן בלב שמח: עתה לא אירא עוד לשנת בצרת כי תבוא; את כל אחי בני עירי אוכל לכלכל בלחם! עוד מעט והקוצרים כלו את עבודתם; הנה הם שבים העירה, איש איש חרמשו בידו ומגרפתו על שכמו הלוך ורנן ילכו:

הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה
נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע
בֹּא יָבֹא בְרִנָּה
נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו.

* * *

הזמיר ירנן, התמונה עוברת, ואחרת תירש את מקומה.

גן פרחים, ריח בושם נודף מכל ערוגותיו, משעולי הגן הומים מאדם. חמשה עשר באב היום. מקהלת בחורי חמד עומדת

— אהה ה' אלהים! מדוע לא יהיו גם היהודים לאכרים?

נעים מראה הטבע שם בסתר היער, אבל עוד נעים ממנו, עוד מרום ונשגב ממנו מראה האדם שם בשדה, בצאתו לפעלו ולעבודתו. בזעת אפים יאכלו האנשים ההם את לחמם—כן, בזעת אפים, אבל לא בעצבון... בפעם הראשונה לימי חייו עברה רוח קנאה על הנער התמים הזה, ותקדח כאש בלבבו...

שלמה לא הסיר עין מן הקוצרים, ובהביטו עליהם ויזכור את בועז מבית-לחם יהודה ואת רות המואביה בלכתה אחרי הקיצרים, וכמו חיות עלו התמונות האלה מערפלי ימי קדם, ותעמודנה לפניו בכל הדר תפארתן.

— עתה ידעתי, עתה ידעתי! הגה שלמה בשפתיו, ויניע במו ראשו, בהתהלכו אחת הנה ואחת הנה בצל הברוש, אשר על הגבעה.

— אבל הס! ושלמה עצר בלכתו, ויעמוד נדהם כנציב שיש.

הרוח הצח חדל לנשב ולהניע את דליות הברושים, רנת האכרים שם בשדה חדלה גם היא, צפורת הכרמים אספה כנפיה, וגם הדבורה, אשר זה מעט התעופפה מפרח לפרח למוץ את עסיסם, עצרה את מעופה, כמו יראה היא פן תפריע את הדומיה השוררת ביער.

— צוף, צוף! צוף, צוף! נשמע קול זמרת הזמיר מבין העפאים, וזרם עדנים וזרם ענג אין-קץ שטף ועבר למקצה היער ועד קצהו.

וישר הזמיר את שירתו על נועם השחר ועל הדר הבקר, על יפעת היער ועל חמדת שדי תרומות; וישמיע את מנגינותיו פעם בקול צהלה ורנה ופעם בקול הוגה נכאים והומה כחלילים...

ושלמה עומד נפעם ונרעש למשמע אזניו. רגש געגועים נפלא ימלא את כל חדרי לבבו, נפשו עורגת ומתרפקת מבלי כל חפץ ומטרה... כפיו פרושות ברוח כמו יחפוץ לחבק בזרועותיו תבל ומלואה. — אֵל משגבי! האמנם נגולו יריעות השמים ואזני תקשבנה סוד שיח מלאכי מרום, ברן יחד כל כוכבי בקר?

והזמיר חגר שארית אונו ויתן את קולו בכח... ויתאבכו גלי הזמרה וירימו את הנער מעל הארץ, וינשאוהו וינטלוהו

המשתרע תחת הגליו, לא מצא דרך אחרת לתאר את רגשי הענג, אשר התעוררו בלבבו, כי אם בקראו לברוש בשם ארז הלבנון, הנקדש בזכרונו מכּתבי הקודש, רוח צח שפים, אשר ינשב במרומי היער, ישא ריח בשם ומרפא בכנפיו, ויקרר את חום השמש הבוער כתנור. אבל מה זה ילחוש הרוח באזני הברוש הנצב בזה בהדר גאונו? האם ישא לו שלום מאחיו הארזים אשר בלבנון ומארץ הפלאות אשר נפלה להם לחבל? או יספר לו ספורים נעימים על אדות כל חמודותיה, על אדות כל הגדולות והנוראות, אשר עברו עליה בימים מקדם?...

VIII.

במורד ההר מזה אין יער ואין עצים, כי אם סלע מצוק; היורד מטה אל הנחל, ששם יובל מים מפכה את גליו בשיר נעים מאד, בשיר אשר אין לו ראשית ואין לו תכלית, אשר לא בתים לו ולא חרוזים, ובכל זאת לא תשבע האזן לשמוע אותו מן הבקר עד הערב ומן הערב עד הבקר.

ומעבר הנחל השני תשתרענה שדמות בר למרחבי אין קץ; ובעבור הרוח על פני הקמה, והכה בה גלים כגלי הנחל, ובזרוח השמש עליהם—ונדמו לגלי זהב מופז מרהיבי עין ולב. ועל אחד השדות, לא הרחק מיובל המים, קציר חטים היום. משפחת אכרים גדולה — אנשים ונשים, בחורים ובתולות יצאו לפעלם ולעבודתם: אלה קוצרים בחרמש, ואלה מאלמים אלומות, ואלה מאספים אותן לעמרים. השמש יכם בשרב, פניהם רטובים מאגלי זעה, אשר ימחו לרגעים בזרועות כתנותיהם העבות, ולכל אלה לא ישימו הקוצרים לב, כי שמחת לבם תבליג על עבודת הפרך אשר לפניהם, ועל כן ישירו וירונו, יצחקו אף ישתובבו, ושאון מצהלותיהם עולה באזני שלמה.

„הַזּוֹרְעִים בְּדִמְעָה
בְּרִנָּה יִקְצוֹרוּ״.....

קרא שלמה מבלי משים את דברי נעים זמירות ישראל, ואגלי דמעה גדולים נזלו מעפעפיו.

— הוי, מה טוב ומה נעים לנוח פה ביער!

שלמה השתרע על קצה המישור תחת אחד השיחים, ובהביטו אל סובך היער, נוכח לדעת, כי שוכב הוא לרגלי גבעה נשאה מאד; ומורד הגבעה מכוסה ביער עצים צפופים וסבוכים בדליותיהם, עד כי לא תוכלנה גם קרני אור השמש להבקיע ביניהם. עוד הפעם נדמה לו כי סוד גדול ונורא כמוס שם בחשכת היער, ובכל זאת ערגה נפשו אליה, כמו משכה אותו יד נעלמה בחזקה אל סתר היער ואל ראש ההר.

— העלה אעלה על ראש ההר? שאל שלמה את נפשו, בזכרו את מצות אמו לבל ירחיק ללכת מן המלון.

— עֲלֵה, עלה, ילד שעשועים! אל תירא ואל תחת! כמו לחשו באזניו ענפי העצים בנשוב עליהם הרוח.

הנער שם נפשו בכפו, ויעפיל לעלות אל ראש הגבעה.

— אין זאת, כי אם הר הלבנון, אמר הנער בלבו, בהעפילו לעלות ובסללו לו דרך בין סבכי העצים (שלמה לא ראה הר מעודו, ועל כן היתה הגבעה הקטנה בעיניו כהר גבוה ונשא מאד). אבל מדי עלותו מעלה, כן רחקו העצים איש מעל אחיו, וכן התפרדו דליותיהם. ותחת עצי האלה והאלון, אשר גדלו שם בעמק, נראו פה עצי ברוש וארז, נושאי מחטים ירוקים ונותני ריח ניחוח עד כי דמה שלמה כי לא על אדמת נכר עוד דורכת רגלו, כי אם ימצא בחברת קרוביו ומיודעיו מתמול שלשום. הלא מעצי הברוש האלה יובאו ענפי סכך למכסה הסכות בימי חג האסיף.

ועל ראש ההר מישור רחב ידים, ועל המישור בְּתָוֶך ברוש נחמד למראה, רענן ורב הענפים.

— שלום, שלום לך, ארז הלבנון!

— שלום, שלום! כמו ענהו הברוש בהטותו את דליותיו הרעננים לרוח היום...

שלמה ידע, כי לא על במתי הלבנון רגלו דורכת הוא ידע כי הלבנון הוא רחוק, רחוק מאד מן המקומות האלה, אולם בהתעטף עליו נפשו לקראת המחזה הנהדר והנשגב, מחזה היער

פתאם נשב רוח צח בין העפאים, והנה קול המולה דקה נשמע מסביב, קול עֲלי העצים הנעים ברוח והמתלחשים איש עם רעהו... אבל, הוי קסם נפלא! העלים כמו יתלחשו בשפת אנוש, אין אמר ואין דברים, אבל כמו שפת ידעתי אשמע.

— שור, ילד שעשועים! דמה שלמה לשמוע בשאון משק העלים בהתלחשם לרוח היום: שור על כל סביביך, שא עיניך השמימה, השפילה לראות מטה, הימינה, השמאילה, ראה והביטה אל כל הנפלאות הגדולות והקטנות, אשר הכין פה היער למענך, למענך ילד שעשועים! ראה, מה יפו הפרחים בשלל צבעיהם תחת כפות רגליך, ומה נהדרה היא צפורת הכרמים, אשר גם היא הלא רק פרח מעופף היא, אשר תעוף מֻעֲלה לעלה, מפרח לפרח. שור נא אל החסיל ואל הילק, הזוחלים והמנתרים בעשב והנוצצים בכנפיהם הנחפים בירקרק חרוץ. מה יפים ומה נעימים הם כלם, האף אין זאת, ילד שעשועים?!

קול האהבה בתענוגיה, קול אֵם מתרפקת על בנה, מחמד נפשה, נשמע לשלמה בשאון משק העפאים. הה, אלי, אלי! הזה הוא היער הנורא, אשר הפיל עלי אמש אימתה ופחד, בהביטי עליו בעד הארבה? או אולי כבר מַתִּי, ונשמתי מתהלכת עתה בעולם התהו וחולמת את החלומות הנעימים האלה?

— לא, לא! חי, חי הנני! קרא הנער ויקפוץ מעל מושבו ויעמוד על רגליו: האם הרגשתי מעודי את גיל החיים, כאשר ארגיש ברגעים האלה?... מדוע זה באתי היערה רק היום בפעם הראשונה, האין יער בקרבת חלכאים, אם השמש לא יזרח שם? מדוע זה נואלתי לשבת כל היום כלוא בחדרי למן הבקר ועד הערב, ולא פתחתי את לבי לגיל החיים ותענוגיהם? הנני שוקד על למודי... אמנם כן! ככה יאתה לנער, אשר נועד להיות רב וגדול בישראל... אבל הלא...

— לכל זמן ועת לכל חפץ! לכל זמן ועת לכל חפץ החלו גם ענפי העצים הנעים ברוח לשיר ולזמר אחריו בקול שריקה נעימה מאד, ולקול זמרתם יצאו הילק והחסיל וצפורת הכרמים במחול משחקים; ולקול זמרתם לא יכול גם הנער להתאפק ויצא במחול גם הוא, וירקד כמו אַיל, עד כי הלך ראשו סחרחר, ויפול אין אונים על ירק הדשא הרך.

בעצם טהרה, והעלים כלם משבצים באבני חן למאות ולאלפים, נוצצים לנגה השמש בכל צבעי הקשת אשר בענן (שלמה לא ידע עוד בעת ההיא, כי אבני החן האלה אך אגלי טל בקר הן). הנה היא שואף בחזקה את האויר אל קרבו, וזרם ריח ניחוח נודף אל אפיו, אבל לא, לא אויר ישאף אל קרבו, כי אם מרפא וחיים, אשר ישתפכו בכל עורקיו, ואשר ימלאו את כל אבריו עדנה וענג אין קץ.

— היערה, היערה! קרא שלמה בלבו, ויקפוץ מעל משכבו וימהר וילבש את בגדיו ויצנח בלט מעל ערמת החציר לרדת מן הגג.

— שלמה, למה זה השכמת קום? הלא עוד היום גדול, אמרה בת-שבע, בהקיצה משנתה גם היא.

— הקיצותי ולא אוכל לישן שנית. תני נא לי, אמי, לצאת לשוח מעט ביער.

— לך, בני, אבל השמר לך לבל תרחיק ללכת מזה, פן תתע ביער, ולא נמצאך!

אחרי רחצו את ידיו מן הכיור, התלוי בחצר על יד פתח המלון, ואחרי ברכו את ה׳ בתפלה קצרה, התחמק הנער היערה. על יד המלון נמצאה גנת זרעונים קטנה, נעבָדה ונשמרה בסדרים נכונים (אחרי כן נודע לשלמה, כי אחות בעל המלון טפחה ורבתה אותה): ערוגות בצלים וכמון [1]), ערוגות קשואים [2]) ואבטיחים [3]) מסורגים בערוגות חרדל [4]) וערוגות פרגים [5]), אשר הרהיבו עיני שלמה בפרחי הזהב הקטנים ובפרחי הארגמן הגדולים והיפים מאד. היערה, היערה! דבר שלמה אל לבו, עוד היום גדול להתענג על הדר הפרחים האלה!...

נדהם ונרעש למראה עיניו, ישב שלמה לנוח על גזע עץ נכרת, אחרי בואו אל מישור קטן ויפה במעמקי סבך היער. נעים ונשגב היה מחזה היער מן המקום הזה; רגש התרוממות הנפש, אשר ירגיש איש ביום חג ושבתון, רחש לב הנער; אמנם כי דומית שבתון שררה מסביב. אל אלהים חילי, האם חג היום לה׳!

---

[1]) Тминъ. [2]) Огурцы. [3]) Дыни. [4]) Горчица. [5]) Макъ.

הירח את חשכת הליל. דומיה נצחת שררה ביער מסביב. גם רוח קל לא נשב לקרר את שרב הקיץ, אשר שפך את ממשלתו בימים ההם על הארץ בעצם הלילה כמו בצהרים. נדמה לשלמה כי סודות נפלאים ותעלומות נוראות כמוסים שם בעלטת היער... ובשרו סמר מפחד.

— שלמה! קראה אליו אמו: לא נכון הוא להביט אל היער בעתותי הלילה. לך שכב, הלא עיף ויגע אתה מאד.

— ברוכה מנוחתך, אמי!

— ישַׁן, בני, ותערב עליך שנתך!

ריח הבושם הנודף מן החציר היבש, אשר זה מעט נאסף מן האָחו, וריח היער הבא דרך הארֻבה מסכו רוח שכרון נעים על הנער ויֵרָדם ויישן.

VII.

שלמה פקח את עיניו, אך מנוגה ברק השמש, אשר הבקיע אל הארֻבה מבין ענפי האֵלה הגבוהה והעבֻתָּה, אשר עמדה שם, עצם אותן שנית. רגש נעים. רגש ענג ורֹך שפוך בכל יצורי גוו. האח! מה טוב הוא ומה נעים להשתרע ולנום על ערש רכה, חשב הנער וצחוק קל רחף על שפתיו, שאדמו מחום היום כשושנים.

אולם השמש חמד לו לצון היום עם הנער הנרדם, ומבין מפלשי העפאים, אשר נעו ברוח, השליך על פניו אור וצל גם יחד בצחוק קסם נפלא מאד. והאור והצל יחגו ויפזו על חכליל לחייו, ויעירו ויעוררו את הנער מתרדמתו: עד מתי עצל תשכב, פקח מהרה את עיניך, קום ולך היערה לראות את כל החמודות אשר הכינותי לך שם, ילד שעשועים!

שלמה פקח את עיניו שנית — אל אלהים משגבי, מה זה היה עמדי?

תחת תקרת הבית המכוסה פיח ועשן, אשר הסכינו עיניו לראות יום יום בהקיצו משנתו, הנה פרושה על ראשו, ממעל להארבה, סכת עלים ירוקים, אשר מבינותם נשקפת תכלת השמים

— אך זאת היא ילדה נחמדה! קראה בת-שבע לרגעים בהביטה באהבה אל בת אחותה, הסובבת רצוא ושוב בבית: שחורה היא ונאוה, האף אין זאת, שלמה?

שלמה לא ענה דבר, אף כי ידע בנפשו, כי צדקה בת-שבע מאד. אמנם נאוה היתה הילדה, נאוה מאד בחכליל הכרמיל על שהרחרת לחייה, בלבנת שניה, הנשקפות כשני חרוזי פנינים מבעד לשושני שפתותיה, בגבות עיניה השחורות, הנמתחות בקשָתות דקות ממעל לשתי עיניה הגדולות והנוצצות בגיל ותום הילדות... „אש שחורה על גבי אש לבנה" חשב שלמה בלבו בכל פעם אשר הכבה דינה את עיניה הנפלאות אל מול עבר פניו, ומדי הרכינה אליו בראשה בצחוק ענות-חן על שפתותיה, כמו ידעה אותו פנים אל פנים זה רבות בשנים – מלא את לבבו רגש גיל ונעם, אשר לא ידע שחרם... רגש גאה וגאון, כי אחות לו יפהפיה כדינה...

* *
*

בעת המשתה הושיבו את שלמה ראש, לימין רבי אפרים דודו, תחת החתן, אשר נפקד מקומו. עיני כל הקרואים היו נשואות אל הנער, ויתחרו איש עם רעהו לקחת דברים אתו ולנסות את כחו בתורה, והוא בתשובותיו הנמרצות הפיק רצון מאת כל באֹמץ הגיונו ובמתק שפתיו. הנה כי כן היה שלמה לחתַן המשתה ההוא, וינחל כבוד ויקר, ובת-שבע ראתה ותשבע נחת.

כתום המשתה יצאו הקרואים, אשר לא מצאו להם מקום ללון בבית, להכין להם משכב בחצר המלון ובאֻרות הסוסים ועל ערמת החציר, אשר על הגג — איש איש באשר מצא לו ידים. ובת-שבע לא חפצה גם היא להשאר בבית, כי היה שם החום חזק מאד. ויכינו גם לה ולשלמה בנה משכב על ערמת החציר, אשר על הגג, הרחק מעט מיתר הקרואים, למען אשר לא יפריעו המתרוננים מיין את מנוחתם.

ובמכסה הגג במקום ההוא היתה ארובה גדולה פתוחה אל עבר פני היער. ושלמה, אשר בכליון עינים חכה כל היום לראות את היער בכל הדרו, מהר לעלות על ראש הערמה, לשום עליו עין בעד הארֻבה. השמים היו מכוסים בעבים, ואך למצער הגיה

— רב לך, ר' פנחס, לזמר קינות, יקרא אליו ר' נחשון מן העגלה: הלא שבת-נחמו הולך ובא לקראתנו; העצבות היא מדה מגונה, מדה של מתנגדים. שירה איפוא לסוסיך „היום תאמצנו", ויחישו צעדיהם!

„שבת נחמו הולך ובא לקראתנו" שנה שלמה את דבריו בלבו: אבל לשמחה מה זו עושה? היקומם שבת נחמו את אשר הרס התשיעי לאב? השוב נשוב בשבת נחמו לארץ אבותינו? ומדוע זה יוכלו כל האנשים האלה לשמוח ולמלאות פיהם שחוק, ורק אנכי לבדי אתעצב אל לבי? העצבות היא מדה מגונה! אולי אמת נכון הדבר הזה, אבל איככה אגרש את המדה המגונה הזאת מקרב לבי?...

VI.

כחצות הלילה באה האורחה אל מלון יערים. עוד מרחוק נשמע קול כנור ותף והמית מצלתים בוקעים ועולים מחלונות הבית הפתוחים. כל חדרי המלון היו מלאים אדם, ומאפס מקום נאנסה בת-שבע לעזוב גם את צרור חפציה על העגלה. בחדר האורחים הגדול חגגו הנשים, אשר באו עם הכלה, את משתה „קבלת הפנים", אף כי אֵחרו החתן ובני לויתו לבוא היום, ויודיעו על ידי איש עתי, כי יבואו רק מחר בבוקר. הכלה ורעיותיה כלו זה מעט את מחולתן ותשבנה לנוח על ספסלי העץ, אשר מסביב לקירות הבית, ורק ילדה אחת, כבת עשתי עשרה שנה סובבת סחרחר בתוך החדר במחולת הקאזקים, ותפליא ביפי פעמיה את עיני כל רואיה, העומדים צפופים אל קירות הבית מסביב, ולרגעים ימחאו כף לאות, כי תקח הילדה במחולתה את לבבם.

— הלא זאת היא דינה אחותך בת דודתך, אמרה בת-שבע לשלמה: אך זאת היא ילדה נחמדה!

ודינה גם היא כמעט הסבה את פניה אל עבר הפתח, ותכיר את דודתה, ותדע כי שלמה הוא העלם העומד על ידה (אותו ראתה היום אך לראשונה), ותרץ הלוך ורקוד לקראתם ותשתחוה להם בענות-חן, ותשק לדודתה ובעוד רגע מְהֵרה לשוב אל מחולתה.

ובתוך העגלה פנימה לא זכר איש את ציון ואת אשר עבר עליה ביום התשיעי לירח אב, כי היו אזני כל קשובות לספורי רבי נחשון השדכן ולמהתלותיו, עד כי שכחו כלם כי „אסור לאדם למלא שחוק פיו בעולם הזה”, ורק שלמה לבדו לא מצא חפץ במהתלות רבי נחשון, אשר לא ינעמו לחיך איש טעם, ובהיותו נלחץ אל ירכתי העגלה, שכב דומם, ונפשו ערגה לראות את השדה ואת היער, אשר שמע רק את שמעם עד היום הזה, ואשר נכזבה תוחלתו גם היום לראותם בעיניו.

— אמי! נסה הנער דבר אל בת-שבע: אמי, פה בסכה גדול החום מאד, בקשי נא את העגלון, ויתן לי לשבת על ידו על מושב הרכב.

— לא תוכל לעשות זאת, בני! אבק הדרך ישחית את מעילך החדש ואת מצנפתך החדשה. חכה מעט עד ביאנו אל המלון. הלא רק דרך שלש שעות לפנינו, גם לא בנקל תסול לך דרך בין הנלחצים בתוך העגלה.

שלמה הבין, כי צדקה בת-שבע מאד בדבריה האחרונים, ויען קצתה נפשו לשבת בטל, ויקוב לו באצבעו חור קטן במחצלת הסכה בין השתי ובין הערב, ויבט בעד האשנב הקטן הזה אל השדה ואל גני העץ, אשר עברה העגלה עליהם, אולם רק אפס קציהם ראה שלמה בעד אשנבו ואת כלם לא יכול לראות, והדבר הזה עוד הוסיף להעיר ולעורר בקרבו את תשוקתו.

— מה תיף הארץ, אשר ברא ה׳! ואנכי לא ידעתי.

בין כה וכה ויהי השמש לבוא, ויען אשר כסו העבים ביום ההוא את פני השמים, על כן קדם הלילה לכסות את הארץ, ומבלי יכלת שלמה לראות בעד אשנבו מאומה, ויסגר את נפשו בידי מחשבותיו כפעם בפעם. הדרך היתה מלאה חתחתים וערמות חול, העגלה התנהלה בכבדות לקול שירי האבל, אשר שר פנחס העגלון ממרום מושבו, וכאשר קצתה נפשו בשיר „אלי ציון ועריה” ויחל לזמר „על נהרות בבל”.

„אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני!” חדר קול אנקת ר׳ פנחס העגלון אל תוך הסכה פנימה ויהס את צחוק המתענגים על התולי רבי נחשון.

— היה בשלום, דוד! היה בשלום, אבי! ברכו שניהם בפעם האחרונה את דוד, אשר עזר להם להכנס אל העגלה.

— ה׳ יצליח את דרככם! שימי עיניך, בת-שבע, על הילד, לבל יקרנו אסון.

— היה נכון ובטוח, אנכי לא אגרע עין ממנו.

העגלה מָשָׁה בכבדות ממקומה.

— עופו, נשָׁרַי, עופו! קרא פנחס העגלון לסוסיו: מהרו לבוא בעוד יום אל החתונה, שם יכבדוני בממתקים, וגם אתכם, נשרי, אפקוד לטוב.

הנשרים עפו כאשר יכלו שאת, אך אחרי רגעים אחדים עצרו במרוצתם.

— מה לך עוד? קראו הנוסעים בקול תלונה פה אחד.

— אין דבר, אין דבר!

אל העגלה נלחץ לבוא רבי נחשון השדכן, אשר מהר גם הוא אל החתונה במלון יערים. רבי נחשון היה איש אוהב מהתלות ובעל לב שמח תמיד, ועל כן שמחו כל הנוסעים לקראתו ולא קראו חמס על העגלון.

— עופו, עופו, נשרי! קרא העגלון שנית.

אך תעופת הנשרים נעצרה עוד לא אחת ולא שתים בטרם תצא העגלה את העיר ובכל פעם ופעם באו אורחים לא קרואים חדשים אל קרבה, ובכל פעם ופעם צעקו הנוסעים הראשונים חמס על העגלון. והעגלון גם הוא לא שם מחסום לפיו, וישב חרפתם אל חיקם. ובין כה וכה וכבר רד היוֹם, בעזוב האורחה את העיר.

אז ידפוק העגלון את סוסיו ויתן קולו בשיר „אלי ציון ועריה!" אשר היה שגור בפיו מיום תשעה באב העבר, והעגלה—התנהלה בעצלתים. אמנם כי הניף רבי פנחס את שוטו על נשריו לרגעים, אך הסכן הסכינו הסוסים לתכן את רוח העגלון ולכוין את מדת צעדיהם, לא לפי תנופת השוט, אשר יניף עליהם, כי אם לפי משקל השיר אשר ישיר, ולפי ערך מנגינתו! אם שירת גיל ישיר העגלון בקול רנה ותרועה, ויחישו הסוסים את צעדיהם, ואם שירת אֵבל ישיר ובקול בוכים—והלכו לאטם...

כפר יְעָרִים, הרחק דרך שש שעות מחלכאים. ויקראו אבות הכלה גם לבת-שבע אחותם ולשלמה בנה לשיש אתם משוש. בראשונה מאַן הנער ללכת את אמו, באמרו, כי צר לו לעזוב את למודיו ימים שנים או שלשה. אולם אבותיו, אשר קוו כי משוש החתונה יגרש למצער את רוח העצבת השורה על בנם, הפצירו בו עד מאד, ויֵעתר להם.

חמשה ימים תמימים היו ידי בת-שבע מלאות עבודה להכין חליפות בגדים חדשים לה ולבנה, וגם לב שלמה פחד ורחב באחרונה לקראת המסע אשר לפניו. הן זאת הפעם הראשונה בימי חייו, אשר יעזוב את עיר מולדתו, לראות ארץ חדשה ואנשים חדשים, אשר לא ידע מתמול שלשום.

ביום הכסא, בשלשה עשר לירח אב, למועד הצהרים עמדה על יד בית דוד בן יוסף החנוני עגלה גדולה מכוסה בסכת מחצלת על פני כלה. העגלה היתה מלאה אנשים, נשים וטף, ככלוב מלא עוף, עד אפס מקום לבת-שבע ולשלמה.

— הנבוא בעוד יום אל מלון יערים? שאלה בת-שבע את פנחס העגלון, בצאתה עם שלמה מביתה, לבושה בגדי חג, וצרור חפציה בידה.

— בעוד יום, בעוד יום, גברתי, ענה העגלון בשפת חלקות.

— אבל הלא הבטחתני, כי תתן לנו מקום בראש, וסכתך כבר מלאה על כל גדותיה? דברה בת-שבע בהביטה אל תוך הסכה פנימה.

— אל תיראי, גבירתי. לבעלת-בית נכבדה כמוך, ולבנך העלוי, אשר מלאה כל הארץ תהלתו, ימצא די מקום בסכתי לשבת ולהשתרע בכל אות נפשכם. הוי, גשו הנה עזי פנים! קרא העגלון אל יתר הנוסעים, אשר כנראה לא נזהר מאד בכבודם: גשו הנה ותנו מקום לבת-שבע היפהפיה ולבנה העלוי, הנועד להיות מורה הוראה בישראל!

ברוב עמל ויגיעת בשר נדחקו בת-שבע ושלמה לבוא אל המקום הצר, אשר פנו להם בפנת הסכה.

אהיה ברבות הימים לרב וגדול בישראל. הוי, אבותי היקרים, לוּ ידעתם את פשע בנכם, אשר אהבתם, ונואשהם מתקותכם זאת! כי האמנם יוכל איש, אשר נכתם עונו פעמים, להתנשא על עם ה׳ להורות לו את הדרך ילך בה? היוכל רב להטיף מוסר לעדתו, על הפרם את מצות ה׳, והוא גם הוא לא נקה מפשע?

ככה התהפך שלמה על ערש משכבו כל הלילה. עד כמה פעמים התפרץ הנער לקום ממשכבו לרוץ אל אביו להעירהו משנתו ולהתודות לפניו את חטאתו, אך רגש בושה כוזבה מנע אותו מעשות את הדבר הזה; ורק כאור הבוקר שבה נפשו מעט למנוחתה, ויחרץ בלבו לשוב אל האלהים בכל נפשו ומאדו, וימין ה׳ הלא פשוטה היא לקבל שבים...

וישכם שלמה בבקר, וירחץ את ידיו כדת ויעמוד להתפלל בהדרת קדש וברוח נכאה. זה כבר לא התרוממה נפשו ברגש אמונים אדיר ונשגב מאד כהיום הזה... „ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך״... אבל אהה ה׳ אלהים! שמע הנער פתאם קול דממה דקה מתפרץ בחזקה ממעמקי לבו: מדוע זה לא יהיו גם היהודים לאכרים? הלא לעובדי האדמה נתנה תורתנו!

ככה התהלך הנער ימים רבים קודר שחוח תחת תגרת יד מחשבותיו, אשר העכירו את תומת לבו ואת תקותיו גם יחד. ואבותיו ראו בעניו, אך לא ידעו שרש דבר נמצא בו.

V.

ולבת-שבע אחות ברַפְסֶדָה, ושמה דבורה, אשר היתה לאשה לרבי אפרים הסוחר בעצים, והוא איש ליטאי, גדול בתורה ובדעת גם יחד ויודע להלוך נגד החיים; ולאפרים ולדבורה לא היו בנים כי אם שתי בנות: חנה הבכירה והצעירה דינה, שתיהן בנות חיל ויפות תאר להלל מאד. ויהי בהגיע לחנה עת דודים להנשא לאיש, ויתחתן אפרים את איש אחד מקרית-רעב הקרובה לחלכאים. ולפנים בישראל. כי יתחתנו אנשים מערים שונות איש ברעהו, ובאו אבות החתן ואבות הכלה עם כל קרוביהם ומיודעיהם לחוג את החתונה אל אחד הכפרים אשר בין שתי הערים בתָוֶך, וגם בפעם הזאת הִתנו המחותנים להִועד במלון איש יהודי, אשר בקצה

— אבל, אבי, הן אם יבוא היום או מחר מלך המשיח ונשוב לארץ אבותינו, הלא נשוב גם אנחנו כלנו להיות לאכרים, למען קיים את המצוות התלויות בארץ, האף אין זאת, אבי, ומדוע זה לא נעשה זאת גם היום לפני בוא המשיח?

— חלילה, בני! לימות המשיח עתידה ארץ ישראל להוציא גלוסקאות וכלי מילת, מבלי אשר נצטרך לעבוד את האדמה בעצב וזיעת אפים!

גם המענה הזה לא הרגיע את רוח הנער, אבל הוא החריש ולא הוסיף לשאול עוד.

* *
*

בלילה ההוא נדדה שנת הנער. כל היום התהלך כצל, כי נקפו לבו מאד, על אשר לא התפלל לפני האלהים כדת, ויקוה כי לעת ערב יכין את נפשו להתפלל בכונה, והאלהים בשמים הלא טוב וסלח הוא. אך כמעט הגיע בקריאת שמע של ערבית אל הפסוק „ונתתי מטר ארצכם בעתו", והסערה, אשר התחוללה בנפשו לעת תפלת הבקר, שבה ותשתער שנית בקרבו. שאלות משאלות שונות, אשר לא ידע עד הנה שחרן, התעוררו בלבו, ושכלו הרך נלאה למצוא להן פתרונים. לשוא התאמץ הנער לגרש אותן מנגד עיניו, הרהוריו הרעים הוליכוהו שבי, והוא לא עצר כח להבליג עליהם.

הנה כי כן לא התפלל שלמה ביום ההוא גם בערב, וחטאתו זאת עוד הוסיפה לדכא את רוחו דכא ופצוע.

מר מאד לנער, אשר חטא בזדון או בשגגה, לשמוע מוסר אביו, בהוכיחו אותו על עונו. אבל עוד מר ממנו לנער, אשר נואל לכסות על עונו, לשמוע את מוסר כליותיו. הן אם יסר ייסרהו אביו, והתודה לפניו את חטאתי, ונסלח לו, ושכח גם הוא את עותתו, אולם אם כליותיו ייסרוהו, מי ירצהו ומי יסלח לו? — את כל זאת ראה ויבן שלמה בפעם הראשונה לימי חייו. בפעם הראשונה הרגיש הנער את מוסר כליותיו אוכל כעש את לבו, ויבחר לשמוע תחתיו אלפי קללות נמרצות מפי אביו.

— אבל, אהה! אבותי הן לא ידעו מאומה; אבותי יקיו כי

— שלמה! קרא דוד בשומו את ידו על כתף בנו: שלמה, העוד לא כלית את תפלתך? הלא כבר יצא העם מבית הכנסת?

שלמה התנער, כאיש אשר יעור משנתו, ויבט בתמהון על כל סביביו. בבית הכנסת לא נותר איש, כי נחפז העם ללכת איש איש לביתו. אז יזכור שלמה, כי עוד לא כלה גם „קריאת שמע" ויפג לבו ויחורו פניו מאד, אך ירא להגיד זאת לאביו, פן יהיה בעיניו כמתעתע, וילך בלי חמדה אחרי דוד, אשר בהחפזו ללכת הביתה לא שם לבו אל מבוכת הנער ואל הורת פניו.

IV.

— הגידה נא לי, אבי! שאל הנער, בשבתם אל השלחן לאכול בצהרים: מדוע לא יהיו גם היהודים לאכרים עובדי האדמה?

— הממ... גמגם דוד בשפתיו, ויאמר: שאלה זרה תשאל, בני, מדוע לא יהיו היהודים לאכרים? הממ... את האמת אגיד, כי מעודי לא שמתי לב לדבר הזה... אדמה, כי לא לכבוד הוא לבני ישראל לעבוד את האדמה כבני עם הארץ.

— היגדל כבוד חוטבי עצים ושואבי מים מכבוד עובדי האדמה? ומדוע זה עבדו אבותינו את האדמה אז! בשבתם על אדמתם?

— אז עבדו את האדמה כדי לקיים את המצות התלויות בארץ: לקט שכחה ופאה, תרומות ומעשרות.

— אבל, אבי, הלא גם בבבל עבדו אבותינו את האדמה, כן נמצא כתוב בספר ירמיהו, וגם בגמרא נמצא כתוב כדבר הזה פעמים רבות, ובבל הלא חוץ לארץ היא, ותרומות ומעשרות אינן נוהגות בה!

— בבל... בבל... הדורות הראשונים, בני, היו שונים מדורנו היום, ולא נוכל לקחת אותם לנו למשל. ענה דוד מבלי מצוא מענה נכון להשיב לבנו כהלכה.

אף כי ראה שלמה, כי הביא את אביו בין המצרים, אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל, בכל זאת לא הרפה ממנו ויוסף לשאול:

לה׳ חסדו, כי נתן את גשמו בעתו לברך את יבול האדמה בשנה הזאת, ואבי?... אבי נאנח בשברון מתנים ולא דבר מאומה... ורק אחרי לכת האכרים לדרכם, הגיד לאמי, כי בגלל עונותינו הרבים ירד היום הגשם מן השמים, כי את הלחם אשר באסמיו קנה במחיר רב מאד, עת יָראו עוד משנת בצורת, ואחרי הגשם הזה ירד שער התבואה מטה, ואבד כספו... הנה כי כן הלא תהפך הקללה אשר בתורתנו לברכה לנו, כי אם לא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה, אז ישמח אבי ואז ישמחו גם יתר החנונים היהודים כלם.

ואיככה איפוא יתפלל אבי שלש ביום: „ברך עלינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה, ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה״? האין זאת תפלת שוא? אבל הלא איש תם וישר הוא אבי וירא אלהים מנעוריו, האמנם תהי תפלתו תועבה? לא, היה לא תהיה כדבר הזה!

או אולי גם תורתנו גם תפלותינו יחד נתנו רק להאכרים ולא ליהודים?...

פלצות אחזה את הנער לקראת המחשבה המוזרה הזאת ויקרא בכל מאמצי כחו: יגער ה׳ בך השטן, ויגער ה׳ בך הבוחר בירושלים... ויבליג על מבוכת לבו ויוסף להתפלל.

אולם השפק, אשר התגנב אל לבו, לא נתן לו מנוח, ויוסף וישאל: אבל מדוע זה לא יהיו היהודים לאכרים? הלא אז לא תהיה תפלתם אך דבר שפתים כי אם רחמים ותחנונים!

„היהודים עם לא עז הם״, תאמר אמי תמיד „התורה מַתִּשת את כחם״, אבל הלא גם אבי יודע תורה הוא, ובכל זאת ישא יום יום על שכמו שקי בר וקמח מחנותו אל בית הרחים ומבית הרחים אל חנותו. הנקל לשאת משא כבד כזה מחרוש וקצור?

אז יזכור שלמה את כל פרשת דברי התלמוד, אשר למד בימים האחרונים. נפלא הדבר הזה! מדוע לא שמתי עד הנה לזה לב? עניני שדות וכרמים, עניני חריש וקציר הלא יזכרו ויפקדו כמעט בכל פרקי הגמרא ודפיה; על הענינים האלה יסבו רבי הלכותיה ושטותיה... מה זאת? ישאל שלמה בלבו ויתמה תמוה: היהודים ילמדו את הגמרא, והאכרים יחיו על פיה! אל אלהי ישראל! מאין לכל ההפוכות האלה תוצאות?

מחשבה נוראה ואיומה הציקה את לב שלמה, מחשבה נוראה מאד, ויסתירה עמוק בקרבו, מדעתו כי אם יקרע את סגיר לבו לפני אבותיו, והכה אותם מכה, אשר לא תוכל הרפא.

כשלשת ירחים לא התפלל הנער לפני האלהים! האמור יאמר זאת לאבותיו? הלא ידכאם לארץ!

יום יום הכין הנער את לבו לשפוך את שיחו לפני ה׳, כאשר הסכין לעשות, מאז ידע קרוא אבי ואמי; אך הוא לא עצר כח להתפלל, רק שפתיו היו נעות ולבו בל עמו.

ולא מזדון ולא מרשע כסל היה הדבר הזה, חלילה! שלמה היה נער ירא אלהים מילדותו, ואבותיו למדוהו לברך את ה׳ על כל הטוב ועל כל החסד, אשר יגמלנו על כל צעד וצעד, אך מחשבה זרה תקפתהו, והיא הוליכתהו שולל, ותסגירהו בידי השטן...

* *
*

באחד מימי האביב, ביום השבת, ושלמה הכין את לבבו להתפלל בכונה, ולהשמיע לאזניו את כל אשר יוציא משפתיו. ויהי בקראו „שמע", וישם את לבו אל דברי הכתוב: „והיה אם שמוע תשמעון אל מצותי... ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש, ואספת דגנך ותירושך ויצהרך, ונתתי עשב בשדך לבהמתך"... ופתאם עלתה מחשבה זרה על לבו: מה זאת? שאל הנער בתמהון: אם נשמע אל מצות ה׳ לעבדו בכל לבבנו — אז נאסוף דגן ותירוש... אז נהיה לאכרים... לאכרים? אבל היכול יוכלו יהודים להיות לאכרים? ומה הגמול אשר יגמול ה׳ איתנו, עקב אשר נשמור את מצותיו? כי נהיה אכרים נבזים, עוטי שמיכה עבה על בשרנו, ונועלי נעלי גמי ברגלינו! האמנם זו תורה וזה שכרה?...

„השמרו לכם פן יפתה לבבכם... וחרה אף ה׳ בכם, ועצר את השמים ולא יהיה מטר, והאדמה לא תתן את יבולה"... פליאה דעת ממני, הוסיף הנער לדבר אל לבו: אתמול בשובי מן החדר, והנה מטר סוחף נתך ארצה, ואחיש מפלט לי אל חנות אבי. ושם נקרו בעת ההיא שני אכרים, אשר באו מן הכפר לקנות מאבי את צרכי ביתם, וישמחו האכרים לקראת המטר מאד, ויודו

— מה לך, בני מחמד נפשי, דברה אליו אמו יום יום: מה לך, בני, שככה נפלו פניך?

— אין דבר. אמי, אין דבר!

— אולי תחוש בראשך, או אולי לבך דוי?

— שלום לי, אמי אהובת נפשי, וכל מחלה לא אחוש בקרבי.

— אבל מה זה יעכור את רוחך? אין זאת כי אם רעיון-עצב התגנב אל לבך, ואתה תסתירהו ממנו, ממנו אבותיך, אשר אהבת-נפשך נאהבך.

— אין דבר, אמי, אין דבר, ענה שלמה ויפול על צוארי אמו וישקֶהָ מנשיקות פיו, ויבך המרורים.

— הלא תבכה, בני! איי מה היה לך? אנא הגידה! או אולי יתאַו לבך דבר מה? שאל, בני, ואתנה לך. הלא ידעת כי אין דבר, אשר יכבד ממני לעשותו למענך, את השמש אוריד משמים ארצה למענך, בני עטרת ראשי ותפארתי.

וישק הנער לאמו, ויוסף לבכות עוד ויאמר:

— אם נא מצאתי חן בעיניך, אמי, דברי אל אבי ויתנני ללכת אל מלמדי אל החדר. הלא ידעת, כי שמחה לי להגות בתורת ה׳, וכי היא שעשועי כל הימים, ואם אוסיף לשבת בטל בבית, ונקטה נפשי בחיי.

למן היום ההוא לא מנעוהו עוד אבותיו מלכת אל בית ספרו, ותחי רוח הנער מעט.

III.

הנה כי כן לא נודע לאבות שלמה שרש דבר העצב, אשר קנן בלב הנער. „אין דבר, אין דבר" אחת דבר להם על כל שאלותיהם; והנער התמים הזה, אשר תרמית לא ידעה נפשו, ואשר דבר שקר לא עבר מעודו על דל שפתיו; הנער הזה, אשר לא עשה גדולה או קטנה מבלי שאל את פי אבותיו—בפעם הזאת לא הרהיב בנפשו עוז לגלות להם את כל לבו.

מחשבות גדולות; ופתאם עמד מלכת, ועיניו קמו בחוריהן, כאיש אשר אין ברוחו נכונה. אהה, בני מחמדי, מי יתן נפשי תחת נפשך!... לא, אישי, לא לרופאים לגהות ממנו מזור. לו תשמעני, דוד, כי עתה איעצך לקרוא לקדר אשר בקרית-רעב, כי גדול שמו בכל הארץ כאיש עושה נפלאות.

וישמע דוד לקול אשתו, ויביאו את הקדר מקרית-רעב. ויבוא האיש, ויסמוך את שתי ידיו על ראש שלמה, וילחוש בשפתיו ויקרוץ בעיניו, וירק שלש פעמים, וגם נזיד עשבים נתן לשתות לנער—אך כל רפאות תעלה לא הביא לו.

בעת ההיא ובעל-שם עושה נפלאות, בלכתו למסעיו, בא עירה חלכאים, ותהום כל העיר לקראתו. ויקהלו עליו האנשים על הנשים לתנות לפניו איש איש את נגעי לבבו ומחסוריו, וגם מנחה הביאו לו איש איש כפי מסת ידו, בעבור אשר יברכם איש האלהים, והסיר מהם כל נגע וכל מחלה. ויבואי גם אבות שלמה בתוך הבאים והנער אתם. ויברך אותו בעל-השם, וילחוש עליו גם הוא, וישם קמיע על צוארו, לשמור עליו מהרוח הרעה אשר תבעתהו, אך גם מאת בעל-השם יצאו אבות שלמה וידיהם על ראשם, כי לא שב הנער לאיתנו.

בצר להם ויקראו לרופא העיר לשום את עיניו על הילד. ויבוא האיש וישכיבהו על המטה, וימשש את כל אבריו, ויתופף בפטישו על החזה ועל הבטן, ויקשיב וישמע בשפופרת, ואחרי רחצו את ידיו במים, דבר אל כל הנאספים עליו לאמר: הנה נא חקרתי ודרשתי היטב, והנה אין כל חלי וכל מדוה בגו הנער. אין זאת כי אם נלאה מוחו שאת את נטל למודיו, כי העמס תעמיסו עליו יותר מאשר יוכל שאת, ועל כן ישב נא הנער כירח ימים בביתו וינפש מעמלו, ואת מתכנת שקוי המרפא, אשר כתבתי, תקחו מבית המרקחת, ונתתם לו שלש פעמים ביום וירפא ממחלתו.

ויעשו דוד ובת-שבע ככל אשר צוה עליהם הרופא, אך עצת הרופא עוד הרעה לנער, והצל לא הצילתהו.

כי לא הסכין הנער שלמה מעודו להשתעשע בשעשועי ילדים, ותורת ה' לבדה היתה תמיד כל משוש לבו ונחמתו, וכאשר מנעוהו אבותיו מלכת אל החדר, וישב משמים בירכתי הבית מן הבקר עד הערב צולל בנבכי מחשבותיו, אשר דכאו לארץ חיתו.

ועוד ועיד. הוא זכר תמיד, כי הרחק הרחק מעיר חלבאים יש ארץ אחת אשר בשם „ארץ ישראל" תכונה, ששם מלכו לפני ימים רבים דוד מלך ישראל ושלמה בנו החכם מכל אדם, אשר הבין לשמוע שיחת עופות ושיחת דקלים, ואשר גם האשמדאי מלך השדים היה לו למס עובד. אל הארץ ההיא—ידע שלמה—ינהו גם היום אנשים צדיקים — להקבר ברגבי אדמהה, למען לא תאכלם התולעת בקבר, ואל הארץ ההיא נשוב כלנו, כאשר יבוא מלך המשיח... אך שלמה היה עוד נער צעיר לימים ולא ירא מפני התולעת בקבר, ועקבות המשיח גם הן עוד לא נודעו, ועל כן לא שת את לבו אל כל הדברים האלה ויהגה בתורת ה' כל הימים, לשמחת לב דוד בן יוסף החנוני ובת-שבע אשתו, אשר לא ברכם ה' בהון ועשר, ועל כן לא חשכו מכל עמל נפשם, למען תשיג ידם להכין לבנם ליחידם את כל צרכיו דבר יום ביומו.

אך לא לנצח שמחת אנוש עלי ארץ, וגם שמחת דוד ובת שבע לא האריכה ימים.

II.

ויהי היום וישב הנער מבית הכנסת סר וזעף אל ביתו, ותרא אמו ותגד לאישה לאמר: רואה אני את פני הנער והנה איננו כהמיל שלשום. ויען דוד ויאמר: אך חלי הוא וישאנו, ולא שת את לבו לדבר הזה. ויעברו עוד ימים אחדים, ותרא בת שבע לתוגת לבבה, כי שנו פני הילד מאד: חכליל לחייו חלף עבר ואיננו, וחורת מות ירשה את מקומו, ועיניו הגדולות והשחורות, אשר הפיקו תמיד גיל ושמחת נעורים, מפיקות עתה רוח כהה ועצבת; גם כל אכל תתעב נפשו, והנהו הולך קידר כל היום.

ותאמר בת-שבע אל דוד: חמסי עליך, אישי! האינך רואה כי הילד תמס יהלך, ואתה מחשה!

ויתבונן האיש בפני שלמה, ויחרד חרדה גדולה, ויאמר אל אשתו:

— צדקת, בת-שבע, צדקת מאד! מהרי איפוא וקראי לרופא ונשאלה את פיו, מה לעשות לנער.

— לרופא? מה יושיענו זה? ענתה בת-שבע ותמרר בבכי;— האינך רואה כי רוח רעה תְבַעת את הילד? אתמול התבוננתי אליו ברחוב, בשובו מן החדר, והנה הוא הולך שחוח. כמו יחשוב

יסבו עליהם. לא כן המה דברי הנביאים. ידוע ידע שלמה כי הנביאים אנשי אלהים המה, קדושי עליון כלם; אפס כי בנשאם חזון על גוי ואדם יחד, ידברו לפעמים במליצות ובמשלים, אשר דבר אין להם עם ארחות חיי היהודים בעיר מולדתי חלכאים. ואמנם מה לנער עברי בחלכאים ולמליצת ישעיהו:

אֶשְׁקֳטָה וְאַבִּיטָה בִמְכוֹנִי,
כְּחֹם צַח עֲלֵי־אוֹר,
כְּעָב טַל בְּחֹם קָצִיר;
כִּי לִפְנֵי קָצִיר כְּתָם־פֶּרַח,
וּבֹסֶר גֹּמֵל יִהְיֶה נִצָּה,
וְכָרַת הַזַּלְזַלִּים בַּמַּזְמֵרוֹת
וְאֶת־הַנְּטִישׁוֹת הֵסִיר הֵתַז.

שלמה התפלא תמיד בקראו את הדברים האלה מעל הספר. הנער הזה, אשר הקדיש את נפשו כליל לתורת ה׳, לא ראה מעודו לא חריש ולא קציר, לא פרח ולא נצה, לא זלזלים ולא נטישות. על יד הבתים הקטנים והשפלים בחלכאים לא יֵרָאה ולא יִמָּצא כל עץ וכל פרח, וזולתי האזוב הירוק, אשר יגדל על גגי הבתים שבלו מיושן, לא נמצא כל ירק עשב בתוך העיר; כי יושבי חלכאים, אשר רק דאגה אחת תמלא את כל חדרי לבם — דאגת הפרנסה, לא ישעו בדברי הבל כאלה. אמנם כי בסביבות העיר, באשר יגורו הנוצרים בני עם הארץ, נמצאו גם גני עץ עושה פרי, גם גני פרחים נחמדים למראה; אך שלמה לא ראה אותם מעודו. הוא ידע כי לגדולות נוצר, וכי נועד הוא להיות רב וגדול בישראל, ועל כן לא השתובב עם רעיו בני גילו ולא ארח לחברה אתם בלכתם לשוח אל קצות העיר. הוא ידע רק שני דרכים: את הדרך אל חדר מלמדו ואת הדרך אל בית הכנסת, ואשר משני הדרכים האלה והלאה נחשב בעיניו לאפסי א״ץ.

ידוע ידע הנער, כי הארץ, אשר ברא ה׳, גדולה היא במאד מאד, כי עמים רבים יושבים עליה: עמון ומואב, מדין ועמלק ועוד לאומים רבים ושונים עד שבעים במספר. ידוע ידע הנער, כי מדינות רבות ישנן על פני האדמה: הודו וכוש, פרס ומדי

שִׁירַת הַזָּמִיר.

I.

בן שלש עש־ה שנה היה הנער שלמה, יחיד לאבותיו דוד בן יוסף החנוָני ובת שבע אשתו, יושבי עיר חלכאים אשר ברוסיה הקטנה. וה' נתן את חן הנער בעיני כל רואיו, וכל באי שער עירו קנאו בדוד ובת שבע, כי ברכם ה' בבן נחמד כזה. שלמה היה טוב רואי ויפה עינים, ותלתלי פאֹתיו מתחת לצדעיו עוד היסיפו לוית חן אל חכליל לחייו ואל לבנת מצחו הרחב והתלול. אולם לא ביפי תארו לבד התגאו אבותיו, כי אם חנן ה' את הנער גם בלב מבין ומקשיב שכם אחד על כל בני גילו. עוד במלאת לנער עשתי עשרה שנה ידע להגיד בעל פה שלש מאות דפים גמרא; ולמן העת ההיא חדלה בת-שבע גם לספור אותם, כי מה לה ולמספרם? הלא ידעה האשה, כי בנה מחמד נפשה לגדולות נוצר וכי יהיה לרב וגדול בישראל; כן יגיד יום יום רבי גרשון בן חפני מלמדו, וכן נבא עליו גם דודה הרב הזקן, בטרם שם פעמיו ארצה ישראל—ומה לה עוד?

וגם את כתבי הקדש למד הנער בחדרו פעמים בשבוע. אפס כי לא משכו כתבי הקדש את לבו אליהם בחזקה, כאשר משכה הגמרא את לבו אליה. מנהגי בית הכנסת, דברי הצומות והמועדים, עניני נזיקין ומקח וממכר—כל אלה הם דברים הקרובים אל לבו מאד, יום יום יראה אותם בעינים וישמע אותם באזנים; הדברים האלה הם הציורים, אשר חיי היהודים בערים הקטנות

כל עוד כסף לך, סעיד, הֱרֶב קנה ספרים מועילים לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, שחד מכספך לסופרים עניים, אשר יבצר מהם להוציא את ספריהם לאור, ואל ישיאוך אנשים לאמר, כי רק הספרים העתיקים יהיו לרצון לה', והספרים החדשים פגול המה לא ירצו. לא, סעיד, דור דור ודורשיו דור דור וסופריו, ולא לך לשפוט על דברים כאלה, כי המשפט לאלהים הוא. רק אלה, אשר יעשו ספרים למען בצוע בצע ולעשות חונף, רק הם לא יכונו, ונשמתם היתרה תמות עם גויתם יחד. אך אלה אשר האמת אור לנתיבתם, אלה אשר יבקשו את האמת בכל לבבם ובכל נפשם, גם אם ישגו ויתעו מן הדרך, אל אלהי הרוחות לכל בשר לא יקצוף עליהם, כי יקרה האמת בעיני ה', ויקרים בעיניו גם מבקשי האמת.

וזאת שנית: מקנאתך בחכמים וסופרים הנה היה עם לבבך לעשות את כל אשר לאל ידך למען הרס את בית הספר, אשר כונן בבגדד עיר העתיקה. לא טוב הדבר הזה, אשר אמרת לעשות. שחד מכספך להקים את בית הספר על מכונו, למען אשר יהיה למקור תורה ודעת, ובאו נערים צמאים לדבר ה' ורוו בו צמאונם, והיה אם ברבות הימים יצאו מן הבית הזה סופרי ספרים מחוכמים מרבי נשמות בארץ, „אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח".

אבול-סעיד הקשיב לדברים האלה בהביטו ארצה, כי לא הרהיב בנפשו עוז להרים ראש. וככלות הענק לדבר, נשא סעיד את עיניו וירא, והנה השחר נשקף מחלונות האולם. תמונת הענק חמקה עברה ותתיצב על מקומה ביציע הארון. עוד מעט והנה היו התמונות כלן כמו לוטות בערפל, השחר הלך הלוך ואור, צללי הערפל על יציעות הארון נמוגו וימסו; עוד רגע אחד — ואינם.

דומם ונכא-רוח שב אבול-סעיד אל משכבו, ויישן שנת נדודים. למן היום ההוא נהפך אבול-סעיד לאיש אחר.

תלוים", רק לעתים רחוקות מאד נפל לנשמות האלה חבל בנעימים להריק את ברכתן ללבב אוהב דעת. ימים על שנה קוו לאור ואין. אפס כי כל עוד נמצאו פה עלי אדמות, לא חדלו מקוות, כי יקום להן גואל מקרב היהודים להסיר את הצעיף מעל פניהן... עתה הנה זה באת לקנות את הנשמות האלה בכסף, גם הרבית במחירן, ותגזל את אחרית תקותן לראות באור החיים... הוי, סעיד סעיד, שמעה נא והקשיבה לקול בכין, כל עוד אזנים לך לשמוע!

ומקצה האולם ועד קצהו עברה שנית אנחה גדולה ומרה מאד, וקול יללת בכי, כקול יליל הרוח בליל סופה וסער, נשמע מסביב.

– האמנם גדול עוני מנשוא, האמנם לא יכופר לנצח? קרא סעיד מרה, ובשמעו את הד קולו עונה ברעש מספון האולם וקירותיו „לא יכופר לנצח!" התנפל מלא קומתו ארצה ויבך ויתחנן: אנא, חמולנה עלי אהן, הנשמות הטהורות, שומנה עלי כופר! הן עוד לא מַתִּי, הן עוד לא ננעלו לפני שערי תשובה! אנא הגדנה, במה אוכל לכפר את עותתי?

X.

והענק לבוש הבדים שלח את ידו הגדולה וירם את אבול-סעיד מן הארץ ויעמידהו על רגליו, ויאמר:

— מְעֻוָּת עשית, לא תוכל עוד לתקון. כי את אשר תבלע האדמה אותו לא תקיא לעולם. אולם שמע נא סעיד את המשפט, אשר הרצנו עליך לפני בואך הנה: בלילה בלילה בשעה השתים עשרה ביא תבוא הנה לשמוע אל יללת הנשמות האלה ואל אנקתן. כן תעשה כל ימי חייך, כן תעשה גם נשמתך אחרי מותך ימים ושנים, עד אשר יערה רוח ממרום על ארץ פרס ומדי, והגבול אשר בקצה רחוב היהודים יהרס, ובני עמך יוכלו לבוא אל המערה לקרוא בספרים, אשר טמנת שם. אך יען נכנע לבבך, סעיד, ותנחם על הרעה, אשר עשית, הנה איעצך אני את אשר תעשה, למען אשר תפדה מהעונש הנורא הזה, אשר שתו עליך: שתים אנכי נוטל עליך ואתה סעיד הטה אזן לדברי, אם אך תיקר מנוחת נפשך בעיניך:

לב סעיד מת בקרבו, כי גדול הפחד מאד, ולא ענה מאומה, רק הניע ראשו לאמר: לא, ארוני!

— חיים יוסף דוד אזולאי אנכי! הלא תכירני?

— אזולאי, אזולאי... לחש סעיד באנקת דום, והד האולם ענה לעומת לחש שפתיו כקול הרעם אשר בגלגל.

— אני הוא, אשר ספרי „שם הגדולים” היה לך לעינים באספך את כל הספרים האלה, אשר את צלליהם אתה רואה בזה מסביב. ועל כן שמו כלם את עיניהם בי לדבר משפטים אתך, על הרעה הגדולה אשר הסבות לנו.

— מה עשיתי לכם רע?

— המעט לנו, כי ככל בני תמותה עלי חלד סבלנו חבוט הקבר, בקבור אנשים טובים את גויותינו, והנה קברת קבור גם את נשמותינו!

— את נשמותיכם?

— הלא תדע, אם לא ידעת, כי נשמה אחת לאיש ואיש יולד בארץ, ושתי נשמות לאיש סופר ספרים מחוכם, והנשמות העודפות האלה, הגנוזות בספרים, אשר עשינו בחיינו, קברת היום שם במערה... מי יודע כמה שנים תעבורנה עתה עליהן לניח שם חבושות בטמון, מבלי לשמח לבב אנוש, מבלי להאיר את מחשבי רוחו, מבלי לשפוך על כל בשר את הטוב ואת האושר, אשר בחיק החכמה והדעת. הוי סעיד, סעיד! לו ידעת ספר, לו ידעת את העונג ואת גיל הנפש, אשר תריק הנשמה היתירה, המרחפת מעל לשורות הספר, אל לבב האיש הקורא בו, כי עתה גם ידעת, מה עכרתנו היום הזה!

סעיד לא ענה דבר, ורק אגלי זיעה קרה כקרח כסו את מצחו ויזלו משם על לחייו יחד עם דמעות עיניו הרותחות כקדוח אש המסים.

IX.

ונשמת אזולאי הוסיפה ותאמר:

— הנך רואה, סעיד, שם על היציע מלמעלה את התמונות הגדולות, אשר פניהן מכוסות בצעיף. אתה הלא ידעת מי הנה! אלו הן הנשמות של כתבי היד, אשר לא ראו עדנה את אור הדפוס. „הכל תלוי במזל” יאמר משל הקדמוני: „וגם הספרים במזל הם

צעדים שתים, ורות קר נשב בעד אחד החלונות, אשר שכחו לסגור ביום, ויגע בשלהבת הנר ויכבהו.

אור ירח כהה הגיה בעד החלונות הגבוהים את חשכת הליל בהאולם רחב הידים. אבל, הוי שואה ומשואה! כמעט נשא סעיד את עיניו והנה האולם ילך הלוך והתרחב עד למרחבי אין קץ, וגם הספין מלמעלה ילך הלוך והתנשא עד עבי שחקים. ומסביב לקורות האולם יתנשאו כמקדם ארוני עץ גבוהים ונשאים, ועל יציעות הארון, שם באשר עמדו הספרים במערכה, נצבות עתה תמונות אנשים בקומת איש, כלן עטופות תכריכי מתים לבנים כשלג, ורק אזור עור על מתניהן, ועל האזור כתובים בתוי אש-זהב שמות הספרים, אשר עמדו לפנים על מקום כל תמונה ותמונה. והתמונות עומדות בלי נוע, פניהן מגולות ומביטות נוכחן; יש אשר תתנוססנה בהוד עלומים, ויש אשר הדרת שיבה חופפת עליהן, אך כאלה כן אלה חותם המזמה הנשגבה להן על המצח...

אפס כי את חזות פניהן הן לא יכול אבול-סעיד לראות לאור הירח הכהה. הוא לא יכול לראות גם את ההוגה הנוראה, אשר היתה שפוכה על כל יצורי פניהן. בדממת הליל שמע אבול-סעיד רק אנחה חרישית ויללת-בכי עצורה מרחפות ברוח למקצה האולם ועד קצהו...

VIII.

ואבול סעיד?... לו ראה אותו איש בעת ההיא, כי עתה לא הפליא בינו ובין צללי הרפאים העומדים שם בארון על היציעות. כמוהם כסתה חורת מות את פניו, כמוהם עמד בלי כל תנועת חיים, וכמוהם היה עטוף אדרת-ליל לבנה, רק אזור עור, אהה, לא היה במתניו...

ופתאום והנה תמונה אחת רעדה בארון על אחת היציעות ותצנח לאט, לאט ארצה ותלך הלוך וטפוף, הלוך וקרב אל המקום אשר עמד שם סעיד. וכאשר תקרב התמונה אליו כן תגדל וכן תתנשא, עד אשר היתה לתמונת ענק נורא מאד.

— הלא תדעני, סעיד? שאל הענק בקול דממה דקה, אך הד האולם והספין שנה אחרי דבריו בקול רעש נורא מאד כקול הרעם בגלגל: הלא תדעני, סעיד?

מושבם. הלא יד ושם לי בבתי הפחות והאחשדרפנים, ועל כן אקוה, כי יגדילו את הסדם אתי, ולא יכלאו ממני את מבחר קבריהם לקבור את ספרי מלפני.

כאשר דבר אבול-סעיד כן עשה. אחרי שלשת ימים שמו את כל הספרים בארון גדול מאד להובילם אל בית מועדם. שלש מאות אחשתרנים בני רמכים נשאו את הארון ההוא בכבוד והדר אל בית עולמו אל המערה, אשר חצבו לו הרחק מרחוב היהודים. ובבוא המסע עד קצה גבול רחוב היהודים, וירימו כלם את קולם ויבכו ויספדו לו: הוי ארון והוי הודו, וישובו לביתם, כי לא יוכלון היהודים לדרוך על אדמת פרס ומדי מחוץ לגבול מושבם. ואבול-סעיד ואנשיו הלכו עם הארון לשלחו, עד בואם אל המקום הנועד לו. שם הורידו את הארון ברוב פאר והדר אל המערה, ויעמידו עליה מצבת אבן שיש גדולה מעשה ידי חרשים, ועל האבן היו חרותים הדברים האלה:

„פה נטמן רוח ישראל".

VII.

סר וזעף שב סעיד הביתה. מדוע היה עצוב רוח—זאת לא יכול איש להגיד, וזאת לא ידע גם סעיד בנפשו. ערוג ערגה נפשו לראות את אולמו הגדול, אשר נשאר עתה ריק ושמם, אך לבו לא נתנו לפתוח את דלת האולם, מדוע? גם מזאת לא ידע סעיד לתת דין וחשבון לנפשו.

בערב הזה לא השתעשע עם בני ביתו כדרכו תמיד, וכמעט קרב הלילה, וימהר ללכת אל חדר משכבו, אך שנתו נדדה ממנו. אחרי התגוללו כשעה תמימה על מטתו, קם האיש וישב אל השולחן לחשוב את חשבונותיו ולסדר את עסקיו, אשר החלו ללכת בימים האחרונים ארחות עקלקלות, אך גם שם לא הונח לו; מחשבות יגון לא ידע שחרן מלאו את לבבו ולא נתנו לו גם לסדר את חשבונותיו גם לנום שנתו.

בין כה וכה והפעמון על ראש מגדל טעהעראן השמיע את השעה השתים עשרה. ופתאום התעורר בלבו חשק נמרץ לבוא אל אולם הספרים הגדול, ומבלי לחשוב מחשבות לקח את הנר אשר על השלחן בידו, ויפתח את הדלת... אך כמעט צעד

בתיהם מלאים זהב וכל סגולות מלכים, התאמין איפוא, כי תכחד החכמה מישראל?

— אבל, אדוני...

— תכלית שנאה שנאתי כל „אבל"; התכחד החכמה מישראל?

אבול-סעיד אלסלאמי היה נורא על כל סביביו, ומשרתיו עושי רצונו לא העיזו פנים לשנות אחרי דבריו.

— כלה תכחד, אדוני, כלה תכחד, אם אך מבית הספר, אשר יאמרו ליסד בבגדד, לא יקומו סופרים חדשים לעשות ספרים חדשים.

— לדבר הזה נדאג אחרי כן!

— ובכל זאת, אדוני, הוסיף עבדול בשפת חנף: כאשר אבינה למהשבתך, הנה תחפוץ לעשות דבר, אשר לא נראה ולא נשמע כמוהו למיום ברוא אלהים שמים וארץ, למען עשות לך שם עולם לא יכרת?

— איש חכם אתה, עבדול, ותבין לרעי!

— אם כן, סלח לי, אדוני, אם אימר לך, כי לא תהיה תפארתך על הדרך הזאת. הדבר הזה לא חדש הוא, כי אם כבר היה לעולמים.

— האמנם? ומתי היתה כזאת?

— לפני אלף ומאת שנה. כאשר לכד עֲמרו שר צבא המחמדים את העיר הגדולה אלכסנדריא של מצרים, מצא שם בית אוצר ספרים גדול מאד, אשר כמוהו לא היה עוד ואחריו לא יהיה. וישאל עמרו את פי הכליף עמַר, מה לעשות בספרים ההם? ויענהו הכליף לאמר: אם כתוב בספרים ההם, מה שכתוב באַלקראַן—כי עתה לא יועילו למאומה, ואם נמצא בהם מה שאין באַלקראַן, כי עתה הלא גם יזיקו, הנה אם כה ואם כה שרוף ישרפו באש. לו אדוני שומע לי, כי עתה יעצתי לקבור את אוצר ספריך בארץ, ואז גם את ספריך, אשר קנית במיטב כספך, לא תשחית, וגם את החכמה השנואה לך לא יפיצו...

— איש חכם אתה עבדול וטוב יעצת. אולם למען אשר לא יבואו בני עמי ברבות הימים במחתרת אל מערת קברם ולקחת משם אחד הספרים לקרוא בו — אל יבואו ספרי אל קבר ישראל ברחוב היהודים, כי אם אקנה לי אחוזת קבר מחוץ לתחום

אהה! לא כן יָעַץ סעיד בלבו!

אחרי שלשת שנות עמל ועבודה רבה נאספו אל ארמון סעיד, אשר ברחוב היהודים בטעהעראן הבירה, כל ספרי העברים, אשר על פני האדמה. וימלא את ידי רבים ממשרתיו להביא סדרים באוצר כל חמדה זה. ויוציאו את כל המטות והכסאות, אשר באולמי הארמון הגבוהים ורחבי הידים, ויעמידו אל קירות האולמים ארוני עץ יפים וגבוהים מאד מן המסד עד הטפחות, ועל היציעות מסביב העמידו את הספרים כצבאות חיל במערכה, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, כלם מכורכים בתכריכי עור מעשה ידי אמן, ושמות הספרים על גביהם מפותחים באותיות זהב מרהיבי עין, אשר שתו הוד והדר על סגולות הרוח האלה.

שלשה ימים היה ארמון סעיד פתוח לרוחה לפני יושבי העיר, אשר נהרו המונים המונים לראות בתפארת האוצר הזה. רגש קודש, רגש יראת הכבוד מלא את לבב כל יהודי, אשר בא אל ההיכל פנימה להתענג על הדר סגולותיו; הן כל אשר הורה והוגה רוח עם ישראל, מאז היה לגוי, נאסף יחד אל האוצר הזה. הוי מי יגלה עפר מעיניך, חיים יוסף דוד אזולאי! מה פחד ומה רחב לבבך, לו יכולת לראות את כל החמודות האלה. הן ספרים רבים, אשר לא חלמת, ואשר גם שמותיהם לא עלו על לבבך, נקבצו בבית הזה. מפתח הזהב פתח מטמני חושך וגנזי נסתרות, אשר לא נפתחו לפני תשוקתך העזה לדעת!

VI.

— התאמין, עבדול-ספרן, כי כבר אספנו את כל ספרי היהודים?

— כמעט את כלם, אדוני.

— ואם נשרוף את אוצר הספרים, מלבד החומשים וסדורי התפלה? התאמין, כי תכחד החכמה מישראל?

— אם נשרפם? אבל מדוע זה נשרוף אותם? שאל עבדול-ספרן בתמהון.

— למען אשר לא יוסיפו עוד חכמים וסופרים לקום בישראל, אלה העניים והאביונים, אשר ינחלו מאת העם כבוד, כמו היו

— הנמצא הספר הזה בטעהעראן לקנותו?

— כאשר ידעת, אדוני, בית מסחר לספרי עברים אין בעיר הזאת, אך לשמחתי נמצא הספר הזה בביתי ואוכל לשרתך בו, אדוני.

— טוב הדבר! מהרה והביאה לי את הספר הזה, ואשימה עיני עליו.

— אזולאי, אזולאי... אך איש נפלא היה האיש אזולאי הזה... לחש אבול-סעיד בין שניו בהפכו את עלי הספר „שם הגדולים" אשר הביא לו עבדול ספרן; הגידה לי, עבדול, היכול נוכל לקנות לנו את כל הספרים הכתובים בזה?

— הכסף יענה את הכל, ענה עבדול: אבל כסף רב מאד ידרש לדבר הזה.

— כסף לא נחשב בעיני למאומה, ענה אבול-סעיד, רק אזר נא כגבר חלציך להוציא את מחשבתי לפעולת אדם, כי בנפשי הוא.

V.

ממחרת היום ההוא נשלחו ספרים אל כל האנשים, אשר היו בקשרי המסחר עם אבול-סעיד אלסלאמי, כי יקנו לו איש איש את כל ספרי העברים הנמצאים בעירו, מבלי אשר תחוס עינם על כסף אם מעט ואם רב, ומלאכים שלח סעיד אל כל הארצות והמדינות, באשר היהודים נפוצים שם; אל ארץ ערב ותוגרמה, יון ואיטליא ועד קצות ארצות המערב ביאך צרפת ובריטניה, ובכל אשר יבואו המלאכים ההם מרבים העם להביא להם ספרים נדפסים רבים, ישנים גם חדשים, וגם כתבי יד יקרי המחיר. והמלאכים על כסף לא יחוסו ועל זהב לא יחמולו, וישלמו לאיש ואיש כיד ארוניהם הטובה עליהם.

וכל אשר שמעו את שמע אבול סעיד, כאשר ראו כן תמהו, וישאלו איש את רעהו לאמר: כה זה היה לאבול סעיד, שבכה חשקה נפשו בספרים? הן לא ידע האיש ספר. אין זאת, כי אם חפץ האיש ליסד אוצר ספרים בביתו, אשר יהיה פתוח לרוחה לפני חכמים וסופרים החוקרים אל כל תכלית. אך דבר גדול יעשה האיש בעמו, דבר גדול מאד! וגם נשמה יתירה ירכש לו...

ההוא, אז הנתן לו נשמה שניה מאת האלהים, והנשמה ההיא תשכון בבית הספר, ותרחף מעל לראשי הנערים הלומדים שמה; ויש אשר תבוא בלבם להחיות את נפשותיהם ולהרימן מעלה מעלה... ככה יהיה גם לאיש, אשר יקדיש את כספו להקים בית חולים לאנשים עניים, אשר בחלותם לא תשיג ידם לכלכל את נפשם, לשאול ברופאים ולקנות להם שקויי מרפא.

אולם, אהה! מחשבות כאלה לא באו אל לבב אבול-סעיד, ואיש לא נמצא אתו ליעץ לו כזאת, ובקנאתו בחכמים וסופרים וישא את לבבו להכחיד את החכמה ואת הספרות מקרב היהודים, ועל כן... את החכמה לא הכחיד מן הארץ, אך על נפשו הביא שואה, אשר לא ידע להחלץ ממנה כל ימי צבאו.

IV.

ויהי היום ויבוא אבול סעיד הביתה בערב, אחרי כלותו את מלאכתו, ויקרא לאיש אשר על ביתו, ויביא האיש ויעמוד לפניו לשמוע את מצות ארוניו כפעם בפעם. ושם האיש ההיא עבדול-ספרן, והאיש יודע לשון וספר, ויהי לו לכסות עינים לכתוב את מכתביו, ולדבר בשם אדוניו אל כל אשר יצוהו.

— הגידה לי, עבדול, אם ידעת: הרבים הם הספרים אשר נכתבו ואשר נדפסו מאת היהודים על פני האדמה?

— רבים מאד, אדוני, ככוכבי השמים לרוב.

— התוכל לקרוא להם בשמות אחד לא נעדר?

— לא, אדוני, נשגב הדבר הזה ממני, לא אוכל לו. אולם, אדוני, איש נפלא אחד קם זה מעט על פני האדמה, חיים יוסף דוד אזולאי שמו, אשר כתב על ספר את שמות כל הספרים, אשר נכתבו בשפת עבר, מאז החל איש למשוך בעט סופרים בישראל ועד היום הזה.

— ומאין ידע האיש ההוא את שמות כל הספרים?

— נע ונד היה אזולאי כל ימי חייו, וילך מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, ובכל מקום בואו דרש אחרי ספרי היהודים אשר בעיר, וירשום על ספר את שמות כל הספרים, אשר יראה בעיניו ואשר שמע על אדותם.

III.

אומרים אמור כי החכמים יקנאו בהעשירים, יען כי יבינו החכמים את תועלת העושר; אולם העשירים לא יקנאו בחכמים, יען כי לא יבינו העשירים את תועלת החכמה. שקר הדבר! גם העשירים יקנאו בחכמים, כי להעשירים רק נשמה אחת, ולהחכמים נתנו מאת האלהים שתי נשמות, ומי לא יקנא באיש, אשר נשמה יתירה לו?

לאיש ואיש, אשר יולד על פני האדמה, הנתן רק נשמה אחת, וזה חלקו חלק אלוה ממעל. הנשמה הזאת תלוהו בכל ימי נדודיו עלי ארץ, תשמח בעשותו טוב ותתאבל בעשותו רע; וכאשר יבוא יומו להאסף אל אבותיו, אז תשוב אל האלהים, אשר נתנה, להתענג בחיק הנצח, שם במרומי שחקים, על מעט הטוב, אשר עשה האיש בימי חיי הבלו על הארץ מטה. אולם האיש, אשר למד הרבה חכמה ודעת, ומחפצו להיטיב לאנשים כערכו כתב את רעיוני רוחו על הספר ללמד תועים בינה — לאיש כזה תנתן עוד נשמה אחת, ובמותו לא תשוב השמימה, כי אם תשאר לנצח פה על הארץ, גנוזה בספרים, אשר כתב האיש. ובבוא נער מבין ומקשיב לקרוא בספר, אז תבוא הנשמה הגנוזה בו אל לבו להחיותו ולהרים את נפשו מעלה מעלה... ויש אשר תילד בלב הנער הקורא עוד נשמה אחת בדמותה ובצלמה... כן תרבינה הנשמות האלה וכן תפרינה עד בלי קץ ותכלית לאושר בני האדם.

נקל להבין, כי לא כל הנשמות היתירות האלה שות הן. יש נשמה גדולה, ויש נשמה קטנה, לאיש ואיש לפי ערך הטוב והברכה, אשר הביא בספרו לבני האדם. אולם אם כה ואם כה, הנה יתגאו החכמים על נשמתם זאת השניה יותר מאשר יתגאו על נשמתם הראשונה. כי הנשמה הראשונה תוכל לעשות טוב וחסד רק כל ימי היותה פה על הא״ץ, אולם כאשר תשוב השמימה להתלונן בצל שדי ולחזות בנועם הנצח, אז יבצר ממנה לעשות טוב וחסד, אם מעט ואם הרבה, עד עולמי עד, עד נצח נצחים.

אפס כי גם העשירים, אשר השם אלהים חכמה וכשרון סופרים, יוכלו גם הם לרכוש להם נשמה יתירה, אשר תשחק למית פה על הארץ. כי יקדיש איש עשיר את כספו להקים בית ספר ללמד תורה וחכמה לבני העניים, אשר יד אביהם איננה משגת לתת להם חינוך ותורה, וקרא האיש העשיר את שמו על הבית

אז יספר לי הזקן את המעשה הנורא הזה, אשר קרה לפני שמונים שנה. בשרי סמר מפחד בשמעי אותו. כל אומר וכל הגה, אשר יצא מפי הזקן, נפל עמוק עמוק אל תוך נפשי, עד כי גם היום עודם חרותים על לוח לבי כביום שמעי אותם. כי הייתי למן היום ההוא לבן מקשיב—זאת תבינו גם בלעדי אגיד לכם. אולם אם אוהבים גם אתם, ידידי הצעירים, לשמוע ספורי מעשים, הנני לספר לכם את המעשה הנורא ההוא, ישמעו חכמים ויוסיפו לקח!

II.

איש יהודי היה בטעהעראן בירת פרס ושמו אַבּוּל סַעִיד אִבְּן עֻתְּמַאן אַלְסַלַאמִי, כי כן דבר היהודים במקומות האל להקרא בשמות יושבי הארץ; וה׳ נתן את חן האיש בעיני שרי פרס ומדי, ויהי יוצא ובא בבתי האחשדרפנים והפחות, ויפרץ עשרו מאד ויגדל מכל בני קדם. ואורחות גמלים היו לו נושאי כל טוב ארץ פרס עד הודו ועד כוש, ועד ארץ הסינים ומונגוליא. ויסחר בארץ ויאסוף הון רב מאד. וגם בעיני אחיו היהודים גדל כבוד אבול-סעיד מאד, כי רבים היו, אשר מצאו את מחית ביתם בבתי מסחרו הרבים בכל ערי המדינה; וגם אלה אשר לא היה להם כל שיח וכל שיג עמו כבדוהו גם הם — בגלל עשרו, כי קסם בידי העושר למשוך אליו את לבות בני האדם בחזקת היד, להנחיל כבוד לבעליו למראית עין ולבזותו בסתר לבם. וסעיד אלסאלאמי נחל גם הוא מלוא חפנים כבוד מבני עמו, ויהי הוא המוציא והמביא בכל עניני העדה והשליט בכל דבר צדקה וגמילות חסדים. ואמנם גם נדיב לב היה האיש, ויש אשר נתן מלחמו לדל, ואף כי גדולות לא עשה בעמי, אבל גם רעה לא עשה לאיש מעודו, ומדוע זה לא יכבדוהו?

רק דבר אחד חסר להאיש, חסרון לא יוכל להמנות, ולו גם יגדל עשרו שבעתים. בנעוריו לא למד לשון וספר, כי בחלה נפשו בתורה ודעת ויתגולל יום יום על משכבו עד מועד הצהרים. וכאשר גדל ויהי לאיש, ויבן כי איש לא ידע ספר לא יכֻבד על פני העם, אז חפץ לתקן את המעות, אך לתוגת לבבו נוכח לדעת כי אֵחר מן המועד, כי אשר לא זרע בימי האביב לא יקצור בימי הקיץ, ואשר יֺאֵל לזרוע בימי הקיץ יזרע עמל ויקצר רוח.

קבורת נשמות.

ספור המעשה לילדים.

I.

עודני נער קטן בחלה נפשי בתורה ודעת. ארבעים שנה עברו מן העת ההיא, ועל כן לא אבוש היום להתודות לפניכם, אוהבי הצעירים, את חטאות נעורי. בבקר בבקר, כאשר העירתני אמי, זכרה לבּרכה, משנתי ללכת אל החדר, התגוללתי כשעה תמימה על משכבי, ואבַדה יום יום מלבי תואנות חדשות לבקרים: פעם אמרתי, כי יכאב עלי ראשי, ופעם התאוננתי, כי לבי דוי או כי אירא ממלמדי, אשר יכביד עלי אכפו מאד; ולפעמים לא אמרתי מאומה, כי אם התגוללתי על משכבי בלי אומר ודברים. ואמי, אשר כל משאת נפשה היתה, כי אהיה לתלמיד חכם, התעצבה אל לבה מאד ותבך במסתרים, אבל כל עמלה לשנות את דרכי לא עשה כל פרי.

ויהי היום ויתארח אבי אמי בביתנו, ותתאונן אמי עלי באזניו. הזקן קמט את מצחו הרחב וירם את שתי גבות עיניו, אשר הלבינו מזוקן, ויבט עלי רגעים אחדים בשתי עיניו הגדולות, אשר הפיקו חמלה אין-קץ. אהה! לו תקע שתי חרבות בלבי תחת להביט עלי בשתי עיניו הטובות האלה! אחרי כן קרא אלי ויעמידני בין שתי ברכיו, וישאלני: התאהב בני לשמוע ספורי מעשים?

— אהבתי מאד, עניתיו בקול רועד מבכי.

זכות ויפות הן עתה מאשר לפנים — והביטי פה אל באֵר המים העמוק הזה. הנה אנכי קורא בשם את הפרחים, אשר חפצת להשחית, ואֵת תראי בבאֵר המים כבמחזה את כל חייהם פה על הארץ. הביטי איפוא וראי, את אשר חפצת להשחית!

והאֵם הביטה אל באֵר המים; נעים היה לראות את הטוב ואת החסד, אשר הביאו חיי הפרח האחד לכל יושבי תבל, אושר אין קץ ושמחה בלי מצרים שפך הפרח הזה על כל סביביו. האֵם הביטה גם על חיי הפרח השני—הוי! רק עוני ומחסור, רק צרה ויגון באין כל תוחלת ותקוה...

— גורל האחד, אָמר המות, וגורל השני — שניהם מאת האלהים המה!

— אבל מי משני הפרחים האלה הוא פרח האושר ומי מהם פרח היגון? שאלה האֵם.

— זאת לא אגידה לך, ענה המות: אבל דעי איפוא, כי בגורל האחד משני הפרחים האלה ראית את גורל בנך, את כל ימי חייו העתידים לבוא.

ותצעק האשה בקול פחדים נורא מאד ותאמר:

— אבל מה גורל בני מחמד נפשי, הוי הגידה לי; אנא הצילה את הילד נקי הלבב, הצילה את בני מכל הרעות הרבות והנוראות האלה, אנא קחהו, שאהו אל עדן גן האלהים, אל נא תזכור את דמעותי ואת תחנוני, אל נא תזכור, את כל אשר דברתי ואת כל אשר עשיתי!

— אנכי לא אבין לדבריך הפעם, אמר המות אל האשה: התחפצי, כי אשיב לך את הילד או כי אשאהו אל ארץ לא נודעה?

והאֵם פרשה את כפיה ותפול על ברכיה ותתחנן אל האלהים:

אנא אל אלהי הרוחות לכל בשר! אל נא תשמע לקולי ולתחנוני בשאלי ממך את הרע בעיניך, רב החסד, אל נא תשמע לקולי, אל נא תשמע לקולי!

ותורד האשה את ראשה ארצה... והמות נשא את הילד אל ארץ לא נודעה...

אשר בגן. דבריך אלה יביאו פחד בלבו, כי ערב יערב המות מעם האלהים את נפש כל חי, ומבלעדי רצונו לא יעקר כל פרח בגן הזה.

ופתאום נשב רוח קור וקפאון מסביב, ותדע האשה עֲורת העינים, כי בא המות.

— איככה זה מצאת את הדרך לבוא הנה? שאל אותה המות; ואיככה זה מהרת לבוא לפני בואי?

— אני... אֵם אנכי! ענתה האשה.

והמות הושיט את ידו הארוכה אל פרח התכלת הענוג והרך... אולם האֵם מהרה לכסותו בשתי ידיה, אך נזהרה לבלתי נגוע בעליו הרכים, למען אשר לא יבולע להם. והמות נשב מפיו את רוחו על ידי האֵם, ותרגיש האֵם, כי נשמת המות קרה היא מרוח צפון, ותרפינה ידיה, ותפולנה באין אונים.

— מי הקשה אלי וישלם — אמר המות; ואַת תחפצי להתחרות אתי!

— אבל האלהים בשמים הלא חזק הוא ממך.

— אנכי רק את פקודתו אשמורה! שומר גנו הנני, ואקח יום יום את הפרחים ואת הצמחים, אשר בגן הזה, ואֶטעֵם שמה בפרדס בעדן גן אלהים בארץ לא נודעה... אבל איככה יוסיפו שם לצמוח, ומה יהי שם משפטם, זאת לא אוכל להגיד לך.

— השיבה לי את ילדי! קראה האֵם ותבך ותתחנן אליו. ופתאום הושיטה את שתי ידיה ותאחז בשני פרחים יפים מאד ותקרא בקול גדול: שרש אשרש את כל פרחיך, אם לא תרף מבני, כי אשה מרת נפש אני!

— אל תגעי במו—אמר אליה המות; הנה זה אמרת, כי אמללה ושַכלה אַת, החפץ תחפצי, כי עוד אֵם אחת תהיה אמללה ושכלה כמוך?

— עוד אֵם אחת! שנתה אחרי דבריו האשה במר נפשה, ותסיר את ידיה מן הפרחים.

— הא לך את עיניך—הוסיף המות ויאמר: הנה העליתי אותן בחרמי מן הים, יען מצאו חן בעיני בברק זהרן, רק אז, בעשותי זאת, לא ידעתי עוד, כי עיניך הן, קחי אותן לך—הלא

כעורב. הלא ידעת, כי יפות הן מאד ועל כן מצאו חן גם בעיני. אנכי אתן לך תחתיהן את שערותי, אשר הלבינו מזוקן; הלא טוב שער לבן מקרחת!

— רק את זאת לבד תבקשי ממני? ענתה האֵם—בשמחת לבב אתנה אותן לך!

ותתן האֵם להזקנה את שערותיה היפות והשחורות כעורב ותקח ממנה תחתן את שערה הלבן כשלג.

ואחרי כן באו שתי הנשים אל גנת ביתן המות, באשר צמחו עצים ופרחים צפופים איש על יד רעהו. פה נראו חבצלות רכות וענוגות תחת כובעות של זכוכית, ועל ידן פרחי שושן הכלילי-עין גדולים ובריאים, גם צמחי מים רבים גדלו שם. יש אשר עָליהם לחים ורטובים, ויש אשר עלים נובלים ויבשים להם, כי אכלתם התולעת, או סרטן שחור, אשר מלקחים חדים לו, עלה בהם וילחץ את גבעולם. גם עצי תמר דשנים ורעננים גדלו שם, גם עצי אלה ואלון רבי-צאלים, גם עשבי בושם שונים: כמון וקצח, נרד וקנמון. וכל עץ ועץ וכל פרח ופרח נקראו איש איש בשמו, כי כל עץ וכל פרח—רק חיי בני אדם הם, המפוזרים ומפורדים על פני כל האדמה מקצה הארץ ועד קצה! זה בארץ הסינים, וזה בגרֶנלַדיה וזה בארץ לא נודעה. בין הצמחים האלה נראו גם עצים גדויםל, שנטעו בעציצים קטנים, אשר לא יכלו להכיל את שרשיהם הרבים, ואשר כמעט נבקעו לרסיסים; תחת זה נמצאו גם צמחים קטנים ואומללים נטעים בעציצים רחבי ידים, מלאים אדמה שמנה ופוריה ומכוסים באזוב רך להגן עליהם משרב וקור.—אות הוא כי יד דואגת ונפש אוהבת טפחה ורבתה איתם.

האֵם האומללה הטתה את ראשה אל כל פרח ופרח, ותשמע ותקשיב אל קול דפיקת לבו, ובין רבבות הצמחים הכירה את לבב ילדה מחמד נפשה.

— הנה הנהו! קראה האֵם, ותושט את ידה אל פרח קטן אחד, אשר עין תכלת לו, ואשר הוריד את ראש נצנו ביגון ארצה.

— אַל תגעי בפרח! קראה האשה הזקנה: אַל תגעי בפרח, פן יבולע לו, אבל עִמדי על ידו, וכאשר יבוא המות—הנני מחכה אל בואו מרגע לרגע,—אל תתני לו לעקר אותו מעציצו. גערי בו והעידי בו, כי אם לא ירף מבנך, אז תשחית את שאר הצמחים

— הוי! את כל אשר לי אתן בעד נפש בני, לו רק יכולתי למצאהו, קראה האשה בקול בוכים, ותוסף לבכות עוד, עד כי נגרו עיניה מחוריהן ותפולנה אל תוך הים, ותהיינה שם עמוק עמוק בנבכי התהום לשני פנינים יקרים מאד.

והים קרב אל האשה וירימה מן הארץ וישא אותה על מרימי גליו כמו על כנפי רוח, ובמעוף אחד הציגה על עבר הים השני, באשר עמד בית גדול ונפלא מאד.

מה זאת, אם הר נשא מכוסה בחורש מצל ומערות כפים עוברות בין בתריו, או גנת ביתן—זאת לא יכול להגיד איש; אבל האשה הן לא ראתה מאומה, כי כבר הזילה את עיניה אל הים עם דמעותיה יחד.

— איה איפה אמצא את המות, אשר חטף את ילדי ממני?—שאלה האשה.

— עוד לא שב המות הנה, ענתה אשה זקנה, אשר היתה נוטרת הכרמים בגן המות; אבל איככה איפוא באת הנה, ומי היה בעוזרך?

— האלהים בשמים! ענתה האֵם: כי אל רחום וחנון הוא, רחמי נא איפוא גם אַת עלי והגידי לי, איפה אמצא את בני מחמד נפשי?

— אנכי הן לא ידעתיו, ענתה האשה הזקנה: ואַת הלא עורת עינים הנך ולא תוכלי לראות, עצים רבים וצמחים רבים נבלו בלילה הזה, עוד מעט ויבוא המות לטעת אותם בגן אחר. הלא תדעי, כי כל בן תמותה, אשר יולד בחלד, יש לו עץ-חיים או פרח-חיים, לאיש ואיש לפי תכונתו, פה בגן הזה. למראה עינים הם ככל שאר הצמחים, אשר על פני האדמה, אבל לב דופק בקרבם. . . ואחרי אשר יש לב דופק גם לילד, על כן הואילי נא לעבור על פני כל הצמחים האלה, אולי תכירי את דפיקת לב בנך; אבל מה תתני לי, אם אגיד לך, מה לעשות אחרי כן?

— מאומה אין בידי לתת לך, ענתה האֵם מרת הנפש: אבל נכונה אנכי ללכת למענך עד קצוי הארץ.

— מה לי ולקצוי הארץ? אמרה האשה נוטרת הכרמים; אבל את הלא תוכלי לתת לי את שערות ראשך הארוכות והשחורות

— לכי הימינה אל יער האלונים המכוסה בערפל, כי שמה הלך המות ובנך על זרועותיו.

ובבוא האשה אל פרשת דרכים בתוך היער, ותעמוד מלכת, כי לא ידעה עוד איזה הדרך תלך. על פרשת דרכים עמד עץ אטד אחד, אשר נצל החורף את כל עדיו מעליו; אין עלה ואין פרח, כי היה החורף עז מאד; כפור ושלג כסו את ענפיו, ועץ האטד היה כמעט לנציב קרח.

— הֶעבר פה המות עם בני?

— אמנם כי עבר המות דרך הנה, ענה עץ האטד: אבל אנכי לא אגיד לך, אָנה הלך מזה, עד אם תחבקיני בזרועותיך ותחממי אותי על יד לבך, כי גוע אנכי מקור ועוד מעט ואהיה לנציב קרח.

ותחבק האשה את האטד בזרועותיה ותלחצהו בחזקה אל לבה להחם אותו, וחוחיו החדים עלו בבשרה עד זוב דמה, — נטפי דם גדולים מאד. אפס כי תחת זה התכסה האטד בענפים דשנים ורעננים ויציץ ציץ ויגמול פרחים בליל החורף הקר, כי גדול החום מאד בלב אֵם אוהבת וקשת רוח!

והאטד הראה לה את הדרך, ותלך האשה ותבוא אל ים גדול ורחב ידים. על שפת הים אין אניה ואין סירת דוגה. פני הים היו מכוסים בקרח דק; לעבור עליו ברגל לא יכלה האשה, פן ישבר הקרח, ותפול המימה; אבל גם לשחות בידים לא נתנה הקרח. ובכל זאת רק דרך אחת היתה לפניה למצוא את בנה— לעבור את הים הגדול הזה, ותכרע האשה על ברכיה ותט ראשה לשתות מן הים ולהגיח את כל מימיו אל קרבה. הן לא יוכל בן אדם לעשות כדבר הזה, אבל האֵם האומללה קותה לנפלאות.

— לא! היה לא תהיה כדבר הזה, אמר הים אל האשה: הבכי נא ונראה, אולי נוכל לכרות ברית בינותינו. הנה אוהב אנכי מאד לאסוף פנינים יקרים בבית גנזי, ופנינים זכים ומזהירים כעיניך לא ראיתי מעודי. הזילי איפוא אלי את פניני עיניך עם במעותיך יחד, ובגלל הדבר הזה אשאך מהר אל עבר הים השני, אל המקום, אשר שם נטע המות את גנו—גן עצים וגן פרחים, אשר כל צמח וכל פרח בו—הם חיי בן תמותה פה על הארץ.

— האמנם לא תחשוב, אדוני, כי אתי ישאר הנער? אלהי החסד הן לא יקחהו ממני?

הזקן — הוא הוא המות, אשר התחפש בדמות זקן — הניע ראשו באופן מוזר מאד, עד כי לא יכלה האשה לדעת, מה ענה אותה הזקן: „הן" או „לאו". האֵם הורידה את ראשה ארצה, וזרם דמעותיה נזל על לחייה, עוד מעט ותכבד עליה ראשה — כי שלשה ימים ושלשה לילות לא סגרה האשה את עפעפי עיניה, — ותרָדם כמעט קט, אפס כי בעוד רגע אחד התנערה האשה ותתחלחל מקור.

— מה זאת! קראה האשה ותביט אל כל סביבה: הזקן איננו, וגם הילד איננו, האמנם לקח הזקן את מחמד נפשה?

שם בפנת הבית נשמע קול נחרת מורה-שעות ישן נושן מאד. אנך העופרת כמעט הגיע לארץ,.. בום! נשמע קול האנך בנפלו ארצה, ומורה השעות נאלם דומיה.

ותרץ האֵם האומללה החוצה ותקרא בקול גדול: בני, בני

על השלג ישבה אשה עוטפת מעיל שחור וארוך מאד. ותאמר האשה אל אֵם הילד: המות בא אל ביתך, ואני ראיתיו בלכתו מזה וילדך על זרועותיו. הוא ימהר ללכת מאד, כי קלו מאילות רגליו, ואת אשר לקח לא ישיב לעולם.

— הגידי נא לי, איזה הדרך הלך המות? התחננה האֵם: הראיני רק את הדרך, ואני אמצאהו.

— יודעת אני את דרך המות, ענתה האשה עטופת השחורים: אפס כי לא אגיד לך, עד אם תשירי לי את כל שירותַיִך, אשר שרת על יד ערש בנך. מה אהבתי את שירותיך אלה! אנכי — הלא בת-הליל הנני, ואבוא יום יום בערב לשמוע שירותיך, גם ראיתי את בכֵיֵך, אשר תבכי, כאשר תשירי.

— אנכי אשירה לך את כל שירותי, את כלן, את כלן אשירה לך, אבל אל נא תעצריני כיום, כי אצה אנכי מאד לרדוף אחר המות ולמצוא את בני.

בת-הליל לא ענתה דבר, כמו נאלמה דומיה. אז ספקה האֵם את כפיה ותרם את קולה ותשיר ותבך, ותשיר ותבך. רבות היו שירותיה, אולם עוד רבות מהנה היו דמעות עיניה. ותאמר בת-הליל:

הָאֵם *).

תרגום

(מספורי אנדערסען)

האֵם ישבה על יד ערש בנה החולה. מה אֲבלה עליה נפשה ומה פחד לבבה, פן ילקח ממנה מחמד נפשה. פניו חורו מאד, אשמורות עיניו סוגרו, נשמת אפו כמעט לא נשמעה, ורק לעתים רחוקות שאף הילד את הרוח עמוק אל קרבו, כמו נאנח משברון מתנים.

ונפש האֵם השתוחחה עוד יותר, כמעט העיפה עין על היצור הקטן הזה.

ופתאום נשמע קול דופק על הדלת, והנה איש זקן ועני בא הביתה. הזקן היה עטוף שמיכה עבה, כאדרת השער אשר יכסו בה את הסוסים ביום צנה ושלג; שמיכה כזאת תחַם מאד, והימים הלא היו ימי חורף עזים וקרים. שכבת שלג וקרח כסתה את כל פני האדמה, ורוח סגריר נשב בחזקה בפני כל עובר בחוץ.

בראות האשה, כי הזקן ירעד מקור, וכי נרדם הילד כרגע, ותקם ממושבה על יד ערש בנה ותלך ותמלא צנצנת אחת שכר ותשפתהו אל התנור להחם אותו. ובעוד היא עושה הנה והנה, וישב הזקן על יד הערש ויחל לנענע את הילד. אחרי כלותה את מלאכתה, באה האֵם ותשב אצלו על הכסא, ותבט בחמלה אל בנה החולה ותקשיב לנשמת אפו, אשר כבדה עליו מאד, ותאחז בידו הקטנה והצנומה ותאמר:

---

*) בשנת 1894 הוציא ה' גאנזען בפטרבורג לאור את הספור הנפלא הזה בעשרים ושתים לשונות המתהלכות באורפה בתרגומם של סופרים נודעים. על פי בקשת המו"ל תרגמתי גם אנכי את הספור הזה עברית.

עמי האמללים. אך ארץ אחת קדושה לכלנו יחד, זאת הארץ, אשר בה התהלכו נביאי יה בימי קדם; זאת הארץ, אשר בשִבת עמי עליה, דבר בשפה זו אהבתי לנצח, בשפה, אשר כל ישעי וכל חפצי לטעת אותה על לב צאצאי יחד עם האהבה לארץ קברות אבותינו. „לו אדע כי יהרוס קולי בכח" את קיר הברזל אשר בין עמי ובין ארץ משאת נפשו, „אז תַתי קול גדול": שובה ישראל! שובה אל זרועות אמך השכולה, עוד לא צמקו שדיה מרַוה את צמאונך, עוד לא נס לחה, אף כי שוממה היא למראה עינים. ידעתי, כי קיר הברזל לא לעולם יעמוד; ידעתי, כי יבוא יום, והארץ תפתח לפנינו, ועל כן טוב, כי נעמוד על המצפה להביט קדמה בשבע עינים. אבל האם ליום ההוא יעגנו נודדי עמנו הרעבים ללחם? או התוכל הארץ ההיא לאספם אליה יום אחד?

„נביא ארגינטינא" קראתם לי בלעג. מדוע תלעגו לי, אחי, ונפשי מלאה יגון ולבי עלי דוי! הוי לו נביא הייתי, לו נגלה אלי אחד מן השרפים לשום בפי רצפת אש מעל מזבח ה', כי עתה קראתי אל ארבע רוחות השמים: עורנה, בואֶנה, הרוחות, לפחת ברצפה, והיתה למוקדי עולם והציתה אש האהבה בלבות עשירי עמי וקציניו; לא אש האהבה לארץ אבותיו, אשר אולי לא כבתה עוד בלבם, כי אם אש האהבה לאדמת אבותיו, ואל רגבי עפרה, אשר רוו אותם בזיעת אפם ודם לבבם; לו עמי שומע לי, כי עתה דברתי אליו יום יום: הסירה את אלילי כספך ואת גלילי מסחרך מנגד עיני, כי שקר ההון והבל הכסף, ורק האדמה לבדה לעולם עומדת; כי רק אדוני האדמה יוכלו להיות גם אדוני הארץ, כי רק עובד אדמתו לא ייראו מיום מחר כי יבוא. לו נביא הייתי! אבל מה אעשה אנכי לבדי, וקולי קול דממה דקה לא ישמע במחנה. הוי, אַיכם, אלדד ומידד! אַיכם כל תופשי עט וכל רומי קסת סופרים? איכם כל הוגה דעה וכל דובר משרים, אשר מנגעי עמי זוב יזוב דם לבבם? האספו, אֵתיו אלי כלכם, ונתנבא יחד.

כ"ז כסלו תרנ"ג.

לא בעלי חלומות נפלאים היו החכמים אואט, אשר מצא את מכונת הקטור, ופראדיי, אשר תכן את חקי כח העלעקטרון, שני הכחות האלה, אשר נתנו את העוז ואת היכולת בידי האדם לשנות את פני האדמה ולהתנשא מעל להמקום והזמן? קראו נא מעל ספרי בעל החלומות שול-ווערן, אשר כתב לפני רבות בשנים, והתבוננו אל המעשים, אשר נעשו תחת השמש בשנים האחרונות האלה, וראיתם כי בעלי החלומות — הם אשר יתוו את הדרך לפני בעלי המעשה הבאים אחריהם למלאות אחרי דברם.

הנה כי כן, אדוני, הבו לבעלי החלומות, הבו להם כבוד ועוז!

האם לא בעל חלום גדול היה הבאראָן משה הירש לפני מאה וחמשים שנה, אשר, בראותו את עני אחיו העברים, הרעבים ללחם והנודדים אל כל קצוי ארץ לבקש למו מחיה, נכמרו רחמיו עליהם, ויאמר לקחת מקצותם אנשים סוחרים ורוכלים, להוציאם לארץ מרחקים ולתת להם שם נחלת שדה לעבדה ולשמרה? חפשו נא אחי בתוך עלי „המליץ" הבלים והישנים משנת תרנ"ג לאלף הששי ותמצאו כי בין סופרי הימים ההם נמצא עוד בעל-חלום אחד אשר נבא אז טובות על המפעל ההיא, כי יעשה וכי יצליח. ועתה... שאלו נא איפוא היום את פי בן אביגדור מקרית משה, אשר בא מארגינטינה ירושלימה, שאלו נא את פיו ויגדכם, אם נפל צרור ארצה מכל הדברים הטובים, אשר נבא האיש ההוא לפני מאה וחמשים שנה?

— אבל, אשמע קול קורא בלעג — האם חולם בהקיץ אתה או משתגע! הלא בשנת תרנ"ג אנחנו עומדים היום, ואיככה זה תדברו אתה ולעווינסקי מרעך על אדות המעשים, אשר יקרו ויבואו אחרי מאה וחמשים שנה?

הרפו, הרפו ממני, אתם יודעי העתים וקצרי העין! מאה וחמשים שנה! האם לא כהרף עין הנה בחיי עם, אשר יחיה לנצח?

ג.

לנביא ארגינטינא נתתם אותי, אחי, שגיתם! לא נביא ארגינטינא אנכי, כי אם נביא-האדמה; ומי יתן והיה כל עם ה' נביאים כמוני. לא ארץ ארגינטינה קדושה בעיני, כי אם אדמתה המלאה דשן, מרעתי, כי תתן לחם ומנוחה לנודדי

לה נפשי רוגז ועצבון, חוסו, חוסו עלי, אחי! תנו לי מעט צרי למכותי הרבית. מסכו לי רסים עדנים, אך רסים עדנים אחד בים התוגה, הזורם עלי מסביב.

ב.

לו כדבריכם כן יהי: חלום חלם האיש! אבל הידעתם, אַחי, כי רק החלום לבדו עשה ויעשה גדולות בארץ. גם השפק רב כחו מאד, אבל לסתור ולא לבנות, לעקור ולא לטעת, ורק האמונה והתקוה הן אשר תעשינה חיל לבנות ולנטוע.

האם לא חלום חלם הנער משה, בצאתו בפעם הראשונה לראות בסבלות אחיו העברים? „את העברים הנבזים האלה, אמר הנער בלבו, בהביטו עליהם, את העברים הנבזים האלה אוציא בחזקת היד מן הארץ הזאת ואטעם על אדמת אבותיהם, והיו לעם עובד אדמה, לגוי חכם ונבון, אשר לתורתו איים ייחלון ולמוסר לקחו יקשיבו לאומים". הוי נער גדל־לבב וכביר רוח! מדוע לא שמת אז לבך אל דברי לערוא-באָליע ומרעיו, המוכיחים על פי מספרים מדויקים, כי לא יסכון עם בונה ערי מסכנות להיות לעם עובדי אדמה ויושבי כפרים. לו שמת אז לבך לדבר הזה, כי עתה... כי עתה לא חלמנו גם אנחנו את חלומותינו היום...

האם לא חלום חלם בן חכליה, בלכתו בדד באישון לילה בין חרבות עיר קברות אבותיו? „הבה, חשב האיש הגדול ההוא בלבו; הבה ואחיה אנכי את האבנים מן העפר בתיך העיר; ישוב נא העם הנה מארץ גלותו ויחיה את העפר מן האבנים מחוץ לעיר. יעבוד נא העם את אדמתו ויתחזק עליה תחת צל מלך פרס הנוטה אליו חסד. עוד יעברו ימים ושנים, ומי יודע את הצפון בחיק העתיד!" הוי איש יקר רוח! למה זה תשלה את נפשך בתקוות שוא, הלא משקה למלך פרס אתה, שאל נא את פי החכמים יודעי העתים, אשר בחצר מלכך, ההיה כדבר הזה או הנשמע כמוהו, כי ינתש עם מעל אדמתו ושב להאחז בה, אחרי אשר בעלוהו זרים, ויחדש כנשר נעוריו?

אדוני! לאט לי לבעלי החלומות!

האם לא בעל-חלום גדול היה קולומבוס, בלכתו לגלות ארץ לא נידעה, אשר תפרנס היום אלפי קשי-יום ומרי נפש? האם

— אבל, אדוני, אשמע קול קורא אלי בשחוק; הלא חלום חלם האיש ההוא!

— שקר הדבר! לא חלום חלם האיש, כי אם כתב בספר, את אשר ראה בעיניו; בעיני רוח או בעיני בשר, האם לא אחת היא לנו? יש אשר יביט איש בעיני בשר על כל סביביו, ויראה תהפוכות כל היום; ויש אשר יביט איש בעיני רוח אל קצות הארץ או אל אחרית הימים, ויחזה נכוחות. הביטו נא, אחי, בפני נחשון בן עמינדב ראש „כפר שלום", האם איננו עומד חי וקים לפניכם? נסו נא למשש את כתפותיו הרחבות, את מתניו החזקות; הקשיבו נא, אחי, לאמרותיו המלאות חן ושכל טוב, והגידו לי: האם לא בשר ודם הוא, אשר רוח חיים באפו? הביטו נא בפני העלם בן אביגדור מקרית משה אשר בארגינטינה, ובפני רעיתו היפהפיה, בת אחד האכרים מתמנה, האם ילדי חלום, יצורי הדמיון המה? לו חלום חלם האיש, כי עתה מאין לקח את צבעיו המזהירים בזוהר החיים לתאר במו את חג החמשה עשר לירח אב בכפר חצרון? צאו נא וראו בבנות ציון המחוללות בכרמי חצרון ובצעירי האכרים, אשר נקבצו באו מכל אפסי ארץ העברים לשיש אתן משוש—ואם לב רגש לכם, אדוני, אז כמוני היום דמוע תדמע עינכם, לא דמעות תוגה ולא דמעות שמחה, כי אם דמעות תקוה— הטובות והקדושות בדמעות, אשר תזלנה מעיני אדם בימי חי הבלו פה בעמק הבכא! וכי תטו אזניכם לשמוע אל קול השרים והנוגנים בכרמי חצרון, אז בכל מצהלות מנגינתם תדמו. כמוני היום, לשמוע רק קול נעים אחד החודר אל לב, קול תמר ב„אהבת ציון" בדברה אל ידיד נפשה: „קוה אמנון, כי טובה תקוה מחיים!".

— אבל מה בצע, כי תשא לשוא נפשך! הנה יודעי העתים כלערוא־באָליע ומרעיו יוכיחו על פי מספרים מדויקים, כי למיום החל האדם לרוב על פני האדמה, עוד לא היתה כזאת, כי יהפך עם יושב כרכים, עם תגרנים, לאכרים יושבי נאות שדה, האמנם חרשה תהיה בארץ? האמנם...

חדלו ממני, אנשי-שפק, סורו ממני כל פועלי מספרים! אל נא תהדופו בהבל פיכם הקר את ריח השושנים, הנודף אלי מן הכרמל והשרון; אל נא תפיגו במספריכם האבזרים את השכרון הנעים, אשר מסך עלי האיש לעווינסקי בספורו. הוי רבת שבעה

סוד האדמה.

(כעין בקרת לספר „המסע לארץ ישראל בשנת ת"ת") *).

א.

קומו, אדוני, איש איש מכסאו ותנו כבוד להולך! הנכם רואים, הנה בעל החלומות הלזה בא!

האיש הזה הלך לתור את ארץ העברים בשנת שמונה מאות לאלף הששי; זה מעט שב האיש אלינו, ובשורה מוצאת בפיו, בשורה טובה ומשיבת נפש. השמעתם אחי? שם, בארץ העברים, עברים יגורו כיום, עברים, אשר השליכו כבר את אלילי כספם ואת גלולי מסחרם, ויהיו לאכרים עובדי אדמתם הקדושה. אין קנאה ואין תחרות בבתיהם, אין פרץ ואין צוחה ברחובותיהם, לא ידאגו ליום מחר ולא יחרדו עוד לקול עלה נדף, כי שלום להם מסביב.

---

*) תוכן הספור בקצרה: אחד מבני בניו של א. ל. לעווינסקי החי אתנו היום—לאורך ימים—והנקרא גם כן בשם לעווינסקי, נוסע בשנת 2030 למנינם לארץ ישראל, לבלות שם את „ירח הזהב" עם אשתו החדשה אשר נשא. בחפצם לחבר את הטוב ואת המועיל יחד, התעכבו בדרכם עד חמשה עשר באב, למען ראות גם את שער המצבה הראשונה בירושלם, אשר תפתח ביום ההוא. חמשה עשר באב, כנודע, הוא גם חג־העם לצעירי ישראל ובתולותיו. למען דעת את חיי ההם בכפרים הלך הנוסע עם אשתו לכפר חצרון לראות בשמחת בני הנעורים. אל החג הזה בחצרון באו גם צעירים אחדים מאוגינטינה, היושבים בירושלם, לבחור למו „כלות" מבנות הארץ. אגב אורחא, התאכסן הנוסע בבית נחשון בן עמינדב, ראש כפר שלום, איש אכר לכל חקותיו ומשפטיו, אבל גם איש, אשר ראה הרבה חכמה ודעת; והאיש ההוא ספר להמחבר דברים נכבדים רבים מתולדות הישוב בארץ ישראל, דברים הראוים גם לנו היום לדעתם.

שערותיה השחורות כעורב והנפזרות הנה והנה בלי סדרים, כמו לא שכך עוד הרוח שנשב בהן זה מעט בחרון אפו. כל יצורי גוה הרועדים לרגעים, ואנהותיה המתפרצות מלבה בקול דממה דקה יעידו יחד, כי תתאמץ הנעלמה להבליג על יגונה המר, כמו לא תחפוץ לחלל בקול בכיה את הדומיה הקדושה השוררת במקום הזה.

לבי נבא לי, כי זאת היא הנעלמה, אשר זה מעט הצילה אותי מרדת שחת.

— מי את, מצלת נפשי ממות, מי אַת בת השמים? למה זה תתחפשי? הראיני את מראַיך השמיעיני את קולך...

היא קמה ותתעודד בכל הדר קומתה, שדמתה לתמר, ובידים מהירות הסירה את הצעיף מעל פניה ותמח את דמעותיה.

— התדעני? שאלתני בענות חן ובשחוק קל ונעים על שפתותיה.

— ידעתיך, הכרתיך, בת השמים! קראתי בעליצות נפש ואקיד על ברכי לרגליה; ידעתיך, הכרתיך, אַת גברת לבבי וכל יצרי מחשבותי; הכרתיך, ידעתיך אשת הפלאות, סמל הזקנה והשחרות, התבוסה והנצחון, רפיון הידים ואומץ הלב גם יחד.

תשרי תרנ"א.

— לך אחרי ואל תרבה שאלה, ענתה הנעלמה אותי קשות ולא יספה לדבר.

נפשי יצאה בדברה. הה, צורי ומשגבי! הקול הזה הלא קול אמי הוא. האמנם עודנה חיה? אבל לא! אמי היתה אשה רפת כח ובאה בימים, והנעלמה הזאת כח עלומים בשרירי ידיה, וכאילה שלוחה קלת רגלים תרוץ, תעוף אל מרומי ההר. ואבני נגף וצורי מכשול, סירים סבוכים וחגוי סלע כמשחק המה לה כלם יחד, כמו תרחף על כנפי רוח מבלי הצג כף רגלה על הארץ.

— אל נא גברתי, אל נא תמהרי ככה ללכת; ראי נא, כי עיף וגוע אנכי...

הנעלמה לא ענתה דבר, כי אם שתה את שתי זרועותיה מתחת לאצילי ידי ותרימני מעל הארץ. כהרף עין חשתי את נשמת אפה החמה על לחיי ורגשי עונג אין קץ הוליכו רגע אחד שבי את לבבי ואת כל חושי בי... ואתעלף.

V.

הנני עומד על הר גבוה ונשא מאד. הירח בעצם נגהו שופך את אורו הזך והנעים על מרחבי-אין-קץ הנגולים לפני כספר השמים, רוכסי הרים וגבעות. עמקים וגאיות ישתרעו לפני מקצה השמים ועד קציהם בקסם יופי נפלא מאד, כגלי ים זועף שקפא פתאום ויהי לאבן.

וארא והנה על מורד ההר, תחת רגלי, מצבות אבן רבות עומדות צפופות אשה על יד רעותה, או נטויות לנפול לכל רוח. התבוננתי וארא, כי מצבות קברים הן, נושנות מאד. שכבר מחה הזמן את החרות עליהן, עד כי לא נשאר עוד כל שם וזכר לישני עפר, אשר מצאו מנוחת נצח מתחת להאבנים האלה.

אך אדמת קודש המקום הזה, ואנכי לא ידעתי!

אבל איפה זה אנכי, ומי הובילני עד הנה?

סבותי את עיני, וארא והנה כדמות מראה אשה, לבושה עדים ומכוסה בצעיף, יושבת על אחת מאבני המקום; ימינה תתמך את ראשה שהורידה לארץ, ובשמאלה התאמץ לסדר את תלתלי

כבדו עלי רגלי, ואני הנני מטפס ועולה בלי כח על עפר תתוח, מבלי מצוא מעמד לכפות רגלי, ובעוד אני צועד צעד אחד לפנים, הנני נסוג למורת רוחי שני צעדים אחורנית... עוד רגע אחד והנה נמוטו אשורי ואני, אהה! נופל הצדה ומתגולל כאבן דומם אל מעמקי התהום...

ראה נא כי זכו, כי מתקו מימינו,
זכים כשמי-יה ומתוקים כמות...

אשמע את נעם זמרת הסירינות הולך וקרוב אלי. אבל אנכי לא אֵדע ולא אחוש מאומה מִבלעדי המות הנורא בכל עצם תקפו וגבורתו. קול ענות שחוק נצחון עולה באזני יחד עם שאון גלי הנחל, המפכה את מימיו לא הרחק ממני. חיל ורעדה אחזוני... אפפוני חבלי מות... עוד מעט ויאחזני השבץ.

דממת מות מסביב. נדמה נדמה לי, כמו אשמע אנחה חרישית יורדת אלי מראש ההר, אנחה גדולה ומרה, אנחה חודרת כליות ולב, אנחה נוקבת ויורדת עד התהום ובוקעת ועולה עד לב השמים: אהה, בני, בני, מחמד נפשי!

אבל למי הקול המתוק הזה, הנוטף כצרי גלעד על פצעי לבבי? האם לא קול אמי חמדת נפשי הוא, קול אמי הורתי, אשר שירותיה הערבות על יד ערש ילדותי עוד לא נכחדו מזכרוני? ואנכי כבר חשבתיה למתה, האמנם עודנה חיה? הה! אמי, אמי, חושי לעזרתי והצילני מרדת שחת.

IV.

והנה יד שלוחה אלי ממעל, יד רכה וענוגה אבל חזקה כחלמיש צור, אשר אחזה בערפי ותעמידני פתאום על רגלי ותסחבני סחוב והעלה מול ראש ההר. למי היד הנעלמה הזאת, לא יכולתי לדעת, כי לא ראיתי כל תמונה בעד חשכת הליל השוררת מסביב; אבל קול השאון הזה נתן בינה בלבי להבין, כי יד אשה רחמניה העלתני ממעמקי התהום ומלוע האבדון, הפתוח תחת רגלי לבלעני חיים...

— מי אַת מצלת נפשי, ואנה תוליכיני? שאלתי בלב נפעם: אנא, הגידי לי, מי את מצלת נפשי?

„מתוקים כמות!" נאנחתי אחריהן בשברון מתנים, „מתוקים כמות!" אולי גם מהוק המות לנודד קשה רוח, לאשר אות-קין לו חרות על מצח... אולי גם טוב לו לישן המותה ולשכוח רגע אחד כל עמל וכל תלאה, אבל לא, לא!

„לא אמות, כי אחיה ואספר מעשי יה!"

קראתי בחזקה את דברי המשורר, והד קול גערתי נשמע כקול רעם אדיר וחזק מבין נקרות הצירים וחגוי הסלעים. ולו גם יִגָּלֶה לפני עתה כבוד השם בארץ מאפליה זאת, ולו גם אשמע את רעם מדברותיו מתוך האש: חדל לך, ילוד אשה, ממני, ברכני ומות! — „לא! אענהו אנכי; לא אמות! אם אתה, יוצר האדם, יצרתני בדמותך ובצלמך, כמיך אשאף גם אנכי לחיי נצחים". הלאה, הלאה!

III.

ברגלים קלות כאילות העפלתי לעלות במעלה ההר. לא שמתי עוד לב אל צורי מכשול וקוצים סבוכים, שעמדו לשטן לי על כל מדרך כף רגלי, לא שמתי עוד לב אל הפצעים הרבים, אשר עוללו לי, ואל דמי הניזל כמים; הלאה! הלאה!

„לא אמות, כי אחיה ואספר מעשי יה!"

שרתי בלי הרף למען הבליג בקול שירתי על מכאובי הרעים והנאמנים, ואדא כמו על כנפי רוח אל מול הערפל, אשר על ראש ההר.

אבל מה אספר ולמי אספר? שאלתי פתאום את נפשי, והיאוש החל עוד הפעם להתגנב אל תוך לבבי. למי אספר? מי ישמע כיום עוד אל חלומותי ואל דברי? ומה החדשות והנצורות, אשר אוכל להודיע לבני האדם? מה אדע ולא ידעו גם בלעדי? ואנכי, האם לא חדלתי כבר מקוצר רוח ועבודה קשה גם לשום לב אל מעשי יה?

סוב לך, קשה ערף, ורדה נא אלינו,
אתנו פה תשכח יגון ועצבת...

נשמעה שירת הסירינות עוד הפעם מתוך העמק בקול נעים לוקח לבבות, ומבלי משים החילותי מעט מעט לפגר מלכת. עוד הפעם

עוד לא הספקתי לאסוף את שארית כחותי ולהניע את רגלי הכבדות כאבנים, והנה קול נעים כקול האהבה בתענוגיה עולה באזני מתוך הנחל... הקשבתי ואשמע:

רֵד, רְדָה אֵלֵינוּ, הֵלֶךְ חֲסַר כֹּחַ,
לָמָה־זֶּה הֶבֶל עֲלוֹת תַּעְפִּילָה?
עַד אָנָה לְנַפְשְׁךָ לֹא תִתֵּן מָנוֹחַ?
אֶל מָה וְעַד אָנָה תְּחַכֶּה, תוֹחִילָה?

סְבִיבְךָ יָחִיל סַעַר וְחשֶׁךְ יִשְׁפֶּךְ,
וְאַבְנֵי נֶגֶף עַל כָּל שַׁעַל וָשַׁעַל;
לַשָּׁוְא אֶל הֶהָרִים תִּשָּׂא עֵינֶיךָ,
לַשָּׁוְא, קְשֵׁה עֹרֶף, הֶהָרָה לֹא תַעַל!

סוֹב לְךָ, קְשֵׁה עֹרֶף, וּרְדָה נָא הַמָּיְמָה,
וְנַחַל עֲדָנֵינוּ יְרַוֶּךָ נַחַת;
עַל בָּמָתֵי גַלָּיו תַּעֲלֶה שָׁמָיְמָה,
אִם רַק מִשְׁלָשְׁתֵּנוּ תִבְחַר לְךָ אַחַת.

בֵּין שָׁדֵינוּ תָלִין, לֹא תֵדַע פַּחַד,
גִשְׁקָךְ נְחַבֶּקְךָ בְּאַהֲבָה נִצַּחַת,
כָּל יוֹפִי וְכָל נוֹעַם תִּנְחַל לְךָ יַחַד,
אִם רַק מִשְׁלָשְׁתֵּנוּ תִבְחַר לְךָ אַחַת.

סוֹב לְךָ, קְשֵׁה עֹרֶף, וּרְדָה נָא אֵלֵינוּ,
אִתָּנוּ פֹה תִשְׁכַּח יָגוֹן וַעֲצָּבֶת;
רְאֵה נָא, כִּי זַכּוּ, כִּי מָתְקוּ מֵימֵינוּ,
זַכִּים כִּשְׁמֵי־יָהּ וּמְתוּקִים כַּמָּוֶת...

צללי נשף ישופוני מסביב. הנני קורע בחזקה את שמורות עיני, שנאחזו מאבק דרכים וזיעת אפים, הנני מתאמץ להביט בעד חשכת הליל ולהתבונן אל אשר לפני; אהה! שממון ותוהו מסביב, אין דרך ואין מסלה!

הנני עומד על מורד הר גבוה ונשא מאד, מימיני יתנשא ההר כחומה מוצקה, אשר שיאה לעב יגיע; משמאלי נקרת צורים עמוקה כתהום, ואנכי משרך את דרכי, מטפס ועולה על משעול צר מלא שמיר ושית, ההולך עקלתון על ירכתי ההר. הרהבתי בנפשי עוז ואשא את עיני להביט מעלה אל מחוז חפצי, אל ראש ההר. אבל, אהה, ערפל דק ומזהיר באור כהה יסתיר את מחוז חפצי מנגד עיני.

אל אלהים משגבי! האמנם אעצור כח לעלות אל ראש ההר, אשר שם הערפל? ומי יודע, אם אמצא מנוח גם אחרי בואי שמה? מי יודע, אם לא יתנשא ההר מעל להערפל למרומי אין קץ, ולנדודי אין קץ ואין תכלה לנצח? הה, מי יודע?

II.

הנני משפיל את עיני להביט מטה אל מעמקי התהום, אשר משמאלי. שם בעמק מתחת יפכה אשד מים את גליו השאננים, הנוצצים כרצי כסף לנוגה אור הירח, החודר אליהם בין נקיקי הסלעים. מה נחמד הנחל ההוא ומה זכו מימיו. אבל מה זאת? האמנם כח דמיוני יוליכני שולל ועיני תראינה תהפוכות... שלש עלמות יפות כלבנה, השופכת את אורה עליהן, רוחצות את בשרן שם בנחל. קול ענות ששון וגיל ישמע מביניהן בהאבקן יחד, ורסיסי מים, נוצצים כעין החשמל, יתנשאו מעל לראשיהן. בשחוק מלא נעימות וחן הן קורצות אלי עין חליפות אשה אחרי רעותה תניפינה אלי את ידיהן גם תשקנה אותן למו פיהן... הארד אליהן המימה? אבל מה לי ולהסירינות היפות האלה? מה לנודד קשה רוח ולשחוק מהולל? „הלאה, הלאה!" אשמע קול קורא אלי ברוח, הסוער והומה בין נקרות הצורים. „הלאה, הלאה!" יענה לעומתו הד קול יוצא מקרב לבי.—„הלאה, הלאה!".

על ראש ההר.

(חזיון)

I.

— לא, לא אוכל ללכת הלאה! עוד צעד אחד ואני נופל אין אונים ארצה.

אגלי זיעה גדולים נוטפים מעל מצחי ולחיי, הנני הולך שחוח תחת נטל ילקוטי הקטן הנפשל מאחורי. הוי, מה קטן ומה דל ילקוטי זה; אך ספר קטן אחד ישן נושן בתוכו, ובלתו אין כל! אבל, אל אלהים חילי! מדוע אפוא יעיק ככה ילקוטי זה על מתני? מדוע זה ידכאני לארץ, עד כי לא אוכל להרים ראש ולשאוף רוח?...

ראשי עלי סחרחר ולא ארע נפשי. מקוצר רוח ויגיעת בשר לא אוכל לתת דין וחשבון לנפשי, מאין אני בא ולאָן אני הולך? לא אזכור עוד, מתי ומדוע אחזתי את דרכי זאת. ומי שם את הספר הישן בילקוטי תחת צדה לדרך הארוכה והשוממה, אשר לפני. רגלי הבצקות מתנגפות לרגעים באבני נגף, הזרועות על כל מדרך כף רגלי; עוד מעט וימעדו קרסלי, עוד מעט ואפול כבול עץ ארצה; ובכל זאת לא אוכל עמוד גם רגע אחד על עמדי. „הלאה, הלאה!" אשמע בלי הרף קול קורא אלי בלבי. ובשארית כחותי הנני הולך הלאה מבלי דעת אנה ומדוע. ילקוטי, אשר על שכמי, יעיק כאבן מעמסה על צוארי, ואנכי חסר כח להסירו מעלי ולהשליכו ארצה ככלי אין חפץ בו.

— לא! לא אוכל ללכת הלאה; פה אשב, ויהי מה.

— מקרית מלך, ידידי, מקרית מלך, שם ישבתי גם השתדלתי; רבת השתדלתי, ידידי, השתדלתי גם יכולתי.

— ואת שלש הפרוטות, אשר נתתי על ידך, הלא מסרת לידו מַמש? לא יכלה אשתי להתאפק ותשאל.

— מנדיל השתדלן לא ימעל בשליחות, ענה ר׳ מנדיל בגאון, הנה הבאתי לך גם את „חשבון ההוצאות״ של פרוטותיך.

לשמע הדברים האלה פג לבי ויהי לאבן, אבל לשמחת לבבי לא שמה אשתי לב אל חִורת פני, ותען ותאמר:

— מה לי ולחשבונותיך, ר׳ מנדיל? את חשבון ההוצאות ידעתי גם בלעדיך: הפרוטה האחת בעד זמורת הגפן, הפרוטה השנית בעד ענף תאנה, והשלישית...

— סלחי לי גבירתי, יִשסע ר׳ מנדיל את דבריה ויאמר: סלחי לי גבירתי אם אזכירך את המשל הקדמוני: הנשים שערותיהן ארוכות ודעתן קצרה; כי למה זה תלאי את ראשך חנם, ואני הבאתי לך את „חשבון ההוצאות״ בדפוס מהודר ובהגהה מדויקת? ובדברו הוציא מחיקי גליון גדול וישם לפני על השלחן (חנה אשתי לא למדה קרוא בלי נקודות).

על הגליון היה כתוב לאמר:

חשבון ההוצאות של שלש הפרוטות:

פרוטה אחת אבדה בדרך	1
הוצאות המשלוח של הפרוטה שאבדה בדרך	1
הוצאות הדפוס של חשבון ההוצאות . . .	1
ס״ה	3

— אוי מה היה לך, אישי! קראה חנה ותספוק כפיה: מדוע זה חורו פניך? האשלח לקרוא לרופא?

— אין דבר, רעיתי, אין דבר, חלום נורא חלמתי — אבל עוד נורא ממנו פתרונו!

ח׳ אדר תרמ״ח.

והאכר אשר בלבנון — הנה הוא נצב על ראש ההר כנציב שיש; חורת מות כסתה את פניו, ועיניו נשואות השמימה לראות מאין יבוא עזרו! ראיתי, ויפג לבי ויהי גם הוא לאבן. הה! צר לי עליך, אחי, צר לי מאד, אוהביך אנשי בריתך במחתרת באו אליך להרוס את נחלתך, ואנכי חסר אונים אני להצילך ולרפא את שברך!

עוד לא כליתי את דברי, והנה התורן והנס אשר עליו התנודד ויפול ארצה, עוד רגע אחד וההר התפורר ויתפוצץ לרסיסים ויהי למהפכת אלהים!

— את הנס, אחי! את הנס הצילו לנו! את הנס היקר לנו מכל חמדה! נשמע פתאום קול ר' מנדיל השתדלן קורא בכח אל כל הנצבים עליו: אַחי! האין בכם איש, אשר יחרוף את נפשו להציל את הנס? ובראותו כי איש לא קם ולא זע לקול קריאתו, וילבש ר' מנדל גבורה כמעט וירץ בכח עלומים אל תוך המהפכה וירם את הנס לעיני כל הקהל.

אבל אל אלהים חילי! מה היה לנס הזה אחרי נפלו? תחת הכתֹבת „ציונה", אשר היתה עליו בראשונה, ראיתי את המלים „חשבון ההוצאות" כתובות עליו באש שחורה על גבי אש לבנה. עוד מעט והאש התלקחה על כל סביביה, הנה התרן כבר בוער כלו באש, עוד רגע אחד והאש אחזה גם בשמלות האנשים לובשי השחורים ועוטפי השחורים ותצת גם את המסוה אשר על פניהם. ראיתי פני להבים פניהם, ראיתים והכרתים. הוי אַחי! הגם אתם בקושרים?

— בערה, בערה, מים! הבו מים! נשמע קול אדיר וחזק מכל עברים: מים! הבו מים! נשמע קול פחדים באזני, ולקול השאון הזה הקיצותי והנה חלום.

* * *

— מדוע פניך זועפים היום? שאלתני חנה, בשבתנו אל השלחן לאכול בצהרים.

— חלום נורא חלמתי הלילה, ותפעם רוחי.

— הלום חלמת? — נשמע פתאום קול ר' מנדיל השתדלן מפרוזדור הבית. חלום חלמת? הלא לאלהים פתרונים. ספרו נא לי.

— ר' מנדיל! קראתי אני וחנה פה אחד: ברוך בואך, ר' מנדיל, מאַין זה תבוא?

„ציונה!" נשאתי את עיני וארא, והנה חנה רעיתי נגשת בהדרת קודש אל התורן, ושלש הפרוטות בידה, ותנח אותן לרגלי התורן, וקול דממה דקה נשמע מפיה לאמר: למען השם לידו ממש. כמעט הפנתה חנה את שכמה ללכת, והנה המון גדול, כזרם מים כבירים, נראה מסביב; אנשים, נשים וטף ינהרו אל הנס מכל עברים, איש איש ופרוטתו בידו, כלם נגשים בהדרת קודש, וברוח נשברה יקריבו את מנחתם גם הם לרגלי התרן. „לידו ממש, לידו ממש, לידו ממש!" נשמע קול שאון המתלחשים, כשאון רוח סועה וסער, בנשבו בין סבכי יער אלונים.

בין כה וכה והנה צבור הפרוטות, אשר לרגלי התורן, הולך הליך וגדול מרגע לרגע, הלוך ורחב, הלוך ורום; עוד מעט ויהי לגבעה נשאה, עוד מעט ויהי להר גבוה ותלול מאד. ומדי התבוננני בהר, וארא והנה כסה כלו בירק דשא מרהיב עין ולב, ועל ירכתי ההר מזה ומזה שדמות בר, מטעי גפן וזית, גני פרחים ופרדסים, נוצצים בשלל צבעיהם, לעין השמש; ושם על ההר, בין משעולי הכרמים, הנני רואה את האכר אשר בלבנון מתהלך לרוח היום, הולך הלוך ורנן מטוב לב, וצאצאיו כלם מסביב לו ירקדו כאילים, רועים בגנים ולוקטים שושנים...

אבל מדוע זה נוע ינוע ההר כלו? מדוע זה ימוט התורן ויניד הנה והנה, כאשר ינוד הקנה לפני הרוח? אל אלהים משגבי! האמנם תרעד ותרעש הארץ מתחת לגבעת הפרוטות?

שם בירכתי ההר צפונה, בעד הערפל הדק המרחף שם על פני ההר ראיתי, והנה להקת אנשים לובשי שחורים ועוטפי שחורים, עושים כה וכה במחשך מעשיהם, אשר יסתירו מעין רואים; את פני האנשים ההם לא ראיתי, כי היה המסוה על פניהם, אולם את ידיהם ראיתי, אליהן התבוננתי, ובשרי סמר מפחד. באצבעותיהם הארוכות והחדות כשני המגרפה הם חופרים ומקרקרים בגבעת הפרוטות, כאשר יחפרו העטלפים בבטן האדמה, ואת עפר הנחשת אשר יוציאו מן החור יסתירו תחת שמלותיהם הרחבות, ולא נודע כי בא אל קרבן. ככה יעשו האנשים ההם את מלאכתם מבלי הרף, קרקר וגרף, קרקר וגרף, עד כי עוד מעט והחור הקטן, אשר כרו האנשים בירכתי ההר, כבר היה למערה גדולה ורחבת ידים; עוד מעט והנה ההר כלו תלוי על בלימה, מרחף בין השמים ובין הארץ ומתנודד הנה והנה, כאניה קלה, הנשאת על פני גלי הים, אשר יהמו יחמרו בדכים ביום סופה וסער.

* * *

עברה שנה, עברו שנתים, ומן האכר אשר בלבנון אין קול ואין קשב.

— מה היה להאכר, שככה נאלם דומיה? שאלתי את פי חנה רעיתי באחד מלילות החרף אחר סעודת הערב.

הלילה היה ליל סגריר ושלג, ובברכי את ה' על החום הנעים השורר בבית, זכרתי כי יש נודדים מרודים עלי ארץ, אשר בעת הזאת אולי יקפאו מכפור וקרח.

— מדוע נאלם האכר דומיה? תשאלני — מרוב טובה ידידי, מרוב טובה! הנה הוא יושב שם תחת גפנו ותחת תאנתו— בארץ ישראל, יאמרו הבריות, אין שלג ואין קרח, והאביב ישור שם מראשית השנה ועד אחרית השנה—הנה הוא יושב שם תחת גפנו ותחת תאנתו, אוכל גלוסקא חמה ויפה ושותה יין מגתו, ומה לו ולנו?

חנה דברה את דבריה אלה ברוח כהה ועצבון, כאשה עלובה, שלא נהגו בה כבוד כל צרכה.

— האם לא תאמיני, חנה, כי מת האכר אשר בלבנון כבר ברעב, ועל כן נאלם דומיה?

— ה' עמך, ידידי! ענתה חנה כנפעמת, ותירק שלש פעמים הצדה: ה' עמך, ידידי! חי נפשי, כי לא ידעתי מה היה לך! בימים האחרונים האלה ראיתי, כי רוח רעה מבעתך תמיד, ועל כן הראה בכל המעשים שתחת השמש רק עמל ורעות רוח. את שלש הפרוטות הלא בקשתי כי ימסרו „לידו ממש”: בעד הפרוטה האחת קנה לו זמורת גפן, בעד הפרוטה השניה וכו' וכו'.

רוח המליצה לבשה עוד הפעם את חנה רעיתי, ותחל לחלום חלומות בהקיץ, ותבנה ברוח שפתיה היכלי קסם ומגדלים פורחים באויר, אשר לקחו ביפים את לבבי. מעט מעט שבה נפשי למנוחתה, ואישן.

* * *

בחלומי והנני עומד בבקעה רחבת ידים מאד, שהרים גבנונים עוטרים עליה מסביב, ובבקעה בתוך יתנשא תרן גבוה ונשא מאד ונס פרוש עליו, אשר יתנועע לרוח היום, ועל הנס כתוב:

— ברוכים אתם לה׳, אדוני וגברתי! הנה באתי היום להפרד מאתכם, היו בשלום, ידידי, יתן ה׳ ונתראה פנים בחיים ושלום.

— אבל לאָן אתה הולך, ר׳ מנדל? ולמה זה תחפוז ללכת, הלא דבר הוא!

— דבר גדול מאד; אל קרית-מלך אנכי נוסע להשתדל שמה, אולי יש לך, ידידי, דבר בקרית-מלך, ואשתדל גם בעדך.

— רב תודות לך, ר׳ מנדיל, תהלה לאל, דבר אין לי עם איש ולהשתדלות אינני צריך. אבל אם חפץ אתה להראותני אות לטובה, עוץ נא עצה, מה לעשות בשלש הפרוטות, אשר אחפץ לשלוח אל האכר אשר בלבנון.

— אין חכם כבעל הנסיון, ענה ר׳ מנדל גאות כמחזיק טובה לעצמו, הואילו נא ותנו אותן על ידי, בקרית-מלך אמסרן ליד איש עתי, אשר יובילן לקרית-יערים, מקרית-יערים ישלחו אותן לקרית-שערים, ומקרית-שערים תלכנה הפרוטות בארח ישר אל האכר אשר בלבנון.

— לידו ממש? שאלה חנה.

— לידו ממש! היי נבונה ובטוחה, מנדל השתדלן לא ישתדל לריק.

— רב תודות לך, ר׳ מנדל!

— לתודה מה זו עושה? זה נהנה וזה לא חסר!

בעת ההיא לא שמנו לב לשאול מי נהנה ומי לא חסר, כי היו עינינו ולבנו רק אל שלש הפרוטות, אשר חתלנו אותן בשבעה סמרטוטים נקיים ולבנים, סמרטוט לפנים מסמרטוט, ועל כלם מחתלת של נייר, שעליה כתבתי באותיות ברורות ומצהירות (למען ירוץ הקורא בהן) כדברים האלה:

לכבוד האכר אשר בלבנון
משלוח של שלש (3) פרוטות;
למסור לידו ממש;
בהדר"ג.

— היו שלום, ידידי!

— לך לשלום וה׳ יצליח דרכך!

— למען השם, ר׳ מנדיל, לידו ממש, קראה חנה אחריו בפרוזדור הבית: למען השם!

פעמים ביום ברעב, הוא עם ילדיו יחד. נשלח נא איפוא את שלש הפרוטות הנשארות לנו אל האכר היהודי הזה, לידו ממש. בעד הפרוטה האחת יקנה לו זמורת גפן אחת לטעת בכרמו; זמורת הגפן תשגא ותשגשג מאד ותהי ברבות הימים לגפן אדרת רבת השריגים... בעד הפרוטה השנית יקנה לו ענף עץ תאנה אחת לטעת בגנו, וברבות הימים יהיה גם הענף הזה לעץ רענן רב צאלים... בעד הפרוטה השלישית יקנה לו כחצי העומר זרע חטים לזרוע שדהו. והיה כאשר יצו ה׳ את הברכה במעשה ידיו וימצא מאה שערים בזרעו אשר יזרע, והיה הזרע לקמה והקמה תהיה לדיש, והדיש יטחן לקמח, ומן הקמח תאפה אשת האכר גלוסקא חמה ויפה, ואז יבוא האכר אשר בלבנון לא הרחק מחרבות ציון וירושלים, וישב תחת גפנו ותחת תאנתו, וילדיו הרעבים כשתילי זית סביבו, ויאכלו מן הגלוסקא החמה והיפה, ויברכו את ה׳ על הארץ ועל המחיה, וגם אותנו ואת שלש פרוטותינו יזכירו לטוב. ואז...

כיד רוח המליצה הטובה על חנה זוגתי, עלתה זמורת הגפן הקטנה כפורחת לפנינו, התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח. שנגג אין קץ מלא את כל חדרי לבבי, עד אשר לא יכולתי עוד להתאפק, ואֶשק בחזקה אֶת לחיי זוגתי המלאים קמטים קמטים, כאשר נשקתיה בימי עולם ובשנים קדמוניות.

— ברוכה את רעיתי וברוך טעמך! קראתי מקרב ולב עמוק: רק היום ראיתי, כי חכמת נשים אַת, וכי נבונות מאד!

— רק היום ראית זאת! הוי קשה עורף! האם יעצתיך רע מעודי? האם...

— הרגעי נא, רעיתי! הלא יום טוב לנו היום, ולמה זה נמררהו בריב שפתים? נשב נא במנוחה אל השלחן ונמתיק סוד יחדיו, איככה נשלח את שלש הפרוטות אל האכר אשר בלבנון, למען אשר יגיעו לידו, לידו ממש, הלא ידעת רעיתי כי בצוק העתים האלה...

עוד אני מדבר והנה ר׳ מנדל השתדלן בא הביתה ומקלו ותרמילו בידו, כאלו נכון הוא לצאת בדרך רחוקה.

את ר׳ מנדל השתדלן הלא ידעתם, אחי, ועל כן לא ארבה היום דברים על אדותיו.

(יזכנו השם בשיבה טובה), שאחר נכיון כל ההוצאות נשארו לנו שלש פרוטות מיותרות לגמרי. כבר שלמנו שכר דירה לבעל הבית, שכר למוד להמלמד, גם בעד העליה בבית הכנסת סלקתי כבר במזומנים, ועוד נשארו לנו שלש פרוטות שלמות, אשר, אם לא נמצא להן מטרה הגונה, תוכלנה לעכר את מנוחתנו. מה נעשה איפוא לשלש הפרוטות האלה?

— נקח נא לנו תבה קטנה מסוגרת על מסגר, יעצה אשתי אחרי חשבה רגעים אחדים, ונקוב חור קטן במכסה התבה מלמעלה, ואם ירצה-השם, אשר גם בימים הבאים לקראתנו לשלום תשארנה לנו שלש פרוטות מדי שבוע בשבוע, והיו לנו למשמרת בתוך התבה; ואם יזכנו השם לחיות עלי אדמות עד מאה ועשרים שנה, אז נצבור על יד על יד עד כדי עשרת אלפים פרוטות, ואז נהיה גם אנחנו ככל הגבירים הגדולים אשר בארץ.

— לא, רעיתי! ראשונה: מי לידך יתקע כי נחיה עד מאה ועשרים שנה? הן לא כימים הראשונים הימים האלה לנו, ורפיון הדורות האחרונים כבר היה למשל בפי כל. שנית: מי לידך יתקע, כי תשארנה לנו שלש פרוטות מדי שבוע בשבוע? שלישית: מי לידך יתקע, כי באכוף עלינו המחסור, לא נשבור בחזקת היד את התבה ולא נוציא את כל הכסף המונח שם למשמרת? לא טובה עצתך הפעם רעיתי.

על לחיי רעיתי, אשר מעוצר רעה ויגון קמטו בלי עת, נראה כאדם חכליל בושה. היא ראתה ותבן, כי לא מחכמה דברה הפעם את דבריה, ותורד את ראשה עוד הפעם ארצה, תפושה ברוב מזמותיה.

— מצאתי, מצאתי! קראה חנה אחרי רגעים אחדים בעליצות נפש, ופניה צהלו מרוב שמחה: מצאתי, מצאתי!

— מהרי והגידי את דבריך, קראתי גם אנכי בקצר רוח וכליון עינים, מהרי והגידי את דבריך, חנה, ואשמעם.

— הנה נא שמעתי, אישי, וגם במכתבי העתים כתוב לאמר, כי בימים האחרונים האלה, שם בין רוכסי הרי הלבנון לא הרחק מחרבות ציון וירושלים, נגלה נגלה אכר יהודי... השמעת? אכר יהודי, אכר ממש ויהודי ממש! כאכר יפתח וישדד אדמתו אדמת הקדש, יזרע זרעו ויקצור קצירו, וכיהודי ימות בכל זאת שבע

מעשה בשלש פרוטות.

אֵיכן פרוטותי היקרות? אֵיכן מחמדי נפשי?

אהבה רבה אהבתיכן, פרוטותי היקרות, בחמלה גדולה ויתרה טפחתי ושמרתי אתכן, והנה באו אלי אנשים בעקבה לאמר: פרוטותיך אלה לגדולות נוצרו בארץ, תנה אותן על ידינו ועיניך תראינה נפלאות! האמנתי גם נתתי. אכן גם הראוני נפלאות—אבל הגדולות, הגדולות אשר אמרתם, איה הנה? אהה לפרוטותי, כי עלו בתהו ותאבדנה!

אבל אתם, אחי, עוד טרם תדעו, מה משפט הפרוטות האלה, הנני ואבליג על יגוני ואספרה לכם את תולדותן על הסדר. שמעוני אחי, ונודו לשברי!

* * *

— מה נעשה בשלש הפרוטות הנשארות לנו? שאלה אותי חנה רעיתי במוצאי שבת קדש אחר הבדלה, בשבתנו אל השלחן לשתות חמים, שמחים וטובי לב על הברכה, אשר צוה ה׳ אותנו בשבוע שעבר.

— מה לעשות בפרוטות האלה? חי נפשי כי לא שמתי עוד לב אל הדבר הזה, הבה, רעיתי, ונחשוב מחשבות... כן, כן, חנה רעיתי, הדבר הזה צריך עיון גדול מאד—כליתי את דברי בהעבירי את שתי ידי עַל מפלגות זקני.

ידע תדעו, אחי, כי זה הפעם הראשונה אחר חתונתנו

אבל לו גם אפסה התקוה הזאת, האם בגלל זה אבחר במות? אפסה התקוה הזאת ואחרת תבוא במקומה ואולי עוד טובה ממנה. אולם אם אפול אל התהום אשר מתחת לרגלי, אז גם זאת גם אחרת לא תהיה לי לעולם. „מה לך ולהצרה הזאת?" תשאלני; אבל, ידידי, הלא גם חיי אני אינם מתוקים, מה לי ולצרה הזאת? הלא בידי לקפוץ מעל הגשר אל הנהר ולשום קץ לכל צרותי ברגע אחד! אבל בעל כרחי נולדתי ובעל כרחי אני חי, וכל עוד נשמתי בי אחפוץ בחיים ורודף אחריהם. כן היא האדם וכן הוא הגוי כלו.

— בעל כרחך אתה נולד, בעל כרחך אתה חי, אבל גם בעל כרחך אתה מת, עניתי אחריו ביגון. הוי ידידי, עמנו חולה ומחלתו אנושה מאד, האם לא יבעתך הרעיון כי הולך הוא ומתקרב אל קצו? הנה נא זה מעט דברת על שלשת החוטים המקשרים לב איש איש מאתנו אל עמנו! האמונה, הלשון ורוח העם הנטוע בלבנו. אבל האינך רואה, כי החוטים האלה הולכים ומתרפים מיום ליום, עד כי עוד מעט ויהיו לקורי עכביש, אשר אם ישב עליהם הרוח ונגוזו ועברו? הוי ידידי, הרוח הזה כבר יצא מחדרו, לא רוח צח שפים, כי אם רוח סועה וסער המנשר עלה ופרי גם יחד. ידידי, ידידי, אנה אנחנו באים ואיפה נחבא מן הרוח הנורא הזה?

— שאלה גדולה שאלת, אחי, ענני ר' משה בנחת רוחו, ודברים רבים לי להשיבך עליה, דברים טובים ונחומים, אבל כבר עבר חצי הלילה. נשובה נא עתה למנוחתנו וביום אחר נשיח על אדות הענין הזה.

ד' מר-חשון תרמ"ז.

לא כן הם היהודים-על-מנת. לא פעם ולא שתים שמעתי את בני אחיך הצעירים אומרים: „לולי התקוה שהיתה לנו להאחז בארץ אבותינו, אזי איננה שוה היהדות בעינינו, כי נטפל בה כל הימים ונחסר את נפשנו מטובה בגללה”. ולו באמת תתהפך הארץ הזאת פתאום לים המלח, אז, הוי מי יודע אחרית היאוש והקפאון הנורא, אשר יהיו להם האנשים האלה לשלל!

— אבל התדמה, ידידי, בנפשך, כי כאשר יתיאשו האנשים האלה, בגלל איזה סבה שתהיה, מתקותם זאת, אז יפנו כלם עורף אלינו?

— כלם? חלילה! זאת לא אמרתי. זכרה נא את ימי שבתי-צבי, האם הפנו כל מאמיניו עורף אלינו אחרי נואשו מתקותם? רק אלה אשר כבר קנן היאוש בלבבם ויאכל כעש את החוטים הרבים, אשר בהם נקשרו אל עמם האומלל, והתקוה בגאולה-קרובה היתה החוט היחידי, אשר המה תלוים בו בין השמים ובין הארץ, אהה! כמעט נפסק החוט הדק הזה, ויפלו האומללים אל התהום הנוראה, אשר מתחת רגליהם... אבל, ידידי, לאשרנו הנה גם מבלעדי התקוה היקרה הזאת יש לנו עוד חוטים רבים וחזקים, המקשרים את לבותינו אל עמנו. האמונה בדתנו העתיקה, ידיעת דברי ימינו הנפלאים, לשון קדשנו המושכת לבבות, הכרת רוח עמנו וסגולות נפשו היקרות, אשר בכל צרותיו ותלאותיו הרבות עוד לא נכחדו כלן ויבדילו אותו לטוב... האם אין די בכל אחד מן החוטים האלה לקשר אותנו אל עמנו בקשר נמרץ? נשתדל נא איפוא לחזק את החוטים האלה בלבותינו ובלבות בנינו, אשר יבואו אחרינו, נאחדם ונסבכם יחד, עד אשר יהיו לפתיל משזר, אשר לעולם לא ינתק, ואז... יתעוררו ויקומו כל הפחות שבעולם לסגור את חופי ארצנו לפנינו על מסגר, פור תתפורר כל הארץ ונוע תנוע, ימטר עליה ד' אש וגפרית מן השמים, יתגעש ים המלח ויעבור על גדותיו לכסות אותה כלה במשאון, ואנחנו — יהודים היינו ויהודים נהיה כל הימים!

— אבל מה לך ולצרה הזאת, אם אפסה לך כל תקוה להנצל ממנה? ולאיזה מטרה תאריך נפשך?

— אפסה כל תקוה? אבל, ידידי, אנכי הלא רק „בדרך המליצה” דברתי את כל אלה. ובאמת הלא ידענו, כי הפחות הם עם אוהב לנום, וה' ישמור על ארצו מרעש, מרוגז וממהומה.

יצעק אתם יחד כברוכיה ויקראו בשם „ס׳בארין העברי" את כל אשר בקהלם לא יֵחַד כבודו? ובדבר ישוב א״י הלא ידעת, ידידי, כי בדבר הזה מחשבותי כמחשבותיהם, כי יקר הרעיון הזה מאז לנפשי ונכבד בעיני מאד, ורק יען כי יקר הרעיון הזה לנפשי, על כן לא אריע אף לא אצריח ולא אגזול שינה מעיני הפחות... האם בגלל הדבר חזה חדלתי מהיות יהודי?

— אל תשית, ידידי, לב לדבריהם, ענה ר׳ משה במנוחה, גם אלה דברי מליצה הם, כמונו יודעים גם הם, כי כלנו יהודים אנחנו, איש איש על פי דרכו, ואם יוציאו אותנו מכלל יהודים, הלא יעשו זאת רק „כדי לשבר את האוזן". ואמנם יש יהודים ויש יהודים. יש יהודים שלא על מנת, כמוני וכמוך, ידידי, וככל המון בית ישראל. יהודים אנחנו בעל כרחנו, גם נדע ונחוש בלבנו, כי לא נחדל מהיות יהודים כל הימים, אשר אנחנו חיים על פני האדמה. אבל יש לנו היום (אף כי מתי מספר המה) יהודים על מנת: למשל על מנת שיבנה בית המקדש, על מנת שתכונן ירושלים, על מנת שיהיו לנו שופטים ושוטרים, אנשי חיל ורובי קשת. גם היהודים-שלא-על-מנת יצפו לגאולה, גם הם יקוו, כי בוא תבוא אף אם תאחר, גם ביניהם יש אשר יחשבו לחובה למו לקרב אותה בכל אשר יהיה לאל ידם, ועל כן לא יחשכו את פרוטותיהם ממצות הישוב, וגם נדבתם לא חרם מחרסי האדמה היא; אבל לו בא אליהו הנביא היום והגיד להם, כי כלה ונחרצה בפמליא של מעלה לעכב את המשיח עוד יובל בשנים, או לו גם רעשה חס ושלום ארץ ישראל תחתה וכסדום ועמורה מלפנים תתהפך לים המלח, אז יצדיקו עליהם את הדין, ולא יאמרו: מה כחנו כי ניחל, ומה קצנו כי נאריך נפשנו? יהודים הם בעל כרחם ושלא על מנת, ואחת להם פלשתינה וסנגמביה, אמריקה או אוסטרליה, כאשר יאמר גם המשורר היהודי, המשורר-שלא-על-מנת:

„אנה תלך, אנה תפנה, עם דל חלכה!
אל אשר יהיה הרוח שמה נלכה!
ישאנו מזרחה, ויטלטלנו ימה,
אם רק נוכל לעבוד את אלהינו שמה;
אחת לנו מזרח וים צפון ונגב
במקום נוכל בחיים לחיות באמונתנו
. . . .

הצעקנים עומדת וקימת בתוכנו וכבר יש לה גבאים ושמשים, דרשנים ושאר כלי קודש, גם יריבו ויתקוטטו איש באחיו, כאלו היה בית מדרשם כבר בנוי לתלפיות. ביחוד רבו הדרשנים בתוכה, עד כי מספר חבריה היו דרשניה, וכלם יצעקו כברוכיה, עד אשר תבקע הארץ לקולם.

במנהגיהם וארחות חייהם לא יבדלו בני הכתה משאר יושבי קרית־רעב; ואף כי יצעקו כל היום „אנו לציון ועינינו לציון!" בכל זאת יכבדו לשבת במקומם, לא יפני את לבם מדרך ארץ, ועוסקים בפרקטיה כשאר בני אדם: החנוני יושב בחנותו ומצפה לקונים שאינם מצוים, העורך דין הולך לערכאותיו להלבין את השחור ולהשחיר את הלבן, והמלמד מתחמם אחורי התנור והכירים—איש איש על משמרת פקודתו, ועולם כמנהגו נוהג.

על דבר האמונות והדעות של בני הכתה הזאת נכתבו ספרים אין קץ בלהג הרבה ויגיעת בשר, יען כי מספר חבריה היו גם סופריה. אבל את אשר יבנה האחד יסתר השני, ובאשר יאמינו שניהם יכפור השלישי; על כן לא באה עוד העת להתחזקות „על שרשי רגלי" עיקרי מטרתם.

— מה דעתך, רבי משה, על אודות האנשים האלה? שאלתי פעם אחת את אוהבי, בהיותי חרד על מעונות ביתי, פן ישארו שוממים אחרי לכת כל שכני לארץ ישראל.

— בעלי מליצה גדולים הם!

— הם בעלי מליצה? הם, אשר ילעגו עלינו הזקנים כל היום, כי שקועים אנחנו במליצה ורחוקים מן החיים!

— אבל ההדמה, כי הצועקים שבע ביום „שאו נס ציונה, שאו נס ציונה!" באמת כונתם לקחת מקל ארוך ומטפחת לבנה קשורה בראשו וללכת אתו ציונה? חלילה! הם לא ימושו ממקומם, ואם תשאלם על אודות הדבר הזה, אז יתפלאו על תומת נפשך ויענוך: „אבל הלא כך מקרא כתוב"! אפס כי במליצותיהם אלה לא אראה עוד כל רע, ולולי נואלו להעתיק אותן ללשון שאומות העולם נזקקין לה, אזי לא עלה מעולם על לב הפחות ההוזים ושוכבים בהרמוניהם לסגור את חופי יפו בפני הבאים פלשתינה; אבל זולת זאת אין כל חטא בדבריהם.

— אבל מדוע יתנו לבוגד בעמו את כל איש, אשר לא

ובן אחי השני, אשר התעתד להיות עורך דין, וכבודו של גמביטה לא היה מניח לו לישון, קם ויאמר: לא כי! החברה תוסד, הקשיטות יצברו, אבל לא להוביל אותנו ארחות ימים, כי אם להיליכנו קוממיות לארצנו; ועל כן טוב אשר תדפיס החברה על חשבונה דקדוק לשון ערבי בהעתקה עברית ברבוא רבבות חיברות לחלקן ביעקב ולהפיצן בישראל, למען נקום כלנו כאיש אחד, ובנערינו ובזקנינו נלך ארצה פלישתים, ששם נשב כסאות למשפט, וגם שוטרינו ונוגשינו מקרבנו יצאו...

ויהי זה אומר בכה וזה אומר בכה, והנה קם ר' מנדיל השתדלן להכריע בינידם, ויאמר: לא כדברי זה ולא כדברי זה, כי אם הא לכם את ספרי מעט הכמות ורב האיכות, אשר חברתי בשפת עבר צחה וברורה למען ירוץ הקורא בו; את ספרי זה הנקרא בשם „מורה דרך באזיה התיכונה" תדפיס החברה על חשבונה ברבוא רבבות חוברות, אשר תחלקן ביעקב ותפיצן בישראל, למען נקים כלנו כאיש אחד, ובנערינו ובזקנינו נלך ארצה מונגוליה להרים קרן המסחור בערביותיה ולהתענג שם איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו.

בעת ההיא ותהי מהומה ומבוכה בקרית-רעב, אשר לא היתה כמוה מיום הוסדה ואחריה לא היתה עוד. ורבים מישיני עפר הקיצו מקבריהם ויצאו מבוהלים ודחופים מן העיר וילכו באשר הלכו... ובן אחי הראשון לא הספיק לעשות את חשבינותיו ויצא בתוך יתר הגולים ויבוא עד בראדי העיר, וישב שם בפתחי נפש; ובן אחי השני, אשר ערבית לא ידע קרוא ועברית לא למד מעודו, התיאש מהר מדקדוקי השפות האלה ויצא גם הוא מן העיר, אפס כי לא הרחיק ללכת, וימהר לשוב, ויספר לכל אשר נדבו לבו לשמוע את חלומותיו ואת דבריו לאמר: באנו לתור את הארץ והנה היא מוציאה כבר כלי מילת וגלוסקאות... ור' מענדיל, אשר נואש גם הוא למצוא חותמים על ספרו מעט הכמות ורב האיכות, התאושש, וילוה אל שני בני אחי, ואל שלשתם נספחו מן הנערים המשוטטים בחוצות קרית-רעב מאפס עבודה ומעשה, וייסדו כתה חדשה בישראל—זאת כת הצעקנים עד היום הזה.

כת הצעקנים אין לה עדנה בית המדרש מיוחד בקרית-רעב כחוק לחברות שונות בישראל מימות עולם, ועל כן נמצאו „רבים וכן שלמים", אשר הטילו ספק במציאותה, ויאמרו, כי לא היתה ולא נבראה כי אם משל היתה. אולם עדים שני בני אחי, כי כת

— זאת לא אמרתי. אבל כשם שיש חסידים שאינם מכת החסידים, כן יש לאומים שאינם מכת הלאומים.

— אבל אם לאומי אתה כמוהם, מדוע הנך עומד מנגד ולא תלוה אליהם?

— זקן ובא בימים אנכי ולא אעצור כח לצעוק עוד, כאשר יעשו זאת בני הכתה; כי עליהם החובה לצעוק תמיד בכל יום ובכל עת, בשעת הצורך ושלא בשעת הצורך. למשל אנחנו הלאומים הפשוטים אוהבים את עמנו האומלל בכל לבנו, וגם הלאומים בני הכתה יאהבו אותו בכל נפשם ובכל מאדם. אולם אנחנו אוהבים ומחשים, והם אוהבים וצועקים ככרוכיה; אנחנו מחבבים את חכמת ישראל וספרותו, והם מחבבים אותן; והאמת נתנה להגיד כי חבתם גדולה משלנו: כי אהבתנו אנחנו לחכמת ישראל היא אהבה שתלויה בדבר, יען נקרא בספרים ונמצא בהם חפץ ועונג, אולם בני הכתה כרובם, כן לא ידעו קרוא עברית, ואהבתם לספרותנו היא אהבה שאינה תלויה בדבר, כאהבת דון קיחוט לדולצינה רעיתו, אשר מיודו לא ראה אותה פנים אל פנים. אבל אנחנו אוהבים ומחשים והם אוהבים וצועקים; אנחנו אוהבים את ארץ אבותינו, ערש אומתנו הנשמה כיום, ובני הכתה גם הם אוהבים אותה. אולם אנחנו אוהבים ויודעים כי עת לחשות... והם אוהבים וצועקים ככרוכיה, עד אשר העירו את כל הפחות בהרמוניהם מתרדמתם.

— נפלאים האנשים האלה.

— נפלאים מאד!

אולי התחפצו לדעת, איך נולדה הכתה הזאת, ומה הגיע אליה בקרית רעב? הנני ואספר לכם:

בראשית התקופה הזאת, כאשר החלו ימי הרעה להתרגש על בני קרית-רעב, עזבו שני בני אחי פתאום את בתי-ספרם, ויאמרו לעשות גדולות בארץ. האחד, אשר התעתד להיות מהנדס גדול בארץ, בקש חשבונות רבים וימצא, כי אם יתאחדו כל בני קרית-רעב עם הנשים והטף לאגודה אחת, ואיש איש ישלם רק קשיטה אחת לגלגולת (הדל לא ירבה והעשיר לא ימעיט), אז תקבץ החברה די כסף לשכור אניות תרשיש ולהסיע בבת אחת את קהילתנו הקדושה עם כל היקום אשר ברגלה לעבר מים הגדול. ותהי ראשית עצתו אשר תדפיס החברה על חשבונה דקדוק לשון אנגלי ברבוא רבבות חוברות לחלקן ביעקב ולהפיצן בישראל, למען נקום כלנו כאיש אחד, ובנערינו ובזקנינו נלך ארצה אמיריקה...

השוטר גמגם רגעים אחדים בלשונו כאיש, אשר לא יחפוץ להלבין פני חברו ברבים, אבל בראותו אותות שמחה על פני, לא נתן מעצור לרוחו ויאמר:

— יהודים גמורים אתם, אדוני, יהודים גמורים לכל דבר. ואם יש את נפשכם, אז אוכל לתת לכם על זה תעודתי, מאושרת ומקוימת כדת וכהלכה בחותם המלכות.

— השמעת, הנער? שאלתי את אחד מבני אחי, אשר בין כה וכה בא החדרה וישמע את דברינו האחרונים.

שמעתי, דודי, ענה הנער עזות. אבל גם אנכי לא על זאת אתלונן, כי לא יהודים אתם, כי אם על אשר לא לאומיים הנכם, אדוני!

השוטר, אשר התפאר לדעת את בני קרית־רעב לכל כתותיהם ומפלגותיהם, התפלא לשמוע שם כתה חדשה בעירנו, וישאל את פי בן אחי על אודותיה. אבל הנער, אשר לא ידע מטיב הכתה הזאת יותר ממני, הסתפק להעתיק לו את המלה „לאומים" בפשוטה כמשמעה.

— צדק בן אחיך בריבו, דבר השוטר, ויבט בעינים מפיקות רצון על הנער. צדק מאד. שיטת הלאומיות היא השוררת כיום בכל הארץ, ועל כן, אדוני, הצדיקו עליכם את הדין. כי מן השטה הזאת תוצאות לכל התלאות, אשר מצאוכם בימים האחרונים האלה. גם אנכי לאומי הנני ועל כן...

השוטר טרם יכלה את דבריו ופני הנער חפו.

* * *

— לאומים אנחנו או לא? שאלתי את פי אוהבי הזקן אחרי אשר נשארנו לבדנו בבית.

— לאומים גמורים!

— כזאת אשמע אך הפעם! אבל אם מכת הלאומים הנך, מדוע זה לא תצעק כברוכיא?

— למה זה תשאלני. שאל נא את פי הרב דמתא; לדעתי גם היא לאומי הנהו, לאומי שאין למעלה ממנו, ובכל זאת לא יצעק כברוכיא. יען ידע כי יאמינו לו גם בלי כל צעקה.

— הגם הרב דמתא הוא מכת הלאומים? גם זאת אשמע רק הפעם.

— הקראתיו? לא אחת ולא שתים. הספר הזה הוא לנו לעינים תמיד, ובלעדיו לא ירים איש מאתנו את ידיו ואת רגליו לעשות גדולה או קטנה.

— אם כן, יאמר נא אדוני, המותר לנו, רצוני לאמר, לי, עבדך בן אמתך, ולאוהבי הנכבד ר' משה, לשבת בכפרים ולהתעסק בעבודת האדמה?

השוטר חשב רגעים אחדים, ויסלסל בשפמו, ויען ויאמר:— מפני שאתם אוהבים רק מלאכות נקיות וקלות ובורחים מעבודה המתשת כחו של אדם, לפיכך אין לכם רשות להתעסק בעבודת האדמה!

— הנה נא הואלתי לדבר אל אדוני, ועל כן ירשני נא לשאול עוד, המותר לנו, רצוני לאמר, לי, עבדך בן אמתך, ולר' משה אוהבי, לצאת חוץ לתחום ולגור באשר נמצא בין אחינו הרוסים.

השוטר סלסל עוד הפעם בשפמו, ואחרי חשבו רגעים אחדים ענה ואמר:

— מפני שאתם בודדים במועדיכם ואינכם רוצים להתערב בין הבריות, לפיכך אין לכם רשות לשבת בין הרוסים וללמד אל דרכיהם.

— ישא נא אדוני ואשאלה אך הפעם. לר' משה אוהבי, היודע לחשוב תקופות ומזלות, או לי, אני עבדך, הבקי למשל בכתב ולשון של הפוטים והלובים או בדברי ימי עם הזמזומים, המותר לנו ללמד את החכמות האלה באחד האוניוורזיטטים אשר בערי המלוכה?

השוטר סלסל זמן רב בשפמו, חשב מחשבות ויגמגם בשפתיו, אבל אנכי לא מצאתי מענה.

— הנני מיחל לתשובתך, אדוני, כי בנפשי הוא!

השוטר הרכין את ראשו וילחש באזני לאמר: הלכה ואין מורין כן; אבל אם באמת ובתמים יש את נפשכם ללמד לתלמידים את כתב הזמזומים ולשונם, אז יש תרופה לדבר...

אנכי עשיתי את נפשי כלא שומע ואשאלהו:

— על דעתך איפוא, אדוני, הדברים הכתובים ואשר לא כתובים בספר הזה יחולו גם עלינו?

— כן, יחולו.

— אם כן, לדבריך יהודים גמורים אנחנו?

— על דעתי עוד לא מצאו חכמי הטבע אבן בוחן כזאת, הפיזיקה תאמר: לא בי היא, והחימיה הענה: אין עמדי.

— אבל ראה זה מצאתי!—הנה נא נמצא איש בפטרבורג, ר' עמנואל לעווין שמו, אשר כנראה, הוא מן הזקנים המחבבים את הצרות, כי הואיל האיש לקבוץ על יד ולכתוב בספר את כל החקים המיוחדים, אשר בהם יבדלו היהודים מכל אומה ולשון. הבה נא, אחי, ונקרא בספר הזה ונראה, אולי נמצאו בנו הסימנים המובהקים, אשר נפלו בהם היהודים מכל בני האדם, ואז נדע לענות את מנדינו דבר.

בדברי כזאת, פתחתי לפניו את הספר עֲבֵה הכרס ומרבה הגליונות, ונחל לקרוא בו בשום לב.

מה אומר ומה אדבר על רגשות נפשי, אשר השתערו בקרבי בקראי שהים שלש דלתות בספר ההוא, פחד וגיל, עצב וגאון, שממון וגבורה שמו בבת אחת את משטרם בלבבי. האמנם גדול עוני מנשוא, כי נדונותי להיות יהודי כל ימי חיי? האמנם כח אבנים כחי ולבי אמיץ בגבורים, כי הרהבתי בנפשי עז להיות יהודי כל ימי חיי? קטונתי מכל הכבוד הגדול הזה!

כמעט פג לבי מלהאמין, כי גם אנכי יהודי הנני; אבל עודנו קיראים בספר. והנה שוטר העיר בא הביתה לשחר את פני ולדרוש בשלומי.

השוטר דמתא על אוהבי יתחשב מתמול שלשום, יען יזכור לי את חסדי אבותי הנאמנים, אשר גמלו אתו בעודנו נער. לפנים לא מצא האיש כל ערות דבר באהבתו לאיש כמוני; אולם בשנים האחרונות האלה, מסבה לא ידעתי שחרה, ראיתי והנה פניו אינם אלי עוד כתמול שלשום, וכאשר אקדים לו שלום בשוק, יענני בשפה רפה, כמו שבפאו שד; ורק בנשף בערב יום, כאשר לא תשורנו עין רואה, ישים את נפשו בכפו לשחרני שלום ולאכול אתי יחד דגים ממולאים כחוק לישראל.

— ברוך בואך, הדרת כבוד אדוני, כי לשעה נכונה באת אלי, אמרתי לו בהגישי אליו את הכסא לשבת.—שאלה גדולה יש לי, אני עבדך, ולאדוני פתרונים, אם יואיל בחסדו להשיבני דבר

— נכון לשרתך אנכי, אם לא יהיה הדבר הזה נגד החק והמשפט.

— אם כן, יואיל נא אדוני להגיד לי, הקרא את הספר הזה?—שאלתיו, בהראותי באצבעי על שער הספר.

אדם נאמן להעיד על עצמו; אבל הנכם רואים, אדוני, כי פי המדבר אליכם — בלשון קדש, ועדה השפה הזאת, כי עוד יש בי מעט מריחה של אומה זו... אולם למען ר' משה לא אחשה ולמען אוהבי הזקן הזה לא אשקוט עד אוציא כנוגה צדקו... האיש הזה, בכל אהבתו לחכמת החשבון ובכל תאותו לצלול מן הבוקר עד הערב במצולות האינטינגראלים והדיפירינציאלים, בכל אלה לא זז מלחבב את חכמת ישראל וספרותה ולא חדל גם מקבוע עתים לתורה; ואליו אתם אומרים: לא יהודי הוא כי אם מתבולל. הוי אכזרים!

לא אכחד מאת אדוני, כי מטבעי רפה רוח אנכי, וכאשר אשמע מסביב את הבריות מרננים עלי כל היום לאמר „שכור, שכור!" אז לא אוכל עמוד על רגלי ואלך לשכב ולישון. וכאשר אשמע את בני אחי הצעירים מלחשים באזני כל היום „מתבולל, מתבולל!" אז אתעצב אל לבי, והספק יתגנב אל תוך נפשי, ובכליון עינים אחכה אז אל בוא אוהבי הזקן לשפוך את שיחי בחיקו.

— מה דעתך, ר' משה, שאלתיו אתמול, כמעט בא אלי החדרה; אולי באמת ובתמים חדלנו מהיות יהודים?

— ואם חדלת מהיות יהודי, מה מנך יהלוך? ענני הזקן בשחוק קל על שפתיו.

— האתה ר' משה תדבר אלי כדברים האלה? נתתי עליו בקול מר צורח, מה מני יהלוך! אם יהודי אינני, אז לא אחפוץ בחיים.

— הֵרָגַע, אחי! הלא זעקתך זאת וחרון אפך הם העדים היותר נאמנים, כי יהודי אתה בכל נפשך ובכל מאדך, כי לולא זאת, כי עתה לא נגע הדבר הזה עד נפשך. הגידה נא לפאזול פיאדעראיטש אחינו או לאננא גריגא־יעוונא אחותנו, כי יהודים אינם, וראית, כי לא יתאוננו ולא יצעקו עליך חמס, כי אם ירכינו בראשם וישתחוו אליך לאות תודה.

— נחמתני, אחי, נחמתני; אבל מדוע זה יאמרו הנערים, כי מתבוללים אנחנו?

— הנערים נערים, ענה הזקן בלזות שפתים וידום.

— אבל ר' משה, הואלתי לדבר אליו אחרי רגעים אחדים, מה טוב ומה נעים היה לנו, לו היתה בידינו אבן בוחן, אשר על פיה יכולנו לדעת ולהכיר את איש ואיש, היהודי הוא אם לא.

מכתב מקרית־רעב.

שלום לאהובי וכו' . . .

— היהודים אנחנו אם לא?

בכל פעם ופעם, אשר יבוא ר' משה האשכנזי לבקרני בערב, כדרכו מימים ימימה, להתעסק מעט בהשתפכות הנפש, תתעורר השאלה הארורה הזאת מחדש בינינו, ובכל פעם ופעם נתפלסף ונתפלפל בה עד חצי הלילה; וכן עברו עלינו ארבע שנים רצופות, ועד היום לא באנו עוד לידי גמר: יהודים אנחנו או לא?

לא על לבי ולא על לב אוהבי הנכבד ר' משה לא עלה מעולם לשאול שאלה מוזרה כזאת. חלילה! בהומת לבנו חשבנו ימים רבים, כי יהודים גמורים אנחנו; ויען כי כבר זרקה שיבה בנו, על כן קוינו, כי באמונתנו זאת גם נרד שאולה. והנה שבו שני בני אחי, האחד מדרכו לאמירקה והשני מדרכו לפלישתינה ואליהם נלוה גם ר' מנדיל השתדלן, הוא ר' מנדיל, אשר לפני ארבע שנים הגה ברוחו להוציא את בני ישראל מקרית־רעב ולהישיבם בא"ץ מונגוליה, באזיה התיכונה, למען יתענגו שמה איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו... ובראיתו, כי קצרה ידו להפיק את זממו, וילוה גם הוא אל הנערים, ושלשתם יחד עשו יד אחת להתגולל עלינו ולמרר את חיינו. כי כמעט יראו בני אחי את ר' משה דורך על מפתן ביתי, וימהרו ויבואו גם הם להתערב בשיחתנו ולהתעולל עלינו לאמר: לא יהודים אתם, כי אם . . . מתבוללים!

אי שמים! לא יהודים אנחנו, כי אם מתבוללים. אחי אל נא תרעו! הן כבר שיבה זרקה בי, ומיום היותי לאיש עד היום הזה לא שניתי את דרכי, אשר אני הולך עליה; ואם מתבולל אנכי, האמנם שלשים או ארבעים שנה רצופות אינן דיות לאדם להתבולל, עד אשר לא תשאר ממנו פרסה? ובכל זאת... אמנם אין

2*

אך אנשי חסד הם האנשים האלה, אולי ירחמו עלינו ונשארנו בחיים... תקותנו לא נכזבה. הרוסים, בראותם, כי אין בלבנו כל רע, הטו אלינו חסד ויתנו לנו רשיון להמלט דרך הבלקנים אל ארץ בולגריה הצפונית.

ימים רבים תעינו רעבים וצמאים עם הנשים והטף, אשר ברגלינו, בין רוכסי ההרים ונקיקי הסלעים. וכמעט תמנו לגוע ברעב לולי הציציות האלה שהיו לנו, כלה הזקן את דבריו באספו את ארבע ציציותיו מתחת למדו ובנשקו אותן למו פיו.

— ואיככה איפוא?

— פעם אחת שם אחד מאנשי הצבא, אשר עבר עלינו, את עיניו על הציציות התלויות מתחת למדי, כרגעים אחדים הביט עלי בתמהון, כי על פי בגדינו כטורקים נחשבנו בעיני הרוסים. פתאום אחז איש הצבא ההוא את ידי באהבה, ויען כי לא ידע ספר, על כן לא מצא דרך אחר לפניו להתודע אלי כי אם בקראו בקול רם: „שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד".

— „שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד!", ענינו אחריו כולנו כאיש אחד. שמחה נצחת נראתה על פני האיש ההוא, כהרף עין הוציא מילקוטו את שארית הלחם הנמצא אתו ויחלק אותו לילדינו, אשר מרעב ומכפן צפד עורם על עצמותם, וכחץ מקשת עף האיש ההוא אל רעיו היהודים, אשר מהרו אלינו ויתנו לנו מלחמם איש איש כפי מתנת ידו...

וכה הלכנו מחיל אל חיל, עד בואנו עירה גאבראווה, אשר לרגלי הבלקנים צפונה, ומשם נפזרנו אל כל רוח...

— ומה בלבבכם לעשות כיום? ואנה תלכו מפה?

— אל אלהים הוא יודע, מחר ירא ה' וישפוט „מי יחיה ומי ימות, מי במים ומי באש, מי בחרב ומי ברעב, מי ינוח ומי ינוע".

הרפו הרפו, אחי, פן עוד מעט ויקרע לבי לגזרים.

ט' תשרי תרמ"ז.

אבל מדוע יבכו האנשים האלה? תפלה נשגבה וטהורה כזאת—לבכי מה זו עושה?

כשעה שלמה עמדתי משמים בין הבוכים האלה, מעט מעט התרכך לבבי, רגשות, אשר זה ימים רבים לא ידעתי שחרן, החלו להתעורר בקרבי. הוי עד מתי עוד לא תקפץ עולתה פיה, עד מתי תשלוט הרשעה שלטת בבני האדם ותעורר מדנים בין אחים, עד מתי ה', עד מתי?

פתאום שמעתי קול חודר כליות ולב.

עשה למען יונקי שדים שלא חטאו!
עשה למען גמולי חלב שלא פשעו!
עשה למען תינוקות של בית רבן!...

הרפו הרפו, אחי! מנעו קולכם מבכי, פן עוד מעט ויקרע לבי לגזרים.

* *
*

— פליטי קאזאנליק אנחנו — ספר לי זקן העדה הנודדת הזאת, אחרי „כל נדרי", בשפת עבר צחה וברורה.

ידיעת בית רבי בשפה הזאת היא שעמדה לי להתודע אל אחי הרחוקים האלה. ובלילה ההוא נדרתי את נדרי לשום את השפה העבריה כחותם על לבי כל הימים.

„פליטי קאזאנליק אנחנו, אשר נסנו מעיר מולדתנו לפני ירחים שנים. כמאה וחמשים משפחות גרנו בעיר הזאת זה מאות בשנים. מרבית אחינו היו חרשי ברזל ונחושת, אבל גם בעלי הון ורכוש רב נמצאו בתוכנו, אשר שלחו את ידם בבשול שמן-שושנים. הלא ידעת אם לא שמעת על דבר בקעת קאזאנליק, אשר בשם עמק-שושן תקרא בפי כל; הלא כגן ה' הארץ הפוריה הזאת מלפנים וגם היום. עם אחינו הטורקים והבולגרים חיינו בשלום ושלוה כשבת אחים גם יחד. אבל אין משפחה בלי פגם, יאמר משל הקדמוני, ובין צעירי הבולגרים נמצאו אנשים, אשר היו עוינים אותנו בימים האחרונים האלה, על דבר אשר לא התערבנו בריבם עם הטורקים. ועל כן כמעט נראה החלוץ לצבא הרוסים תחת פקודת שר הצבא גורקא במורד הבלקנים תימנה, ויקומו אנשים רקים ופוחזים מצעירי הבולגרים ויתנפלו עלינו בחרבות שלופות לשלול שלל ולבז בז... רבים מאחינו נפלו בחרב לפני בני עולה אלה, ואנחנו הנשארים הרה נסנו לקראת צבא הרוסים, כי אמרנו

בחדר קטן וצר עמדו צפופים ושחוחים כעשרים איש באי בימים ומגודלי זקן, ומלבד הטף, אשר לרגליהם, כולם עטופים בטליתיהם ועוטים מעיל לבן מעל לבגדיהם. ראיתי את האנשים והנה אנשי מדות כלם, אשר לא ראיתי כמוהם בין בני עמי בארץ מולדתי; אולם גם בהוד פניהם והדרת הכבוד השוכנת על מצחם נבדלו מהם: הכרת פניהם ענתה בהם, כי מגולי ספרד אשר בתוגרמה הם, אף כי מוזרים הם לי האנשים האלה, אף כי לא נשמע גם איש את שפת רעהו, בכל זאת ידעה נפשי כי בקרב אַחי אנכי עומד, וכן הייתי גם בעיניהם. כי רק כרגע התפלאו אל לבושי השרד, אשר לבשתי כאחד מבני הצבא, וימהרו לשוב אל תפלתם ואל בכיתם.

אבל מדוע אתם בוכים, אַחי?

מבעד הפתח נשמע עוד הפעם רעם כלי תותח, וחלוני הבית ענו לעומתו בחיל ורעד...

שם על יד פלעוונה שני גוים גדולים ועצומים עומדים במערכה זה מול זה, ובלשון מדברת גדולות ישיחו איש את רעהו; מלועי כלי תותחם ירעימו איש על רעהו נפלאות, והמות הוא המליץ בינותם. ופה עם קטן ודל ישפך שיחו לפני אלהי החיים:

ויעשו כלם אגודה אחת
לעשות רצונך בלבב שלם...

ולא על חטאתיו לבד יבכה ישראל ביום דין זה לפני יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי; גם לא על צרכיו המרובים יתחנן העברי היום לפני אביו שבשמים; כי מה ליום הנשגב הזה ולצרכי איש פרטי?... כי אם על עמו המפוזר והמפורד מקצה תבל ועד קצהו, יבקש רחמים כי ישיבהו אלהים אל כבודו ואל מנוחתו:

ובכן תן כבוד ה׳ לעמך...
ותקוה טובה לדורשיך
ופתחון פה למיחלים לך;
שמחה לארצך...

והעם הקטן והדל הזה, אשר מראש ימי עולם לא חדלו בני עולה לענותו, לא יצעק חמס על מעניו ולא ישאף לנקם בעושי רשע, כי כל ישעו וכל חפצו הוא רק, כי

עולתה תקפץ פיה,
והרשעה כלה כעשן תכלה,
כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ.

העיר הזאת. ורק קול רעם כלי תותח מעבר פלעוונה החריד לרגעים את הרוח מסביב, והד הרי הבלקנים, העונה לעומתו בקול איום, מעורר זועה וחרדת אלהים... אבל כבר הסכינה אזני לשמוע את הקולות הנעימים האלה, עד כי לא הפריעו את דממת המות, השוררת ברחוב העיר, כאשר לא יפריע צלצל מורה השעות את דממת הליל בחדרנו. הוי מה עזה היא יד ההרגל על רוח האדם! הלא בכל פעם ופעם, אשר יתנו כלי התותח קולם ברעם, כמה נפשות אדם תקמוטנה בלי עת, כמה זכרונות נעימים, כמה תקוות טובות תעלינה בתוהו ותאבדנה?... הלנצח תאכל חרב? שאלתי בנהמת לבי — אי שמים! הלא אב אחד לכלנו, הלא אל אחד בראנו, ומדוע נבגד איש באחיו?...

מעבר פלעוונה נשמע עוד הפעם רעם כלי תותח, ורוכסי הרי הבלקנים עונים לעומתו בהד קולם, אבל השמים התכסו בערפל, ואנכי לא מצאתי מענה...

כמבקש נוחם נשאתי את עיני אל ההרים השאננים העוטרים את העיר מסביב. שם לפאת תימן יתנשאו הבלקנים המכוסים בשלג עולמים ובלבָן ברק ראשיהם יאירו מעט את חשכת הליל. דומית נצח שוכנת על סלעי איתן אלה, אבל רק למראה עין. האדם בעים רוחו מצא לו מסלה גם בין האיתנים האלה, ובכל אשר יבוא, לרגליו ילך קטב, ודם אחים ישפך כמים...

כנטל אבן הכביד את אכפו על לבי, הוי מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה, כי עתה אולי בכיתי ורוַח לי...

קול המון בוכים כקול ענות חלושה נגע פתאום עד אזני מאחד הבתים, אשר בירכתי הרחוב. הקשבתי ואשמע:

וייראוך כל המעשים
וישתחוו לפניך כל הברואים
ויעשו כלם אגודה אחת...

מה זאת? האמנם ראש השנה או יום הכפורים היום, ואנכי לא ידעתי?

זכרתי את יום הכפורים, ואלפי זכרונות נעימים ונוגים התעוררו בקרב לבי; זכרתי את ימי ילדותי, זכרתי את עמי, אשר זה ימים רבים גורשתי מהסתפח בנחלתו; וכמו יד מסותרת משכתני בחזקה לקול הבוכים, ובעוד רגעים אחדים עמדתי על מפתן בית התפלה הפתוח לרוחה.

אליו יום יום: בוא להתערב בנו, לקחת חלק במלחמותינו ושלותנו, במטרותינו ותקותינו?

רק אהבתו למורשת אבותיו היא תעמוד לשטן לו. שם יתגודדו עמים רבים תחת דגל אחד, עוד מעט ויכרתו ברית אחים, עוד מעט ותהפך לכולם שפה אחת לקרוא בשם האחוה והדרור, ורק הוא לבדו יעמוד מנגד ובאהבתו למורשת קדומים יעכב את גאולת בני האדם.

„הלאה, הלאה! אל תביט אחריך!" היה לפתגם על שפת צעירי הדור ההוא, וכן דברתי גם אנכי בחפזי... כן דברתי וכן עשיתי. ובין כותלי בית מדרש החכמות, אשר ישבתי בו כחמש שנים, הרחק מתחום מושב היהודים, לא היה דבר, אשר היה יכול להזכירני את עמי ואת צרותיו, ועל כן גם נשכח כמת מלבי.

* *
*

לפני תשע שנים נקריתי לבא עם חיל צבא הרוסים אל אחת מערי בולגריה הצפונית, לא הרחק מפלעוונה העיר. בנשף בערב יום אחד יצאתי החוצה עיף ויגע מעבודתי לשאוף רוח ולהחליף כח. יום ענן וערפל, יום חושך וצלמות היה היום ההוא. השמים לבשו קדרות, כמו התאבלו על הארץ העלובה, אשר היתה כגן עדן מלפנים, ותהי עתה לארץ אוכלת יושביה ואורחיה, אשר נקבצו באו אליה מצפון ומתימן.

לא קלה ולא מתוקה היא עבודת רופא על שדי קטל. נפצעים ונגפים, חללי חרב וחללי דבר, מנוצחים ולקוחי שבי למאות ולאלפים נקבצו יחד ומתגוללים ברפש ודומן לפניך, כלם מיחלים לעזרתך, ובידך אין להושיע, ושאון נאקתם עולה באזניך תמיד מן הבוקר עד הערב ויורד חדרי בטנך וידכא את רוחך... החמלה לא תפליא בין אוהב לאויב, בין מנצחים למנוצחים, אבל גם המות לא יפליא ביניהם; ואלה הגבורים, אשר מאהבתם למלכם ולארץ מולדתם שחקו למות על שדה המערכה וישמחו אלי גיל לשפוך דמם כמים ולמות מות גבורים, פה נשתה גבורתם, כי גדל הכאב מאד. שפות לא ירעת תשמע מסביב, אנקת רוסים ונאקת תוגרמים, קול יליל עברים ונהמת רומינים... אבל שפה אחת ודברים אחדים להמות ולמשלחת כל מלאכיו הרעים.

סר וזעף התהלכתי ברחוב שמם ובודד מאנוש. זה מעט פרש הלילה את כנפיו על פני הארץ, ודממת מות שררה בפינת

יום הכפורים בבולגריה.

(זכרונות)

עד עולם לא אשכח את יום שובי אל עמי ואל אלהי.

התזכרו עוד, קוראי היקרים, התזכרו עוד את הרוח, אשר שרר בין בני הנעורים בעמנו לפני עשרת בשנים? רק עשרת בשנים עברו למן העת ההיא, הוי, ומה נשתנו העתים!

הימים הראשונים לא היו טובים מאלה, כי אם רק יפים מהם. טובי עמנו ראו וידעו את הסכנה המרחפת על אומתנו ועל עתידותיה, אבל שמו בעפר פיהם, כי שומע לא היה להם מאתנו. הרוח, אשר החיה את בני נעורינו בדור ההוא, לא מקרבנו יצא כי אם רוח העמים, אשר אנחנו יושבים בתוכם, הוא צרר גם אותנו בכנפיו וינשאנו וינטלנו הלאה, הלאה מצור מחצבתנו; וכיד הדמיון הטובה עלינו בראנו לנו שמים חדשים וארץ חדשה, ונושב בתוכה אנשים חדשים, אשר היו לנו לאחים, ובשם אלהים חדשים מקרוב באו נשבענו, ונאמר בלבנו: זאת המנוחה וזאת הנחלה לנו, כי לא נוסיף עוד לרגוז בגוים.

אז, בעבור עלינו הרוח הזה, מה קטן ומה דל היה בעינינו העם, אשר מקרבו יצאנו; העם האומלל הזה עם כל צרותיו ותקותיו, עם כל זכרונותיו ומשאות נפשו גם יחד! ומה לנו ולהעם הבודד הזה, אשר באשפתות שפלותו עוד יתברך בלבו, כי בו בחר אלהים להיות סגולה מכל העמים? הנהו נרדף על צוארו... כן, אבל מה לנו ולצרותיו הקטנות, אם שבר בני האדם בכלל נגע עד לבנו? היתכן דרכנו, כי נקדיש לו את כחותינו לחלצהו מן המצר, אשר בא בו באשמתו, בעת אשר תבל ומלואה יחכו לעזרתנו?

ומדוע יתבודד העם הזה במועדיו? מדוע לא יראה את ידי האחים הפרושות אליו מכל עברים? מדוע לא ישמע קולם, הקורא

קנה רובה בזרועותיו וזה בכלי תותח על שכמו, ובקול רנה והמון חוגג ישליכו את כלי מלחמתם אל המוקד. ראיתי והנה על יד מדורת האש עומדים חרשי ברזל רבים, איש איש ופטישו בידו, והזקן עומד עליהם לנצח על המלאכה, ובקולו קול עוז ירעים עליהם לאמר: „כותתי את החרבות לאתים ואת החניתות למזמרות, כי לא ישא עוד גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה!" ויכו החרשים בפטישיהם איש איש על הסדן, אשר לפניו, ותבקע הארץ לקולם ולקול הרעם והרעש הנורא הזה הקיצותי — והנה חלום...

כ' ניסן תרמ"ו.

VIII.

כאשר כלה הזקן את דבריו, הרהבתי עוד הפעם בנפשי עוז ואשאלהו:

— אומרים אמור, כי קללת אלהים תלוה אותך על כל מדרך כף רגליך, ובכל אשר תלך, לרגליך יבוא דבר, ושוד וכפן בעקבותיך... האף אומנם גם זה הבל ורעות רוח?

— גם זה הבל ורעות רוח, אשר טפלו עלי בזדון! לא פעם ולא שתים באתי לרגלי נדודי אל ארץ ציה ושממה, והיא פרחה לעיני כגן ותהי לארץ נושבת. ומה היתה לבבל מעת עזבתיה אנכי? ומה היתה לארץ ספרד ברוכת-השם, מאז גורשתי מקרבה? וארץ מולדתי צבי הארצות בימי קדם? כגן עדן היתה מלפנים, וחרבית עולם הנה היא כיום. אחת היא על כן אמרתי: ברכה אביא לארץ בבואי, וקללה אשאיר בה אחרי, כאשר אגרש ממנה...

— אבל הנך רואה, כי השמים התקדרו בעבים, וערפל כסה את כל פני האדמה — הנך רואה כי נכונים לך ימי חושך. ומה כחך, כי תיחל עוד?... לך אפוא והתרפס לפני אויבך, ומות!

— לא אמות, כי אחיה! ענני הזקן בקול רם נורא מאד, ויצורי פניו נקשו עוד הפעם לחלמיש, ושני הנשרים בחגוי הסלע בגאון מבטם כמעט דכאוני לארץ, עד כי בושתי מאד מדברי פי. — לא אמות כי אחיה! הרעים עלי הזקן שנית; מה כחי כי איחל. — תשאלני! ראה הנה שמתי ידי על עיניך, הגד, מה אתה רואה?

לא ידעתי מה היה לי. נפשי התחלחלה מאד, ברכי כשלו, ואנכי נופל מתעלף ארצה. פקחתי את עיני והנה הזקן איננו, ורק שתי עיניו כשני נשרים מרחפות לפני במרום האויר ונוגה להן כאור השמש בעצם תקפו, עד כי כהו עיני בהביטי בהן. עצמתי את עיני, וכמעט נרדמתי מרפיון רוח, אבל קול הזקן כקול הרעם בגלגל העירני מתרדמתי—הגד, מה אתה רואה!

פקחתי את עיני, והנה על הר גבוה ותלול אנכי עומד, לרגלי תשתרע בקעה רחבת ידים, ובתוך הבקעה מדורת אש גדולה מאד. והנה אנשים רבים כחול אשר על שפת הים ינהרו אל המדורה מכל עברים, ממזרח וממערב ומצפון ומים — איש איש וכלי מלחמתו בידו: זה בא בחרבו וזה בקשתו, זה נושא

ב ר כ ת אלהים, הרובצת על ראשי, חלצה אותי תמיד מדחי. לא אנכי הפלתי את עצמי אל מצולות ימים, כי אם הם דחוני שמה למרחפות. לא ברצוני אני עליתי על המוקד, כי אם הם סהבוני שמה סחוב והשלך, אפס כי לשוא היה כל עמלם: באתי באש ובמים, והם לא נגעו בי לרעה. אבל לא ק ל ל ת אלהים היא הרובצת עלי, כי אם ב ר כ ת נביאי השם, אשר ברכוני בזה כחמש מאות בשנים, עוד בטרם גליתי מארץ מולדתי. הלא תזכור עוד את דברי החוזה הנשגב: „כי תעבור במים, אתך אני, ובנהרות— לא ישטפוך, כי תלך במו אש, לא תכוה, ולהבה לא תבער בך!" יאספו נא יחדיו כל נוגשי ורודפי ויעידו, אם לא נתקימה בי הנבואה הזאת עד כמלוא השערה. אבל הם, אויבי אלה, לא אמרו די לכל צרותי ויוסיפו וימפלו עוד עלי כל עון וכל חטאת וישימוני למשל בגוים,.. מסורות עתיקות, אשר בהבל יסודן, השתלשלו על אודותי מדור לדור, מסורות, אשר נתנו אותי לגועל נפש ולזועה בעיני הבריות, עד כי סור טמא יקראו לי גם היום מכל עברים, סור מעלינו כי טמא שפתים וערל לב הנך; ויאלצוני להיות נע ונד בארץ ויאמרו להכחיד בזה את שמי מתחת שמי השם, אבל גם בזה יגעו רודפי בדי ריק... והנני נצב בזה עד היום, ככחי אז וככחי עתה לשאת ולסבול כל תלאה ומצוקה ולקוות לימים טובים מאלה.

— אמת, נכון הדבר — הוסיף הזקן בהשפילו עיניו ארצה ויאמר: אמת, נכון הדבר, כי כאשר נלאו לפעמים מבקשי נפשי לרדפני, ופתאום עבר עליהם הרוח להאיר פנים אלי, פעם באהבה גלויה ושנאה מסותרת, ופעם גם באהבה טהורה היוצאת מן הלב לחומלה עלי... הוי בני בני! הן גם אנכי לב בשר לי ולא אבן, ולאהבה ולשלום הלא כל משאת נפשי מנעורי עד היום הזה... אז יעבור גם עלי הרוח להשיב אהבה אל חיקם במדה גדושה מאד, ומרוך לב ורפיון רוח יש אשר נרדמתי בחיקם כגמול עלי אמו. וכמעט בחרתי למות מיתת-נשיקה בין זרועות רודפי מלפנים... וכמעט הייתי בכל רע... אפס כי גם שנאתם גם אהבתם מהבל הנה יחד! וכאשר לא עצרה שנאתם כח לשום מחנק לנפשי, כן לא יכלה גם אהבתם לישנני על ברכיה בשנת המותה לנצח...

לנקם גם לא אטור להם בלבי, כי מה לי ולהם? הן הזמן האכזר, אשר לא ישלוט בי שלטת, גם בלעדי ינקום את נקמתי מאתם.

הזקן נדם רגעים אחדים וישאף רוח במלוא חזהו, אחרי כן פתח את פיהו, ויוסף לאמר:

— לא, בני, אף כי רבת שבעתי ממרורים, בכל זאת לא אקלל את יומי ולא אקנא בבני תמותה; רק חיים חפצתי, ולהם כל משאת נפשי. כי לחי יש תקוה לימים טובים מאלה, ועל כן אקוה גם אנכי, כי יבוא יום ותבולע המשטמה לנצח ודמעה תמחה מעל כל פנים, ואז אנפש גם אנכי מנדודי אין קץ, אשר דכאו לארץ חיתי. כי גם אנכי ככל היקום אשאף למנוחה, אבל לא למנוחה שלמה כמנוחת המות, כי אם למנוחת מרגוע הבאה אחרי עבודה ויגיעה, כי באין תנועה אין חיים.

ככה דבר הזקן בנחת, ומרי דברו, והנה מראה פניו הולך ומשתנה מרגע לרגע לנגד עיני בקסם נפלא מאד. עוד מעט והנה נתך החלמיש ויהי לבשר ודם; על לחייו הרעננות והמלאות לח נעורים התראה חכליל אורם, ושרירי פניו ושפתיו התניעעו בצחוק קל ונעים מרהיב עין ונפש; ומתחת גבות עיניו, כמו מבעד חורש מצל, הביטו אלי שתי יונים, מלאות גיל ומפיקות חמלה.

כרגעים אחדים עמדנו מחרישים זה מול זה, אחרי כן העזתי את פני ואשאלהו:

— אבל מדוע זה יאמרו בגוים, כי בקללת אלהים, הרובצת על ראשך, תחכה למות ואיננו, כי תשיש למצוא קבר, אבל הארץ תסגור את בריחיה בעדך לעולם? מדוע יאמרו בגוים, כי בלב תמים ובנפש חפצה תשליך את חייך מנגד וממרום סלעים תפול אל מצולת ימים, למצוא שם קבר, או תעלה על המוקד להיות למאכולת אש; אבל בכל אשר תפנה, יסתיר המות את פניו ממך, למען הרבות מצוקותיך ולמען הגדיל את שברך... מדוע יאמרו בגוים?...

VII.

מצח הזקן התקדר עוד הפעם בערפל, ויען ויאמר:

— שקר הדבר! מעולם לא ששתי למצוא קבר. כי אם הם, אויבי בנפש, הם כרו לי שוחה על כל מדרך כף רגלי, אבל

-- לא אליהו הנביא אנכי, בני, כי אם היהודי הנצחי!

— היהודי הנצחי! קראתי בתמהון ונרתעתי לאחור, אבל מה לך פה ומי לך פה?

— מי לי פה? תשאלני, בני, אבל הלא אתם כולכם צאצאי הנכם, ולראות בשלוםכם אבוא הנה כפעם בפעם, ענני הזקן, והיונים ממרום קנן הביטו עלי בחמלה.

— אבל אנכי חשבתי, כי רק יליד הדמיון הנך, מסורת עתיקה, שנשתלשלה מדור לדור.

— כן בני, מסורת עתיקה אנכי, אבל לא יציר הדמיון, כי אם מסורת חיה, מסורת של בשר ודם, שנשתלשלה מדור לדור, מגויי אל גוי וממםלכה לממלכה עד קצות הארץ.

— אבל הנה שמעתיך מברך בשמחה וברגשות תודה „שהחיינו וקימנו לזמן הזה״, ואתה הלא כבר קצת בחייך הארוכים למדי, ולשמחה מה זו עושה?

— מי פתי יקוץ בחיים, ואף כי אנכי, אשר חבל נפל לי בנעימים לראות חיים יתר מכל האדם, אשר על פני האדמה, ולמדתי לדעת את החיים ולהוקיר אותם. ולו לא לנצח אחיה, כי אם לנצח נצחים, גם אז לא אקוץ בחיים.

— ולו גם יהיו מרים ממות. האף אין זאת, אדוני? הן הכרת פניך תענה בך, כי רבות נשאת, רבות סבלת עלי אדמות, הלזאת תקרא „חבל בנעימים״?

VI.

הנשרים בחגוי הסלע העיפו במוטות כנפיהם, כמו יתנערו מר סיסי גשם, שנתך עליהם ביום סופה וסגריר; ומעפעפי הזקן נפלו שני אגלי דמעה על חלמיש לחָיָו, ויען ויאמר:

— אמת, נכון הדבר, רבת צררוני מנעורי אויבי בנפש, רבת צררוני מנעורי וגם עד זקנה ושיבה לא הרפו ממני, רבת צררוני, הממוני ומנוחה הדריכוני... ובכל זאת, כי אשא אל שמים ידי ואמרתי: חי אנכי לעולם! אז ימלא שחוק פי ואז אמצא נוחם לנפשי העיפה והנענה מתגרת יד לוחצי. המה חדשים לבקרים יציצו כעשב השדה, וחדשים לבקרים יִבולו ויאבדו... דור רודפי הולך ודור רודפי בא, ואנכי לעולם עומד.—לא אשאף

ובנקקי הסלעים, וכעבדים נאמנים יעטרוהו מסביב, ואז שנת גאולים תבוא לבולגריה... למן הלילה ההוא לא הוספתי לראות עוד את נציב השיש... אבל מדי הביטי בפני הזקן, אשר לנגדי — והנה קמה התמונה ההיא גם נצבה לפני בכל הדרת גאונה הנורא...

מניחת שלום והשקט שפוכה על פני הזקן, הנראים כחלמיש צור מלא חריצים עמוקים, אשר שרט בו הרוח בחרון אפו שרטת — אות הוא, כי לא פעם ולא שתים היה גם הוא משחק לסופה וסערה, לשלג ומטרות עוז... אבל מי שם פניו כחלמיש? האמנם קפאו שרידי בשרו ויהיו לאבן? או אולי גם רוח חיים אין בו? אבל הנני רואה לאור הירח את תנועות חזהו, בשאפו רוח, ולדממת הליל אדמה לשמוע גם את דפיקת לבו כהלום פעם בכח עלומים — הזה הוא צלם דמות אליהו הנביא?

V.

אספתי שארית כחי וברגלים רועדות באתי החדרה ואתיצב ממולו ובמלוא עיני הבטתי אל פניו, אבל הוא לא נע ולא זע. נדמה נדמה לי, כי כבר ראיתי את האיש הזה, כי היו פניו לא מוזרים לי. אבל איפה ראיתיו, ומתי? אם על אחד מימי השוק בברדיטשוב או באחת הישיבות, אשר בליטא המדינה? זאת לא ידעתי; אבל ככל אשר הוספתי להביט בפניו, כן הוספתי להרגיש בנפשי. כי נמשך אני אליו בעבותות קסם נפלא מאד, ולולי שני הנשרים, אשר הביטו אלי בגאון מנקרות הצור, כי עתה כבר נפלתי על צוארו לחבקהו בזרועותי... רגעים אחדים או יובלות בשנים עמדתי כה לפניו — לא יכולתי לתת דין וחשבון לנפשי. אבל פתאום נערתי מתרדמת הקסם — ואוסיף להתפלא!

הזקן הושיט את ימינו אל השולחן ויקח את הכוס בידו ובקול רם וברגש אמונים מקרב ולב עמוק קדש על היין בברכת „שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה". — הבטתי אל עיניו, והנה הנשרים עפו, ובקניהם שתי יונים יפות ונעימות כהאהבה בתענוגיה יושבות על מלאת, ומביטות עלי בחמלה ורחמים...

לא יכולתי להתאפק ובכפים פרושות נגשתי אליו ואומר: הלא אליהו הנביא אתה, אדוני?

שני הנשרים מארובותיהם הביטו אלי עוד הפעם בהדר גאונם, ואנכי נשארתי בידים פרושות על עמדי.

סנדלי עץ על רגליו היחפות, אשר יתראו מבעד שרוך הנעל, כמו נחצבו משיש שחרחר שזפתו השמש, ומטפחת בד כמעטה בני הקדם יצנוף ע״ ראשו, והיא נופלת בקמטים ארוכים על כתפיו הרחבות ויורדת למטה עד המתנים, ומתחת המטפחת אל מול פניו יתנשא מצחו כסלע איתן, התלול על פני שתי נקרות הצור, ששם שתי עינים כשני נשרים יקננו...

IV.

וחזות פני הזקן... אל אלהים משגבי! עודני זוכר היום, כי לפני שמונה שנים, בימי מלחמת הקדם, נקרה נקריתי פעמים רבות לעבור ברגל בין רוכסי הרי הבלקנים — עוד אזכור היום, כי בנשף בערב יום אחד מימי האביב הלכתי למסעי בין הבלקנים ואתע עם בני לויתי אל מקום שמם ובודד מאנוש. שם, בין רוכסי הרים גבנונים וסלעי מגור תלולים בלי סדרים, התנשא אל מפלשי עבים סלע איתן אחד, אשר דמות כמראה אדם לו. נוראה ואיומה תמונת הענק הזה לאור הירח! המשל ופחד ילינו על עוז מצחו, שתי נקרות הצור כשתי עינים יפיקו גאון וזועה גם יחד, אבל מנוחת שלוה והשקט שפוכה על כל יצורי פניו כמנוחת פני הספינקסים, אשר על מצבות מצרים העתיקה... יהמו ירעשו הרוחות מארבע כנפות הארץ מסביב לראש הענק הזה, יקשרו עליו עננים ובשצף קצף יממירו עליו שלג ומטרות עוז—אך כמשחק המה לו כלם יחד, ורק שריטות דקות כקמטי זוקן ישרטו במפלי עור פניו הקשים בחלמיש.

מסורת קדמוניה בפי יושבי המקום מספרת, כי בבוא השולטן מוראד לפני חמש מאות שנים לכבוש את ארץ בולגריה, עמד לשטן לו על הגבעה הנשאה הזאת גבור אדיר אחד בראש חילו. אלפים נפלו מצדו, ורבבות מימינו, אבל הוא מאן להכנע וממרום מצבו ירה חצים ומות על ראש אויביו. וירא מוראד, כי לא יכול לו, ויקללהו בשם מחמד נביא המשלמנים, ופתאום יבשו ידיו, ומפלי בשרו קפאו כאבן, ויהי הגבור לנציב שיש.—אבל עוד יבוא יום, תוסיף המסורת לאמר: אבל עוד יבוא יום, ורוח מצפון הבוא לפחת רוח חיים באף הענק הזה — אז יפול הקסם מראש הגבור, דמי אדם יחלו לפכות בעורקיו, ובקול עוז יקרא „נקם ושלם!״ ורבים מגבוריו ישני עפר יקיצו מקבריהם, אשר במערות הכפים

תשמענה אזני. אין זאת כי אם שמר בני מוצא שפתיו ויקם לראות את אליהו הנביא, בבואו לשתות את כוסו—הוי, נער שובב ומאמין לכל דבר! אבל מה יעשה הילד שמה בחשכת ליל? אקום נא ואלך להשיבו אל מנוחתו.

בחפזון קמתי והתעטפתי באדרת הליל, ואלך אט אל חדר הילדים. לאור הירח ראיתי את הנער הוזה שוכב על משכבו, וישחוק נעים מרחף על שפתיו כיד החלום הטובה עליו. אלהים יחנך, בני, אמרתי אליו בלבי, בהביטי אל פניו המלאים לח ותום נעורים. תן שנה לעיניך, כל עוד לא הפריעו רעיונות והרהורים רעים את מנוחת נפשך; קוה והאמין, כל עוד לא הרגיז הזמן את ת ות נפשך ואמונת לבך—קוה והאמין, ושנתך תערב עליך!

קול צעדים קלים וקול שמלה נסחבת על הרצפה נשמע עוד הפעם בבית. מה זאת? קראתי בלב נפעם מפחד בלילה: השודדי ליל באו אל ביתי, אם צחיק יצחק בי רוח דמיוני ואזני תשמענה תהפוכות?

יצאתי המסדרונה ואלך בלט אל הפתח, אשר בפרוזדור הבית, ולשמחת לבבי נוכחתי, כי הדלת סגורה על מסגר ובריה—אין כל רע. כנטל אבן נפל מלבי, שאפתי רוח גם צחקתי בקרבי על הפחד השוא, אשר פחדתי, ואשוב ללכת אל משכבי... ופתאום והנה קול נשמת אדם, בשאפו רוח, השמענה אזני מחדר האוכלים. מה זאת? האומנם באמת ובתמים יבוא אליהו בלילי שמורים אל בתי בני ישראל? עצמותי רחפו מפחד וזיעה קרה כסתה את כל יצורי גוי... הרגשתי בנפשי, כי עוד מעט וימעדו קרסולי, ואנכי נופל מתעלף ארצה... חפצתי לקרוא את בני ביתי לעזרה ואכה בחזקה על הכפתור של פעמון העלקטרון, אשר על יד מזוזת הפתח, אבל לשוא! אין קול ואין צלצל... כמו קפא זרם העלקטרון בחוטי המכונה, כאשר קפא הדם הנוזל בעורקי. התנצחתי לאסוף שארית כחי ואפתח בלט את דלת חדר האוכלים, והנה... אל אלהים חילי!

אור הלבנה במלוא נגהה, אשר הבקיע בעד החלון, האיר לנגד עיני תמונה מוזרה ונפלאה מאד. זקן עתיק-יומין גבה הקומה, מוצק וחסון כאלון, עומד על יד השלחן נשען על משענהו. פאות ראשו, הלבנות כשלג, ארוכות ומפוזרות הנה והנה, כמו לא שכך עוד הרוח, אשר נשב במו בתגרת ידו; זקנו הארוך והלבן כצמר צחר יורד על פי מדותיו הרחבות והבלות מרוב ימים

II.

חסל סדור פסח כהלכתו: ארבע הכוסות, אשר שתינו כדת, פעלו את פעולתן על כל המסובים וביחוד על ראש בני הרך, אשר לא נסה בכמו אלה בכל ימות השנה, עד כי החל להתנמנם על יד השלחן.

— לך ושכב בני על מטתך, כי כבר בא מועד.

— אחלי, אבי, הרשני נא לשבת פה בחדר האוכלים כל הלילה, למען אראה עין בעין את היהודי הנצחי, בבואו לשתות את כוסו—כי כן הגידה לי פאולינא... לא, לא פאולינא... כן הגידה לי שרה.

ראיתי מעשה ונזכרתי, כי בהיותי עוד נער רך כבני זה, כלתה נפשי גם אני לראות את האורח הנכבד אליהו הנביא, המתגנב כשודד ליל לשתות בסתר את הכוס, אשר ימזגו לו בעין יפה ובנפש חפצה. אבל חבלי השנה, אשר הפילו ארבע הכוסות תמיד על עיני, עמדו כל פעם ופעם לשטן לי—כי נרדמתי וישנתי עד אור הבוקר, ועל כן לא זכיתי לראותו עד הנה, ומי יודע אם אזכה לזה עוד כל ימי חיי. נזכרתי ואימר אל בני בשחוק:

— טוב, בני, לך כעת ושכב על מטתך, ואחרי אשר תישן כשעה קטנה, תקום ממשכבך ותבוא הנה.

— ברוכה מנוחתך, אבי!

— לך לשלום!

III.

ישנתי ושנתי ערבה לי. ופתאום והנה קול-שאון דק כקול דלת סובבת על צירה העירני משנתי. פקחתי את עיני, והנה חושך ישופני מסביב; הטיתי את אזני, הקשבתי. אבל דממה חרישית שוררת בכל פנות הבית. אבל מדוע זה סבה הדלת על צירה? האמנם—צחקתי בקרבי—גם בא אלינו אליהו הנביא? הוי! מי יתן ויכולתי להאמין בדברים כאלה גם היום, כאשר האמנתי בהם בכל לבי בימי חרפי, מה מאושר הייתי בחיים... ומה בצע כי חכמתי והוספתי דעת ונסיון, אחרי אשר נתתי במחירם את כל אמונות לבבי ואתן יחד גם את כל תקותי הנעימות, שעלו בתהו ותאבדנה... אבל הנה קול שמלה ארוכה נסחבת על הרצפה

— אבל אבי, הוסיף הנער לשאול, בראותו, כי אין משים לב אל חלומותיו ואל דבריו—אבל אבי, מדוע זה לא ימזגו כום של יין גם בעד היהודי הנצחי?

לדברי השאלה הזאת, אשר שאל הנער בתום לבו, לא יכלו האורחים, אשר ישבו אתנו אל השולחן, לעצור את פיהם מצחוק. ואחד מן המסובים פנה אל הנער ויאמר: ראה בני, האיש הזה, אף כי נצחי הוא, בכל זאת הלא יהודי הוא בכל חוקותיו ומשפטיו, ונזיר הוא מן היין.

— לדעתי, ענה השני מן המסובים: לדעתי צדק הנ:ר מאד, הלא נאמר: תני יין לאובד ושכר למרי נפש, ומי אובד כאיש אשר, לפי אגדת ההמון, קללת אלהים רובצת על ראשו כאלפים שנה. ומי מר נפש כאיש, אשר קצה בחיים, ובכל נפשו ובכל מאדו יבקש את המות ולא ימצאהו.

הנער התאושש, בראותו, כי נכנסו הגדולים עמו בדברים, ויאמר: גם פאולינא הגידה לי, כי לא אחת ולא שתים ראו אנשים את הזקן האומלל הזה, בהשליכו את נפשו מנגד לבקש קבר בין גלי נהר שוטף או בשלהבת אש העולה מן המוקד. אבל גם במי אש לא יכוה גם נהרות לא ישטפוהו — כן הגידה לי פאולינא.

— אבל הרגע, בני, היהודי הנצחי הזה לא היה ולא נברא, כי אם משל הוא.

— פאולינא אמרה לי, כי לא משל הוא, כי אם דברים כהויתם, הקללה הזאת חלתה על ראשו בערב פסח לפני אלפים שנה, בעמדו על מפתן ביתו בעיר מולדתו בירושלים...

— הכל מוכן לסדר! קראה שרה המבשלת בקול נגיד ומצוה, בבואה פתאום החדרה לבושה בגדי יום טוב. — רב לכם, אדוני, להתפלפל בדברים של מה בכך, האינכם רואים, כי גם אנכי גם הגברת עיפות ויגעות אנחנו.

— שרה, קרא אליה הנער בשמחה: האמת הוא, כי יבוא היהודי הנצחי בלילה הזה לשתות מן היין, אשר מזגנו לו?

— יבוא, יבוא, הלא הגדתי לך מראש כי יבוא. מהרה שרה לענותו, מבלי שמוע בחפזה את שאלתו.

באחרית הימים; על דבר גלגולי הנשמות ותהלוכות המתים בעולם של תהו ובהו, ועוד דברים רבים נכבדים ומתמיהים כאלה; ועל כן אהב הנער את הזקנה הזאת מאד וישתעשע בחברתה בכל שעה פנויה לו מעבודתו.

— לא, בני. אליהו הנביא, כאשר ידעת, כבר עלה השמימה, וכמלאך אלהים לא יראנו האדם וחי.

— אבל שרה הגידה לי, כי הוא מתהלך אתנו פה עלי אדמות, נודד מעיר לעיר וממםלכה לממלכה, ויגין על כל איש מצוק ומר נפש. וכמעט תאונה צרה אל איש, והוא לא ידע להחלץ ממנה, אז יחיש אליו אליהו מקצות ארץ להצילו מרעתו... פעם יתחפש בבגדי סוחר ערבי, ופעם יתגלה כזקן נכבד ועתיק יומין, הדור בלבושו עם אזור עור על מתניו—כן הגידה לי שרה. ופעם אחת איש חסיד היה, ספרה לי שרה, בלי מזון ומחיה, ויבוא אליו אליהו, וישכירהו החסיד לשר אחד לבנות לו טרקלין גדולים, ומאשר לא היה לאליהו כסף לשכור לו עוד פועלים להסיע אבנים ולכל מלאכה, ויבן אליהו בלבדו את הטרקלין בלילה אחד מן המסד עד הטפחות. ומדוע זה אבי, הלא גם אתה איש חסיד הנך, כזאת הגידה לי גם שרה, האמנם לא ראית מעודך את אליהו הנביא?

— לא, בני, עניתיו בשחוק: אליהו הנביא לא יחשוב לנכון לפניו לכבדני בכבוד הגדול הזה, אות הוא, כי תשגה שרה אהובתך, בחשבה אותי לאיש חסיד.

— ואת היהודי הנצחי הלא ראית? הוסיף לשאול בני.

— כלנו יהודים נצחים אנחנו, בני, ועל כן נראם יום יום, על כל מדרך כף רגלינו.

— לא, אבי, אבל אנכי אדבר על היהודי הנצחי ממש, אשר, על דברת פאולינא אומנתי, הנהו נע ונד בארץ זה כאלפים שנה, וכאליהו הנביא הנהו גם הוא מתהלך מעיר לעיר וממםלכה לממלכה, מבלי מצוא מנוח לכף רגלו. נורא הוא האיש הזה, הגידה לי פאולינא, נורא מאד, ובכל זאת חשקה נפשי מאד לראותו.

האומנת פאולינא היא עלמה צרפתית צעירה לימים וגם היא בקיאה באגדות מאד. אפס כי אגדותיה, אשר תשאב העלמה ממעין לא אכזב של הראמנים הצרפתים, אינם מתקבלים ככה על לב הנער כאגדות של שרה המבשלת. ומקנאת פאולינא בשרה צרתה, בקשה ומצאה באגדות של היהודי הנצחי תרופה נאמנה להסר את לב הנער מאחרי שרה ולמשוך אותו אליה בחזקת היד.

ליל שמורים.

I.

— למי אבי תמזוג את הכוס הגדולה הזאת ?
שאלני בני הקטן, בשבתנו אל השולחן לסדר את הסדר.

— זאת הכוס של אליהו הנביא.

— של אליהו הנביא! קרא בני בעליצות נפש, האמנם בוא יבוא אלינו היום, ואנחנו כלנו נראהו פנים אל פנים:

בכל ספורי כתבי הקודש, אשר כבר ידע אותם בני זה, לא היה איש, אשר משך אליו את לבו בחזקת היד, כאליהו הנביא. האיש הנפלא הזה, הלבוש אדרת שער עם אזור עור במתניו, היה ילד-שעשועים לכח דמיונו, ובו היתה שיחתו כל היום. הוא ידע, כי האיש הזה לא מת לשחת ככל בני תמותה עלי חלד, וברוח הילדות הטובה עליו לא מצא את הדבר ליוצא מסדרי הטבע, כי יתארח אליהו הנביא אצלנו וישתה אתנו כוס של ברכה. אבל בראותו, כי אני עושה כה וכה ומשתמט מענות לו על שאלתו, הוסיף ויאמר:

גם שרה אמרה לי, כי בלילה הזה ישחר אליהו הנביא את כל בתי בני ישראל בכל מקומות מושבותיהם. אפס כי הוא יבוא אחרי חצות הלילה, בעת אש־ אנחנו כבר נהיה שוכבים ישנים על מטותינו—כן אמרה לי שרה— אבל מדוע זה לא יבוא כעת, למען אשר נראהו פנים אל פנים?

שרה המבשלת היא אשה כשרה, זקנה לימים ובקיאה באגדות מאד. מתורתה שבעל פה ילמוד בני לדעת דברי אמונה רבים, אשר לא בא זכרם בכתבי הקודש. היא תשעשעהו בספוריה על דבר מלחמות גוג ומגוג והגשר של נְיָר, שעליו ילכו בני ישראל

תכן המאמרים.

	צד
ליל שמורים	1
יום הכפורים בבולגריא	13
מכתב מקרית-רעב.	19
מעשה בשלש פרוטות.	30
על ראש ההר	38
סוד האדמה	45
האֵם, (תרגום)	50
קבורת נשמות	54
שירת הזמיר	69
כלנו מסובין	127
אֳלימפוס וציון	137
בין אדני השדה	144
עם היובלים	158
היונב אשר גורש מאחוזתו	178
חד גדיא	199
נגיל ונשמח	207
מחזיונות אביזוהר: ההר והים.	210
" " הזית והחשמל	218

לִידִידִי וְרֵעִי

הָרַב הַדּוֹקְטוֹר יְ"לֵ קַאנְטָאר

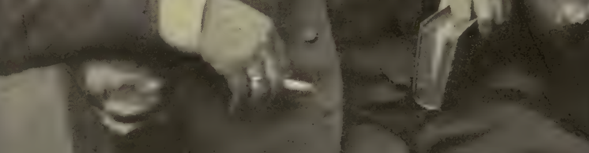
הַקְדֵּשׁ הִקְדַּשְׁתִּי זֹאת הַחוֹבֶרֶת.

בְּרִגְשֵׁי אַהֲבָה וְכָבוֹד

הַמְחַבֵּר.

חזיונות והרהורים

Съ фотографіи художника М. С. Іоффе.

Дозволено цензурою, С.-Петербургъ, 15 Декабря 1904 г.

ПОЛНОЕ СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ

І. Л. КАЦЕНЕЛЬСОНА.

(БУКИ БЕНЪ ІОГЛИ).

Ч. І. Мысли и грезы.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.
Типо-Литографія І. Лурье и К°, Гороховая 48.
1905.

כָל כִתְבֵי

י"ל קאצענעלסאן

(בוקי בן יגלי)

בשלשה חלקים.

חלק ראשון

חזיונות והרהורים.

יוצאים לאור על ידי יוסף לוריא.

סַנְקְט־פֶּטֶרְבּוּרְג.

בְּדְפוּס הַחַשְׁמַלִי שֶׁל י. לוּרְיָא וְשֻׁתָּפוֹ רְחוֹב גַאְרַאחָאוַאיַא מ"ח.

ה'תַּרְסָ"ה.